Balla Vilmos A KÁVÉFORRÁS

Balla Vilmos

A KÁVÉ-FORRÁS



RÉGI PESTI KÁVÉHÁZAK LEGENDÁI

LÉGRÁDY NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R.-T, NYOMÁSA, BUDAPEST

BALLA VILMOS:

A KÁVÉFORRÁS

RÉGI PESTI KÁVÉHÁZAK LEGENDÁI

MÚLTSZÁZADBELI LOKÁLTULAJDONOSOK, TÖRZSVENDÉGEK ÉS EGYÉB HÍRES ALAKOK A MÁRVÁNYASZTALOK KÖRÜL

NEVEZETES HISTÓRIÁK A KÖDBESÜLYEDT IDŐKBŐL

ELFELEJTETT PESTI FURCSASÁGOK; ELTŰNT FURCSA PESTIEK

Második kiadás

BUDAPEST 1927

A második kiadás margójára.

Leborulok az olvasóközönség nagysága előtt

Húsvét hetében került ki a „Kávéforrás” és íme: Piros pünkösd napja előestéjén elhagyja a sajtót a második kiadás! Kár, hogy ilyen ritka mifelénk a sátoros ünnep.

Nincsen rózsa tövis nélkül

A szedés *még* „áll” és az idő rövidsége miatt nem is lehet azt megbolygatni, ami azonban egyértelmű a hirdetések reneszánszával. Megtörténik az a botrány, hogy az annonszok szépen becsempésződnek a könyvbe, még pedig teljesen díjtalanul. Minden jótét lélek a kiadók táborában osztozik mély bánatomban. Csendes részvét kéretik! Külön villamosok a Rókustól.

Egy gondolat bánt engemet

Attól tartok, hogy a nagyérdemű publikum e potya reklámokat va'ahogy mégis figyelemre méltatja, ami ellen komolyan óvást emelek. A legkevesebb, amit követelhetek, hogy ne tessék esetleges vásárlásoknál a II. kiadásra hivatkozni, nehogy még mulassanak rajtam.

Légből kapott koholmány

„A Kávéforrásnak” a P. H.-ban megjelent recenziója többek között kiemeli, hogy a könyv külső köntöse a nyomda ízlését dicséri. Ezzel szemben helyre-igazítandó, hogy az említett köntöst egyes-egyedül a szerző pontos utasítása szerint szabták ki. A kötet technikai kiállításának sikere tehát nem a műintézet érdeme, amelynek fejlett ízlése éppen csak a számlázásnál érvényesült.

1927 június elején

TARTALOM.

Kecskeméti (Mozeszko, Két huszár, Micsek)

Központi (Seemann)

Ferenczy (Udvari)

VII. A VÁCI BULVÁRON

Krauth (Szép Dávidka, Stadt Wien, Házlinger)

Bazilika (Mentők, Csillag, Burger, Piccolo, Bulvár, Schön)

VIII. A KIRÁLY-UCCÁBAN

F r e u n d (Kohn, Laudon, Viktória, Flóra, Diana, Ámor, Berger Málcsi, Löffelmann, Reinitz, Benkert, Radocza, Mendi)

Bécsi sörház (Német hírlapírók, Murati)

Weiss (Stadler, Kunstädter, Horn Ede, Ungerleider)

Herzl

IX. A KORZÓN

Steingassner (Bristol, Carlton, Commis-börze, Francais)

A LANDAUER

HERR ALOIS

ŐMÉLTÓSÁGA

Ennek a könyvnek egy kitűnő, elmés és érdekes előszava van elég szokatlan formában: rendőri vallatás formájában· Hogy miért kell nekem e pompás előszó elé még egy előszót írnom, amely csak rosszabb lehet, mint a már meglevő: azt csak kitűnő újságíró kollégám, e könyv szerzője, tudná megmondani. Azért kérem az olvasót, hogy ezt a felesleges előszót bocsássa meg – nem nekem, hanem – neki. Ellenben azt megvallom, amikor régi pesti kávéházakról hallok, azt hiszem nekem és minden intelligens embernek, kivéve a bárók nagy részét, a grófoknak túlnyomó nagy többségét és minden herceget kivétel nélkül – egy kissé megdobban a szíve. Mert az értelmiség élete teljességéhez épp úgy hozzá tartozik a kávéház, mint a gyermekkorhoz, ha hiánytalan akar lenni, a kanyaró s egyéb gyermekbetegség.

Azt hiszem, minden intelligens ember ifjúsága egy részét kávéházban tölti el. A lateiner és a merkantil osztály közt az a különbség, hogy amaz ifjúságában, emez az ifjúságán túli életszakában élvezi a kávéházak olimpusi füstfellegeit. Minden férfiember nevelése enélkül hiányos és tökéletlen. Az egyetemi kurzus kávéház nélkül olyan, mint egy festmény árnyék nélkül, sőt megesik néha, hogy az egyetem az árnyék és a kávéház a kurzus. Én, mielőtt a világ (ami az én tollamon Magyarországot jelenti) tudomást vett volna rólam, tudományos egyetemi tanulmányaim mellett elvégeztem és kijártam négy kávéházi elemit is. Hála Isten, ezt alaposabban, mint az egyetemet. Kezdtem a néhai *Fillingerben*, valamikor a jogászok sötét tanyáján, melynek ma már helye sincsen meg, mert ott később a Kúria ítélkezett, ma pedig már pogányok ülnek a jogászok és jogtudós bírák ez örökében. Utóbb a néhai *Kammonba* kezdtem járni, ahol már messziről *néztem* az írókat, az Akadémia destruktív ellenzéki táborát, amely ott tanyázott. Harmadik elemi osztályom volt a *Privorszky*, ahol már olyan írókkal ültem egy asztalnál, milyen Tolnai Lajos és Torkos László voltak, akik már tudtak rólam annyit, hogy én is Árkádiában születtem, de még nem voltam Schiller, csak szent meggyőződésem volt, hogy *leszek*. Utolsó elemi osztályom volt a *Kávéforrás*. Ott már aztán az egész világ (t. i.

az én világom: Magyarország) tudta rólam, hogy *vagyok.* Nem Schiller persze, hanem az *Ezópus* szerzője.

Ezen *az* iskolán, azt hiszem, minden író keresztül megy, ha nem is lesz mindenikből Schiller. De azt hiszem, keresztül megy minden az értelmiséghez tartozó ember is. Mert milyen sivár és meddő volna az embernek az öregsége, ha e kávéházi élet emlékei hiányoznának belőle. A *Pilvax* sohasem jutott volna történelmi nevezetességre, ha nem tanyáznak vala benne Petőfi, Jókai, Sükey, Pálffy, Vasváry és társaik, akik biliárdasztalain szónokoltak a szabadságról. Nyilvánvaló, hogy a magyar kávéház egy nagyfontosságú társadalmi és nemzeti intézmény s egy jóízű, hiteles és gondosan megirt könyv erről az intézményről elbír, azt tartom, két elüljáró beszédet is és méltán tarthat számot a művelt közönség érdeklődésére.

Franck Henrik fiai R.-T. pótkávégyárainak Nagykanizsa, Budapest, Mosonszentjános)

Ajánlva.

A Kávéforrás kiolvasott példányait darabonként öt pengővel visszaváltjuk.

A FŐKAPITÁNYSÁGON

– Neve, születési helye, kora stb. Büntetve volt?

– Nem.

– Nyilvántartásunk szerint jogérvényesen elítélték harminc napi fogházra.

– A nyilvántartás nyilván téved.

– Az A) alatt hozzánk beterjesztett másolatból látom, hogy az V. kerületi rendőrkapitányság önt négymilliót tevő pénzbírsággal sújtotta, ami harminc napi fogházbüntetésre változtatható. A felsőbb instanciák pedig az ítéletet jóváhagyták.

Érthetetlen, hogy ezt elhallgatja; talán akad egyéb is a rováson (kutat az akták között).

– Más folt nincsen rovott múltamban, amelynek e rendőrségi epizódjáról bizony megfeledkeztem. Enyhítő körülménynek kérem betudni, hogy a büntetést nem ültem le, de a bírságot sem fizettem meg.

– Ez nem tartozik ide, hanem mondja el inkább az ítélet előzményeit.

– Az eljárást még abban az időben foganatosították, amikor a tiltott közlések miatt indított vizsgálatok lavinája zúdult a szerkesztőségekre. Ekkor a kapitányságra idéztek, mert a dollár árfolyamát regisztráltam a lapban, ami valami régibb rendelet értelmében tényleg nem volt megengedve. Dehát akkoriban – a virágzó kurzus idején– a közönséget főleg ez a napról-napra pompásabban virágzó kurzus érdekelte. Senkinek és semminek sem ártottam e közléssel, mert hiszen valutánk értékhanyatlása nemcsak abban nyilvánult meg, hogy az összes szükségleti cikkek óráról-órára drágultak, hanem a devalváció számszerűen megfigyelhető volt koronánk zürichi árfolyamából, amelyet a hivatalos hírforrás nyomán a

sajtó mindennap közzétett és amelynek az alapján minden elemista gyerek pontosan tudta kiszámítani a népszerű „dolli” budapesti jegyzését és ...

– Felesleges a további magyarázgatás, mert ezúttal nem e deliktum jóhiszeműségének a bizonyításáról van szó., hanem arról, hogy a B) alatti bizalmas figyelmeztetés következtében kinyomoztuk előéletének minden fázisát, miközben homályban maradt fiatalabb korának egy bizonyos szaka, amellyel tehát tüzetesebben kell foglalkoznunk. Gyanús ugyanis, hogy ifjúságában éveken át nem volt rendes foglalkozása és valószínűen lakása sem, mert éjjeleit különféle lebujokban töltötte. A feljelentésben C) alatt mellékelt statisztika szerint Ön újságcikkeiben részletesen megemlékszik száznegyvenkét régi kávéházról és háromszáztíz kávéházi törzslakóról. Nem nagyon bizalmat keltő az ilyen kalandos és léha múlt, amelyet Ön – bizonyára nem ok nélkül – tagad, mert a bejelentő-hivatal D) alatti átirata szerint mindig mint újságíró szerepelt. Igen közelfekvő a feltevés, hogy a ceherlikben való lődörgés, esetleg valamely ki nem derített bűnténnyel lehet kapcsolatos. Az E) alatt csatolt detektív-jelentés tanukat nevez meg, akik arra emlékszenek, hogy Ön különféle kávéházakban – többek között a síputcai „Poszpischil”-ben, ahová betörők jártak – mint tűzlegény szolgált, ami ugyan tisztességes professzió, csak az rejtélyes, hogy e foglalkozását a hatóság előtt titkolta, mintha valami leplezni valója volna.

– Sajnos, sohasem voltam „fájerpurs”, mert ha ilyen termelő munkát végeztem volna, bizonyára nem körmölnék most hajnalig régi pesti kávéházakról, hanem valószínűen „tulaj”-a lennék egy előkelő, régi pesti Café-Restaurantnak, ahol az úri közönség reggeli ötig táncol. (Persze, magam nem virrasztanék, – úgy mint most teszem – hanem tartanék egy pár köszönő kulit.) Fájdalom azonban, ma is csak kávéházi vendég, sőt elég ritka vendég vagyok, mert soha praktikus kereseti pályán nem működtem, mindig újságíró voltam, noha nem szereztem diplomát a zsurnaliszta-akadémián. A hírlapírás technikáját, vagyis azt, hogy a papírnak csupán az egyik oldalára szabad írni, magánszorgalomból sajátítottam el, bár a redaktorom azt szokta mondani, hogy még helyesebb, ha a drága papirosnak egyik lapjára sem írok.

– Tessék ezeket a régi vicceket mellőzni; a fődolog az, hogy mikor lett hírlapíró?

– Még akkor, amikor a kereskedelmi akadémia hallgatója voltam. A hetvenes években abban a házban (Dohány-utca 16.), ahol a szüleimnél laktam, Hamvay Ödön szerkesztő szobát bérelt a földszinten és itt megindította az első pesti kőnyomatost. Az új alapítás mindössze abban nyilvánult meg, hogy a redaktor az ablakába cédulát tett: a „Hírcsarnok laptudósító szerkesztősége, kiadóhivatala és nyomdája” szöveggel. Azonfelül beszerzett egy rizsma papirost és egy hektograf-masinát; e kocsonyás massza volt az a kő, amelyen a lapot sokszorosították. Az egész vállalat nem mutatkozott valami jó üzletnek, pedig az évtizedek folyamán azzá vált. Ám abban az időben a fővárosban alig történt valami és az a pár újság, ami itt vegetált, nem tarthatott fönn még egy közös hírforrást, amikor a lapok saját embereinek is aránylag kevés volt a dolguk. Elszegődtem e szomszédomhoz főmunkatársnak, persze tiszteletdíj nélkül s még örültem, hogy nekem nem kellett fizetnem. Az első példány megjelenése napján Hamvay hajnalban nyakába kerítette a várost és elment a Rókusba, a Városházára a (Városház-téren), a Rendőrségre (a Hatvani-utcában), a Nemzeti Színházba, a Törvényszékre (Budán, a Fortunában), a Kereskedelmi Kamarához (a Mária Valéria-utcai új tőzsdepalotában) és az összes minisztériumokba. Délre hazaérkezett eredeti információkkal megrakodva és hozzálátott a lapcsináláshoz, mert két órára meg kellett jelennie a kőnyomatosnak. Magam már türelmetlenül vártam a főszerkesztőt egy magyar és német nyelven megirt terjedelmes írásművei. Ugyanis szerencsém volt. Aznap délelőtt, a váci-úti akadémián, Fellner tanár a vegytani óra alatt többrendbeli experimentumot mutatott be. Eközben eltörött egy kis üvegcsövecske, amit Altschul Lajos iskolatársam a kezében tartott; a fiú egyik ujja kissé megkarcolódott. Egy négyzetcentiméternyi angol flastrom segítségével elállott a „vérzés”. Úgyszólván észrevétlenül maradt e jelentéktelen incidens, amiből színes és fantasztikus riportot ütöttem össze. Éppen csak, hogy halottak nem vonultak föl e cikkben. Az Abendblatt dursusz-szal tálalta föl a szenzációt, mire a reggeli lapok munkatársai megrohanták Lewin-t, az igazgatót, aki idegesen begombolkozott; hogy az egész nem egyéb, mint egy „niederträchtige Lüge, kein wahres „Wort”. Az újságok erre rátámadtak az igazgatóságra, hogy oktalan titkolózásával semmit sem ér el; ellenkezően: a fáma már

halálesetről is tud. A „szerencsétlenül járt” akadémista édesatyját: Altschul Simon svéd és norvég főkonzult időközben megostromolták, hogy jobban van-e a fia? Az iskola vezetősége azonnal szigorú vizsgálatot indított, hogy ki csempészte be a koholmányt a sajtóba. Majtényi, nyugalmazott lovaskapitány, az intézet főtitkára, fölkereste a szerkesztőt, aki persze nem nyilatkozott. A szekretárius azután szaglászott a házban; meginterjúvolta a házmestert és a vicinét, hogy nem-e láttak egy csoport diákot besurrani a redakcióba (azt hitte: biztosan deputáció hozta a hírt). Ha a Rittmajszter úr megnézi a lakóknak a kapualjban kifüggesztett jegyzékét, rögtön rátalál az összefüggésre, dehát ilyen Sherlock Holmes-i furfangra nem gondolt. A Hírcsarnoknak így biztató entrée-je volt; a lapok mindjárt első nap citálták. Aztán hozta a kőnyomatos az Akadémia cáfolatát, amit az újságok szintén átvettek. Szóval: kitűnően indult a „hírforrás”, amelyet az első hónapokban magam kézbesítettem a szerkesztőségeknek.

– A rendőrséget nem érdeklik e különben sem érdekes reminiscenciák, amikkel – úgy látszik – mellékvágányra akarja terelni az ügyet. Arról csevegjen, hogy milyen módon ós milyen minőségben tett szert a kávéházi tapasztalatokra?

– Bocsánat! Csupán azért említettem az első firkatúrám históriáját, mert esetleg be lehetne citálni Altschul Lajos urat, aki ma a Hitelbank főtisztviselője és aki tanúskodhat amellett, hogy éppen félszázaddal ezelőtt léptem e rögös pályára. Árui pedig a kávéházi élményeket illeti, nem szabad elfelejteni, kérem szépen, hogy én még a kisvárosi, omnibuszos, pandúros és olajmécseses Pest idejében cseperedtem föl, amikor az emberek mind ismerték egymást és egy új grajzleros bolt „kreálása” az Országúton eseményszámba ment, amelyről beszéltek és amin vitatkoztak. Bizonyos lokálpatriotizmus fűtötte az őslakókat, akik imádták e szűkebb pátriájukat, amely szemük láttára fejlődött világvárossá. Emlékszem még, hogy vagy hatvan évvel ezelőtt édesapám vasárnap délután az egész családdal kirándult a Dunasorra és megmutatta nekünk – persze kívülről – az akkor felavatott grandiózus Café Privorszky-t. A gyerekek egyáltalán a nap Java részét az uccán töltötték. Játszva és verekedve. Tízéves koromban, Szent István napján, áhítattal átléptem – első ízben – egy kávéház küszöbét a Király-uccában, ahol egyik gavalléros tantim négykrajcáros fagylalttal vendégelt meg. Néhány évvel később már vasárnap délutánonként a

Pannónia-kávéházban uzsonnáztam a vidéki Rómeók és Júliák között (A tizenhat évi kávéházlátogatói korhatárt még nem ismerték.) A kőnyomatosi kezdetre átmenet nélkül következett újságírói korszakom, helyesebben volontőrösködésem. Nem volt sem telefon, vagy autó, de még villamos vagy komoly laptudósító sem, épp úgy, amint ismeretlen ezidőtájt a rendőrségi sajtóiroda és a mentőállomás. A hírlapíró hajnaltól éjfélutánig talpon van, elkerül a külvárosokba, ha a hírszolgálat érdekében „kiküldik" és ezen közben minduntalan betér – ott, ahol éppen tartózkodik – valami kávéházba egy kis pihenőre vagy frissítőre. Napjában többször is felkerestük e barátságos helyiségeket úgy a „városban", mint a perifériákon („Otthon" még nem volt). Pár krajcárba került az egész szórakozás. Engem egyébként is minden intenzíven foglalkoztatott: emberek, események, nyilvános helyek és intézmények. Most aztán, hogy emlékezőtehetségem cserben hagy, időszerűnek találtam, hogy mint kávéházi rovatvezető szerepeljek és az ezekre vonatkozó memoir-jaimat megírjam, aminek indító okát egyébként könyvemben megmagyarázom. – E vallomás alapján folytatni fogjuk a nyomozást.

A FEGYELMI HATÓSÁG ELŐTT

– Már több ízben volt alkalmunk Önt arra felkérni, hogy kegyeskedjék a KOSz (Könyvkereskedők Országos Szövetsége) fegyelmi bizottsága előtt megjelenni, amely felszólításnak ön – és ezt szívesen elismerjük – mindig előzékenyen és pontosan megfelelt és ilyformán immár népszerű törzsvendége választmányunknak. A mi kompetenciánk persze nem terjed ki önre, aki nem tartozik kötelékünkbe és ezért – tudjuk – meghívásunkat esetleg negligálhatná. Első ízben körülbelül tíz évvel ezelőtt, „A gabonatőzsde romjain" megjelenésekor, bátorkodtuk önt könyve bizonyos szabályellenes külsőségeire tisztelettel figyelmeztetni és saját érdekében ajánlottuk, hogy méltóztassék hasonló extravaganciáktól tartózkodni. Mindazonáltal az 1922-ki évben, „A vadember" piacra kerülésekor, megdöbbenésünkre tapasztaltuk, hogy e kötetnél szinte halmozta a tisztes, puritán könyvkiadási vállalkozás szempontjából perhorreszkálandó és épp olyan különleges, mint értelmetlen vignettákat, így többek között az olvasható e füzetben, hogy: „Csak felnőtteknek", „No copyright", „A

közönség sajátja", „Színpadokkal szemben sem kézirat" stb. Ekkor szükségét láttuk annak, hogy önt nyomatékosabban megintsük, azzal, hogy nem fogjuk megtűrni a szolíd és komoly könyvészet nemzetközileg elfogadott üzleti avizoinak ilyetén vizenyős kifigurázását és bejelentettük, hogy e perverz furcsaságok megismétlése esetén a rendelkezésünkre álló hathatós rendszabályokkal fogunk élni. „A kávéforrás" című művénél mellőzte ugyan a kifogásolt kitételeket, ám ezzel szemben még feltűnőbb mottókkal vonult föl. Ennek folytán elhatároztuk, hogy e kilengéseket a jövőben tőlünk telhetően megakadályozzuk, már azért is, mert egyik nagyrabecsült kültagunk szövetségünket megbízta azzal, hogy könyörtelenül járjunk el önnel szemben, mivel különben diplomáciai utón szerez magának elégtételt. Ha tehát eltekintünk is egyéb botrányos megjegyzéseitől, amelyek füzete bevezető lapjain csoportosulnak, külföldi kollégánk panaszát mégis megfelelően el kell intéznünk, ön a világhírű németországi könyvkiadócég megkérdezése nélkül azt nyomatta ki könyvében, hogy „A németnyelvű fordítás joga a Zwei Masken-Verlag (Hamburg) tulajdona –"

– Igen, de hozzátettem, – tessék csak, könyörgöm, utánanézni – hogy „amennyiben ez a cég erre igényt tart". Tehát nincs semmi félreértés vagy félrevezetés!

– E gyerekes utóirat mit sem változtat a tényen: ön a hamburgiak beleegyezése nélkül alkalmazta ezt a passzust. Hogy ez aztán ebben a zavaros fogalmazásban olyan, mint az egész könyv, vagyis semmitmondó, az teljesen mellékes. Az említett cég határozottan protestál az ellen, hogy a neve akármilyen vonatkozásban az ön kötete révén ponyvára kerüljön.

– Kendben van; kötelezem magam, hogy a sajtó alatt levő második kiadásnál odaírom: „nemcsak a fordítás, hanem a tiltakozás joga is az övé".

– Nem várhatunk az állítólag előkészülésben levő második sütetre, hanem meg kell torolnunk azt a kihágást, amelyet ön az elsőben elkövetett, bár előreláthatóan ez a kiadás rövidesen a – sajtos kezébe kerül. Egyébként az ilyen viccekkel, hogy „a tiltakozás joga is az övé", nem lehet az ügyet ad akta tenni. A szöveget megelőző első lapok ősidőktől fogva és mindenütt a

világon a kiadó rendelkezésére állanak és oda csupán szeriőz üzleti jelzések valók, nem pedig az ilyen erőltetett szellemeskedések, pláne egy patrícius ház rovására. Ha a szerzőre rájön a sziporkázási viszketegség, tetszése szerint tombolhat magában a könyvben, de csak ebben és nem a borítékon. Mert különben ön tréfából például azt is feltüntethetné a saját kiadású nyomtatványán, hogy az a Légrády Testvérek Részv.-Társ. kiadása.

– No, ezt már nem teszem, mert ez esetben nemcsak a kiadás, hanem a bevétel is Légrádyékat illetné.

– Nagyon elmés; talán jó volna ezt az „aforizmát” is rányomatni a címlapra. Ám térjünk át a tárgyra. Miután barátságos megintésünknek nem volt foganatja, erélyesebben kell fellépnünk és tagjainknak nem engedjük meg, hogy a „Kávéforrás” terjesztésénél közreműködjenek. Ez a határozat, hogy s kereskedők esetleges készletükön túladhassanak, nyolc nap múlva lép életbe.

– Köszönettel tudomásul veszem és esedezem, – éppen a könyves boltok érdekében – tessék az újságokban hirdetést közzétenni, hogy a közönség siessen a mű beszerzésével.

– Szóval: Ön javíthatatlan és ezért a jövőben ilyen heti terminust sem fogunk koncedálni, hanem már most megtiltjuk tagjainknak egyszersmindenkorra, hogy az Ön saját, vagy más kiadásában, saját neve vagy pszeudonim alatt megjelenő irodalmi termékeivel foglalkozzanak és átírunk az Antiklubnak (Antikváriusok klubjának), hogy ugyancsak vonja meg Öntől pártfogását.

– Fölebbezek a nagyérdemű publikumhoz; e fórumnál a vádlottak padjára a – vádló fog kerülni...

AZ IPARTESTÜLETBEN

– Arra kérjük, magyarázná meg a Kávéforrásnak azt a szokatlan intelmét, hogy „ne menjünk pesti kávéházba e könyv nélkül”. Ugyan mi lehet az értelme a figyelmeztetésnek, – ha ez egyáltalán logikus – mert a vidékiek esetleg még elhiszik, hogy valami rendelet előírja az ilyen kötet beszerzését, mielőtt a vendég a helyiségbe lép. Tehát: jámborabb látogatóinkat ez esetleg még elriaszthatja. Ön panegirikust zeng a régi lokáloknak, míg a mostani kávésokat károsítja.

– Épp ellenkezőleg! Méltóztatnak tudni, hogy a mai emberek túlnyomórészt idegesek és a kávéházakban különösképen mutatkozik e nyavalya. A pasas benyit és ha nem siet elébe a pincér, ha asztalán nincs állandóan három pohár friss víz és egy tucat folyóirat, ha az újságos a Pesti Hírlap helyett a Pécsi Hírlapot hozza: dühösen kocogtat és lármáz. Ha azonban nála van e könyv, nyugodtan felüti: visszasülyed a régi kávéházak kedélyes miliőjébe és türelmesen vár. A kávéforrás nem regényszerű lektúra, nem is lehet egy ültő helyen végig élvezni, hanem akármelyik lapon hozzáfog az olvasó, egymással összefüggéstelen kis fejezetekre bukkan, amelyek azonnal lekötik a figyelmét. Azonfölül olyan nagyszerű a bekötése, hogy ahol éppen fölütik a könyvet, ott szépen laposan nyitva marad. Tehát a kávésok érdekében – hogy neuraszténiás vendégeik csillapodjanak – alkalmaztam ezt az avizót. – Hát ez olyan kommentár, mint a gondosan elkészített „félcitrom szódával”, amelyben nincsen – mag.

I. A JÁRÁSBÍRÓSÁGNÁL

– A Kávéforrás című könyvében Ön azt hirdeti, hogy visszaváltja a kiolvasott köteteket darabonként öt pengővel. Mindazáltal fölperessel szemben, amikor ez ilyen szemmelláthatóan végigolvasott példányt önnek megvételre bemutatott, az említett, szerződés erejével bíró nyilvános ígéretének megfelelni vonakodott.

– Tekintetes királyi Járásbíróság! Amikor könyvem kiadásának előkészületeihez hozzáfogtam, éppen divatos volt a kiolvasott (helyesebben: elolvasott) újságok visszavásárlása. Néhány hírlap közzétette, hogy bizonyos összeget fizet a „használt” számok fejében, persze a vételárnak

csupán egy kisebb hányadát. Miután ez a trükk szabadalommal védve nem volt, magam is – hogy múzsám újszülöttének terjesztését előmozdítsam – adoptáltam a reklámozásnak e tetszetős fajtáját, sőt lázas buzgalmamban – némileg meggondolatlanul, de legalább is nagyfokú fölületességgel – öt pengőt helyeztem kilátásba a négy pengős bolti ár mellett. Mikor arra eszméltem, hogy a közönséggel szemben tanúsított e túlzott kulantériám rám nézve káros is lehet, mert hiszen bárki megvásárolhatja mind a százezer példányt és elhozhatja nekem, hogy ő azokon egytől-egyig végig kínlódott. Ilyformán százezer pengős hasznot zsebelhetne be, ami fejetetejére állíthatná e „kiadványom” mérlegét. Jogász barátaim azonban megnyugtattak. Nem úgy van ez, – így a doktorok – hogy valaki egyszerűen beállít: tessék a könyv, elolvastam. Ezt – az ügyvédek szerint – nem kell elhinnem, ha csak az illető bizonyítékokkal nem vonul föl. Tekintetes királyi Járásbíróság! Tagadom, hogy föl peres a könyvet az első betűtől az utolsóig elolvasta volna, mert az a körülmény, hogy a kötetet alaposan bemocskolt, tépett és gyűrődött állapotban prezentálja, még sem lehet perdöntő. Mondja el nagyrabecsült ellenfelem a tartalmát, persze nem kivonatosan, hanem szóról-szóra.

– Ha ilyen emlékezőtehetségem volna, akkor nem bajlódnék e csirkepörrel, hanem produkálnám magam az Orfeumban.

– Igaza van a tisztelt fölperesnek, akitől különben közjegyzői tanúsítványt is akceptálok arról, hogy a könyv minden szavát a nótárius jelenlétében és ellenőrzésével elolvasta. De hogy nyájas olvasóm szíves bejelentésére elhigyjem, hogy lelkiismeretesen átvergődött a köteten, ez a föltételezés nyájas olvasóm részéről mégis kissé naiv.

– Talán lehetne az ügyet békés úton elintézni?

– A magam részéről: igen!

– Én se volnék kicsinyes a konkrét esetben, már azért sem, mert felperes tudtommal eddig az egyetlen amatőr, aki magánkönyvtárát a Kávéforrással gazdagította, de nem akarok precedenst teremteni: kérem tehát a keresetet elutasítani.

– A királyi Járásbíróság fölperest keresetével elutasítja.

– Szerencsére nem adtam pénzt a könyvért, mert – tetszik látni – ez egy eldobott, defekt műhely-példány, amit a nyomda szemétkisznijében találtam és még nagyobb szerencse, hogy bele sem néztem, nem én...

A KAMARA ZSŰRIJE ELŐTT

– A felmerült panaszok szerint ön azzal, hogy kötetét nem – a hagyományos módon – valamely személyiségnek, hanem egyik iparvállalatunknak dedikálta, súlyosan vétett a tisztességes verseny etikai szabályai ellen.

– A könyvek ajánlással való ellátása ősrégi úzus, amelynek értelmét voltaképen nem igen ismerem. Az író rendesen csakugyan valami közismert kapacitást aposztrofál, vagy főnökét. feljebbvalóját, Protektorát, esetleg barátját vagy rokonát, babáját, sőt feleségét kompromittálja e tolakodó szokással. Már előadták magukat némileg feltűnő variánsok is e téren; csupán az a jelenség nincs följegyezve a nemzetközi Pen-klub „idevágó" nyilvántartásában, hogy valahol egy kétségbeesett skribler a saját anyósának kommendálta volna (szeretettel és tisztelettel, vagy „semmivel") legfrissebb elmeszüleményét. Ám a húsvéti könyvpiac szenzációja lesz egy illusztrált díszmű kígyóbőr-kötésben, amelyet a szerző szemérmetlenül és mentegetőzés nélkül kedves neje őnagysága édes mamájának ajánlgat. Ez a különcködő az elmúlt nyáron elhatározta, hogy megindítja az alapítandó öngyilkosok szakszervezetének hivatalos közlönyét. Tudni kell, hogy emberünk évtizedeken át a tőzsde-bizományosok altruisztikus mesterségét folytatva, iparengedélye értelmében mindeddig csupán kötjegyeket szerkesztett, de – miután tavasszal (tehát a „haussemozgalom" előtt) megfigyelte, hogy, míg a börzén teljes a pangás, addig a Ferenc József-híd Turulmadara körül mindinkább élénkül a forgalom – meg volt győződve afelől, hogy eredeti újságja igazán hézagpótló, amely a középosztály intelligens családjainak asztaláról nem hiányozhat. Időközben a hatóság közbelépett; ha a Szabadságtéren rohamosan nagyobbodik a revirement, hát fölemelik az adót, de mivel a hídon ez a rendszabály meddő maradna:

drótsáncokkal zárták el a Turul-t a sorba állók elöl. Régi tapasztalat ugyanis, hogy azok az elkeseredett halandók, akik menekülnek az életből, előszeretettel egymás nyomdokán haladnak. Valamikor a Duna-palota helyén volt Stein-féle ház került divatba, úgy hogy utóbb az udvarban minden emeletnél drótsövényes hálót kellett alkalmazni. (A palota tulajdonosa, amikor végül maga is a liquidálás ezen módjához folyamodott, szégyenszemre – mint valami albérlő – kénytelen volt egy idegen házat igénybe venni.) Az említett új sajtóközeg megjelentetésére az előmunkálatok már a legaprólékosabban megtörténtek, amidőn – Risztics rendőrtanácsos kaján intrikái következtében – sem az öngyilkosok egyesületét, sem annak az orgánumát nem engedélyezték. Barátunk, aki a témájára vonatkozó minden elképzelhető anyagot hangyaszorgalommal összehordott, most közzéteszi az „öngyilkosok kiskátéját” Hasznos tanácsadóval és Gyakorlatias útmutatóval és ezt a vaskos kötetet anyósának dedikálja a tanácsadóval és az útmutatóval együtt.

– Szíveskedjék a napirenden levő kérdéssel foglalkozni.

– Pardon, e kiruccanás után máris rátérek saját ügyemre. Anchio sono pittore. Magam is fiatalabb koromban e vonatkozásban a „közéleti oszloposok” országútját tapostam. Következett erre a tőzsdeelnöki korszak: Kochmeister bárótól kezdve Kornfeld Zsigmondon és Horváth Eleméren át Végh Károlyig a börze minden vezére jóvoltomból hozzájutott a maga kis ajánlásához. A tőzsde soványan termő rété emigyen le van tarolva; több „präsident” nincsen és – őszintén kívánom – adja a gondviselés, hogy belátható időn belül ne is legyen. Másfelé kellett tehát orientálódnom.

– De talán szükségtelen volt e célra egy céget „kitüntetni”, ami teljesen szokatlan és ebben a formában nem is praktikus, mert ha már mindenképen valamely részvénytársaságot akart szerencséltetni, miért nem választotta a Creditet vagy a Hazait, esetleg a Tébét, ahol együtt van az egész frequencia.

– Elsőbben is a leghatározottabban kijelentem, – a frissen festett utcai padok avizója nyomán – hogy: Vigyázat, nem mázolva! E pihenési alkalmatosságok rendbehozásánál tudvalevően apró cédulákkal figyelmeztetnek mindenkit, hogy: Vigyázat, mázolva! nehogy a mit sem

sejtő polgár vesztére odaüljön. Az én dedikációm nem veszélyezteti az olvasót; itt nem ragad rá semmiféle olajszagú lakkozás, semmiféle pénzszagú reklám. Nem kérem, ez a Franck – ne vegyék rossz néven az elcsépelt és olcsó szójátékot – nem hamis frank. De valódi Franck sem, mert hiszen minduntalan olvashatjuk a plakátot, hogy csak az a hamisítatlan, amelyen rajta van a kávédaráló; a kifogásolt oldalon pedig ilyen szerszám nincsen. A könyv hátsó borítékán már látható egy darab belőle. No igen, mert ez leplezetlen annonce, amelyért tarifaszerűen fizettek. Nem ettem Franckot, hogy ingyen csináljam. Tehát a darálón múlik minden. Nem kellene erről annyit darálnom, ha nálunk is olyan rendelet volna, mint Ausztriában, amely kötelezően előírja, hogy a szerkesztőségi rész honorált közléseit E betűvel kell megjelölni (E – entgeltlich). Odaát a politikai, társadalmi és művészeti rovatban (nem szólva a közgazdasági dzsungeltől) szinte hemzsegnek az ilykép stigmatizált cikkek és hírek.

– Mindezzel azonban még nincsen megindokolva, hogy miért kereste ki magának „ausgerechnet” a Franckot?

– Megmagyarázom ezt is! A béke boldog idején évenként kétszer-háromszor is szabadságra mentünk, amihez sem vizűm, sem pénz, de tulajdonkép még „szabadság” sem kellett, mert a pár napos távolmaradást nem tartották evidenciában. (Talleyrand: aki nem élt a revolució előtt, annak fogalma sem lehet arról, hogy milyen édes volt az élet.) Az 1914-ki év tavaszán egy teljes hetet töltöttem Stambulban, mint Hegyey tanár, udvari zongoraművész vendége. Persze, nem akarom most Konstantinápolyt fölfedezni. „Minden nagyon szép volt”, kivételével a feketekávénak, amelytől a szultán székvárosában sehol sem voltam elragadtatva. Már pedig nálam az ebédnek tulajdonképen csupán az a hivatása, hogy megágyazza a „fekete” helyét. Figyelmeztettek aztán, hogy Betli Achmed kahwehane-jében, az Aranyszarv-kikötőben, mérik a legjobb kávét a török birodalomban. Odarohantam és ettől fogva a déli és esti étkezés, sokszor a reggeli haboskávé után is, mindig itt szürcsöltem a fejedelmi italt. Megbarátkoztam a gazdával, aki azonban konokul hallgatott készítési módszeréről. Néhány órával elutazásunk előtt mégis fellebbentette a fátyolt féltékenyen őrzött üzleti titkáról és apróra kioktatta feleségemet a fortélyáról. Kisült, hogy a páratlan feketéhez Franck-ot is használ, sőt ő az egyedüli az igazhitű kávésok közül, aki nem tiszta babkávét főz. Egyébként

bevallotta, hogy tulajdonkép Betlen Andornak hívják és Budapesten évtizedeken át pincéreskedett, de a nagyapja még Bethieno volt, ivadéka annak a történelmi Bethieno-nak, az első pesti caveesieder-nek, akinek a neve előttem, Budapest szülöttje előtt, nem lehet ismeretlen. Resteltem elárulni, hogy soha a hírét sem hallottam, de hazajövet, kutattam e nevezetes kávésiparos után. A háború előtti években mindenkinek mindenre volt ráérő ideje. Hónapok múlva meg is találtam Bethieno nyomát a székesfőváros irattárában. (Erre e könyvnek „Az őskorból” című rovatában visszatérek.) Aztán önkéntelenül saját emlékeim között is nyomoztam a helybeli kávésok tovatűnt árnyékai után. Fokozatosan rábukkantam mindenféle régi lokálra és a felrajzó reminiszcenciákat néhány slagvorttal följegyeztem. Következett a háború és értékes memoárjaim több mint egy évtizedig pihentek, míg most hozzá fogtam a „Régi pesti kávéházak” megírásához. Miután pedig a Franck a tulajdonképeni megindítója e karcolatoknak, leghelyesebbnek véltem, ha e firmának dedikálom a kötetet. Ez elhatározásomat a feleségem is jóváhagyta, mert a konstantinápolyi kaland elősegítette háztartási büdséjének egyensúlyban való tartását. Következetesen mind több pótlékot használt, úgyhogy végül a tulajdonképeni kávédaráló, vagyis a babkávé teljes mellőzésével már a százpercentes kávédarálós Franck-nál tartottunk, ami még mindig jobb, mint aminő a „hadi” volt, sőt utóbb, ha véletlenül némi Mocca vagy miegymás is eltévedt a reggelibe, az már nem is ízlett. Megjegyzem még, hogy az általános dedikáláson kívül az írók még speciális ajánlással is garázdálkodnak. Vajjon értékesebb-e a könyv, ha a szép, tiszta oldalt ilyen kriksz-kraksz-szal bepiszkoljuk? Ezért „A Vademberére rányomattam, hogy a szerző aláírásával vagy daktyloszkópiai fölvételével ellátott kötetek kedvezményes áron kaphatók. Velem nem lehet konkurrálni. Azt hiszem egyébként, a könyvre irt ajánlás főleg arra szolgál, hogy a megajándékozott ne keresse föl „használat előtt” az ódondászt. Leghelyesebb volna tehát jelezni a címlapon, hogy az aláirt példányok nem értékesíthetők. Ezzel szemben újabban egyes „kiadmányokon” olvassuk, hogy csak olyan példányok adhatók el, amelyek a szerző sajátkezű aláírásával büszkélkednek. (Mintha a publikum ismerné azt a sajátkezű aláírást!) Ez a figyelmeztetés különben meggyanúsítja a nyomdát. Jómagam nem vagyok ilyen bizalmatlan: megrendelem a tradíciós százezret és nem törődöm vele, ha a műintézet még egymillió könyvet produkál saját szakállára. Hadd keressen! Mindazáltal tagadhatlan, hogy némely kuncsaft súlyt vet az

ajánlásra, hiszen újabban oly prospektust is láttam, amelyen bizonyos kis pénz ellenében az író bárki nevére sajátkezűen dedikálja a könyvet. Hogy ezt a szükségletet is kielégítsem, egy dedikációt fogalmaztam, amellyel a tekintetes, nagyságos, méltóságos, nagyméltóságú olvasónak („a nem kívánt rész törlendő”) igaz barátsággal, őszinte szeretettel, hálás tisztelettel, mély hódolattal („a nem kívánt rész törlendő”) ajánlom művemet és az episztolát – költséget és fáradságot nem kímélve – közjegyzőileg hitelesítve elhelyeztem a belső borítéklapra. Csak bele kell írni a nevet... Fejtegetésemet histório adattal végzem. A régi rómaiaknál dedikálásnak nevezték a nyilvános épület felavatási ünnepségét, amellyel az új házat valamely istenség oltalmába ajánlották. A könyvdedikálás ennek a cerimoniának a leszármazottja.

– Köszönetet mondunk felvilágosításáért: az ügy teljesen tisztázódott.

AZ OTTHONBAN

– A hirdetési ügynökök otthona igazgatótanácsának határozata értelmében van szerencsénk önt bizalmasan figyelmeztetni a könyvében való annonce-elhelyezés visszásságára. Mert ezáltal nemcsak a hivatásszerűen és szakértelemmel a reklámügy kultúráját szolgáló tagjainkat anyagilag károsítja, hanem saját presztízse ellen is vét. Hihetetlen módon devalválja „kiadmánya” színvonalat, amidőn abba, pláne a szöveg közé, fizetett kereskedői közleményeket beiktat. Ajánlatos volna, ha példát venne a Pesti Hírlap-tól, amely idei Nagy Naptárából teljesen száműzve az üzleti részt, lemondott milliárdos jövedelemről. A Pesti Hírlap e nobilis gesztusért megérdemelné a Nobil díjat. Mert egy ilyen parádés kiállítású munkába – így magyarázzák a lapban – nem való az egységes irodalmi karaktert megrontó és mulandó jellegű hirdetés.

– Hát én nem mondok le a milliárdról. Ugyanis – ha rajtam múlna – ennyit tenne ez adminisztrációs bevétel. Könnyű a Pesti Hírlapinak, amely ingyen adja a kalendáriumot, tehát biztos benne, hogy elfogy az utolsó példányig. A kávéforrás azonban pénzért bugyborékol és ezért vajmi könnyen a nyakamon maradhat. Ez csak logikus, ugyebár? Ezért

törekednem kell, hogy épkézláb megússzam e kockázatos vállalkozást. Jól tudom, hogy a hirdetés éppen nem hangulatkeltő, de inkább elnézem e szépséghibát, sem mint ne tudjam kifizetni a nyomdát. Harminc évvel ezelőtt kerültek divatba a szöveg közé dugott reklámok, mert az ósdi sajtó mindaddig becsületesen elválasztotta egymástól a szerkesztőségi és a kiadóhivatali részt. Az öregség legbiztosabb jele, ha az ember mindenre anekdotát tud, de mégis el kell mondanom, hogy Mikszáth napilapja, az Országos Hírlap szerkesztőségében egy este Keszler József tanár nagy patáliát csapott, mert a „Váljunk el!" kritikája első hasábjának a végébe belecsempészték az „Én Csillag Anná"-t. Maga Mikszáth csitítgatta „Keszit": „hiszen az olvasó amúgy is tudja, hogy ez nem tartozik ide". Persze, hogy tudja, – így ŕ professzor – azért mégis csak barbár módon szétszakítják ez ízléstelenséggel az írás lüktető vérkeringését. Gondold el, hogy egy szép asszonnyal csevegek és egyszerre csak beront a szurtos szakácsnő, hogy: tésasszony, fokhagymával tetszik parancsolni a rostélyost? Hát ez sem „tartozik ide", de őnagysága hiába bíztat, hogy ne zavartassam magam: a hangulat elromlott. Bégtől fogva tudom tehát mindezeket, de azért mégis ragaszkodom a szisztémámhoz. Minden ötödik évben kijövök egy könyvvel; ma közel járok a hetvenhez. Amiatt az öt-hat kötet miatt, amivel még veszélyeztetni fogom a közbátorságot, igazán nem érdemes, hogy eddigi rendszeremen változtassak.

KÉNYSZEREGYESSÉG

– Fölhívom a közadós jogi képviselőjét, hogy terjessze elő ajánlatát az összegyűlt hitelezőknek.

– Gratulálok a nagyrabecsült creditor uraknak, mert puritán jellemű férfiúval akadtak össze. Uraim, le a kalappal! A kényszeregyességi eljárások változatos történetében igazán páratlan a tiszteletreméltó közadós ajánlata, amely nem a szokásos negyven, vagy a szokatlan ötven-hatvan stb., sőt még a rendkívüli százpercentről sem szól, hanem száztíz százalékról (hundert und zehn Prozent), még pedig nem bonokban, hanem félórán belül való kiegyenlítéssel. (Éljen – bis hundert und zehn.)

– A vagyonfelügyelőé a szó.

– Attól tartok, hogy az imént elhangzott lelkes éljenzést vissza fogják szívni, mert a dolognak van egy kis bibije. A papírszállító, a nyomda, a könyvkötő, a cinkográfia és a rajzoló követelése tudvalevően száztizenhatezer pengő, amihez saját költségjegyzékem szerint kétszáznegyvennyolcezer pengő ...

– Mi az, mennyi?

– Jól hallották: nem hét, hanem csak kettőszáznégyvennyolcezer, összesen emígyen háromszázhatvannégyezer pengő a passzívum. Ezzel szemben az aktivá leltári értéke tagadhatatlan, mintegy tíz százalékkal nagyobb. Dehát édes Istenem, az inventárium nem egyéb, mint egy ív papiros, amely – régi szállóige szerint – türelmes. A gyakorlatias élet és a leltár között óriási szakadék tátong. A vagyon százezer Kávéforrás-ból tevődik össze, amely díszműnek bolti ára négy pengő, összértéke tehát négyszázezer pengő. Csakhogy ebből a forrásból csupán haboskávé tör elő, – még az sem! – de semmiesetre sem várható e forrásból holmi pengők zuhataga. A massza könyv alakjában egyáltalán nem realizálható sem egészben, vagy részben, sem rögtön, vagy fokozatosan az évtizedek folyamán. Röviden: ezeket a köteteket nem lehet piacra dobni, mert félő, hogy a sarki rendőr megteszi a följelentést utcai szemetelés kihágása miatt. Ez talán dicséretére válik a magyar olvasó tömegek választékos ízlésének, de nem válik hasznára a „tömegnek”. Egyetlen számottevő reflektánsunk van: egy papírmalom; ez kilónként netto tíz fillért ajánl a masszáért. Szerencsére a kötet az újabbkori belletrisztika egyik legsúlyosabb jelensége, darabonként hatszáz gramm a súlya. A bevétel ilyformán hatezer pengő volna, ami megfelel egy és hattized százaléknak. Helyesen mondja tehát az adós jogi képviselője, hogy a kényszeregyességi eljárások változatos történetében páratlan a tiszteletreméltó közadós ajánlata. Uraim, le a kalappal! Ilyen még igazán nem volt. Tekintettel a fennforgó körülményekre és a teljes kilátástalanságra, ajánlom a liquidálás e csúfos módjának elfogadását.

– Elfogadjuk!

– Az eljárást befejezettnek nyilvánítom.

– Egy hang a közönség köréből: Reméljük, ezzel végre a „Vádlottak padján” cikksorozata is befejeződik.

Helyesen mondja a túloldali, tisztelt közbeszólongató: ideje, hogy ezek a vízfejű elüljáró beszédek – már a szimmetria kedvéért is – végre befejeződjenek, mert különben tágasabb lesz az előcsarnok, mint maga a „kávécsarnok”. Mindazáltal egyet-mást okvetlenül el kell még mondanom és egyébként tulajdonképeni „Bevezető” egyáltalán nem is volt. Mikszáth Kálmán szerint ugyanis hamis paxus az az Előszó, amit nem maga a szerző ír, mert a kiszemelt áldozat, akit szelíd erőszakoskodással befognak ebbe a keserves munkába, rendesen el sem olvassa a kötetet, sőt ha – sebtiben átfutva rajta – csapni való silányságnak találja, kényszerűségből – hiszen már vállalta a „teljesítményt” – megdicséri az írásművet. Ezért hamis „útlevél” az idegen lobogó alatt fölvonuló Becsördítés. A nagy palócnak ilyesmire bizony sohasem volt szüksége. Az Országos Hírlap dicstelen kimúlásakor Mikszáth nem előszót, hanem rövid, de velős „utószót” irt nekem, amely spontán és őszinte volt. (Levelesládám büszkesége ez a „bizonyítvány”.) Ami pedig most következik, az „valódi passzus”; ebben nemcsak magam vagyok ludas, hanem saját nagybecsű személyemmel foglalkozom ez írásban. Voltaképen úgy kellene lenni az eféle nyomda-termékeknél, mint a „Játék a kastélyban” című anekdotánál, amelyben az első fölvonás kezdetén Hegedűs a sugólyuk elé lépve, bemutatkozik: Jó estét kívánok; az én nevem Turai Sándor; harminc év óta írok darabokat, ebből élek . . . stb. Tehát: Hölgyeim és uraim, jó éjszakát kívánok (ne tessék altatószert szedni, a Kávéforrás is megteszi); több mint félszázada írok, ebből élek (hát ez is élet?). Sőt, ebből játszom a tőzsdén (elmés és idegzsongító szórakozás, de fenedrága mulatság). Azért nem kell valahogy nyugtalankodni. Jóllehet elfutott fölöttem, az idő és már nem igen nézek előre, hanem inkább hátrafelé, még mindig érthetően ki tudom ejteni azt a szót, hogy: hamu; még egyszer sem mondtam mamut, vagyis még nem kerültem bele a bibliai korba. Persze, résen vagyok: időközönként kérem a pincértől a hamutartót, bár nem dohányzom. Parancsoljon, szerkesztő úr! (Ebből látom aztán, hogy a szolgálatkész ganimed megértette a kívánságomat.) Már a címlapon bemutatott ősi kávéforrásban is szerkesztő urnák tiszteltek, pedig sohasem szerkesztettem semmit: sem betétet a

telekkönyvben, sem rádiót, vagy újságot, de még „rovatot” sem. Folyton csak írtam, olykor-olykor – ha nem figyelt meg senki, – lopva és gyorsan nyírtam is. Szegény Béldire kell gondolnom, aki, ha szóltam Samukának, hogy töltse meg a gummiflaskómat, sohasem mulasztotta el megkérdezni, hogy: no mi az, talán valami örökbecsű remekmű készül? Valószínűen azért van olyan nagy ára a Gumminak, mert annyit konzumálok e cikkből. Izor barátunk harminc éven át szoba- és kenyerespajtásom volt; mind a ketten télen-nyáron nyitott ablaknál ingujjban dolgoztunk. Ha felnézek íróasztalomtól még ma is magam előtt látom Katalin és többi operettje megfakult címlapjait, könyvei plakátjait, össze-vissza aggatta e cédulákkal az egyik falat, amelyhez, – amikor a redakció szobáit renoválták, – hozzányúlni sem volt szabad; olyan szentségtörés számba ment volna egy ilyen merénylet, mintha tapétáznák Jeruzsálem ama falát, amely elé panaszos imádsággal zarándokolnak a világ minden tájékáról. Szobánk e Rabitz-területét fotografice meg akartam örökíteni, de kisült, hogy túlkeskeny boxunkba nem lehet kellően beállítani a fényképező masinát, amire elhatároztam, hogy felkérem majd Kézdi-Kovács Lászlót, a Pesti Hírlap képzőművészeti munkatársát, rajzolná le e kedves „tájképet”. Kis vázlatot hevenyésztem, hogy a mester a Római-fürdő telepén levő atelierjében szépen hozzáfoghasson a munkához. Éppen amikor ezzel a gicscsel elkészültem, belépett a szobámba Ráskai Ferenc, akinek a neve már néhány tucat színlapon és könyvön szerepel és ezért bizonyos szaktudása van az ilyen plakátügyekben. Tervemről azonnal informáltam –kai kollégámat, aki azonban kijelentette, hogy ennél tökéletesebb és hangulatosabb ábrázolás el sem képzelhető, ne is mulassam ezt semmiféle hivatásos piktornak, aki alkotásomat kenyéririgységből bizonyára leszólná, hanem reprodukáltassam a képet minden változás nélkül; az eredetit pedig állítsam ki rámában és üveg alatt az Ernszt-Múzeumban. Stílszerű volna – szerinte – egy matt aranyozású keret matt tejüveggel. Ráskai egyúttal tüneményes karriert konferált be nekem, ha továbbra is tüzetesen foglalkozom – szobafalak festésével. A tollrajz alá pedig azért pingáltam a Benczúr II. nevet, mert ez lesz művészi pszeudonimom. Végül még egyet: az alul látható két alkalmatosság nem színlap, hanem Íróasztal. De hol is hagytam abba? Igen: sohasem voltam szerkesztő, sőt azt se tudom, hogy mi-kép és hová kell egy rovatot „vezetni”. Mint szürke munkatárs morzsolom le éjjeleimet és avval sem vagyok tisztában, hogy egyáltalán mire való az a sok redaktor. Praktikusabb lenne, ha az író megcsinálná a

„kutyanyelveket” és a szedő ólomba öntené a szöveget, minden közbeékelődő fölösleges instancia nélkül. (Szerkesztőmentes szerkesztőség.) Sok szerkesztőt végigkapituláltam, de egyik sem volt olyan őszinte, mint Schmittély József, aki sohasem ment szabadságra „nehogy Légrádyék észrevegyék, hogy a lap nélkülem is rendesen megjelenik”. Fogalmam sincs róla, hogy mivel tölti idejét a fő-, felelős, segéd- és éjjeli szerkesztő. Pardon: az utóbbinak a cinikusan zord vicceiről már sokat hallottam; éjfélután válogatás nélkül kidobja a lapból a túlnyomó részét annak, amit este összefirkáltak és „leadtak”. A nappali vezér emigyen az úgynevezett túlszedést szerkeszti, ami sohasem jelenik meg. Lenkey Gusztávról csupán annyit tudok, hogy minden hétköznap „jegyzi” a Pesti Hírlapot (vasárnap aztán pihen) és a neve kompakt betűkkel látható a közlemények végén, mint „felelős szerkesztő”. A sajtótörvény ragaszkodik e formalitáshoz és a hatóságok szigorú ellenőrzést gyakorolnak. A „felelős” ilyformán – akarva, nem akarva – évente vagy háromszázszor az újságban „áll”. Úgy látszik, ezzel aztán beéri: nincsenek túltengő nyomdafesték-ambíciói; a redakcióban közismert törvény, hogy nevének egyébként nem szabad előfordulnia a Pesti Hírlapban. Nem valami rendelet írja ezt elő, de azért a munkatársak, biztosan a korrektorok is, tudnak e tilalomfáról, amelyről idővel mindenkit kioktatnak a saját tapasztalatai. Ha például Lenkeyröl, akárcsak mint jelenvoltról említés történik, másnap a riporter látja, hogy ez a kitétel kimaradt. Kivételt tettünk L. G. jubileuma alkalmával, amit tudta nélkül előkészítettünk és amelynek kulminációja egy felejthetetlen vacsora volt a Schück-féle vendéglő különtermében; a gasztronómiai részét Simon Vilmos kollégám, a financiálisát Légrády főszerkesztő rendezte (tehát mégis akad valamely célirányos kompetenciája a szerkesztőknek). Ekkor jelent meg meglepetésül egy intern Pesti Hírlap, amelynek minden sora a „felelőssel” foglalkozott. Lenkey képmását azonban nem lehetett „hozni”, mert ilyen fotográfia egyáltalában nincsen. Magam valami véletlen folytán Berlinben ráakadtam egy históriai képre, amely Hindenburgot ábrázolja, amint a háború alatt a Hauptquartierben vendégül látta a magyar és osztrák sajtó néhány képviselőjét holmi „Frühschoppen” keretében. E festmény egy lefényképezett részletét itt bemutatom. (Talán felesleges a szokásos X megjelölés; az intelligens olvasó kitalálja, hogy a két alak közül melyik L.-é.) Azonfelül amikor tavaly tűzvész pusztított a Légrády-palotában, szintén kiadtak ilyen belső számot húsz példányban, amiben ugyancsak

kiszerkesztették a szerkesztőt. A két „rendkívüli” persze sohasem került a közönség elé, noha ezek voltak az újság legsikerültebb számai. Ilyenformán magam is tájékoztatva vagyok arról, hogy L. G.-t nem szabad említeni. De a históriai hűség megkövetelte, hogy mikor az Országház-kávéház fejezeténél e helyiség történelmi napjairól megemlékeztem, nevezetesen arról, hogy az ellenzék innét vonult minden reggel a katonai kordon elé, hogy e résznél megírjam azt is, hogy a parlamenti tudósítók szindikátusa Lenkey Gusztáv vezetésével e kávéházba tette át főhadiszállását. A lex-Lenkey e flagráns megszegése pompásan sikerült, mert a „felelős” ezidőben nyári vakációját élvezte. Másodízben elkerülhetetlen volt – ugyancsak a szigorú és pedáns Klióra való tekintettel – az indexre tett név becsempészése, amikor rákerült a sor a Balaton-kávéházra. Székely Sámuel visszaemlékezéséből idéztem azt, hogy e politikai tanyán a zsurnaliszták hosszú asztalán éveken át Lenkey sikeresen őrködött a hírlapírói presztízs és kollegialitás fölött. Bár magam is számtalanszor tanúja voltam e buzgó őrködésnek, becsületesen citáltam a forrást, ezzel mintegy fitogtatva a desinterȩssement-omat. De nem használt semmiféle furfang: ezt a mondatot titokzatos kezek hajnal felé kiemelték a „kolumnából”. (Könyvemben persze már nem érvényesül ez a rosszindulatú, rigolyás házi cenzúra.) Ilyen mostoha és ellenséges viszonyok között meg sem kíséreltem, hogy a lapban kitérjek a kávéházi cikkek keletkezésének körülményeire, lévén ez a fázis szoros kapcsolatban a felelős szerkesztő személyével. Pótlólag közlöm ennélfogva e nem szokatlan utón azokat az adatokat, amelyekhez elvégre az utókornak és az irodalomtörténetnek joga van. Köztem és az olvasó között ez alkalommal nincs más összekötő tiszt, illetőleg destruktív tényező, mint az automatikusan működő szedőgép. Kimondhatatlanul ideális állapot ez a „sajtószabadság”: kiadhatnám most azt a temérdek bosszúságot, ami az évtizedek folyamán bennem felhalmozódott. Majd megjön annak is az ideje; külön, nemcsak mély-nyomású képekkel illusztrált, hanem mélyen szántó díszmű készül, amelynek „Az epeforrás” a cime. (Programmomhoz híven e kötet öt év múlva kerül a közönség elé; nem szabad az olvasót túlságosan elkényeztetni.) Ezúttal a kávéházáig ismertetésének embrionális korszaka van napirenden. A „Kamara zsűrije” című fejezetben olvasható, hogy már a háború előtt följegyeztem az erre vonatkozó slagvortokat egy noteszbe, amely az 1924-iki év Szilveszter napján, – amikor Íróasztalomon nagytakarítást végeztem, – kezembe került és a rákövetkező újévi szünet alatt ezekből az adatokból cikket ütöttem össze. Másnap átadtam ezt a

felelős szerkesztőnek, aki anélkül, hogy belepislantott volna, röviden jelezte – úgy látszik, a súlya szerint saccolta a kéziratot, – hogy ez a tanulmány, miután túlhosszú, legkorábban karácsonyra jelenhet meg. Fogtam magam és a lapokat négy egyenlő részre osztva, bemutattam az első fejezetet. Ebbe már röpke pillantást vetett Lenkey, majd hosszasabban magyarázgatta, hogy a tárca – túlrövid. „Nem lehet ilyen telegráfos stílusban reminiscenciákat előadni”; csináljak folytatásos ciklust ebből az anyagból. Hát csináltam ciklust. Állandóan raktáron volt néhány méter szedés a nyomdában és ebből nagyszerűen lehetett mindig laptölteléket lekanyarítani. Erre a célra igen alkalmatosnak bizonyult a készlet, mert akár mennyi kellett: egy, másfél, két hasáb, – tetszés szerint való centiméterek terjedelmében rendelkezésre állt a szedés. Ugyanis akárhol meg lehetett szakítani a közlést, mert hiszen ezek nem összefüggő történések. (Az itt reprodukált mintából látható, hogy annyi kávéházi resztlit szorítottak bele ebbe az oldalba, amennyi üres helyet a párisi levél és a képek meghagytak.) A részletes kidolgozáshoz úgy fogtara hozzá, mint a részvénytársaságok az infláció idején, amikor az anya-intézetből kivették az egyes vagyonrészeket és azokból külön leánytársaságokat kreáltak és úgy ezeknek a tőkéjét, mint az öreg nagyasszonyét fokozatosan emelték. Az anyatársaságból, helyesebben: az anyatárcából kiemeltem az egyes aktívákat: „az alcímeket és mindegyikből önálló leány-cikket alkottam; esetenként e bimbókból is rózsák: a leányokból anyák lettek és az unokák ugyancsak külön háztartást vezettek. Persze úgy az örömszülők, mint az összes ivadékok tökéjét – a bankok nyomán haladva, – ernyedetlenül fölvizeztem és nem csoda, ha végül fölötte soványka osztalék jutott az olvasónak. Dehát a direktorok sem törődnek a részvényesekkel, ők is csupán azt nézik, hogy minél számosabb társaságban „benne legyenek”, nem annyira részvényesi minőségben, mint inkább tantiem-jogosultak és szindikátusi tagok irigyelt pozíciójában. Nekem is bőségesebb tantiémben volt részem e fölhígítás következtében: az eredeti tárca negyvenre szaporodott (egy hasáb tizenöt pengőt jelent). Még jó, hogy a kormány nem rendelte el e téren is a „felértékelést”. Ha ezeket az ösztövér, vánnyadt folytatásokat valahogy össze kellene vonni és azok állományából aranymérleget készíteni, bizony vajmi csekély volna a reális érték. Úgyszólva „töredékes” lenne ez a könyv, amelyre különben sem lehet ráfogni, a legjobb akarat mellett sem, hogy hézagpótló, dehát kiadtak már díszköteteket haszontalanabb dolgokról is. Egyébként ez a füzet nem egyszerű lenyomata az újságközleményeknek. Bizonyos rendszerbe

foglalva a rapszodikusan megirt cikkeket és azokat megfelelő módon kiegészítve, városrészek szerint fejezetekbe osztottam az anyagot. A. Kávéforrás pedig azért mutatkozott alkalmas címnek, mert az volt egyike a patinás, nevezetes kávéházaknak, aztán minden ilyen lokál, hogy úgy mondjam: Kávéforrás. A cím épp olyan önkényes és nem programmszerű, mint a néhány évvel ezelőtt megjelent „Vadember”. Mindkét kötet régi nevezetes pesti históriákkal foglalkozik. Ez a könyv tehát a sorozat II. része. *„Folytatjuk!”*

RÉGI PESTI KÁVÉHÁZAK

I. Az őskorból.

BETHIENO

Gundel papa dikciója. Históriai pontossággal alig lehet megállapítani, hogy mikor nyíltak meg földrészünkön az első kávéházak. Valamikor jelen voltam a pincérinasok holmi ,,főiskolájának” fölavató-ünnépén, amely alkalommal az öreg Gundel (aki hófehér hajával és kecskeszakállával beillett volna a francia akadémia elnökének) megnyitó beszédében rámutatott arra, hogy Londonban már 1650 körül egy görög bevándorolt kávéfőzéssel kísérletezett, de nem sok eredménnyel, mert a törökökön kívül az európai lakosság nehezen fanyalodott a meleg innivalóra, legfeljebb az olaszok élvezték a cukorral édesített fölforralt vizet. Gundel papa hozzátette, hogy az állatvilágban egyáltalán csak az ember él meleg itókával.

Az első caveesiederek. Nem lehet fölkutatni azt sem, hogy mikor volt Magyarországon a kávéházak premierje. Bizonyos azonban, hogy közel két évszázaddal ezelőtt a főváros dunabalparti részében, vagyis „Pesth” városában már javában tevékenykedtek, sőt egymással eszeveszettül konkurráltak a „Caveesiederek”. A kávéházak első nyomait mutatja ugyanis egy a főváros irattárában még eredetiben őrzött hivatalos akta, amely beszámol a tanács 1737. évi április hó 13-iki sessiójáról. Ez ülésen tárgyalták ama mindenesetre szokatlan panaszt, amit Bethieno kávéfőző ellen kartársai emeltek és amelynek az volt a merituma, hogy az említett kávés túlolcsón adja az isteni nedűt, miáltal nemcsak hogy ő maga nem boldogul, hanem két kollégáját is ruinai ja. Kétszáz évvel ezelőtt ilyen helyzetben a polgárok még egyszerűen és szomorúan tönkrementek: üzletileg meghaltak, míg a mai kereskedő vagy iparos hasonló körülmények

között – egyszerűen és vígan – kényszeregyesség útján arra kényszeríti szerencsétlen hitelezőit, hogy egyezzenek bele az épp oly udvarias, mint alapos módon végrehajtandó kifosztásukba, amiáltal aztán az adós üzleti, sőt társadalmi pozíciója nagyszerűen föllendül. A régi jámbor kávékészítők ellenben végső kétségbeesésükben a városi hatósághoz fordultak segítségért. Úgy látszik: akkoriban nem ismerték az ármegállapító-bizottság intézményét, de semmiesetre sem létezett olyan fórum, amely az árakat – minimálta volna.

Három kávés. E nevezetes perből kihámozhatjuk azt a fontos statisztikai adatot, hogy ebben az évben összesen hárman valának pesti kávésok, ami már bizonyos kulturális haladást jelenthetett e patriarchális korban, amelyben a polgármester – a tanács ugyanez ülésén – például betiltotta a nyilvános dohányzást. Amint a mesterség elnevezése: a kávéfőzés is mutatja, e vállalkozók másfajta szórakozást nem nyújtottak; éppen csak megfőzték és felszolgálták a babkávét, úgy „az utcán át”, mint a helyszínén. Utódjaik lettek ama külvárosi kávémérések, amelyek még az utolsó békeesztendőkben is ajtóik rozsdamarta, fakó pléhtábláin hirdették, hogy,, kis kávé süteménnyel hat krajcár, nagy kávé süteménnyel nyolc krajcár; ebéd – négy tál étel – húsz krajcár”.

Arisztokrata kávésok. Feltűnő, hogy majdnem csupa germán nevű kávéssal találkozunk a régi Pesten. Dehát ez érthető jelenség, mert nem szólva arról, hogy Pest a lakosságot nézve inkább német város volt, magyar ember nem igen vállalt sem pincérséget, sem Caffeesieder-professziót. A kávésok testületének múltszázadbeli elöljárói sorjában a következők voltak, és pedig: Emmerling, Tretter, Weppel, Ganster, Lechner, Cimmer, Werzál, Kropf, Formanek, Walter, Kleinlein, Kichl; tehát kivétel nélkül idegen nevű polgárok és csak az utolsó évtizedekben szerepelt: Pécs, Báthory, Károly, Némái, Garami, Nérey és Harsányi mint testületi vezér. Mindazonáltal akadt már száz évvel ezelőtt a kávésok között olyan régi magyar család tagja, amely famíliából nemcsak cs. k. kamarás kerülközött, hanem

amelyből akár a máltai lovagrend is követet küldhetett volna. A céh följegyzése szerint a múlt század első tizedében többek között báró Orczy, gróf Nákó, gróf Almássy, báró Brüdern neve is vonul föl a kávésok listáján. Ugyanis abban az időben – úgy mint a patikáknál – reál jogot is ismertek, amely bizonyos ingatlanhoz fűződött és az említett családok házaihoz szintén tartoztak ilyen ,,recht”ek.

A koncesszió. A v. b. t. t.-excellenciások persze nem maguk mérték a feketét, hanem bérlőt tartottak, ami meg volt engedve, míg az egyéni jogot személyesen kellett gyakorolni. Ez utóbbi iparigazolványt semmiféle módon nem lehetett átruházni, még örökösödés útján sem. A céh, amelynek a tizenkilencedik évszázad elején körülbelül huszonöt tagja volt, féltékenyen őrködött a koncesszionálás korrektsége fölött és erélyesen felszólaltak például, amikor az 1809-ik évben egy komédiás nyert el ilyen jogot. A testületnél a hatóságot a városi tanácsnokok egyike képviselte, akinek a működésével a kávésok – úgy látszik – teljesen meg voltak elégedve. Erre vall egy hivatalos protokollium, amely szerint újévre kiutaltak a városi biztosnak hat dukátot. A rendőrkapitányra sem lehetett panasz: e főtisztviselő – ugyanezen jegyzőkönyv szerint – ötven forintokkal bélelt újévi gratulációt kapott, sőt ugyanakkor a policáj főnöke feleségének kilenc font cukrot és öt font finom kávét szavaztak meg.

A fügefaleveles hölgyek. Ne tessék e cím miatt semmiféle jóra gondolni: akkoriban még nem ismerték a – revüet. Hanem sok baj volt a céhhez nem tartozó „Kaffeeweiberek”-kel. Ezek amolyan zugkávésok, helyesebben kávémérők (többnyim asszonyok) voltak, akik kifejezetten csakis fügekávéból („Feigenkaffee”) és egyéb pótanyagból főzhettek kávét, mert kizárólag a valóságos céhbeli kávésoknak volt privilégiumuk arra, hogy babkávéból készült italt fölszolgálhassanak. Különösen a kispolgári fehérnép kedvelte a „Weiber-kaffeesank”-ot, mert – úgy mondták – itt: a ,,Feigenweib”-eknél hamisítatlan cikóriafőzetet élveznek ugyan, de ez legalább a fizetésnél is kifejeződik, míg a nagy Cafékban éppen csak az árak mások . . . A 45-ik oldalon bemutatjuk egy ilyen fügekávés asszony boltját. Tilos a huszonegyes! A tizennyolcadik század második felében már olyan mutatósabb és megfelelően bútorozott lokálok nyíltak meg a fővárosban, ahol nemcsak feketéhez lehetett jutni, hanem egyéb mulatságokban is volt része a látogatóknak, nevezetesen a mindinkább

elharapódzó hazárdjátékokban. Mária Terézia királyné 1770-ben szigorú rendeletet adott ki, hogy háromszáz aranyat fizet, akit in flagranti tettenkapnak az ilyen szerencsejétákon, legyen ez bárcsak vingt-un (huszonegyes) és ebből száz arany a „feladóé”, aki egyébként titokban marad. A „feladás” emigyen még kényelmesebb volt, mint a mai forgalmi adó-ellenőrzés. A kávéházakban mindazonáltal nagyban folyt a farao, quindeci, ferbli, malom, kocka, durák. Az 1772-iki évben egy ilyen valóságos belső titkos feladó útmutatására a Hatvani (Kossuth Lajos)-uccai Bossel-kávéházban megleptek egy hazardírozó kompániát; akadt abban arisztokrata, katonatiszt, kereskedő és földbirtokos. Bizonyítékok híján azonban felmentették a társaságot; a markőrök (pincérek) mindent tagadtak – mondja gyengén palástolt fájdalommal az erről szóló hivatalos jelentés.

KEMNITZER

Billiárdterem nemdohányzóknak. Mindössze néhány ezer lelket tett ez időben a város lakossága; nem is szaporodott túlgyorsan azontúl sem. Ám e század vége felé Pest egyszerre szinte amerikaias tempóban fejlődött. Például a Pénzintézeti Központnak a Vigadóval szemben levő palotája helyén 1780-ban még temető volt, míg tizenöt évvel később Kemnitzer polgártárs itt – a hajóhídnál, vagyis a Nagyhíd (Deák Ferenc)-utcában – emeletes bérházat építtetett és ebben elegáns „Kaffehaust” nyitott. Kimagasló látványossága volt e pazar berendezésű helyiségnek a két billiárd-szála; az egyik kizárólag nemdohányzók részére. (Ilyen specialitást jelenleg nem ismernek sehol.) Érdekes, hogy Schams Ferenc pesti polgárnak ez időben német nyelven a „Kön. Freystadt Pesth”-ről megjelent könyve szerint ,,a Kemnitzer a legszebb kávéház Németországban”. (Kemnitzer után egy uccát neveztek el Pesten: a mai Hegedűs Sándor-uccát.) Tehát rohamosan hódított a kávéház intézménye.

A múlt század elején mindazonáltal az 1803-iki pesti Adressenbuch csupán huszonegy Café-t sorol föl, míg egy 1822-iki budai krónika a Duna jobbpartján föltüntet tizenhat ilyen helyiséget, közte négyet a Várban, ahol bizonyára ma sincs több. Ez első kerületi kávésankok leghíresebbje volt a

Fortuna, amelyben később a törvényszék működött, ma pedig a közigazgatási bíróság székel. Itt egy merész reformmal is megpróbálkoztak: néhány újságot tartottak, nevezetesen a ,,Vereinigte Ofenpester Zeitung”-ot, amely az Egyetemnyomdában készült háromezer példányban és a „Hazai és külföldi tudósítás”-t, valamint a ,,Hasznos mulatságok”-at, amelyek 500–500 példányban Trattner nyomtató-mester műhelyéből kerültek ki. Aztán nemcsak kávét mértek, hanem Barbaras-t, Crampampuli-t, chadeau-t és az egyéb luxus-italokat a hajdanvaló időknek. Napközben néptelenek maradtak a budai kávéházak és csak este gyűltek ott össze a spieszek, ellentétben Pesttel, ahol az üzletemberek és idegenek minden órában fölkeresték e célszerű lebujokat.

Régi lokálok. A tizenkilencedik század első feléből híre maradt a szenátori rosszhírű Witwindis-féle „Két pisztoly”-nak, amely egyúttal omnibusz-állomás volt. A Peleskei nótárius egyik fölvonása e kávéházban játszik. Részeg grenadirok a Gránátos-kaszárnyából (mai Központi városháza) duhajkodnak e jelenetben. (A mostani Városház-uccát még röviddel ezelőtt Gránátos-uccának nevezték.) Ugyancsak szónatéri és ugyancsak rosszhírű a „Két oroszlán”, továbbá a Szökött katona című népszínműben szereplő „Zrínyi” a Múzeum-körúton. (Ma nagy ruhaáruház van e helyen.) Itt tart éjjeli inspekciót D. Anti bátyánk, az arisztokraták uzsorása, akit a Nemzeti Kaszinóból – ha rosszul forgott a blatt – sűrűn felkeresnek. A „Fillinger”-ben találkoznak a jogászok.

PILVAX

Pilvax. Hazánk történelmében van megörökítve a ,,Pilvax” az Úri- (később Koronaherceg-, majd Petőfi Sándor)-uccában, ahol díszes márvány-emléktábla hirdette a forradalmi napok dicsőségét. Jókai irodalmi emléket állított a Pilvaxnak a „Politikai divatok”-ban; itt megemlékezik a közvélemény-asztalról, mert e kávéházi kerek asztal jelentette a közvéleményt. Az irodalom a kávéházban szervezkedett s a fegyveres szabadságharc is innen indult ki.

Schöja. Az utolsó években Schöja mester égisze alatt éppenséggel nincs revolúciós jellege e kávéháznak, amelyben ebéd után a Belváros

aggastyánjai egy „forró pik-kapo pohárban” élvezése után nyugodtan szenderegnek egy-két órácskát. Az egész „ház” ezeken a sziesztákon alapul. Egy pincér-Matuzsálem posztótalpú házicipőkben csoszog a nagy asztalok körül és ijedten csendre inti a nagyritkán betévedő idegent, ha ez nem alkalmazkodva a miliőhöz, hangosabb szóval jelzi a rendelését. Délután háromig a billard is szünetel, nehogy az elefántcsont-golyók összecsattanása fölriassza az álomba merült öreg urakat.

PRIVORSZKY

Privorszky neve korszakot jelent a pesti kávéházak annaleseiben. Mindaddig úgyszólván semmiféle igényt nem támasztottak a vendégek és megelégedtek azzal, ha a gazda – a pléhtáblájú, piszkos kerek asztalok körül járkálva – szorgalmasan és figyelmesen kínálgat tubákot a pikszisébből, esetleg szolgálatkészen papírfidibusszal kedveskedik a pipázóknak, no meg ha a cikóriához még kávét is főz, de luxusra nem reflektálnak; ellenkezőleg, az ilyesmi feszélyezte volna őket. Privorszky mégis a hatvanas években a Magyar Általános Biztosító palotájának dunaparti frontján a legképtelenebb fényűzéssel rendezi be kávéházát és ez volt az első ilyen nyilvános hely Pesten, amelyet az úri társaság hölgyei is mind sűrűbben felkerestek. Valóságos úttörő tehát szakmájában β világvárosi établissement megteremtője, aki, mint a legtöbb úttörő, bizony csúnyán pórul jár. Pályafutását egyébként jelentéktelen, füstös helyiségben kezdi a Nagykorona-utcában, ahol csakhamar megtollasodik. Többre vágyott és a Schneider-Viereck-ben, a Gerbeaud helyén, megnyitja szépen berendezett Grand Café-ját és itt is tűrhetően megy a sora. (Schneider-Viereck körülbelül annyit jelent, mint a „vágók” négy sarka. Négy hatalmas, ma is meglevő sarok-bérpalotából állt ez a négyzet: mindegyikének tulajdonosa a nép humora szerint mesterségéből kifolyóan „vágott”. Az egyik háziúr sebész, a másik hentes, a harmadik szabó és a negyedik bank, amely couponokat vág.) Az ambiciózus kávés azonban „noch nie dagewesen” sikert hajhász és mindenét belefekteti a vigadó-téri új ház helyiségeinek mesés pompájába. Otthagyva egész vagyonát, meghal a városi Szegényházban.

KÁVÉFORRÁS

A „Kávéforrás” adja e könyv címét: lásd a címképet. A Fürdő- (Tisza István)-uccai kávéház (a mai Merkúr-bank épületében) volt az a Kávéforrás, amelynek Rákosi Jenő is a törzsvendége. Magam előtt látom még a kávéház remekbe készült címtábláját, amelyen plasztikusan bemutatják, amint szinte vulkanikus erővel előtör a kapuciner-zuhatag habbal. Az a bizonyos kávé forrás! Törzsvendégek voltak itt: Ábrányi Kornél, Almási-Balogh Tihamér, Asbóth János, Ágai Adolf, Bérezik Árpád, Dóczi Lajos, Hevesi Lajos, Kaas Ivor, Kecskeméthy Aurél, Márkus István, Toldy István, Tóth Kálmán. Ez a gárda ellátta a Népszínház műsorát. A népszínmű fellendítéséhez csatlakozott Rákosi új fölfedezése, egy józsefvárosi asztalosmester, aki a legidősebb Rákosi-lányt, Idát vette feleségül. Ez Csepreghy Ferenc volt, akinek a „Sárga csikó” és a „Piros bugyelláris” örökbecsű alkotásai.

Werzál Károly Sebestyén-téri kávés hazafias felbuzdulásában állandóan hirdette az újságban, hogy „közkívánatra a kávé honi cukorral nyújtatik”, míg a színháztéri (Vörösmarty-téri) kávéház tulajdonosai azt anonceálták, hogy „változatos fajú fagylaltokra legfőbb gondjukat fordítandják”. Volt még egy kioszk a Deák Ferenc szobrának a helyén, amelyet „szaletli” név alatt ismertek. Itt dominóztak a közelben levő Gabonacsarnok tagjai, a vidéki terménykereskedők és a hajósok. A Váci-utcai „Hét választófejedelem” (Sieben Churfürsten) az előkelő közönség, a Hajó- (mai bécsi)-utcai „Fehér hajó”-kávéház a vásári közönség gyűlhelye volt. A „Szarvas”, a régi budai Szarvas-tér patinás épületében csak az utolsó években vedlett át kávéházból kocsmává. Mátyás, az igazságos, itt a bástyafal tövén döfte le kopjával az erre menekülő szarvasbikát. Primitív emléktábla látható ma is e ház kapuja fölött.

Napoleon-kávéház a Hajós-utcában, a múlt század hírhedt éjjeli tanyája.

II. A Kioszk árnyékában.

ELLIPSZ

Az ,,ellipsz” Budán, a Várhegy lejtőjén, a közvetlenül az alagút dunaparti kapuja fölött elterülő plateaun volt körülbelül félszázaddal ezelőtt az

Ellipszis-kávéház. Hivatalosan tulajdonképen nem így nevezték, sőt tulajdonképen nem is volt kávéház, hanem egy deszkából összeeszkábált kis bódé, amelyben kávét készítettek és amelybe» a fagylaltos bödön is helyet talált. Ez apró ,,kioszk" előtt néhány sor asztal és szék, ezek előtt pedig egy hosszúkás pázsit kicirkalmazott virágágyakkal. Erre a „kertre" – a geometria szabályainak nem éppen túlszigorú alkalmazásával – ráfogták, hogy ellipszisalakú és ezért mondták Pesten a vasárnapi kirándulók, hogy menjünk az ellipszre (,,auf die Ellips"), ami olyan turisztikai teljesítmény volt, mint manapság a Dobogókő megmászása. Az üzemet egyidőben ellátta a jelenlegi Clark Ádám-térnek a Fő-út felőli oldalán létezett ,,Lánchíd-kávéház", amely utóbbinak egyébként élénk forgalma volt annak a révén, hogy a Zugliget és Óbuda felé menő budai lóvasútnak ott a hídfőnél volt a végállomása. A ,,Kettenbrücken-Café" helyiségében most takarékpénztári hivatal működik. Az ,,ellipsz" igen kedvelt ta" lálkozóhelye a pesti úri közönségnek, amely innét élvezi a nagyszerű kilátást a Lánchidra, a Koronázó-dombra és a – Nákóházra. Heten" ként többször katonazenekar hangversenyez itt. Hátul a hegy oldalát bástyaszerű téglafal borítja lőrésekkel, elől pedig egy ma is meglevő palánk akadályozza, hogy a vendégek le ne potyogjanak. Más nem is maradt meg a hajdan való szórakozási helyből. Csak a tér közepén áll még árván és rendíthetetlenül egy vastag oszlop, amelyen annakidején nagy olajlámpa, később, a civilizáció haladásával, petróleum-égő gondoskodott az éjt nappallá tevő fényes világításról. (,,Nur eine ßäule zeigt von entschwundener Pracht...)

DRÓTSZIGET

A Drótsziget. A tudósok szerint valamikor tenger terült el az Alföld helyén, amire azonban a legöregebb emberek sem emlékeznek. Ám igen sok úr és hölgy élhet még, aki bizonyíthatja, hogy a városligeti tónak eredetileg két sziget-e volt, tehát az egyik valószínűen valami földrengés következtében tűnt el, éppúgy, amint Magyarország keleti részén szárazföld került a víz helyére. De az is meglehet, hogy ez a geológiai változás a bölcs magisztrátus valamely intézkedésének tudható be. Az elsikkadt második sziget valahol a mostani Vajda-Hunyad környékén volt és a kontinensről hídon lehetett átmenni Anton Frigyes bécsi szitakötőmester csinálja ezt a hidat, amely látványosságszámba megy. Ügyesen van megszerkesztve, különféle drótokból és ezért hívják dróthídnak, a kis Robinson-birodalmat

pedig drót-szigetnek. Ez utóbbin létesült a drótszigeti kioszk, amelyet délutánonként az előkelő közönség frekventál. Körülbelül olyan színvonalon áll ez a kávéház, mint ma a Park-klub. A polgárság hétköznapokon egyáltalában nem ,,frekventál” semmit, hanem csak vasárnaponként keresi föl a szomszédos szárazföldi „Városi sörcsarnok” oszlopsoros terraszának vendéglőjét vagy kávéházát, ahol cigányzene szól. Mellette van a városi körhinta: zárt pavillon, amelynek pincéjében a pál-utcai és dob-utcai fiúk láthatatlanul és lelkesedéssel tolják a földszinti ringlispíl apparátusát. Minden ötödik ilyen körben mozgó, fárasztó tízperces műsorszám után ,,tiszteletjegyes” utazásban van részük. A vállalkozó emígyen költség nélkül tartja fenn az üzemet: lóerő helyett annyi gyermekerő áll rendelkezésére, amennyi kellett. Később Huszár szobrász műhelye húzódik meg a kis házacskában. Az Újvásár (mai Erzsébet)-téren volt egy üvegfalakból összetákolt „kioszk” (a Nemzeti Szalon épületének helyén), amelybe a lipótvárosi nagykereskedők jártak, továbbá az ugyan e téren levő aréna német nyelvű színészei. Mikor a mostani Tejivócsarnokot fölépítették, Thaiss rendőrfőkapitány sógora: Reich, kávéházi célra bérli ki a helyiséget, amelyért évi tíz forintot fizet aranyban. Nyáron mindennap az egyik katonabanda hangversenyez a nagy terraszon. A manifakturisták ma is itt találkoznak ebéd után.

SZÉCHENYI-KIOSZK

A Najgebajde. Az Újépület irdatlan nagy, szürkére meszelt kaszárnya volt, számtalan szűkebb-tágasabb udvarral és barátságtalan, rácsos ablakú pavillonnal, amikbe fekete-sárgára mázolt kapukon lehetett bejutni. Civilember azonban sohasem tehette be ide a lábát, ellentétben a másik kaszárnyával: az Ország-úti (Károly-körúti) ügynevezett Invalidusok palotájával (mai központi városházával), amely átjáró volt gyalogosoknak és kocsiknak egyaránt. A mostani Szabadság-téren terpeszkedett a Nájgebájde, elfoglalva az ott levő házak (Nemzeti bank, Postatakarék, Kereskedelmi Csarnok, Tőzsde, Adria, stb.) telkeit, persze a mellékutcák, a pázsitok, az Irredenta-szobrok és az örök-mécs helyét is egészen a Gyapjú-(Báthory)-utcáig.

A sétatér. A Neugebäude és a már jórészt szépen kiépült Neustadt (Újváros) később: Lipótváros közé hosszan elnyúló téglány-alakú térség ékelődött be. Piszkos, mocsaras, elhagyatott vidék volt ez; nem is járt senkisem erre felé, csupán vasárnap délután sétálgatnak itt a mosogatás végeztével a fehérnépek, akik a sötétbarna waffenrokkos, piros hajtókás és lószőrforgós csákójú tüzérek irányában orientálódnak. Az erkölcsös spiszek megbotránkoznak a karöltve, sőt az esti homályban ölelkezve andalgó párokon, de a cs. k. Városparancsnokság is sanda szemmel nézi ez idillikus állapotot; nem éppen a délceg artilleristák miatt nyugtalankodnak, akiknek nem tellett más szórakozásra, mint ilyen pásztorórákra (elvégre a napi ötkrajcáros lénungból nem vehetnek zene- vagy nyelvórákat), hanem a kadetiskola zsenge cöglingjeit féltik; ugyanis ez intézetnek a bejárója szintén ide nyílik. Hosszas tanácskozás után egyrészt az ármádia, másrészt az elöljáróság képviselői közösen elhatározzák, hogy a mindenképen szabályellenes szabadterület „beszüntetendő” és erre nézve alternatív javaslatot dolgoznak ki: vagy építkezésekkel, vagy az egész komplexumot körülzáró öt láb magas lécpalánkok segítségével kell a nyilvános skandalumnak véget vetni. A legfelsőbb hatóság alapos tanulmánytárgyává teszi az előterjesztést, de még mielőtt döntött volna, Széchényi István fölveti az eszmét, hogy ezen a hol poros, hol sáros utcaközön rendes sétateret kell létesíteni, ami mindenképen inkább megfelel – nevezetesen egészségi szempontból – mint a rács vagy a háztömb. A környékbeli érdekelt háztulajdonosok fölkapják ezt az ideát és hamarosan egyesületbe tömörülnek (Pester Promenaden und Verschönerungsverein) az új üdülőhely megteremtésére. Mindez még a negyvenes években történt.

A Széchenyi-promenád. így keletkezik Pesten a Széchenyi-park, amely a mai Bank-uccától a Széchenyi-uccáig terjed. A villamos vágányon túl, napjainkban is meglevő és viruló öreg terebélyes fák mind ennek a sétatérnek a hírmondói; a síneken innen a Szabadságtér szélén is akad néhány ilyen múltszázadbeli platán, de ezek már a kaszárnya falán belül voltak. A hatvanas években a pestiek kedvenc korzója ez a tér, főleg hetenként háromszor, amikor itt délutáni öt órától nyolcig az egyik gyalogezred a tambur-major személyes vezetésével platz-muzikkal kedveskedik a nagyérdemű publikumnak. Valami túlsokáig nem tart ez az ingyenes mulatság, mert nemcsak a nagyérdemű, vagyis nagy adót fizető polgárság köreiből rekrutálódik a hangversenyek hallgatósága, hanem

bizony az alsóbb néposztály is ide merészkedik. A fiatal iparoslegények nem várhatják be, míg berukkolnak, amikor aztán dosztig élvezhetik az eráris muzsikát. A tisztikar kívánságára a koronázás évében kioszkot építenek ide, a „sétányt” pedig kerítéssel veszik körül és így ismét helyreáll a veszélyeztetett társadalmi rend. Az előkelőség a bódé-kávéházban hallgatja a zenét, az istenadta nép pedig túl a – drótsáncokon. A hetvenes években Budapest székesfőváros átveszi az egész telepet az objektummal együtt és a Széchenyi-promenád a város egyik híressége. A termekben hangversenyeket, bálokat rendeznek. Bosco bűvészmutatványai, sőt egy majomszínház produkciói is e helyiségben szórakoztatják a vendégeket. Az Eintracht német egyesület hivatalos lokalitását tartja a kioszkban, ahol finomabb Café-restaurant van üzemben. Végül azonban meglehetősen elárvult kávéház tengődik a tágas szobákban, főleg amikor a katonatisztek a Holzwart (Continental) Caféjába pártolnak át.

A tűzvész. A kaszárnya demolálásával eltűnt ez a villaszerű épület is, amely egyébként fönnállása első éveiben tűzvész áldozata tett. de néhány hónapon belül újra fölépítették. Hajnal felé pusztított α tűz és reggel megtartották a szokásos vizsgálatot. A Széchenyi István által teremtett Széchenyi-sétány „Széchenyi-kávéházában” ez az eljárás Széchenyi fiának: Széchenyi Ödön grófnak (a későbbi Széchenyi pasa, konstantinápolyi tűzoltó-miniszternek) a vezetése alatt folyt le, aki az időtájt az Eskü-téri templom plébánia-épületének pincéjében levő tűzőrség főparancsnoka. (A szomszédos Városháza magas tornyából mindig vörös zászló lengetésével avizálták a tűzoltókat, ha valahol a városban gyanús füst vagy láng csapott föl, egyúttal megfelelő számú harangütéssel jelezve a kerületet is, amelyben a veszedelem mutatkozott.) A kommisszió sehogy sem tudja megállapítani, mi idézte elő a szerencsétlenséget: gyújtogatás-e, vagy véletlenség. Végül jelentkezik egy házmester, aki előadja, hogy az egyik partáj: Fried esernyőcsináló reggel olyasmit mondott, hogy ismeri a katasztrófa okát, de nem árulja el, mert akkor becsukják a feleségét. Rögtön konstablert menesztenek a parapli-mesterért, aki világéletében jámbor, gyengéd családapa, pontos adófizető és szorgalmas iparos volt; minden este rendes időben járt haza. Ám amióta a sétatéri bűnbarlang megnyílt, boltzárás után ott szokott kaláberezni, élete párja bosszúságára. A végzetes estén pláne kapuzárás után jön haza, ami mindaddig nem fordult elő és akkor az elkeseredett asszony azzal fogadja, hogy ,,bárcsak összeégne az a

nyomorult kioksz!” Néhány órával később pedig csakugyan leég az a nyomorult kioksz ... A megszeppent F. ezeket vallja a bizottság előtt, de azért nem írják be a jegyzőkönyvbe, hogy: a tűz oka – átkozódás . . . A „Hangli” kioszkjával a ,,Korzó” fejezetben foglalkozunk. A Vár_Kioszk most már télvíz idején zárva van. Idők jele! Pártolás híján megszűnt Budán a Vigadó-, Pálffy- és Korzó-kávéház is.

III. A Hatvani kapu körül.

PANNÓNIA

A múlt század Newyorkja. A távoli idők „Café”-i emlékének fölfrissítése közben tulajdonképen nem kellene a Rákóczi-úti Pannónia-szálló kávéházával foglalkozni, mert ezt még ezidőszerint is sűrűn felkeresi a közönség. Ám a mai üzem úgyszólván csupán jogutódja a néhai való meghitt Pannoniának; csak az ősi firma nem változott, míg tárgyi és személyi vonatkozásaiban merőben más a jelenlegi helyiség, amelynek berendezése nem emlékeztet a múlt századbelire. (De a vendégek kvalitása sem.) A hetvenes és nyolcvanas években a szomszédos Nemzeti Színház férfitagjaiból kerül ki a nagyérdemű publikum eleje. Két hosszú „elfoglalt” asztal mellett itt szórakozik többek között: Újházy, a két Szigeti, Vízvári, Halmy, Nagy Imre, Náday (az apa), Benedek (a fiu,) Egressy, Bercsényi, Gabányi, Latabár, Faludy Tóni, Főidényi, Komáromy, Körösmezei és Sántha (ez utóbbi harmincötévi színészkedés után jegypénztáros lett); az operaénekesek közül: Ellinger, Kőszegi, Odry, Maleczky, Perotti, Pauli és a ,,dirik” díszes sorából: Szigligeti, Paulay, Tolnai (gróf Festetich), Tóth, továbbá Csepreghy, az öreg titkár, aki télen-nyáron nem veti le a felső kabátját. A billiard-asztalok körül a színi tanoda „cöglingjei” domborítanak (Szirmayra, Császárra, Ivánfyra, Gyenesre, Fenyvesire még emlékszem; a Nemzeti bérházának második emeletén volt az Akadémia gróf Festetich Leó igazgatásával). Este rendesen megjelenik báró Podmaniczky Frigyes, az elegáns és népszerű intendáns, aki a kályha mellett egy kis kerek asztalnál kávét vacsorázik, aztán átnézi hamarosan a nagyformájú magyar és német estilapokat és e papírlepedők jótékony védelme alatt kissé félrehajtva hatalmas koponyájú és gondosan ápolt, hófehér szakállú fejét,

vagy egy félórácskát szunyókál. Kapuzárás előtt azonban átballag a szemközti Treichlinger-féle házban levő rideg agglegénylakásába.

Színész-börze. ,,A Pannoniában találkozunk” ez volt egykor – a Kárpátoktól az Adriáig – a színjátszás apostolainak a jelszava. Ide címeztették a „postájukat” – pénzeslevél a múlt században egyszer sem érkezett, – és Virágvasárnaptól Nagypéntekig itt lebzseltek a kriminálisán borotvált színfalhasogatók, de a hölgyek is: primadonnák és segédszínésznők egyaránt. (A „Nemzeti” művésznőit sohasem lehetett kávéházban látni, legfeljebb a vendégszereplő Wilt-mamát, de ez inkognitóban volt; ugyanis senki sem sejtette volna benne a világhírű énekesnőt). A kávéházban zajlott le a színészbörze mindaddig, míg a Színészek Nyugdíj egyesületének a Keleti pályaudvar közelében levő épületét, valamint az ugyanott megnyílt „Tháliát” föl nem avatták. A ripacsok tőzsdéjén „áru” mindig bőven akad és egyes tételek leszállított áron sem helyezhetők el, no de találkoznak reflektánsok is a perifériák igazgatóinak személyében, akik itt fedezik szükségletüket, kifizetve a jövő szezonbeli elsőrangú ensemble csillagjainak számláját a főpincérnél, persze e váltságdíjnak a húsz-harminc-forintos előlegbe való beszámításával. Közvetlenül az ajtó mellett üti föl Weidinger papa, a közismert claque-főnök a hivatalát, ihol a kedvelt 20-70 krajcáros erkélyi jegyeket osztogatja, de akad néhány forintos zsöllye is. A helyiséget frekventálják továbbá a közelben levő Beleznay-kert mulatójának az artistái és énekesei. (Kriebaum, Schenk stb.)

Vegyes társaság. A törzsvendégekhez tartozik azonkívül a fővárosi írók és zsurnaliszták egy része; szóval a kávéháznak félig-meddig olyan jellege volt, mint mostanában a Newyorknak. A Nemzeti bérházának első emeletén, a Szikszay fölött, székel ugyanis az írók és művészek társasága (az Otthon, valamint az Újságírók egyesülete még nem létezett), amelynek nagyszámú tollforgató, szobrász, festő és – civil tagja van. Az utóbbiak között szerepel egy ambiciózus szabómester, aki Közép-Európa legnagyobb dubloz-számlájával büszkélkedhet. Mindennapos látogatók a kávéházban: Csiky Gergely, a múlt idők legtermékenyebb színműírója, Bartók Lajos, ifjabb Ábrányi Kornél, Szabó Endre, Reviczky Gyula, Ruttkay György, Hamvay, a kőnyomatos és Dolinay Gyula. Ez utóbbi ifjúsági lapot szerkeszt és egyúttal az írók klubjának az ügyeit intézi; ő rendezi a vasárnapi, részben

művészeti, részben ivászati kirándulásokat. A kedélyes és derűs bohém-közönségnek akad azonban egy fölötte kellemetlen „mellék-zöngéje”: a lókupecek állandó gyülekezete, amely kvázi a kirakatban foglal helyet: az összes ablakoknál levő asztalok mellett, de sokszor az asztalokon is ülnek az ügynökök – szenvedélyes hangon és módon, kézzel-lábbal tárgyalva – mindnyájan a homlokukba csapott puha kalappal a fejükön. Les extremes . . . Egyfelől az idealisztikus, úri modorú, halk hangú művésznépség, másfelől a sefteket hajhászó, külsőleg és belsőleg bárdolatlan ágensek pipázó és köpködő, lármás csoportja. E szöges ellentét azonban – bármilyen hihetetlenül hangzik ez a mai korban – cseppet sem zavarja a közhangulatot. Soha semmiféle incidens nem adja elő magát. Nem lakozott annyi keserűség a szívekben, olyan sok rosszaság a májakban, mint mostanában és az emberek nem idegeskedtek, nem néztek egymásra vasvilla-szemekkel, hanem legfeljebb mosolyogtak a túlzajos jeleneteken. Nem ütközött meg azon senki, hogy Szigeti József minden este – ha nem volt elfoglalva a színházban – egy éltesebb lókereskedővel kártyázott. (A históriai pontosság kedvéért: ezek a játszmák többnyire a Mátyás királyban folytak le, amely pont a mai ugyanilyen nevű kávéház helyén volt, egy rozoga, egyemeletes épületben. Erről a régi Mátyásról a „Kerepesi-út” című fejezetben is szó esik.) Az öreg színész mindig éjfélkor csoszog haza; a Dohány-utca 40. számú házban lakik és sohasem engedi meg, hogy a házmester világítson neki, mert félóráig is beletart, míg az asztmás, fáradt művész fölbotorkál a sötét lépcsőházban a harmadik emeletre. Ez volt nagyjából a Pannónia gárdája, tarkítva néhány a hotelben lakó vidéki családdal. Végül idejártak a közelben levő üzletek tulajdonosai, de csak kényszerűségből, mert nem volt a környéken más kávéház. Nem jól érezték magukat a skriblerek, komédiások és lócsiszárok nagyon is vegyes társaságában. Mikor aztán – 1879-ben – vis-á-vis megnyílt a „Weingruber”, ezek a szolid elemek mind átpártoltak, már azért is, mert a pazar pompájú új lokalitás modern, kényelmes és tiszta volt.

A szredistyei nábob. A Pannoniának volt azonban egy egész különleges, nagyszerű attrakciója, aminek a révén fumigálta a konkurrenciát. Lazarevits Mihály, dúsgazdag bácskai földbirtokos, édesatyja halála után – mint annak egyedüli örököse – átteszi főhadiszállását Szredistyéről Budapestre, a Kerepesi-úti szállodába. Szép szál legény és olyan vonzóerőt gyakorol bizonyos körökre, hogy ezek ő miatta az egész napot a kávéházban töltik.

Ez az egész nap nem középeurópai időszámítás szerint értendő, mert délután öt órakor kezdődik. Ekkor jön le hotelbeli lakosztályából, frissen és gusztusosán, a három-négy órakor ébredő Misi, hogy reggelijét elköltse. A fiatal nábob napközben – ritkaság az ő korában – a szakadatlan dologtevés, nevezetesen a komoly közgazdasági tevékenység lelkes híve. Kemény munkát végez reggeltől estig, vagyis délutáni öttől hatig. Ekkor átöltözik, hogy aztán – elvégre az embernek szüksége van némi üdülésre is – hajnalig mulasson. ,,Nappal" azonban céltudatos, komerciális működést fejt ki és ezért fogadja a kávéházban a különféle közvetítőket, akik szorgalmasan és készségesen eléje járulnak, részben a gabona- és értéktőzsde, részben az ingatlan- és áru-brancheból. „Valutások nem jöttek, mert az egykori Pesten nem is tudták, hogy ilyesmi is van a világon.

Az alkuszok,, ha províziót szimatolnak, tudvalevően nem nagyon kéretik magukat és nemsokára olyan tömegesen lepik el a kávéházat, hogy Pelzman, a tulajdonos, már a zegzugos terem nagyobbítására gondol, sőt az egyik bank koncessziót kér az elöljáróságtól egy, a helyszínen létesítendő kirendeltségre, kizárólag a Lazarevits-féle forgalom lebonyolítására, azonban nem kapja meg az engedélyt – tűzrendészeti okokból (a valóságban az érdekeltség gáncsolta el a tervet). Mihály pedáns, körültekintő kereskedőnek bizonyul; nem megy bele Hűbele Balázs módjára a fölajánlott üzletekbe. Mindenkit előzékenyen meghallgat, de csak alapos megfontolás után dönt.

A gabonatőzsde. Például egy komisszionárius jelentkezett; azt ajánlotta, hogy Lazarevits vegyen húsz kötés októberi búzát. Dehogy veszek, miért is vennék, – volt a válasz. – Azért, mert az árfolyama egy forinttal emelkedni fog. – Hát ez már valami. De még e meggyőző argumentum sem nyugtatta meg teljesen az óvatos spekulánst. Firtatta, vajjon ezt honnét tudja a bizományos olyan bizományosan. Onnét, mert a haverem reggel Rákospalotán a búzaföldön talált egy bugylibicskát, amelynek a pengéje már egészen piros volt, tehát a búza is rozsdás lesz. Tessék: megmutatom az original-bicskát; a tőzsdén még nem is sejtik a dolgot. Persze nyélbeütődött a megbízás. Következett a második közvetítő: brilliáns ötletem van, nagyságos uram: spricceljen tízezer métermázsa búzát. – Jut eszembe: nem kontreminálok; épp ellenkezőleg: most adtam ordré-t húsz kötés októberi búza vételére, mert a legbeavatottabb, legkompetensebb helyről értesültem

róla, hogy drága lesz a portéka. A minden hájjal megkent ügynök nem igen jön zavarba: azt én is tudom, hogy az októberi árfolyama emelkedni fog, majd éppen én nem fogom tudni. Dehát én nem októberinek, hanem áprilisi búzának az eladását komendáltam.

– És aztán meg is tudná indokolni ezt a tanácsát, kedves barátom?

– De mennyire. (Szeretném látni azt az üzleti écát, amit nem tudnék szakszerűen megmagyarázni – gondolta az ipsze.) Kamcsatkában február tizenötödikén van Péter és Pál napja és ott óriási termés ígérkezik, aminek a nyomán olyan krach lesz tavasszal a nemzetközi piacon, de olyan pánik . . . A blanketta aláíródott. Jó reggelt, kedves Lazarevits úr, hogy szolgál a becses egészsége? – így kezdi a harmadik– Erre jártam, hát, mondom, benézek: de nem azért, hogy jutalékot keressek. Ne tessék engem ilyesmivel gyanúsítani, én egyáltalán nem vagyok „interessirt” ember, csak fölhasználom az alkalmat, hogy önnek egy mesés tranzakcióhoz segítséget nyújtsak. – Köszönöm, barátocskám, szeretem az önzetlen, jó fiukat, én is ilyen vagyok, parancsoljon kérem. (Előkerül egy üvegtokban tartózkodó friss havanna; a főpincér minden reggelihez új skatulyát helyezett elébe tíz darab ilyen hatalmas fekete szivolával.) Hát kérem, ön vett az egyik cégnél októberit és adott a másiknál áprilisit, ami külön-külön nagyon raisonabilis lehet, azonban, édes Istenkém, a tőzsde olyan kiszámíthatatlan, mint az Alagút, mégis csak rizikóval jár az ilyesmi. Én azonban most hamarjában valami újat kombináltam ki direkt az ön részére: kössön egy spannungot vétellel és eladással és akkor – beláthatja – okvetlenül biztos a siker. – Na ez igazán eredeti idea, ezt megcsinálom!

Fölvonul az értéktőzsde. Titkos tipem van, a Magyar-amerikai bank visszakapja az összes hajóit, aztán belép az igazgatóságba Feld Zsigmond is, továbbá beleolvad a Justba és fuzionál a Rex-Lloyddal, végül elhelyeznek darabonként öt dollárral egy jókora pakettet a Heute-Morgan-csoportnál, most pedig fölemelik az alaptőkét: kettőre adnak kilencet, és egyre tizenkilencet. Bátran vehet tízezer darabot. Szól a másik remiszié: adasson el sürgősen egy nagyobb tétel arany járadékot: a király gyengélkedik, mit lehet tudni egy hatvanéves embernél. Végül megint egy ,,jó ember” jelent meg a láthatáron; az értéktőzsdén is garázdálkodott ilyen

specialista. Nézze, Lazikám, én öreg róka vagyok, nekem dumálhatnak, én tudom, hogy a börze olyan, mint a Lánchíd. Épp azért vigyázok a pénzére és távol tartok öntől minden kockázatot. Bravó, édes fiam, méltóztassék. (Üvegtokos intermezzo.) Nem ajánlok vételt, mert hátha debacle lesz, de eladást sem, mivelhogy az ördög nem alszik; egyszer csak becvikkelik a baisset: a következmények beláthatatlanok. Hanem ön egyszerűen és a legnagyobb flegmával fizet tízezer forint prémiumot, aminek a fejében az év végéig ötszáz darab giro-részvényt a mai árfolyamon (jól figyeljen!) adhat vagy vehet, ahogy önnek tetszik; akár haussa lesz, akár baisse lesz: keresni fog. (A gyengébbek kedvéért: a giro-részvény évtizedeken át egy krajcárral sem változott árában.) Rendben van, de adjon írást róla, hogy a tízezer forinton felül semmi obligóm sincsen.

Povli. Sorra kerülnek a különféle áruügynökök, akik az ország összes „povliját” megvétetik vele, továbbá a feltalálók szellőztethető koporsóval és önműködő szivarszipkával. Végül az ingatlan-szakma képviselője jelentkezik rapportra: Lazarevits úr, hoztam egy aranybányát: az Angyalföldön a Fövény-utca 76. számú óriási telket most meg lehet kapni négyszögölenként 90 krajcárral. Nagyszerű jövője van, a város erre felé fog terjeszkedni. Valamikor aranyat fognak itt kibányászni; én mondom magának: effektív aranyat, valóságos aranybánya lesz. Ugyan menjen a fenébe az aranybányáival – tiltakozott Lazarevits, nem annyira meggyőződésből, mint amaz elve szem előtt tartásával, hogy nem szabad mindenbe belemenni, válogatni kell. Épp ezt az egy üzletet nem csinálja meg, erről az aranybányáról nem akar tudni, ahol 1925-ben tényleg milliárdokat érő aranytárgyakat találtak. Lazarevits Newyorkban halt meg nagy nyomorban, mint egy kis vendéglő eszcájgpucolója. Ám azért nem élt hiába: ötszázhetvennyolcszor végignézte a Nagymező-utcai Orfeumban a Frauenbataillon-t Cäcilie Carolával és a Herr von Rückkel a főszerepekben, de nem a zsoviális Rück kedvéért volt ott minden előadáson . . .

WEINGRÜBER

Hattyú. A Kerepesi (Rákóczi)-út elején farkasszemet nézett a Nemzeti Színházzal a ,,Fehér Hattyú”. Egyébként csorbítatlanul átkerült a jelenbe e régi vendégfogadó. Úgy látszik, még soká tart, amíg énekel (sehogysem

akar kimúlni) a vén hattyú, amely már több mint száz évvel ezelőtt őrizte a ,,Hatvani-kaput”, szomszédjával: a gróf Vigyázó-féle „sarokpalotával” együtt. Hiven kitart egymás mellett a két rozoga egyemeletes ház, amely a maga vidékies egyszerűségével makacsul itt ragad a székesfőváros közepén, míg körülötte minden romba dől. A túlsó oldalon a Beleznay-kert helyén bérkaszárnya emelkedik és a „Griff” átvedlik „Pannóniává”. A Grassalkovics-telken a nemzeti lelkesedés fölépíti a régi teátrum intim hajlékát, amelyet aztán átalakítanak és körülvesznek egy négyemeletes lakóházzal. Végül ezt is demolálják és megnyílik a Márkus Emília-parkja. A Kossuth Lajos-utcát pedig kiszélesítették; eredetileg nagyon szűk sikátor volt a Hatvani-utca. Fölépül továbbá a „Bazár” és megindul a lóvasút, majd a villamos, elébb alsó, aztán felső vezetékkel. A két „ingatlan” meg nem ingatható egykedvűséggel nézi mind e változásokat. Egymást fölváltó tulajdonosaik szintén nem hódolnak meg a modern időnek, hogy hébe-korba valamelyest tataroztatnának. Az utcai frontot utoljára a koronázáskor meszeltették, persze Ferenc József érájában, mert az 1916-iki koronázás decemberben volt és akkor nem dolgoztak a kőművesek. Abba a szállodába főleg olyan vidéki kereskedők, bérlők, kupecek térnek be, akik „tengelyen” érkeznek a fővárosba. Kocsiszín és istállók, az emeleten pedig szobák állnak az „idegenek” rendelkezésére. Az udvarban egy üvegfalu „szaletliben” vendéglő van, ahol kitűnően lehet étkezni. A tiszaeszlári per hőse: Scharf Móric az atyjával együtt a tárgyalás után a Hattyúba szállt, amiből nagy esti kravallok keletkeztek. Az egész üzemet – az étterem kivételével – ma is folytatják.

Weingruber. Más kávéház nincs is a környéken, mint a Pannónia. Mikor aztán a hetvenes évek vége felé amaz „átjáró” földszintes viskó helyén, ahol „Károly bácsi” mérte az ő kitűnő fajborait, fölépítették a Treichlinger-féle házat, Weingruber, a szálló tulajdonosa és az ismert Cafe Restaurant-família őse, itt „kivesz” egy három „nyílásos” helyiséget: egy ajtóval és két ablakkal és ebben kávéházat rendez be, még pedig hallatlan luxussal. Kitudódott, hogy befektetett e kétes vállalkozásba kerek tizenötezer forintot, mai értékben: félmilliárdot, ami nem sok, mert mostanában egy valamire való kávéház öt-hat ilyen modern pénzegységet is fölemészt. Kiszámították akkoriban, hogy e vagyonnak a hatos kamata három forintot tesz naponta és a házbér ugyanennyit. Bizony nehéz dolog – mondják – még csak ezt a két summát is megkeresni: hol van még a személyzet,

világítás, újság, stb. költsége? (Mit szóljon az az 1923-1925-iki kávés-vendéglős, aki napi kosztkamat fejében félmilliót is elfizet?) No, de nagyon tetszetősnek mutatkozott ez, a modern idők kívánalmainak megfelelő finom helyiség.

Halmy Ferenc. A megnyitás napján nem lehetett helyet kapni. Este átjött a Nemzeti néhány művésze; többek között megjelent Halmy Ferenc, a felejthetetlen bonvivant, hogy itt – szokása szerint – tejet vacsorázzon kiflivel. Ez a bájos charmeur a kávéházban is az eleganciát kereste és örömest otthagyta a füstös Pannoniát. A színházban aznap a „Proletárok” mentek; az ideges színész, aki szeretett korán lefeküdni, éppen csak hamarosan lesminkelte magát és abban a „kosztümben” volt, amiben híres szerepét alakította. Még magam előtt látom karcsú alakját, sötétkék, bársonygalléros zsakettben, fehér mellénnyel, sima drappszínű, alul feltűnően szélesedő, harangalakú pantalonnal, lakkcipővel és fehér bokavédővel; mindezt kiegészíti az alacsony kürtőkalap, a piros nyakkendő és a zsinóros monokli (amellyel való játszadozás a színpadon is mindig foglalkoztatja Halmy jobbkezét), továbbá a ceruzavékonyságú sétapálca és a szürke glacé-kesztyű, három tamburált fekete stráffal. ötven évvel ezelőtt az ilyen garnitúra volt a tip-top. Most (1925 elején), hogy Csiky leghíresebb színművét a hetvenes évek korhű öltözeteiben föl-ujitják, készségesen szolgálok ez adattal, amelynek minden részletéért helyt állok, noha Halmyt mindössze talán tízszer láttam Zátonyi Bence parádés szerepében. Nem lehetett minden este elmenni a Nemzetibe, egy azért, mert a harmadik erkélyre húsz krajcár volt a biléta, aztán – a helyek nem voltak számozva – az emberek már délután ötkor odatámaszkodtak a középkapunak, hogy nyitáskor fölrohanhassanak az első sorba; aki későn jött, hátul kapott helyet. Λ kávéházat egyébként az öreg Hattyú fia: Márkus vezette, aki később átadta Ignác öccsének, míg ő maga Bécsben megnyitotta az Arkaden-Cafét. A „Weingruber” állandóan jól proszperált; nagy konkurronciát csinált a Pannoniának. A Janszky-demonstrációk idején pedig a csőcselék majdnem teljesen lerombolta a lokalitást, amelyből egyébként már rég boltot csináltak.

FIUME

Fiume. A „Weingruber”-nél egy nyári napon fontoskodva újságolták egymásnak a törzsvendégek, hogy befellegzett a kávésnak, mert a Múzeum-körút és Cukor- (Gróf Károlyi)-utca sarkán, a postahivatal helyén – ahol néhány évvel ezelőtt rövid fennállás után megbukott a ,,Szabadi Náci” kávéháza – Steuer új Cafét nyit Fiume név alatt. A helyiség tizenöt ablakával és hosszú oszlopsorával tízszer akkora, mint a Kerepesi-úti és már javában dolgoznak benne a legkülönfélébb iparosok a ,,noch nie dagewesen” pazar adaptáláson. Lesz itt minden, ami jó és drága. Többek között a gáz nem ég majd lobogó szabad lánggal, hanem teljesen újszerű hálós izzó testeket alkalmaznak, amelyek nem terjesztenek meleget és egyenletesebben világítanak, sőt még ventilláció is lesz. – Hát az mire való? – kérdezték. – Hogy mindig friss levegő legyen. – No né, mintha a kávéház valami klimatikus gyógyhely volna! Izgalommal várják a felavatás napját, amelyen – jósolgatják – akár véglegesen leereszthetik a Weingruber „görredőnyeit”. Ám ilyen katasztrófára még sem kerül a sor. Vagy húszan hűtlenül elhagyják ugyan megszokott asztalukat és társaságukat, de hát jut is, marad is. Nagyobb baj, hogy Muki, a közkedvelt pincér, a Fiúméban vállalja a főúri tisztséget. Ez a csapás nemcsak a kávést, hanem különösen a vendégeket sújtja, akik nagyon megszokták az előzékeny, szolgálatkész garszont.

Másnap azonban ketten bűnbánóan visszasompolyognak a Kerepesi-úti húsos fazékhoz. Később fokozatosan a többi emigráns is visszaszállingózik és egy héten belül megint komplett a régi állomány. Nem lehet semmi rosszat sem mondani, referálnak a repatriáltak: a termek gyönyörűek, a fekete kifogástalan, újság is kerül minden asztalra. Muki pedig csak ma van igazán elemében, most bontogatja szárnyait és ezekkel úgy röpköd ide-oda az óriási hombárban, hogy szinte csoda. A gazda tisztességtudóan köszön mindenkinek (igaz, hogy nem kínál burnótot); három billiárdasztal is van. Mindez nagyon szép, de hát tudja Isten, nem szolíd hely ez az éjjel-nappal nyitva levő lokál. Nem járnak oda rendes népek, hajtogatják a totyakos filiszterek.

Rendes ember az volt az akkori „mentalitás” szerint, aki fertálykor pontosan kifizette a házbért, az adót és a kerületi egylet tagdíját, egyúttal pedig betett egy bizonyos összeget a Hazaiba, szóval: lelkiismeretesen megfelelt kötelességeinek, mint adófizető polgár és családapa. Legfőbb

ambíciója a rendes embernek, hogy valamikor a király elé járulhasson, megköszönve az arany érdemkeresztet, esetleg a Ferenc József-rendet. A rendes polgár mindenre abonnalva van, például – legény sorban – valami egyszerű privát helyen ebédkosztra. Abonnalva van a ,,zsornálnál”, esetleg a sánta Tencer Palinál, továbbá a fodrásznál (egy karton „tizenkét számmal” hatvan-nyolcvan krajcár) és az Opera harmadik emeletén „társas” abonnement keretében, amelynek révén egy előadás 38 krajcárba kerül. A rendes ember sohasem jön haza kapuzárás után; vasárnap másként mosakodik és másként öltözködik, mint hétköznap és a pihenő tiszteletére degeszre tömi a bendőjét. Ebéd után ilyenkor kiveszi valódi tajtékból és valódi borostyánkőből való, szépen megfeketedett, faragott szipkáját a bőrtokból és élvezi a valódi hatkrajcáros brittanikát; délután pedig a Stefánián korzózik. Aztán már augusztusban varrat télikabátot, mert ilyenkor ráérnek a szabók. A rendes ember személyes ismeretségben van Wahrmannal, Hűvössel, Morzsányival vagy Radoczával. Végül a rendes polgár újévkor névjegyen gratulál minden ismerősének.

Ilyen kaliberű rendes népek bizony nem jártak ide. Például a Fiúmében egy-két társaság bort uzsonnázott és sokszor már délelőtt verődött össze egy-egy kártyapárti. Közelben volt az egyetem és a műegyetem, továbbá a képviselőház, végül a Ferenciek-terén az Athenaeum (több napilap redakciójával) és innen rekrutálódott a közönség zöme. Azonfelül, akik megunták a Báthory- és a Múzeum-kávéházat, ide költözködtek; továbbá vidékiek és úgynevezett bohémek voltak a látogatók. És – uram, teremtőm – milyen zsivaj volt itt! Elvégre a Weingruberben sem tettek a vendégek szordínót a hangszálaikra, de a Múzeum-körúton összetolják az asztalokat és így vitatkoznak: valósággal dikcióznak és ordítoznak, olykor meg helyeselnek és éljeneznek, örökös jövés-menés tette mozgalmassá e fiók-parlamentet. Nem lehetett ott nyugodtan emészteni vagy olvasni. Mukinak, aki később országos hírnévre tett szert, már az első hetekben néhány száz folyószámlából való főkönyve lapult a zsebében, amiben „felírta” aki nem fizetett cecheket. E kontokorrensek egy része soha ki nem egyenlítődött, de azért jól járt a főúr, mert a havi vagy negyedévi fizetésnél ezek a nem rendes emberek nem rendes, hanem fejedelmi borravalót adtak.

Törzsvendég volt a Fiúmében, – amelyben csak magyar nyelvű rendeléseket fogadtak el – Polónyi Géza, Mezei Ernő, Brázay Kálmán,

Pázmándy Dénes (aki Kossuth halálakor itt szervezte a „gárdát”, amely megakadályozta az előadások megtartását a Nemzetiben és az Operában), Verhovay Gyula, Szatmáry Mór, Bartha Miklós, Tóth Béla Barna Dóri, a krajcáros Esti Újság szerkesztője, Kaas Ivor, Peregrinyi (Diplomata), Hetényi (a mai főkapitány-helyettes), Vay Sándor, Szűcs-pátri, a jogászok vezére, az öreg Sasváry, aki itt szerkesztette a Kereskedelmi Múzeum folyóiratát (egyáltalán mindig csak kávéházban dolgozott) és Zubovits Fedor kapitány. Az évtizedek folyamán többször cserélt gazdát a Fiume, míg végre átalakították üzlethelyiséggé. Csak most érte meg renaissance-át Gundel Ferenc vezetésével.

A ,,Zzrínyi”-vel az „őskor” fejezetben foglalkozunk.

IV. A régi jó Kerepesi-úton.

BALATON

Éjjel a Grubiban. A Kerepesi-úti „Weingruber” törzséből sarjad ki később a „Balaton”. Éjjel ugyancsak csendes polgári helyiség a ,,Grubi”, persze váltott vendégekkel és váltott személyzettel. Csupán Jani, az öreg billiárdmarkőr áll déltől hajnalig szolgálatban. Ennek a vén fiúnak az a mániája, hogy a kuncsaftjait válogatás nélkül, irgalmatlanul letegezi. Hébe-korba idegenekkel akad is emiatt némi kellemetlensége, de a két tekeasztalt jobbára ismerősök foglalják el, akik kedélyesen tűrik a pincér-Matuzsálem e rigolyáját. Többnyire gulyarotát (piramidlit) játszanak, amihez tizenhat labda kell, továbbá olyan zöldposztós asztallap, amelynek a szögleteiben, valamint a két hosszabb oldal közepén mélyedések vannak. A kifüggesztett „labdány-játéki rend” szerint ugyanis az a tromf, hogy minél több golyót kell ezekbe a lyukakba gurítani. E billiárdalkalmatosságoknak forogható az asztallapjuk, amelynek egyik ,,kapumentes” tábláján karambolt lehet játszani.

Tihanyi. Az éjjeli főúrnak: bizonyos nevezetű Tihanyinak, mindig – „kimenő” nem volt – esti hét órától háromig tartanak a hivatalos órái. Jó svádájú embernek ismerik és miután úgy neki, mint az ott virrasztó

látogatóknak a lepedő formájú Abendblatt elolvasása után elég ráérő idejük van, a főpincér a felvetődő napi kérdésekről, különösen a városi ügyekről, de a magas politikáról is meglehetősen értelmes szabad előadásokat tart egy-egy törzsasztal szívesen és mosolyogva figyelő vendégeinek. A ganiméd e közérdekű szereplésében akkor sem érzi magát feszélyezve, ha – ami sokszor előfordul – Podmaniczky Frigyes, Morzsányi doktor, Holtai Ferenc, a későbbi főpolgármester, Ehrlich G. G., Eulenburg Salamon, Paksy, Kramer Miksa, Kunstädter, a cipész és „befolyásos” kerületi esküdt, valamint egyéb korifeusok a hallgatói. Jellemző, hogy senki sem becézgeti – amint ez szokásos, – a keresztnevén (Jóska), hanem mindenki Tihanyi urnák titulálja. Persze, akinek ilyen romantikus, szép neve van, az olthatatlan nosztalgiával vissza-vissza kívánkozik a bűbájos magyar tenger partjára. Tihanyi ugyan nem volt „idevalósi”, sőt valószínűen soha az életében nem járt túl a Dunán. Abban az időben csak a felső ezreknek dukált nyári szabadság és csupán e körökből mentek Feredőbe; más üdülő hely alig volt a tó körül. (Ám báró Podmaniczky mindig Pesten a „Csukor-utcában” nyaralt.) Másrészt az öreg „pincnök” bizony megszokta a Kerepesi-utat. Évtizedeken át élvezte itt – hazafelé bandukolva – a hajnal pirkadását, amikor lila színfoltok jelentek meg a sötét égboltozaton a lóvásár-tér felől, (ahol csak a nyolcvanas években épül föl a központi, későbbi: keleti pályaudvar). Aztán itt eresztett gyökeret; a Nemzeti Színháztól a Rókusig terjedt szűkebb pátriája, amelyen belül mindent és mindenkit ismert. Kalaplengető, vidám üdvözléseinek csak ez útvonalon volt erős visszhangja és nem – Tihanyban. Innét elszakadni nem lehet. A két vadgesztenyefa is, amit a hetvenes évek végén a Nemzeti Színház előtti kertecskéből átültettek a Erzsébet-térre, ott csakhamar elpusztult.

Szeifert. Balaton-imádását és Kerepesi-úti „illetőségét” végül kompromisszum segítségével egyesíti össze; az „arany-középutat” választja és megnyitja „Balaton-kávéházát” a Kerepesi-úton, rézsút szemben a Weingruberrel. Tihanyi, mint „tulaj” és a „Balaton” mint cégér: ez a két név remekül „összepászol”. De máskülönben sem volt e boldog korban az ilyen etablírozás olyan merész, halálosan komoly vállalkozás, mint mostanában. Nem kellett bankkal vagy magánuzsorással érintkezésbe lépni a milliárdok irányában. Bármely meglett korú, félig-meddig emberséges cifferblattal, szoba-konyhás évi lakással és hozzávaló legitim asszonnyal rendelkező „kernyel” akármikor – invesztíció nélkül – gazdává avanzsálhatott. A

szolgálatkész Szeifert minden jelentkezőt „saját lábára állított”. E kávéház-alapítási nagyüzem mindig néhány lokál berendezésével volt elfoglalva. Csupán azon fordul meg a probléma, vajjon mi jobb, gond nélkül öszszeszedeti a kétkrajcáros borravalókat és fájrontkor kiüríteni a kabát alatt hátul diszkréten meghúzódó két óriási bőrtasakot, aztán gúlába rakni a réz- és ezüstterméket és a „fölíróné” könyve alapján elszámolva, a maradékhatosokat vígan fölélni, vagy fölcserélni a frakkot a principális ferencjózsefével és esténként, valamint hajnalonként átvenni az „alkalmazottaktól” a bevételeket, ám azzal az éjjel-nappal gyötrő tépelődéssel, hogy szombatig összegyűlnek-e a szükséges összegek.

A cassanapot nem a girohivatal találta föl. A múlt században a kávésiparban szombatonként volt a különféle ráták esedékességi napja. Ezek a határidők a ,,saját úrrá” való vedlés árnyoldalai. Mert maga az üzletnyitás sorozatát nyújtotta a derűs, kellemes ténykedéseknek. Szimpla ügynek mutatkozott az egész. Helyiség mindig akadt; „lelépés” ismeretlen fogalom volt. Leléptek a trambulinról, a garádicsról, az emelvényről, de nem léptek le valamely „bérleményről”, amibe a lakáshivatal nem is egyezett volna bele, már azért sem, mert ilyen hatóság ugyancsak az ismeretlen fogalmakhoz tartozott. A legtöbb esetben a „háziúr” még kamatmentes forgótőkét is bocsátott a kávés rendelkezésére és a házbér lerovása utólagos heti részletekben történt. A billiárdokat, a bútort, a berendezést, a csillárokat, mindent az utolsó szegig Szeifert liferálja és ugyancsak e cég végzi az adaptálási munkákat. A porcellán- és üvegedényeket a hosszúszakállú Hüttl, az eszcájgot Késmárky és Illés, a kávét és egyéb gyarmatárut Mellinger Dávid, a kaláberhez a kártyákat a szervitatéri Piatnik szállítja; mindezt heti lefizetésre. Az éjjeli és nappali főpincér egyenként ezer forint készpénzkauciót ad, ugyanezek gondoskodnak újságokról, gyufáról és papírszipkákról. A dolog csak akkor komplikálódik, ha a seft sehogy sem megy, ha a napi lózungok nem nyújtanak fedezetet a szombatonként sorban felvonuló különféle inkasszánsok részére. Ilyenkor a tőke nélkül dolgozó kávés csak néhány hétig bírja szusszal és csakhamar megjelen a Nyílttérben egy búcsúlevél, amiben az „alapító” hálát rebeg a nagyérdemű közönségnek és kéri tisztelt vendégeit, hogy ajándékozzák meg jóindulatukkal utódját, aki erre a bizalomra rászolgál. Következett a második, esetleg a harmadik, stb. Minden utód persze olcsóbban jutott a verklihez, míg végre reüzálni lehet.

Sőt szállóige volt, hogy az első tulajdonosok kilencven százaléka tönkremegy. Ha azonban bevált az üzlet, néhány éven belül finoman törleszteni lehetett az összes adósságokat és haladni a ,,milliomosság” felé, amely stációt tulajdonkép már százezer koronás vagyonnál is elérték a polgárok. A legtöbb milliomosnak enynyije sem volt.

A Balaton. Ilyen auspíciumok között lesz T. 1894-ben e kávéház ura. Éppen abban az időben nyílnak meg a „Newyork” páratlanul luxusos termei és az volt a jelszó, hogy a Balatonban még túl kell szárnyalni az amerikai biztosító társulat palotájáé helyiségének fényűzését. Csakugyan, még többet hordtak itt össze figurákban, oszlopokban, valami furcsa ampolnákban, műmárványban, ,,régi” gobelinekben, függönyökben és minden néven nevezendő pompában, ám, míg az Erzsébet-körúton a berendezés anyaga valódi volt, a Kerepesi-úton minden kerepesi-útinak, talminak bizonyul. (Akkoriban ugyanis a Kerepesi-úti jelző még meglehetősen kompromittáló jelentőséggel bírt: a legrondább holmit ez út vonul boltjaiban sózták a nagyobbára vidékről fel-zónázott jámbor vevők nyakába. Amikor aztán a viszonyok javultak és az üzletek belvárosi szintre emelkedtek, a kereskedők, hogy megszabaduljanak a hírhedt Kerepesi-úti bélyegtől, Kertész Pál divatnagyárus indítványára szorgalmazták a Rákóczi-út nevét.) A Balaton első „látképe” emigyen meglehetősen ízléstelennek és gicsesnek mutatkozik, noha olyan imponáló a ,,cassá”-ja, mint akár egy balatoni jacht; a vitorlákat műselyemből készült drapériák helyettesítik. A falakat nagyszerű freskók díszítik; no, nem éppen Lotz mestertől, hanem Neumann címfestőtől, de azért e piktúrán kétségtelenül észre lehet venni a halászlegényt, amint a Balaton tetején elszántan csónakázik és Tihany, Keszthely, Füred tájképeire méltán büszke volt a jóhírű váciúti pingáló iparos.

Mátyás király. Az ötpacsirta-utca (Szentkirályi-utca) másik sarkán, vagyis néhány lépésnyire az új lokáltól, meghúzódik a füstös boltíves ,,Mátyás király”. Az öreg nem sokáig bírta a konkurrenciát; összeomlott az egyemeletes házzal együtt, vagyis inkább idején lebontották az egész épületet. Később a helyébe került bérpalotában ugyanazon firmával megint kávéházat nyitottak. (Tavaly: ,,minden este Kodelkáné”. Ma: zárva.) Közvetlen szomszédságában volt a „Fehér ló”-fogadó, az udvarban kocsiszínnel és híres kocsmájával; különlegessége: fatányéros. Most

ugyanezen a helyen délutánonként táncolnak a Confiserie-Restaurantban; különlegessége: kényszeregyesség. A politikai kávéház. Az első időben főleg az említett szálló szolgáltatta az esti vendégeket; a látogatottság éppenséggel nem volt túlélénk. Azonban – furcsa véletlen!– a kávés gyengéje, amint ezt már elmondottuk, mindig a politika volt, helyisége pedig idővel olyan históriai jelentőségű kávéházzá vált, hogy ilyen intézménynek nem akadt párja sem Budapesten, sem más európai fővárosban. A koalíció idején egyenesen parlamenti fiók. Persze itt a hivatásos, komoly politikusok körében, a háznagy, vagyis a ,,gazda” a vitatkozó képviselők asztalai körül legfeljebb mint néma „karzat” szerepel a tetszés, vagy nemtetszés szavakban, vagy fintorban való kifejezésének, sőt még a bizalmaskodó fejbólogatásnak vagy hunyorgatásnak teljes kizárásával. Arrafelé volt a függetlenségi párt körhelyisége, ahol jobbára csupán a formális üléseket tartották. Máskülönben a honatyák zöme esténként a kávéházban tartózkodik, amely azonban nem volt „vacsorázó hely”. Persze más pártok tagjai is eljöttek, továbbá újságírók jobbról is, meg balról is. Egy kőnyomatos azokból a politikai morzsákból éldegél, amiket itt összeszedeget. Volt idő, amikor Magyarország belpolitikai boszorkánykonyhájának üstjei e helyiségben rotyogtak. Nevezetes történelmi akciók innen indulnak hódító útjukra. Palam et publice dikcióznak a tőzsasztaloknál a honatyák a szokásos helyeslés, derültség, éljenzés, „mozgás” és „nyugtalanság” kíséretében. A házszabályok fölötte liberálisok. Senkit sem utasítanak rendre. De a képviselők meg is emberelik magukat. A pincérek végzik a palotaőrség szolgálatát, ám e mellékminőségükben nem vonulnak föl soha. Még a padokat sem verik, már azért sem, mert nem gondoskodtak ilyen bútorokról. Csak egy ízben feledkezik meg magáról az egyik követ és a vita hevében olyant üt az asztalra, hogy a márványlap kettétör. Természetesen a fizetésnél bemondja ezt a „fogyasztást” is. Nem fogadják el a kártérítést; nem akarják, hogy ez precedens legyen a tisztelt kávéház naplójában. Talán attól féltek, hogy ha fix tarifája van az asztallapnak, valamely mozgalmas éjszakára virradó szép hajnalon esetleg nem lesz hová ültetni a reggelire érkező vendégeket.

Az oszloposok. Egy időben törzsvendégek voltak – többek között – a következő országos nevű képviselők: Polónyi Géza, Rakovszky István, Meszlényi Lulu, Bartha Miklós, Thaly Ferenc, Gál Sándor, Tóth János, Benedek János, Kaas Ivor, Barabás Béla, Justh Gyula, ifj. Ugron Gábor,

Bottlik István, Mezei Ernő, Mezőssy Béla, Kállay Ubul, Urmánczy Nándor, Gaál Gaszton, Ábrahám Dezső, Lovászy Márton, Hock János, Giesswein Sándor, Béla Henrik és Huszár Károly. Rendesen külön asztalokon foglaltak helyet a szabadelvűek, a függetlenségiek és az ellenzékiek. A legideálisabb egyetértésben megfértek egymással a különböző pártok oszloposai (nyáron ingujjban az „udvari kertben”). A zsurnaliszták, tekintet nélkül lapjuk pártállására és tekintet nélkül főleg egyebekre, egymással évődve, körülülnek egy hosszú, illetőleg „összetolt” asztalt, amelyen az elnöklő Lenkey Gusztáv, a Pesti Hírlap mai felelős szerkesztője, sikeresen őrködik a hírlapiról presztízs és kollegialitás fölött. Az országgyűlési filiálé-nak sok „kültagja” is volt: a közönség tömegesen kereste föl a kávéházat, főleg izgalmas napokon, hogy első kézből informálódjék a helyzetről. Bársonyszékek nem voltak. De azért sok miniszter itt bukott meg a Balatonban. Tihanyi József bizony nem bukott meg!

OTTHON

A pót-bejárás. A Rákóczi-út és Eszterházy-utca sarkán levő ház első emeletén volt az Otthon-kör első stációja, alatta pedig kávéház nyílt meg, amely szintén ezt a kedves „otthonias” nevet adományozta magának. Nem is találhatott volna szebbet. Ez volt Magyarországon az első Otthon-kávéház; később minden rendezett tanácsú városnak volt ilyen cégérű helyisége. A budapesti Steuer Gyulának, az Abbázia-kávéház tulajdonosának a sógornője: Jellinekné nyitotta meg, ami csak némi furfanggal volt nyélbeüthető. Ugyanis valamely fővárosi szabályrendelet előírta, hogy két kávéház között a minimális távolságnak hány méteresnek kell lennie és az új helyiség túlközel volt a Pannoniához. Ezért az Eszterházy-utcára kérték a koncessziót, amelynek a megadása nem ütközhetett akadályokba, mert hiszen ez a szűk mellékutca kávéházmentes volt. Később – néhány nappal az üzembehelyezés után – engedélyért folyamodtak – hivatkozással a szükséges alapos szellőztetésre, vagyis az egészségügy, továbbá a tűzbiztonság szempontjából, – hogy a Rákóczi-úton ,,is” létesíthessenek egy pótbejárást, amit nem lehetett megtagadni. Természetesen ez volt aztán a főbejárás. így játszották ki ezt az ostoba szabályzatot. Az Otthon-kávéháznak sohasem volt karakterisztikus közönsége: amolyan kerepesiúti vegyes publikum járt oda. Utóbb zenés

kávéház lett. Végül a tulajdonos nagyon örült, amikor egy bank kedvéért „leléphetett”. Most talán a bank örülne, ha visszaléphetne.

Az ,,Oesterreicher” (szakácsnők, szobalányok és a hozzájuk tartozó unokatestvérek kaszinója) szintén a Kerepesi-úton húzódik meg. Egy időben a „legjobb üzlet” volt Budapesten.

ORIENT

A híres szálló. Nem tudjuk, vajjon a jó öreg Baedeker méltónak találta-e a Kerepesi (Rákóczi)-utón a Nép (Nemzeti)-színházzal szemben levő és bizonyos körökben nagyon népszerű Orient-fogadót (Fogyasztási szövetkezet palotája) arra, hogy csillaggal kitüntesse, de a sokat emlegetett szálló virágzása idején nem is szorult az ilyen kelletésre (reklám = kelletős; Szeremlei-Császár fordítása a Pesti Hírlap szópályázatán). A háromemeletes sarokház (csak az utolsó időben húzták rá a negyediket) mindennap, úgyszólván minden órában megtelik utazókkal, főleg „átutazókkal”. Agglegények és fiatalurak körében közkedveltségnek örvend e hotel, noha a szimplán berendezett szobákban leginkább házaspárok pihenik ki az utazás fáradalmait, a podgyászt többnyire véletlenül künn hagyva valahol a pályaudvaron.

Azt bizony nem emeli el ott senki. Sűrűn akadnak különcködő pasasérok, akik előszeretettel mentőkocsival vagy furgonnal távoznak e különös szállásból. Az étterem és a kávéház ugyancsak amolyan rendez-vouz-hajlék, azonban – furcsa ellentét az emeletek és a parterr között – a szó legigazibb értelmében a szellemi arisztokrácia találkozóhelye. Szinte oázis e helyiség a régi Kerepesi-út, a gidres-gödrös balkáni útvonal e részének; körülötte csupa gyanús lebuj: sipisták, facér cselédlányok, aktív démonok, lókupecek egy-egy bajzlija. Az Orienttel szemben a Kaszelik-féle csúf sárga viskó könyököl ki egészen a színházig. E régi épület sarkán van a Skulec kocsmája, ahol a teátristák (kardalosok, statiszták és műszaki munkások) borozgatnak. De Tamássyért, Blaháné elérhetetlen partnereért, is ide kell szalasztani az ügyelőt, hogy le ne késsen a próbáról vagy az előadásról. Sokszor veszélyesen virágos kedvben nyit be öltözőjébe a máig is pótolhatatlan művész, aki ilyenkor a „legjobb”. Közvetlenül a szálló mellett

esténként iparoslegények söröznek a ,,Weber”-ben, ahol Wassermann Jónás, az Orczy-ház traktorosa, 1894-ben kávéházat nyit, de nem saját firmája alatt, hanem „Emke” cégérrel. (Helyesen cselekedett a kávés, hogy anonim maradt, mert a jól választott név megalapozta a helyiség népszerűségét.) A fogadó beleillik a környezetbe: bizony hírhedt ház, ám országos hírűek a földszinti termek, amelyeknek a Pilsenből ideszakadt Voltik Nepomuk a gazdája.

A sakk-asztal. Már a kávéház bejárójánál magára irányítja a figyelmet egy nevezetes asztal, amelynek márvány lapjába fekete kőkockákkal sakktábla van kirakva. Gárdonyi Géza feketézik mindennap ebéd után e sarokban Géczy István színműíró társaságában. Csöndesen pipázgatva sakkoznak; alig váltanak szót. Kassay Vidor, a Népszínház komikusa, kibicel ugyancsak hallgatagon és nagykomolyan, noha – állítólag – nem igen konyít a játékhoz. Hát ez nem aféle „Eötvös-asztal”; nincs állandó publikuma. A trio nem óhajt társaságot; ha egy „negyedik” óvatosan közeledik – bárki légyen is – csakhamar „kinézik”. A törzsvendégek egyébként színészekből és írókból rekrutálódnak, csak szórványosan akadnak komolyabb elemek, például uzsorások, akik e könnyelmű nép között ötven forint alaptőkével is eléldegélnek.

Bosapáczi. Pósa Lajos, a magyar gyermekköltészet megteremtője: ,,Az én újságom” szerkesztője, az Orient vendéglőjében költi el estebédjét. Hamarosan ideszoknak barátai és hívei és megalakul a Pósa-asztal, hogy évtizedeken át mágnese legyen a magyar bohémvilágnak. Nem volt nevesebb író, költő, zsurnaliszta, színész, zenész, piktor, szobrász és cigány az országban, aki hébe-korba nem tölti estéjét az elragadóan kedves és szellemes társaságban. Tóthfalussy, az Erzsébetváros közismert, pirospozsgás arcú plébánosa, aki páros napokon a kerületi kaszinóban, páratlan napokon a Royal-szállóbeli körben vacsorázik (mindig „civilben”), résztvesz az asztaltársaság valamely ünnepi lakomáján és annyira összebarátkozik a vidám kompániával, hogy ai egész frekvenciát harmadnapra meghívja magához a plébániára. Hány tagja is van a Pósa-asztalnak, tudakolja később. Hát lehetünk vagy ötszázan. Tyhű, hisz akkor a templomban kellene teríteni . . . Ha sokan is vannak, alig akad olyan, akinek a fotográfiája még nem szerepelt Calderoni váci-utcai auzlágjában. Pedig ide nehezebb bejutni mint a Lipótvárosi Kaszinóba, vagy a városi

képviselőtestületbe, vagy a Ferenc József-rend lovagjai közé. Hálás feladat volna annak a kinyomozása, hogy tulajdonkép ki ennek az optikusnak a kirakatrendezője. Az bizonyos, hogy magas intelligenciájú, pártatlan és megvesztegethetetlen cenzor. Sohasem állapítják meg, hogy névszerint kik tartoznak az Asztalhoz, amelynek belügyminiszterileg jóváhagyott alapszabályai nincsenek, de vannak szigorú törvényei. Az 1900. évi XLVIII. t.-c. rövid és tömör szövege a következő: „Tilalmaztatik a rossz vicc, a politika, a tószt és a tánc." A végrehajtási utasítása szerint ,,Az asztalon való táncolgatás azonban – a francia négyes kivételével – tűretik, sőt ennek minél gyakrabbani eszközlése kívántatik, egyúttal e törvény végrehajtásával megbízatik a társaság minden rovottmúltú, de díjhátralékban nem leledző kül- és beltagja." (Megjegyezzük: tagdíj nem volt.) A cseh csapláros, aki ,,Bosapáczi úrnak" titulálja az elnököt, ha a húsadagok dimenziójára nézve észrevételek merülnek fel, azzal csitítja a panaszkodókat, hogy: pitsén, a spajzcedliben borciók vannak beírva és nem kilogramokok.

A vizsga. Híres a tagok fölvételi vizsgája, amely mindig bukással végződik: vagy a jelölt hasal el, ha nem felel „kielégítően", vagy a vizsgázó, ha nem tesz fel eléggé körmönfont kérdéseket. A fölvétel díjmentes, de a bukásért súlyos birság jár néhány liter bor alakjában.

Az első kandidátus: Sas Ede. Figyelmeztetik, hogy ,,ha nem készült föl alaposan, inkább lépjen vissza; tehát szálljon magába. Magába szállt?" Dehogy, könyörgöm – így a jelölt – a Pannoniába szálltam, mint mindig. Nem baj, most mondja meg, hogy mi az ön véleménye szerint az élet megrontója? „Ábrándozás az élet megrontója, mely kanosaiul festett egekbe néz." Helyes, ergo: ki néz kanosaiul festett egekbe? „Mely" – a prompt válasz. A vén sast fölavatják: a vizsgázót elmarasztalják. Ilyen ceremónia és más ünnepélynél „alkalmatlan" (alkalmi) lapot adnak ki. Ára: egy kupica. Pósának megadatott, hogy jubileuma idején olyan országos ünneplésben legyen része, mint aminő írónak még nem jutott ez országban. Harmincezer gyermek járult eléje, virágot átnyújtva Pósa bácsijuknak. Megható volt. (Az egészet Déry, fővárosi tanácsnok, a későbbi alpolgármester, a nemzeti kultúra lelkes apostola, rendezte, aki manapság kénytelen valami részvénytársaság irodájában a dupla könyvvitel kultúráját fejleszteni.) Megadatott a költőnek végül, hogy a békebeli boldog ország' ban lehelje ki

nemes lelkét. Néhány nappal a sarajevoi merénylet előtt halt meg a Pajor-szanatóriumban. Szétrebben a társaság . . . Később megszűnt a szálló is.

V. Az országúton.

HEREIN

A pesti Ország-út (mai Károly-körút) merőben másként festett, mint a város többi utcája. Bizonyos jellege, mondhatnók: zamatja van ez útvonalnak, főleg amikor még a lóvasút se jár erre. Itt bonyolódik le egészen a kilencvenes évek végéig Magyarország ter- ménykereskedelme. „Medardy” és az egyéb vásárok alkalmával ehelyütt és a szomszédos Újvásártéren (mostani Erzsébet-téren) a vidéki céhbeliek felütik sátraikat, amikben heteken át árulgatják portékájukat. Eltekintve e zajos sokadalmaktól, az Ország-úti régi udvarházak tágas magazinjaiban összegyűl a perifériákról a gyapjú, ágytoll, nyersbőr és minden néven nevezendő más produktum, amely áruk bizományi eladásával a speditőrök foglalkoznak és ezek sorából csak később kerülnek ki a különféle szakmák bizományosai. A járdákon csoportosulnak egyrészt a provinciális kereskedők: a „landszjudok”, másrészt a messze idegenből érkezett ismertnevű vásárlók és reggeltől estig pezseg az élet a város e legszélesebb útján, valamint az ott meghúzódó vendéglőkben és kávéházakban. Vásár idején permanenciába maradnak a kereskedelmi irodák, ahol sokszor éjfélig is eltart a hivatalos óra, de azért esetleg hajnali négykor talpon vannak és hozzáfognak a gyapjú átadásához (lemázsálásához), amit külön szakmunkások végeznek, hordozható hatósági tizedes mérlegeken.

Vasárnapon. Ezidőtájt ismeretlen fogalom az ünnepi munkaszünet: törvénykönyvünkben nyoma sincs a kötelező pihenésnek. Az már eseményszámba megy, ha – teszem – pünkösd első napján délutáni öt órakor az országúti ,,chef” azt találja mondani a perszonálnak: az ingyen szolgáló gyakornoknak, a bizalmi állást betöltő havi harmincöt forintos raktárnoknak, a hatvan-nyolcvan forintos púpos könyvelőnek, – aki azonban, ha sikerül a mérleg, külön ,,bilanc-pénz” fejében sokszor a félhavi fizetést is megkapja – a „becsesére” buzgón válaszoló levelezőnek, ha tehát

ezekhez a ,,szubjektekhez” így szól a nyájas főnök: na, gyerekek, ünnep van, hát csináljunk magunknak egy görbe estét: zárjuk be a boltot és menjünk kissé levegőzni; élvezzük az életet! A személyzet ilyenkor nem győz eléggé hálálkodni.

A gabonacsarnok természetesen nyitva van vasárnap is és a Huszár-házi Garai-féle nyomtatóműhely kézisajtóján délután javában készül a kereskedők által közösen kiadott napi ,,bericht” (jelentés), hogy: ,,Ma – a vasárnap végett – apró forgalom keletkezett csak. Eladatott 130.000 mázsa búza és 55.000 mázsa rozs 2 és fél krajcárral alacsonyabb áron. Jegyeztetett: őszi búza 7 forint 12-14 krajcár, májusi kukorica 4 forint 22-26 krajcár. Délután pauzáit az üzlet.” Jellemző, hogy mintegy félszázaddal ezelőtt a lepedőnagyságú Lloyban tüzetesen foglalkoztam ez értesítések fontosságával és az első oldalon megjelent kéthasábos cikk merituma az volt, hogy e tudósítások postadíját le kell szállítani fél krajcárra darabonként. Ez akkoriban égető közgazdasági probléma volt. Abban az időben a kompetens körök igenis tudomást vettek a közönség és a közvélemény panaszairól és javaslatairól. Nyolc nappal később már megfelelően mérsékelik e nyomtatványok postatarifáját.

Kocsmák, kávéházak. Az Ország-úton volt három kocsma: a ,,Braun”, amely később elkerül a Fürdő-utcába; a „Stem” a mai Freyberger-ház helyén állott egyemeletes saroképület udvarában és az Orczy-házi Wassermann. Amikor ez utóbbi megnyitja az Emke-kávéházat, a német estilap Nyíltterében, – mintha csak kivándorolna Ausztráliába – meghatott hangon és ,,véres szívvel” búcsúzkodik az Ország-úttól, hogy íme, elhagyja pátriáját és vén napjaira a sors kifürkészhetetlen akaratából kénytelen átvonulni a Kerepesi-útra. (Hej, be más ott a klíma!) Négy kávéháza volt az Ország-útnak: a Herein, az ,,Orczy”, a „Tonhalle” (Rosner, utóbb Salzer) és a Szegedi . . . A Huszár-ház. Élénk forgalmú „átjáró” volt a Dohány-utca és Károly-körút sarkán a Huszár-féle háromszögformáju háztömb, amely utóbb a Lindenbaum-cég tulajdonába ment át. Ez pedig az ékalakú elülső részét eladta egy biztosító társaságnak, amely nagy bérpalotát emelt itten. (Az emeleti helyiségeket a Munka-párt foglalta el.) A második hátulsó parcellát, amelynek tűzfala érintkezik a Rákóczi-úti Fehér hattyú-szállodával, ez utóbbi tulajdonosa: Glück (egyúttal a „Pannónia” gazdája)

vette meg, hogy a két szomszédos telken nagyszabású hotelt létesítsen, amely tervezgetésnek véget vetett a háború.

A „Herein.” Amikor még az egész komplexum egy épület volt, a Károly-körúti oldalon meglapul a Herein-féle igen szimpla berendezésű nyárspolgári kávéház, amelynek ócska asztalait és székeit nyaratszaka egyszerűen kirakták a „macskafejekkel” rosszul kövezett udvar közepére (minden sátor vagy „kert” nélkül) és itt élvezik aztán a stamgasztok a tízkrajcáros feketéket némi kalabriászozás és dominózás kíséretében. Talán a billiárd-asztalokat is kiteszik, dehát ilyen alkalmatosság nem is volt. A kávés párforintos napi bevételeiből mégis annyit tud félrerakni, hogy háromemeletes sarokházat építtet a Dohány-utcában, – igaz, hogy a régmúlt időben az ilyen vállalkozáshoz aránylag nagyon kevés készpénz kellett – és ide helyezi át a Café Herein-t. Vele együtt átmegy az új helyiségbe a törzsvendégek zöme, amelyhez többek között Friedman, a szomszédságban levő zsinagóga főkántora és Susny, a második „előimádkozó” is tartozik.

Amikor Friedmant, a hatalmas termetéről, meleg csengésű hangjáról és ritka előadói talentumáról híres templom-előénekest és komponistát kinevezik a szeminárium tanárává, Susny lépett az örökébe. Azonban második kántor nélkül tulajdonkép nincs ,,első” és ezért Susny kierőszakolja, hogy a hitközség pályázatot hirdessen egy második kántor-állásra, noha arra nem igen volt szükség. Véletlenül nem jelentkezik reflektáns. Mégis érthetetlen, hogy egyetlenegy aspiráns sem találkozik – mondja Susny a kávéházi társaságban. No, ez csak természetes, replikázott az epés Friedman tanár, mert – ugyebár? – mit tételeznek föl egy második kántorról? Azt, hogy csekélyebb A képessége, mint az elsőnek. Hát ilyen kvalifikációval bíró alak bizony nehezen akad.

ORCZY

Az ,,Orczy” tulajdonkép nem tartozik ide. Ósdi intézmény ugyan; rég megünnepelhette volna a centennáriumát, de hát e könyvben inkább a már megszűnt helyiségeket nyomozzuk, míg emez, a Királyutca és Károly-körút sarkán levő kávéház még javában virágzik és illatozik. Valamikor, mint

,,tanúbörzenek” igen rossz híre volt. Azonfelül vidékről fölkerült zsidó tanítójelöltek az Orczy-kávéházban vitatkoztak a lét problémáiról, rendszerint a zsargon zengzetességével. Külsőleg az utolsó században nem változott itt semmi, az alacsony bolthajlásos szobák, a kopott bútorok, sőt az emberek – jobbára vidéki kereskedők – ugyanazok, mint öt-hat generációval ezelőtt. Még azt a tradíciót is ápolja a mai nemzedék, hogy esti hét órakor ~ télen-nyáron – ,,zárórát” csinálnak. így volt ez már hatvan évvel ezelőtt is, amikor a Király-utca még a főváros legélénkebb és egyik legszebb útvonala volt, amelyben sűrűn fordultak meg az udvari fogatok, amikben a királyi család tagjai a Városligetbe hajtottak. Az Orczy-kávéházat azonban vidéki, koránkelő vásárosok látogatták, akik estefelé már nyugovóra tértek. Egyébként akadt számos kávéház, amelyet évtizedeken át egyáltalán soha be nem csuknak. Az alabárddal, kézilámpással és tülökkel fölfegyverzett rozoga boltőrök hajnal felé betérnek egy-egy éjjeli Caféba, ahol hivatalból kijár nekik a rumos tea kiflivel, amit azok a kereskedők fizetnek, akiknek az üzletére vigyáz a bakter. Majdnem mindig akadnak gavallérok, akik aztán a sarki virslistől négy krajcárért egy pár finom forró tormását is juttatnak a derék bácsiknak.

A Tonhalle-kávéházban, a Károlyka szárnyában, a Károly-ucca sarkán minden este szimfonikus hangversenyt tartottak Rosner karmester vezetésével.

SZEGEDI

A Szegedi. A Dob-ucca sarkán levő kétemeletes sarokház mindkét utcai frontján terpeszkedik az országos hirü ,,Café zur Stadt Szegedin”: üzleti tekintetben úgyszólván középpontja az útnak. De azért ugyancsak este hétkor: záróra! Csupán egyszer fordul elő: az emlékezetes Jókai-Gorove képviselőválasztáskor, hogy a Szegediben néhányszor éjjeli nyolc órakor kortesgyűlést tartanak, amelyen Baumann, az öreg gabonaágens, arról konferál, hogy mit jelent a jobbpárt és a balpárt (Die Linke will nichts Rechtes.) A kávéház külsőségeiről nem sok a beszámolni való. Akad ott bádog- és márványlapu, kis és nagy, négyszögletes és kerek asztal, ilyen meg olyan szék; nem veszik túlszigorúan az egyöntetű stílust. A berendezés vegyes, olyan, mint a nagyérdemű publikum. Mindenféle vidéki kereskedő,

házaló és szenzál, helybeli ügynök, bizományos és naplopó gyűlhelye, de azonfölül bejárnak a tekintélyes gyárosok és kereskedők, akik Ausztriából, Németországból és egyéb külföldi országokból ideseregletttek. A pesti üzleti arisztokráciát Heller Gábor, a gyapjú- és Popper Ármin, a tollkereskedő képviseli. Az ország nyersterményeinek túlnyomó része e kávéházi asztalok körül cserél gazdát. E már rég megszűnt kávéházban székel Popper Mór elnöklésével a Filantrópia-asztaltársaság, amely évtizedeken át áll a jótékonyság szolgálatában.

Berl-Hay. A törzsvendégek egyik országosan ismert alakja: Berl-Hay, a dúsgazdag „escompteur” állandóan itt tartózkodik, ha véletlenül nincs elfoglalva a büntetőtörvényszéknél. Hihetetlenül fukar, smucig, ellenszenves figura. Képes hónapokon át rontani a levegőt a helyiségben, anélkül, hogy egyszer is rendelne valamit. Mikor aztán Freund, a kávés, szóvá teszi, hogy az ilyen vendégekből nem tud megélni, megállapodnak abban, hogy az öreg minden szombat délután egy kis feketét fog fogyasztani, illetve rendelni. Megtörtént egy ízben, hogy egy hétfői napon rosszul érezte magát a vén uzsorás és megkívánta a kávét. Sokáig habozott, de végül mégis magához intette a pincért: Hallja, hozzon egy kis kávét, hanem gyorsan és nagy pohárban és tele legyen és forró legyen ...

Az olcsó ebéd. B. H. az aszódi vásáron rendesen három krajcárért liptait ebédel. A fiai megbeszélik egy traktérossal, hogy adjon az apjuknak tíz krajcárért ebédet, a többletet diszkréten megtérítik. Az öreg azonban csupán egyszer ebédel itten. A kocsmáros ilyen tarifa mellett – mondja – csakhamar beadja a kulcsot; nem akarok belejönni a finom életbe, mert aztán nehéz lesz leszokni róla.

A kalapja unikum. Olyan vedlett, szurtos puha cilinder volt ez, hogy a legutolsó koldus is szemétre dobta volna. Mondja, kérem, – így ,, húzza föl” őt valamely borongós őszi napon az asztalt körülülők egyike, – hol lehet egy ilyen takaros úri kalapot kapni? Lássa, ez tetszik nekem, ilyent vennék magam is. Eladom az enyimet – szól B. H. – Mi az ára? Öt forint! Megveszem, de azzal a feltétellel, hogy rögtön átadja. Tessék a kalap! Általános szenzáció. Vajjon, hogy fog hazamenni az öreg? Ha valaki akkoriban az utcán kalap nélkül jelenik meg – pláne rossz időben, – az

olyan feltűnést kelt, mintha ma valaki fényes nappal mezítláb sétálna a korzón. Mit csinál most? – kérdezik. – Mit csináljak? Semmit se csinálok, hanem hozok magamnak otthonról egy másik deklit és slusz!

A lelkiüdvösség. Nohát ez mégis csak skandalum, amit maga művel, – méltatlankodik erre egy derék debreceni atyafi. Hisz a suszterinasok ujjal fognak magára mutatni. Hogy nem átal gazdag ember létére ilyen pojácát csinálni magából; aztán meg is fázhat. És mindezt ronda öt forintért! Mi az, hogy ronda öt forint, – fortyant föl a zsugori bankár, – jegyezze meg magának, fiatalember, hogy a pénz sohasem ronda. Még ha a trágyadomb alól kell kikaparni, akkor is finom és illatos, pláne az ilyen nagy summa. Öt forintért átengedem és azonnal szállítom magának a nadrágomat, de mit beszélek nadrágról ... öt forintért eladom és rögtön liferálom magának a lelki üdvösségemet is. – Hát a piszkos pantalója az ördögnek se kell – szól a civis – ezért még egy árva krajcárt sem adok, nem nyúlnék hozzá, ha ráfizetne sem, hanem a lelkiüdvösségéről lehet csevegni; erre spiccelnék. Berl-Hay lelkiüdvössége, az már teszi; én gyűjtöm az ilyenfajta raritásokat; ezt már készségesen megveszem, ha ugyan komolyan eladja? – El én, ide azzal a rondával! Itt az ötös; az urak jelenlétében Örök áron megvettem Berl-Haytól a lelkiüdvösségét és kifizettem készpénzben a kialkudott vételárt. – Rendben van!

A nemezis. Az érdemes férfiúnak néhány hónappal később megint sürgős dolga akadt a bíróságnál. A tárgyalás úgy fordult, hogy egy perdöntő körülményt nem lehetett másként tisztázni, illetőleg bizonyítani, mint esküvel és az ügyvédek addig csűrtek-csavartak, míg B–H.-nak ítélték meg az esküt. Benn is volt az újságban, hogy a következő hét valamelyik napjára kitűzték az eskütételt. Amikor ezt a hajdúmegyei kereskedő olvasta, felcihelődött és Pestre utazott, ahol a kávéházban összeszedte a tanukat és elmentek deputációzni Bogisich-hez, a törvényszéknek a Szegedivel szomszédos Aranykasszában lakó elnökéhez, azzal, vajjon a bíróság előtt egyáltalán tehet-e esküt olyan istentagadó, aki öt forintért formálisan eladta a lelkiüdvösségét, lehet-e súlya annak, ha egy ilyen elvetemedett individuum azt mondja, hogy: Úgy segéljen engem az Isten! A vége az volt, hogy B-H-t nem engedve eskütételre, elfogadták az ellenfél állításait és hősünk egy évet töltött Illaván, ahol – és ez némileg vigasztalta – szombaton sem költött pénzt feketére.

Quarnero. Az Aranykasza- és a Fleischel-féle ház lerombolása után meghosszabbították a Wesselényi-utcát és az itt épült Dréher-palota sarkán nyílt meg a Quarnero-kávéház, utóbb ékszerbörze. (Már megszűnt.)

Splendid-kávéház is volt a Károly-körúton; nem éppen splendid a berendezése. Néhány évig tengődött egymást sűrűn fölváltó tulajdonosok égisze alatt.

VI. A városban.

KORONA

A Korona-kávéházat a Városban (a Belvárost egyszerűen „városnak” nevezték) még pedig annak legelőkelőbb utcájában: a Váci-utcában a zsentri, lateiner és bohém közönség látogatta; ott a vendég kívánságára finom török dohánnyal megtömött csibukkal szolgált Pali, a főpincérek mintaképe. Amikor a régi házat lebontották, ezzel szemben ugyancsak a Váci-utcában ,,pót-Koronával” kísérleteztek, amely még elegánsabb volt az eredetinél. Dehát meddő volt minden feltámasztási kísérlet. A miliőt nem lehetett semmiképen sem átültetni. Rövid vegetálás után végleg megszűnt a híres-neves Korona. A Váci-utcai kávéháznak a nyilvános játéktermen kívül volt egy zártkörű, titkos kártyaszobája is, ahol Ráth polgármester két fia (Károly és Aladár), továbbá Thaiss főkapitány egyik unokaöccse és Bizay, a „nemzet bárója”, aztán a közismert ,,Mohácsi bácsi”, végül egy aktív rendőrfőtisztviselő égisze alatt a nap és az éjjel bármely órájában ferbli-kompániákhoz lehetett csatlakozni. Itt, vagy a közvetlen szomszédságban levő Korona-kocsmában mindig volt inspekció, amely szükség esetén nyomban intézkedett, hogy a banda összeüljön. Pompásan volt organizálva ez az idegenforgalmi vállalat. Ha nem akadt „idegen” és a „nemzeti színjáték” szünetelt, az unatkozó urak a maguk módja szerint szórakoztak.

A cilinder. Egy ízben ebéd után Ráth Karcsi minden apropos nélkül kijelenti a lila bársonyfotőlyökben csibukozva emésztő társaságának, hogy az első cilinderes férfinak, aki a „Korona” mellett elhalad, leveri a fejéről a „deklijét”. (Ez averzió Habig remekeivel szemben nem volt a

főpolgármester magzatának a találmánya. Az említett Mohácsi, ahányszor a kávéház valamely székén megpillantott egy ilyen köcsögkalapot, arra „véletlenül” mindig ráült.) Ráth mindössze néhány percig állt az ajtóban, amikor gyanútlanul arra jár – fényes cilinderrel – egy Gutman nevű szabó. A következő percben már az utca túlsó oldalán gurult a frissen vasalt kürtőkalap. A pesti lordmajor csintalan fia azonban ezúttal emberére talált. G., aki – sem mesterségéből, sem termetéből nem lehetett volna ilyesmit sejteni – ismert atléta, nem sokat teketóriázik, az egyik kezével katufrékja gallérjánál megragadja a pajzán, vén gyereket, a másikkal pedig irgalmatlanul ellátja a baját. „Ne bántsa a nagyságos urat” – rohan oda riadtan Braun, a leib-fiákkeres. „Ez az alak a maga nagyságos ura? Nohát vigye el a Múzeum-körútra az állatgyógyintézetbe, ott majd magához térítik.” Az atléta ezzel belöki a „számozatlan gummitalpuba” a félig elalélt kávéházi hőst. Akkor csinálták azt a viccet, hogy a kávéháznak már nem „Korona” a cégére, hanem úgy hívják, hogy Cafe zu den guten Ratschlägen”. A kávéház tőszomszédságában volt a híres specialitás-trafik, ahol Tisza Kálmán személyesen vásárolta – Tisza-szivarjait.

TÖRÖK CSÁSZÁR

A „Török császár”, a régi Városháza mögött, a magisztrátus tisztviselőinek, valamint a törvényhatósági bizottság tagjainak a kávéháza. Itt tanyáznak továbbá azok a bolgárok, szerbek, akik hajórakománnyal hozzák föl a főzeléket, gyümölcsöt a fővárosba, aztán a budapesti törökök és „görögök”. Utóbbiak között Haris (Haris-bazár, Haris-köz), továbbá az öreg Manno, a sportbajnok édesatyja; Sacelláry és ennek két fia: György, a bankár *és Misi (inkognitóban:* Mihály), a népszerű miniszteri tanácsos. Semmiféle császári allűröket nem mutat a Török császár; ellenkezően: kedélyes polgári kávéház. A címtáblán pöfékelve csibukozik a szultán és benn a helyiségben szintén ilyen hosszúszárú szerszámot használnak a vendégek. Fokozza a kávéház meghitt hangulatát, hogy az utcáról két lépcsőn kell lebotorkálni az alacsony, boltíves csarnokba.

Záróra után. A központi vásárcsarnokkal szemben levő Nádor-szálló kávéházában – a tisztelt „árusítók” miatt – már hajnalban „nyitottak”. Amikor aztán a város többi kávéházaiból a záróra miatt kitessékelték a

vendégeket, az úri társaságok, persze hölgyek is, ideözönlöttek, hogy a lumpolást folytathassák. A kávézó kofák szomszédságában frakkos urak és estélyi ruhás hölgyek pezsgőztek.

BÁTHORY

A síntéren, vagyis a Kálvin-téren két zenés kávéház volt: a Garami és a Báthory. Ez utóbbinak utolsó tulajdonosa Beyer Marcell (Bajor Gizi édesapja), utolsó főura pedig Nagy Mihály, ezidőszerint a szentendrei „Korzó” bérlője. A Báthory-kávéház a Kecskeméti-utca sarkát élénkíti. E régi, országos nevű kávéházban éjjel nagy kártyacsaták dúlnak – cigányzene mellett. Itt szórakoznak hajnalig az egyetemi hallgatók, akik – amikor már kikerülnek az aula védőszárnyai alól, – tovább is ragaszkodnak a meghitt helyiséghez és odajárnak – nappal. így reggelire, feketére és uzsonnára megjelent nagyon sok városi, megyei és állami hivatalnok, orvos, ügyvéd, egyetemi tanár, stb., akik valamikor éjjeli törzsvendégek voltak. Tizenöt évvel ezelőtt gazdát cserél az épület. Az új háziurat nem kötelezik a kávés szerzett jogai és a nagy boltot kiadja egy stájgeroló csipkekereskedőnek. A ,,Báthory” tulajdonosa megveszi erre a síntéren álló (így nevezték a Kálvin-tért, amely tele volt rakva vágányokkal) emeletes áruház-pavillont, ahol nagyszerű kávéházat rendez be, úgy hogy a régi Kálvin-téri institúció fönnmaradása biztosítottnak látszik. A bölcs magisztrátus azonban másként határoz. Néhány héttel a háború kitörése előtt demoláltatja a szép kioszkot. Akkoriban divatos volt a rombolás; a Nemzeti Színház megszentelt falait is ezidőben kezdték bontogatni a csákányos tótocskák …

Trautwein N. J. Évtizedeken át az öreg Trautwein Nepomuki János a pesti piaristák főgimnáziumának az igazgatója. Városszerte ismerik a fehérhajú főtisztelendőt, aki mindennap négy órakor, ahogy véget ér az osztályokban a délutáni előadás, megkezdi szokásos távgyaloglását, amelyről csak pontban az estélyi harangszóra tér vissza. A feltűnően szigorú nézésű, szikár szerzetes télen-nyáron rójja az utcákat, nemcsak a Belvárosban és a Duna mentén, hanem Pest külső kerületeiben is. Ezek a hosszú séták elsőbben az egészségét szolgálják, de a discziplína szempontjából szintén fölötte üdvöseknek mutatkoznak. Az iskola

növendékeit mind ismeri és jaj annak, akit rajtakap valami fegyelmi vétségen, például ha a gimnazista az utcán lődörög, vagy apró kőgolyókkal játszadozik, esetleg illetlenül viselkedik, vagy meg nem felelő társaságban van, főleg pedig – uram bocsáj! – ha cigarettázik. Egyáltalában sokszor megszólítja a fiukat, kikérdezve őket, hogy: mijáratban vagy, amice? Mert az esti órákban nem kell csavarogni, hanem a leckékkel foglalkozni. Persze tiltva volt a kocsmák vagy kávéházak látogatása, akár a szülők kíséretében is. Még az érettségi előtt álló pelyhedző bajuszú fiatalemberekre is kiterjed ez a rendelet. Nem szabad pazarlásra szoktatni a gyerekeket, hanem puritán módon kell azokat nevelni. Már pedig tisztára fényűzés hat krajcárt adni egy reggeliért, amit házilag háromért lehet elkészíteni, nem is szólva arról, hogy a tanulók ne lebzseljenek ilyen nyilvános helyeken, ahol kénytelenek mindenféle trágár beszédeket hallani. Főzzenek otthon kávét a nebulónak, vagy ha ez nem a szüleinél lakik, adják olyan kvártélyba, ahol egyúttal élelmezik is. Ez a regula, amely nem ismer kivételt. Az indexen áll még a szomszédos városháztéri, igazán szolid, családias „Három nyolcas” is.

A Városház-tér tudvalevően teljesen eltűnt Budapest térképéről. A kegyesrendiek új háza foglalja el a helyét. Úgy volt, hogy mihelyt az építkezések befejeződnek, a régi házcsoportot lebontják. De erre már nem kerül a sor: kitör a háború; nem építenek, de nem is demolálnak semmit. A mostani palotának éppen csak a régi klastrom városházi frontja csinált helyet, amely ódon egyemeletes ház volt, sötétvörösre festett, hangulatos kis bádogtoronnyal a közepén. Az emeleten templom; a földszinten boltok: fűszer-, szerszám-, vas-, rövidáru-, szövet- és hasonló üzletek. Neves patrícius cégek űzik itt a mesterségüket. A tágas kapun át nemcsak a templomba, hanem az iskolába, a konviktusba és a rendházba lehet jutni. A második udvar óriási kert, terebélyes fákkal; itt tehenészetet is tartanak a háziszükséglet fedezésére. A mai Eskü-út felé volt a Városháza szép tornyos épülete, a piaristákkal szemben pedig a térre torkollott a Kígyó-utca; egyik sarkán az Entreprise temetkezési vállalattal, a másikon Ádám és Eberling boltjával, mellette a mai Haris-köz helyén – a Harisbazár-átjáróház, fedett udvaraival és árucsarnokaival.

HÁROM NYOLCAS

Három nyolcas. A Városházzal szemben ősrégi házak sötétlettek: több vaskereskedői telep. És itt volt a kávéház ,,Zu den drei Achtern” (a három nyolcashoz), amelyet túlnyomórészt a Városháztér kofái látogatnak. (Az egész nagy térséget elfoglalják a gyümölcs-, virág-, főzelék-, hal-, hús-, hentes-, kenyér- és baromfi-bódék.) Járnak oda továbbá kispolgárok, egyetemi hallgatók, katonák. A ,,Három nyolcas” inkább udvari kávéház-számba megy, kapu alatti bejárással. Néhány földszinti szobából áll; amolyan polgári „cseherlinek” tűnt az egész. Rumos tea hat, nagy kávé nyolc, „grok” tíz krajcár. Az italok minősége és a kiszolgálás kitűnő. Hírlapok nincsenek. Az asztalok mindegyikén, a gyufatartón és a hamutálcán kívül egy üvegből való cukortartó foglal helyet és abból minden látogató annyi cukrot rak a poharába, amennyi jól esik. Aki a kutyáját is elhozza, – ami nem ütközik semmiféle rendeletbe, – a hű állattól sem sajnál néhány darabkát. Hocheisl, a kávés, mosolyogva cirógatja a szépen „bittiző” négylábú vendégeket; nem törődve azzal a pár kockával. (Kilenc krajcár egy fontnak az ára.) Még egy specialitását ismerik a Nyolcasok triumvirátusának: nem apró süteményt szolgálnak föl, hanem ízes házi tejeskenyeret, jókora karéjt két krajcárért. Minden asztalra kerül egy kosárka nyolc-tíz darabbal. Ennek a gusztusos tésztának különlegessége is van: a „sercli”. A kosárban levő szeletek között sohasem akad sercli, de aki ilyent kér, az kap, akár több porciót is. Szinte érthetetlen, hogy honnan kerülközik az a sok „vég”, mert a bennfentesek persze „kizárólag” ilyet fogyasztanak. A törzsvendégek mind elhaltak, anélkül, hogy rájöttek volna a rejtély nyitjára: tulajdonkép hány vége volt egy-egy Városház-téri tejeskenyérnek?

SZERB-KÁVEHAZ

Szerbek tanyája. A belvárosi Hajó- és Sütő-utca sarkán levő füstös helyiségben tartották üzemben a kedélyes Szerb-kávéházat, ahová a budapesti szerb kolónia tagjai járnak, továbbá a „szerbek” Magyarország déli vármegyéiből, végül a Szerbiából felérkezett idegenek. Nagy kereskedelmi forgalmunk volt valamikor Szerbiával: behoztunk vágómarhát, sertést, gabonát, szilvát és Budapesten – főkép vásár alkalmával – mindig tartózkodik egy-két tucat bugyogós nad-rágu kereskedő, aki eladva nyersterményeit nálunk, a kapott pénzen beszerez textíliát, bútort, ékszert, gépet, miegymást. A kávéházban etablírozza magát

néhány ügynök, aki a kuncsaftokat „vezeti”, bár ezek jól ismerik már a dörgést: a különböző forrást, dehát akarják, hogy az ágens is keressen. Órákat évtizedeken át a közeli Deák-téren vásárolnak Blau Jakabnak az evangélikus iskolaépületben levő boltjában. A háború kitörése napján, ugyanabban a történelmi percben, amikor Giesl báró elutazott Belgrádból, a pesti kávés levétette ősi cégérét és sokan ez intézkedés révén tudták meg, hogy vége a boldog korszaknak. Néhány nappal később új firmát tettek ki: „A koronához”. Ám rossz idők jártak a koronákra: ez a korona is csakhamar porba hullott: a régi kávéház megszűnt . . .

KECSKEMÉTI

A Kecskeméti-ház. A prímások királya: Rácz Pali, még pedig nem a 36-ik, hanem a dinasztia őse: I. Rácz Pál, egyidőben a Kecskeméti-kávéházban (Kecskemét városa házában) vasárnaponként délután is muzsikál az ilyenkor tömegesen fölvonuló nyárspolgároknak. A gavalléros vendégek nem sajnálják a cigánytól a hatosokat és kéthatososokat, de azért elvétve susztertallér (négykrajcáros) is szégyenkezik a tányérban. Hat óra felé következik a híres „Repülj fecském” és aztán Rácz Pali személyesen indul tányérozási körútjára. Amikor kezébe veszi (s. k.) a tányért, a közönség szinte várja, hogy a füstös banda tust húzzon. Ilyenkor sűrűn hullanak a forintosok ezüstben vagy papírban, de olyankor ötforintos is kerülközik. Akad előkelő idegen, aki sem ő felségét, sem az udvari etikettet nem ismeri és ez ünnepélyes cerclénél ugyancsak aprópénzt csúsztat a legmagasabb tányérba, amit Rácz Pali szemrebbenés nélkül megtűr, (éppúgy, amint a nagybankót sem köszöni meg), de visszatérve a helyére, harsány hangon odaparancsolja a ,,kernyért” és fejedelmi gesztussal elébeszórja a piculákat.

Mozeszko. Nem volt se szeri, se száma a lebujoknak, ahol hölgyzenekar (Damenkapelle) terjesztette a művészeti kultúrát, amelynél nem lehetett alkalmazni a szappan teóriáját, mert bizony sok szappant fogyasztottak az ál-zenészek a hegedűhúrok preparálására . . . Meg kell emlékeznünk egy nagyobb kávémérésről: a ,,Mozeszko”-ról, szemben a Vármegyeházzal a Gránátos-utcában. Egyetemi hallgatók és még nem arrivált írók látogatták, mert itt lehetett az összes vidéki lapokat olvasni.

A ,,Késhuszár”-ba a Sebestyén-téren a cigánymuzsikusok jártak. Éjfél után, amikor a különféle lokálokban fájrantot csinálnak, itt gyűlnek össze a füstösök, akik aztán fölváltva, szinte versenyeznek egymással, hogy melyik bandáé a babér. Nagy közönség gyönyörködik mindig a cigányok e nemes konkurrenciájában és a műélvezet annál nagyobb, mert nem – gyűjtenek.

Vak zenészek játszottak esténként a Vámház-körút és Zöldfautca sarkán volt Micsek-kávéházban. Napközben pedig kártyáztak e szerencsétlen muzsikusok megfelelően preparált kártyákkal.

KÖZPONTI Seemann-nak jó neve volt a kávésiparban, egyike ő az első Andrássy-úti kávésoknak. Az Operaház mellett levő nagy kávéháza később Windsor-cég alatt folytatódott, majd bankot csináltak belőle. Seemann pedig, amikor a Váci-körúti Károlyi-paloták elkészültek, ezek egyikében megint saját neve alatt nyit kávéházat, amelyben ma Gál Arnold folytatja a mesterséget a régi firma alatt. Seemann-nak köszönhető a belvárosi ,,Központi” (Central Café) is, amelyet veje: Franki részére rendezett be. Ennek a helyébe 1900-ban Grüneck került. Amikor ez utóbbi súlyosan megbetegedett, leányának akkori vőlegénye, Mészáros Győző, otthagyva bankfőtisztviselői állását, átvette a vezetést. Ma is élén áll e kávéháznak, (sőt vezetőhelyet foglal el a kávésiparban), amiből évtizedekkel ezelőtt néhány hétre átrándult az Uporba, Annakidején egyrészt Ludovikások és egyetemi hallgatók, másrészt hírlapírók voltak a vendégek. Kiss József ,,A hét” című lapját itt szerkesztették. Bányai Elemér (Zuboly) plakettje disziti a terem egyik falát. Az említett Franki később rövid ideig kísérletezett a Kuria-kávéházzal az Alkotmány- és Koháry-utca sarkán.

FERENCZY

Szolíd éjjeli tanya. A Rostély- és Ujvilág-utca (Gerlóczy-és Semmelweiss-utca) sarkán volt Budapest legrégibb éjjeli tanyája: a „Ferenczy”. Manapság éjjeli kávéház alatt bárt, vagy hasonló mulatót értenek, ahol nagy tivornyák folynak. Ezekhez a helyiségekhez viszonyítva a Ferenczy valóságos családi fészek. Nem muzsikál ott se cigánybanda, se hölgyzenekar, meg jazz-band sem. Parkett persze van, ám ez nem arra szolgál, hogy ott vadul ugrándozzanak, vagy kecsesen lejtsenek. Nem

produkálja magát ebben a lokalitásban hivatásos parkett-táncos és táncosnő, de az ,,úri közönség” sem táncol. Lumpolni sem lehet ezen a szolid helyen: a vendégek kávét, teát fogyasztanak kiflivel, esetleg két tojást pohárban. Semmiféle ivások, vagy vurcnizások” nem történnek. Ha már nagyon ágaskodik a látogatókban a virtus, hát rendelnek egy málna-kracherlit (gazeust). Egyébként illedelmesen körülülik az asztalokat és csöndesen diskurálnak, olvasgatnak. Hogy hát miért nevezték éjjeli mulatónak? Elsősorban azért, mert éjjel mindig nyitva tartották. Hajnalban a kipihent ,,már-jelentkezők” találkoztak az álmos ,,még-ottvoltakkal”. Ez az egész? Igen! Mellékesen mégis megjegyezzük, hogy ezt a kávéházat urak és hölgyek egyaránt látogatták. Az urak életkora tizenöttől nyolcvanötig váltakozott és foglalkozásukra nézve részben civilek, részben pedig katonatisztek voltak a szomszédos Károly-laktanyából.

A dámák életkora harmincig terjed, többet legalább nem igen voltak hajlandók bevallani. Dehát ki volna olyan udvariatlan, hogy hölgyeknél az életkort kutatná, vagy a – foglalkozást. Ez a társaság nagyon civilizáltan viselkedett; feltűnő, vagy kétértelmű gesztus, hangosabb kacagás holmi botrányt keltett volna. Hogy aztán a vendégek miről beszélgetnek, az már nem tartozik a kávés kompetenciájába. Az csak holmi legenda, hogy a walesi herceg, amikor a nyolcvanas években Budapesten tartózkodott, megjelent volna a Ferenczyben. Bizonyos azonban, hogy éjjel többször ballagott arra felé a későbbi angol király, még pedig minden kíséret nélkül, tehát – úgy látszik – nagyon fontos államügyekben. Nappal igen nyugodalmas polgári kávéház volt. Odajártak az Ország-útról azok a kereskedők, akik nem akartak a Szegedibe vagy az Orczyba menni. Utóbb rohamosan romlott a kávéház „színvonala”. Zenével is próbálkoztak, de a ,,lebemann”-ok inkább az Andrássy-úti elegánsabb és élénkebb éjjeli helyiségeket keresték föl. A Ferenczybe csak a búskomor fiatalság járt. Mikor aztán a Hegedűs-család megvette a házat, csak úgy szabadulhatott a kellemetlen bérlőtől, hogy a háromemeletes nem is régi épületet leromboltatta és ugyanarra a helyre új bérházat emelt, ami akkoriban nem is volt valami költséges szórakozás, sőt az adómentesség folytán jó üzletnek mutatkozott.

Udvari kávéház a Kossuth Lajos-utcában. Drechsler, az Andrássy-úti kávéház tulajdonosa az egyik bérház udvarából elegáns kávéházat varázsolt.

Később kibővítették a helyiséget, amely aztán úgy a Kossuth Lajos-, mint a Semmelweiss-uccában is fronthoz jutott. Utóbb „Magyar Világ” volt a firmája. Majd bank lett belőle, most pedig filmszínház.

VII. A Váci bulváron.

KRAUTH

A Kasselik-házban, a Váci- (Vilmos császár)-utón volt egy „Kaffeehaus” ugyanabban a sarokhelyiségben, ahol most norinbergi cikkek árusításával foglalkoznak. E lokálnak az a híressége, hogy esténként itt lép fel a Szép Dávidka, (polgári néven: Erős), egy hihetetlenül populáris énekes, akinek olyan országos renoméja volt, mint manapság akár Nagy Endrének; Németországból, Ausztriából és a Balkánról az idegenek – ha ide vetődtek – mind megnézték. ,,A Szép Dávidka én volnék, a finom fizionómiámmal” kezdetű hülye vers volt a slágere. Ezt a kávéházat „Café Stadt Wien” céggel a süket Gunsbergerné (Táb Toni) alapította, aki eredetileg a Könyök-ucca sarkán, a mai Stein-palota helyén volt viskóban kávémérést tartott, ahol ötkrajcáros mákos-süteményeivel még a ,,Herclivel” is versenyre kelt. Később a Stadt Wient átvette Krauth, a Felsenburg-kocsma főpincére.

Hazlinger. Amikor a lapban annakidején megírtam, hogy a népszerű énekes a Kasselik-féle bérkaszárnyában levő kávéházban gyönyörködtette nagyszámú híveit, egyik szigorú ellenőrzést gyakorló olvasónk – aki, úgy látszik, már nem mai gyerek – arra figyelmeztetett bennünket, hogy ez a Bazilika-kávéház volt és hogy ennek érdekessége: a kedves Hazlinger itt árusította a Bazilika-sorsjegyeket. Ám, ilyen megdöbbentő felületességgel nem lehet történelmet csinálni. Ebből az adatból csupán egy kitétel állja meg a kávéházi Klió kritikáját: az említett úriember csakugyan kedves, sőt bájos vén fiú volt. Körülbelül úgy fest, mint egy délceg, kétlábú víziló, csakhogy hatalmasabbakat szuszog és krákog, mint állatkertünk e kecses dísze, de a szeme sem olyan igéző, mint Jónásé, illetőleg arcának hájtömegéből nem is látszik ki apró, pislogó sertésszeme. Egyebekben az egész reklamáció valóságos láncolata a vakmerő hamisításoknak. Elsőbben is azt a helyiséget akkoriban nem hívták Bazilika-kávéháznak, hanem

tulajdonosa után: Café Krauth-nak. Aztán H. nem itt tartózkodott állandóan, hanem ez volt az első délelőtti megállója: ide tért be amikor reggel elhagyta Könyök-utcai (Andrássy-úti) appartement-jait. Máskülönben naponta a város minden polgári kávéházában és kocsmájában megfordult. A ,,Krauth”-ba éppen csak benézett, hogy azt ne mondjuk: betámolygott. Itt még csak meg sem reggelizett, de más kávéházban sem. Gyűlölte és megvetette a kávét és a hasonló folyadékokat. Á, az „nem volt neki való kávéház”, amint ebben az időben a játszi pesti humor sziporkázott.

A zabálás világbajnoka. Früstökre inkább elment az Orczy-házban levő Wassermann-féle étterem söntésébe, ahol már hajnalban (az egyik szakácsné télen-nyáron háromkor kelt), idegzsongító hagymaszag terjeng: frisssen főtt „tányérhúst” és egyéb „gablikat” lehetett a reggeli szürkületben rendelni. Majdnem mindig akad néhány koránkelő vidéki kereskedő, akihez már eljutott a nagyétű ember határt nem ismerő befogadóképességének a híre és aki örült, hogy személyesen megismerheti a legendás alakot, sőt hajlandó valamit „fizetni”, hogy lásson egyetmást a híres teljesítményekből (hadd legyen mit mesélni odahaza). Évődtek a zabálás világbajnokával és kérdezték, vajjon hány adag borjúpörköltet tudna egy ültőhelyén elfogyasztani. Hányat? Micsoda hülye kérdés az, hogy hányat? Hiszen nem ehetek többet, mint amennyi van! Hozzák be a konyhából azt a kis bögrét. Előkerült a nagy kondér; volt benne vagy tizenöt porció. Félórával rá még egy csepp szósz sem maradt a fazékban. Most pedig lássuk a marhagulyás-készletet – ajánlotta ilyenkor Hazlinger.

A porciók dolgában meg kell jegyezni, hogy a mai sajnálatra méltó generáció az akkor divatban volt „adagokat” nem ismerheti. De leghíresebbek a Wassermann-féle porciók, különben csak rá kellett nézni a jóhúsban levő kocsmárosra, (akinek dupla nagyságú lepedőt tartottak a budai Rudas gőzben). A cseh porcellángyárak nem csináltak olyan nagy tányért, hogy a serpenyős rostélyos ne lógott volna ki belőle. Sokan visszaküldik a Reinbratent, mert dimenziói szinte gusztustalanok. A mai vendéglői zónás pörkölt szentháromságával (egy darab mócsing, egy darab csont és egy darab zsír) és két össztövér nokedlijével szemben az országúti tízóraiban annyi húskocka volt, amennyit az öblös tányérra halmozni lehetett, amihez külön fölszolgálták a sárga tojásos galuskát. De azért Hazlinger, ha „fogadás” címén funkcionált, a tizedik pecsenye után

kijelentette, hogy „talán elég volt már a hors d'oeuver-ből, fogjunk végre hozzá az ebédhez”.

A promesszek. Visszatérva emberünk üzleti tevékenységére, ez nem terjed ki holmi Bazilika-sorsjegyekre, már azért sem, mert e papírok kemény pergamentre vannak nyomtatva. Az öreg árusítási módszerének a technikája pedig megköveteli a lenge, könnyű anyagot. Ügyes kézmozdulattal a kiszemelt vendég elé röpíti a „szerencseszámot”, azzal, hogy: lássa, éppen magára száll; ezt a gondviselés magának szánja. Akad olykor babonás szerencsevadász, aki nem tud ellentállni a kísértésnek. H. bizonyára megfordulna mauzóleumában (ha ott valami motor állana a kétmázsás test szolgálatára), arra a gyanúsításra, hogy valaha is hozzányúlt volna sorsjegyhez, pláne olyanhoz, amelyen huszonöt forintos nyeremény szerepelt. Neki a 100–200 ezer forintos főnyeremény kell, hogy kuncsaftjai fantáziáját megbizseregtesse. Aztán szüksége van arra a csábító biztatásra, hogy ,,már holnap lesz a húzás”. Nem foglalkozik tehát – komoly tőkebefektetést jelentő – nyereménykötvényekkel, hanem csakis ígérvényekkel. Ebben a szakmában aztán specialista: ő adja el a legtöbb promeszt a városban, csak utána következik rangsorban Lueff, a Dorottya-utcai illatszerész, akinél ,,szabott árak” mellett lehet a jószagú cédulákhoz jutni, míg a kávéházi terjesztőnél szabad és többnyire eredményes az alkudozás az illatos (?) papírszeletekre. Ezt a szép intézményt, mint annyi más dicső dolgot – elsöpörte a háború. A bankoknak volt nagyobb készletük az összes sorsjegyekből, direkt arra a célra, hogy minden húzásnál a játék esélyét nyeremény alakjában egy-két forintért eladják. Jó invesztíció volt ez; néhány pénzintézet külön promessz-osztályt tartott fönn. Egy órával a húzás előtt rendesen válságos debacle állt be az ígérvény-piacon. H., hogy a veszett fejsze nyelét megmentse, – ő maga nem hitt a főnyereményben – ilyenkor önexekuciót végzett és a megmaradt darabokat fele-, negyedáron vesztegette.

BAZILIKA

A Mentők első stációja. A ,,Krauth”-ban volt egyébként Pesten az első mentő-állomás. Amikor ugyanis az 1868-iki júniusban a Bazilika kupolája iszonyú robajjal beomlott, az orvosdoktorok és felcserek iderohantak, hogy

kéznél legyenek; a Rókusból meg ugyancsak idedirigálták az összes hordágyakat. De nem volt szükség semmiféle első segélyre. Érdekes, hogy a nyolcvanas években aztán éppen szemben a kávéházzal nyílt meg a Mentőegyesület tényleges első helyisége. A Szent István-templom akkoriban körül volt bástyázva egy földszintes, bazárszerű, csupa kis helyiségből álló épülettel. Az egyik ilyen boltban pár mentőszekrényt tartottak és itt inspekciózott az egyesület orvosa néhány medikussal, míg az utcán indulásra készen állt a kétlovas kocsi. Ez volt a Mentők eredeti otthona.

Furcsa cigányprímás. Később a kávéházból vendéglő lett, majd ismét visszacsinálódik az ügy és ekkor kerül a firmára a Bazilika neve, noha ez már Szent István-templom volt. A kávéház vendégül látta a „Budapesti nemesfém- és drágakő-csarnokot”; persze, ez a társaság nem volt úgy megszervezve, mint ma és nem is volt hivatalos neve, hanem egyszerűen itt találkoztak az ékszerészek, az előkelőbb orgazdák és a szakmabeli ügynökök, hogy lebonyolítsák az üzleteket. De amikor a kávéházban már délután is muzsikáltak, az „ékszertőzsde” sértődötten átvonult a szemközt levő Farber-féle kávéházba. (Ez is rég megszűnt.) A zenét a híres Csillag-féle cigánybanda szolgáltatta, amelynek az a specialitása, hogy a prímása rendezetlen felekezeti viszonyok között él, amit azonban nem lehet rajta észrevenni. Úgy „néz ki”, – mondták, – mint három cigány. Amikor Csillag megöregszik, felbomlik a zenekar és a vén muzsikus kicsöppen a jólétből, ődöng az utcákon, de nem olyan pofával, mint akinek eltörött a hegedűje. Ellenkezőleg: jobbra-balra kacsintgat és amikor észreveszi valakin, hogy bár csak leheletszerűen is reagál a bátorításra és visszamosolyog, azt könyörtelenül lestoppolja: Szervusz, szervusz, hogy vagy? Aztán előadja, hogy művészeti tourneet rendez a külföldre és szüksége volna még húsz forintra. Később már mellőzi a bevezetéseket és minden kertelés nélkül pumpol. Dehát hamar megunják és a „szervusz, szervusz, hogy vagy”-ra sietve azt felelik: köszönöm, nagyon rosszul . . .

Burger-kávéház a Váci-úton a Gyapju-utcai német színház művészeinek találkozó helye.

Megszűnt a Piccolo, a Boulevard és a Schőn-kávéház (utóbbi Damenkapellével).

VIII. A Király-uccában.

„FREUND”

Visszaemlékezések. Mostanában – akár eső után a gomba – előbújnak lépten-nyomon a régi szent időkből való reminiszcenciák. És az idén ugyancsak bőviben vagyunk az ég áldásának, hát e vizenyős literatúrában sincs hiány; visszaemlékezésekkel foglalkoznak már a surbankó legények is. A napokban olvastam ilyen írásműben, hogy a múlt században a pesti német hírlapírók rendes stamgasztok voltak a Király-uccai Bécsi-kávéházban, amelynek egy Ausztriából bevándorolt pugris a tulajdonosa. Nem mondhatjuk éppen, hogy ez a megállapítás „minden alapot nélkülöz”, de azért a históriai adat egyes kitételei mégis erélyes módosításra szorulnak, annyival is inkább, mert hasonló verzióval másutt is találkozunk és – úgy látszik – itt valami legenda kezd kijegecesedni, amellyel idején kell végezni, nehogy ez meghamisítsa a lokális történelmet.

A Király-ucca. Azt az egyet leszögezhetjük: a Király-ucca megvolt hatvan-hetven évvel ezelőtt is, sőt mindmáig nem igen változtak itt sem a tárgyak és személyek (épületek és lakók), sem a szokások és az atmoszféra. A legszembeötlőbb újítás az volna, hogy a ,,két pisztolyos” omnibuszok már nem döcögnek errefelé. Minden kocsin a bak alatt szépen festett pléhtábla díszlett két ilyen keresztberakott kézi fegyverrel, amiből az analfabéták is rögtön tájékozódhattak, hogy a járat végállomása a Széna-téren levő kávémérés ,,a két pisztolyokhoz”, amely obszkurus „mulatóban” az omnibuszkocsisok pálinkát kávéztak. A nevezetes útvonal kávéházakban sem szűkölködik. A terézvárosi zsönesz doré a Freundban feszeng, amiből később cukrászda, majd részvénytársaság, utóbb csődtömeg és végül 40 százalékos kvóta lesz. Az ősidőkben a vendégeknek a rendelést be sem várva, finom tortákat és süteményeket szolgálnak fel és kellemetlen félreértések elkerülése végett kis cédulát helyeznek el minden kosárban, amely föltünteti, hogy hány darab édesség tartózkodik benne. Föl van

jegyezve az annalesekben, hogy egy izben Bismarck Herbert, a vaskancellár fia és Lindau Pál, a német író, szintén betért a helyiségbe. Az utca hírességeihez tartozik a Grand Café Kohn négykrajcáros fagylaltporcióival. A nyolcvanas években, amikor a „Budapest bei Nacht” tombolva központosul a hosszú Königsgasséban, egymás mellett nyílnak a gyanús éjjeli mulatók, a vurcnikra pályázó különféle szálak: Laudon, Viktória, Flóra, Diana, Amor-terem, a fess Berger Málcsi pincéje, stb. Aztán következik szépen sorjában a négy Macska: fekete, kék, vörös és tarka; mindegyike más-más jellegű sörház. A három grádicshoz (zu den drei Staffeln) van címezve Löffelmann-nak, a Pilseni sörcsarnok későbbi tulajdonosának, artisták által látogatott kávéháza; ez alatt a kávés öccsének, a púpos Löffelmann-nak pince-kocsmája virágzik, amit később áthelyez az Andrássy-útra a ,,Három hollóhoz” szövegű, hamarosan népszerűvé vált cégérrel, ama helyiségbe, ahol ma az Opera-kávéház kártyaszobái vannak. Egy időben esténként itt vacsorázik a söntésben Ady Endre és társasága (Zuboly, Révész). Szemben a terézvárosi templommal, a Valero-ház udvarában a fiatalságot csalogatja a Reinitz-féle tánciskola, amelynek a termeiben lakodalmak és egyéb mulatságok zajlanak le. Ebben az utcában még két helyen áldoznak Terpszihorénak: az öreg Freund és a fiatal Freund (mind a kettő aggastyán) tánc-akadémiájában.

Benkert. Ugyancsak vis-a-vis a templommal, a mai Gólya-áruház helyén, van a hírneves Benkert-kávéház, a kerületi törzsfőnökök találkozó helye. Később megalakul e ház első emeletén Radocza János elnöklésével a Benkert-klub, amelyben a Terézváros oszloposa, Mendl István prezideál; eredetileg bádogosmester, de amikor Pesten a vízvezetéket bevezetik, ő vállalja az egész installációs munkát. Minden kagylón, a csap alatt megörökíti öklömnyi betűkkel a nevét. Innét datálódik tekintélyes vagyona és politikai egyeduralma a kerületben. Ha az én becirkemben seprűnyelet állítok föl – mondja egy alkalommal barátjának: Török József patikusnak, – az is bejön követnek. Emlékezetes a Hofman-Breselmayer választási küzdelem. A hivatalos kandidátus Hofman egyetemi rendes tanár volt, de az istenadta nép iparost akart és Breselmayer pékmestert jelölte, akinek a zászlaja alá – főleg amikor a kereskedelmi és iparkamara is pártolta – a kisemberek ezrei vonultak föl. Dehát hiába minden: a professzor uré volt a mandátum. Terézvárosi kaszinó a hivatalos neve az egyesületnek, amely – amikor megizmosodik – Andrássy-úti saját palotájába teszi át a székhelyét.

Pohl, majd Süssenbek, mint bérlők tönkremennek e házban, utánuk Petánovics vállalkozik, aki hamarosan megszedi magát. Az ő patronátusa alatt a pince és a földszint, a mez-zanin és az emelet minden csarnokában, zugában és folyosóján délben és este terítenek. Az utolsó ebédelők találkoznak az első vacsorázókkal; ezren és ezren étkeznek itt naponta. Később a Párizsi Áruház került ide. Ebben a Paulay-utcai emeleti terem még a kaszinó idejéből konzerválódott.

BÉCSI SÖRHÁZ

Bécsi sörház. Bécsi kávéház azonban – már mint firma – sem ebben az utcában; sem másutt nem akadt. Inkább fogalom volt ez nemcsak Budapesten, hanem egész Közép-Európában. Most vitathatatlanul már a pesti kávéház vezet, ami a fényűzést, a kényelmet és a látogatottságot illeti. A budapesti Café-Restauranthoz hasonló látványosság még Párizsban is alig található, pláne ilyen nagy „választékban”. A ,,bécsi kávéház” emigyen légből kapott koholmány és ezt csak a dunabalparti Mathuzsálemek kobakjában fönnmaradt ama viszszaemlékezés enyhíti némileg, hogy a Bécsi sörcsarnok (Wiener Bierhalle) igenis valaha e helyütt „létezett”, sőt erről a mai generáció is tanúságot tehet, mivelhogy a kedélyes bajzli még teljes aktivitásban van, ugyanabban a boltban, ugyanazokkal a vörös abroszokkal és porcellánból való, nyíltszívű só-paprikatartókkal. Helyben vagyunk! Persze, hogy ide tértek be Frühschoppen-re a német zsurnaliszták, helyesebben zsornalisták. Es a felületes krónikások mégis bécsi kávéházat emlegetnek, nem gondolva arra, hogy reichsdeutsch állampolgár egyáltalán alig téved be kávéházba. Akkorában Berlinben jóformán csupán egy ilyen institúció volt, az „Unter den Linden” egyik sarokházának első emeletén: a „Bauer”. Itt is jobbára Hofbräu-t konzumáltak.

Német hírlapok. Különben a jégeringes újságírók is csak szórványosan – és nem „testületileg” – vonulnak fel a bécsi sörházban. Például a Lloyd urai már a középkorban is előszeretettel a börze körül keringtek, míg a Journal ós altes Politische munkatársai – addig, amíg a redakció a Tükör-utcában volt – a Café Akademie-t frekventálták. Később, amikor átjöttek a Váci-körútra, a Boulevard-és Páris-kávéházat látogatták. Ez utóbbi alatt volt a hírhedt Bacchus-pinco, amelyben a darabont-minisztérium megszervezte a

kormányhű tüntetések szánalmas paródiáit. A zsurnálbeliek eljártak a Seemann-ba is, ahol egyébként a Pesti Hírlap néhány dolgozótársa is feketézett ebéd után (Légrády Imre, Kenedy Géza, Murai Károly, Bede Job, Luby Sándor, Bóldi, Wurm, báró Jósika, Borostyány, Virter, stb.). A Budapester Abendblatt, a Neues Politisches és a Budapester Tageblatt szerkesztőségének a tagjai a közeli Ferenczy-kávéházat keresték fel, amely nappal épp olyan szolid, mint unalmas volt. Emigyen ebben az időben hat nagy német napilap terjeszti Pesten a kultúrát a Volksstimme-n (Népszava) kívül. Azonfelül legkevesebb kétszer-ennyi hetiújság szolgálja az irodalmat: Heitere Blätter (Hatschek); Cyankali (Tauber); Styx (Singer); Zwischen-Akt (színházi lap) stb. Sacher-Masoch, az extravagáns német író, szintén a Király-utcában lakik, kánikulában is prémekbe burkolózó feleségével és itt társadalmi folyóiratot szerkeszt, magától értetődően: masochista tendenciával. A leggusztustalanabb a Hans Jörgel című, piros fedőlapú, vasárnapi ocsmányság, amely több példányban jelenik meg, mint az összes magyar élclapok, pedig Ágaiéhoz fogható nívós és szellemes heti újság azóta sem került ki. A Jörgel nem hiányzik a tíz fővárosi kerület egyetlen úgynevezett nyilvános helyéről (szálloda, vendéglő, kávéház, hivatal, borbély, stb.), de a vidéken sem, a színtiszta magyar megyék kivételével. Állítólag bécsi, de inkább franzstadti dialektusban írják, amely zsargonnal a helyesírási hibákat akarják leplezni. Ha egy lóvasúti kocsis a fárasztó heti tülkölés után, szombat este a kelleténél többet önt a garatra, ebből a szenzációból vezércikket kanyarítanak.

Redaktorok. A Bécsi sörmérésbe elsőbben is ennek a nyomtatványnak – sajnos – feledésbe merült nevű redaktora jár, aztán itt üdül Zeuner, a Neues Pester Journalnak Németországból ide származott közgazdásza, továbbá néhány problematikus időszaki lap (Weltzeitung, Intelligenzblatt) kiült nadrágos kiadója, aki bizonytalan periódusokban jelenteti meg sajtóorgánumát; amíg el nem fogy az utolsó szám minden példánya, nem adnak ki újat. Végül sűrűn betér ide Viola Miksa, a Sonntag-Abendblatt finom tollú szerkesztője, Kemény ,,báró”, a császárszakállas német hírlapíró és regénygyártó, Steinacker, a kamara magyarfaló titkára, aki szintén hírlapírószámba megy és néhány osztrák és németbirodalmi lap tudósítója. Nem is a notabilitások révén tett szert a csarnok bizonyos hírnévre, mint inkább speciális árpaleve által, amit egy régi osztrák serfőzde a fővárosban, de az egész országban is csupán itt méret, még pedig formás, fedős

ibrikekkel. A konyhának is van néhány weanerisch különlegessége: pajsli gombóccal, bécsi szelet, tányérhús és hasonló igen szívlelős fogások.

A görög kalmár. Eredeti alak a tulajdonosa annak a bérkaszárnyának, amely hajlékot ad a sörcsarnoknak; névszerint: Murati görög kereskedő, aki passzióval foglalkozik pénzügyletekkel. Mindig feltűnően kuláns feltételeket szab: hat százalék pro anno. Ám a kontraktusain némi szépséghibácska észlelhető: a tőkét ezüstben kell visszafizetni. A kölcsönadó csökönyösen ragaszkodik e szeszélyéhez, nagyon valószínűen azért, mert az ázsió 20 percent. A hetvenes évek vége felé azonban megjárja. A gazdasági viszonyok rohamos konszolidálásával egyszerre eltűnik ez a felpénz, amire az összes adósok meglepetésszerűen bejelentik a fizetőkészségüket; úgyszólván megindítják a százszázalékos kényszerfizetési eljárást. Csak a hitelező könyörgésére állanak el a szerződések ama kondíciójának a teljesítésétől, amelynek értelmében hordószám kellene szállítaniok az ezüstforintosokat. Egy ízben a kapzsi háziúr a vendéglős házbérét duplájára emeli, amire ez kijelenti, hogy kénytelen „lelépni”. Rossz vért szül az eset az egész kerületben és a háztulajdonos gyorsan visszavonja a stájgerolást, de kiköti, hogy a bérlő a Király-utcán végig plakátokat ragasztasson ki, amikben köszönetet mond a nemeskeblű Muráti úrnak (,,dem wohl-edlen Herrn von Murati”).

WEISS

Mimikri. Érdekes figura a traktoros is, valami Weiss nevezetű. Weiss, Weiss? Mintha már hallottuk volna ezt a nevet. No igen, hiszen a Szent Teréziáról elnevezett városrészben volnánk. Világéletében azt hitték a Weiss-nemzetség e sarjáról, hogy olyan, mint a többi Weiss a Király-uccában. Pedig – amint említettük – a Lajtántúlról származott ide és odaát a Weiss, Gelb, Schwartz és egyéb színes névnek nincsen semmiféle mellékzöngéje. A sörcsarnokos évtizedeken át üzleti érdekből hallgatagon tűri ezt a súlyos rágalmat; a mimikrielmélet alapján külsőleg, belsőleg hozzáidomul környezetéhez, éppen csak hogy rituális konyhát nem tart, mert akkor nem lehetne tésztának bécsi túrósgombócot szervírozni, de sajtból csak – birsalma sajttal szolgál. W. minden évben pontosan beváltja a hat forintot tevő nyugtát a hitközségi adóról, amit meghallgatása nélkül

kirónak rá. Gyakran unszolják, hogy lépjen be a szentegyletbe, de e végzetes lépést mégis húzza, halogatja. Ellenben, ha egy ügynök a „hosszú-napra” jó ,,ülést” hoz valami pótimaházba, azt szó nélkül megveszi és később odaadja egy szegény hitsorsosnak. A ,,magas ünnepnapokon” persze ki sem nyitja a söröshordó csapját, de még a helyiség ajtaját sem. Temetések alkalmával rábízzák az adománygyűjtő ezüst bukszát.

Ám az ő végtisztességén még sem csorog neki bánatos búcsút ez a persely. Halála után komolyan igazoltatják és ekkor kisül a turpiság. Meg volt írva a sors könyvében, hogy nincs számára hely a Messiást váró temetőben . . . Szegény Weiss!

Még egy bitorló. Pendantja is van ennek az esetnek, még pedig Stadler, a Nyugati pályaudvar vendéglőse személyében. Tudni kell, hogy, ha az ,,udvar” Pestre érkezik, vagy magyarországi ,,séjourját” befejezi, nemcsak Litman, az állomásfőnök kotorja elő íróasztala fiókjából a selyempapirosba burkolt fehér glacé-kesztyűjét, hanem a ,,Steg” sörcsarnokának népszerű bérlője is kitesz magáért. A vasúti restauráció külön szobájában tizenkét személyre szóló, virággal díszített, valóságos marsal-tafelt terítenek a legfinomabb ezüst evőeszközökkel és szervizzel, mert akkorában aktív miniszter, tábornok vagy hasonló rangban levő udvari ember nem igen mutatkozik nyilvános helyiségben. Pedig mindig akadtak néhányan a „legmagasabb” suite vagy a királyt váró előkelőségek sorából, akik ilyenkor a a pályaudvaron ebédeltek. Az étterem gazdája alaposan előkészül ez eshetőségre, mert azt ambicionálja, hogy a ritka vendégek felfokozott igényeit is kielégíthesse. A közönséges utasok nem igen reflektáltak az alkalmi ínyenc-falatokra és nehogy a megmaradó drága eledelek kárba vesszenek, az egyrészt előrelátó, másrészt kedélyes vendéglős a pirosbetűs udvari napokra meginvitálja barátait, akik a város uraiból kerülköznek. (Ő maga is élénken részt vesz a kerület életében.) Híresek ezek az intim bankettek. Egyszer aztán Kunstädter, a cipész, az elöljáróság előszobájában dohogva méltatlankodik, hogy tulajdonképen mikor kerül a sor δ reá, mint hatósági személyiségre (ugyanis „Geschworener” volt). A felszólalás eljut illetékes helyre és a legközelebbi szimpozionra ő is meghívót kap. Kitűnően érzi magát az öreg suszter e pazar vacsorán, amelyhez pezsgővel és havannával is kedveskedik a gavallér kocsmáros. Másnap a hitközségnél, ahol éppen az adólistát állítják egybe, dolga akad az esküdtnek és ott

megrökönyödve látja, hogy Stadler, akinek „ilyen jól megy”, még egyáltalán nem szerepel a jegyzékben; persze nyomban intézkedik. A tréfás kedvű St. mosolyogva kiegyenlíti ezentúl a neki bemutatott nyugtákat a hitközségi taksáról. Csak, amikor végül túlságos buzgalommal kezelik az adó-srófot, bevallja, hogy ő tulajdonkép csalárd módon bitorolta mindeddig a fizetési jogosultságot. Erre törölték nevét a törzskönyvből. Úgy kellett neki: miért nem hallgatott?

Az államtitkár. Amikor a lapban a Valero-ház híres Reinitz-féle táncterméről tettünk említést, levelet kaptunk egy 86 éves „Pesther”-től (az Isten éltesse a Voronoff-kor legvégső határáig), amely szerint nem emlékeztünk meg arról, vagy valószínűen nem tudjuk, hogy mi volt e helyiség eredeti rendeltetése. Olvasónk azért nem irja meg az érdekes reminiszcenciát, mert azt mondja, – csak serdültebb korában akar majd visszaemlékezéseivel foglalkozni. Mi azonban nem várhatunk ilyen soká és ezért idejegyezzük, hogy az ötvenes években e lokalitás hajlékot ad a Ref. izraeliták templomának, ahol magyar nyelven tartanak istentiszteletet és ezt a hívek fedetlen fővel hallgatják végig. Einhorn Ezekiel volt a kis hitközség rabbija. Csakhogy a ,,magas helytartóság” nem igen kedveli semmilyen vonatkozásban az újításokat és ezért e forradalmi alakulatot hamarosan föloszlatja, a modern zsidók lelkipásztora pedig kivándorol Párizsba. Néhány évtizeddel később visszakerül Budapestre, ahol erejét továbbra is korszakos reformoknak szenteli, de más téren: az országot érintő közgazdasági és belpolitikai problémák megoldása körül fáradozik, amihez bőségesen alkalma nyílt mint első államtitkára – második nem volt – a kereskedelmi, ipari és földmívelési magyar királyi minisztériumnak (akkoriban ugyanis még közös kormányhatósága volt az agráriusoknak és a merkantiliseknek). őméltósága az állam titkait biztosan hűségesen őrizgeti, de abból nem csinál államtitkot – nehezen is ment volna, – hogy megdöbbentően idegenszerű tájszólással beszél magyarul, amit talán a hosszú franciaországi tartózkodásának lehet betudni, de – még valószínűbben – a rövid Király-utcai prédikátor-korszaknak. A képviselőházban egy alkalommal Okolicsányiról van szó és Einhorn folyton Okulicsányit emleget. Kérlek, – évődött vele egy követtársa, – miért mondod te következetesen, hogy „Okulicsányi”, amikor olyan szépen ki tudod ejteni például azt, hogy: Ogron. Az államtitkár úr egyébként – úgy látszik – sejtette, hogy valamikor utcát fognak ő róla a fővárosban elnevezni

és ezért bölcs előrelátással még Párizsban fölvette az Edouard Horn nevet. A Teréz-körút mellékutcája így megmenekült a némileg komplikált Einhorn Ezekiel névtől.

Az Ungerleider-kávémérés lármás és külvárosias éjjeli üdülő volt a Király-utcában. Nyáron a Városligetben a Tűzjáték-téren (Feuerwerksplatzon) szellős fiókot tartottak fönn. Ungerleider az őse az Upor-féle kávés-film-kabaré-családoknak. A Király-utcai szálában már délután muzsikáltak a kispolgári közönségnek. Éjjel megfordultak itt a legjobb körök, ami az urakat illeti; azonban a hölgyek is ,,jobb" leányok voltak, (komornak, varróleányok, masamódok és effélék) valamint gépírókisasszonyok, akiknek – miután az írógép még nem volt feltalálva – komolyabb munkájuk ritkán akadt.

HERZL

A „bólé" őshazája. A Deák-téren levő Anker-palota helyén volt az egykori Pest büszkesége: a Gyertyánffy-féle ház, az első négyemeletes épület a városban, amelynek csodájára jártak a vásárokra, valamint Szent István-napjára felérkező vidékiek. E látványosságnál is nagyobb híre volt a ház Király-utcai oldalán levő kávémérésnek, amelyet bizonyos Herzl nevezetű terézvárosi polgár „alapított", amivel aztán biztosította magának a halhatatlanságot, mert a cég örök időkre megmaradt „Hercli"-nek. A szabályzat értelmében ez a helyiség nem tartozott a kávéházak kategóriájába, mivelhogy nem volt billiárdja. A néhány kedélyes tiszta szobából álló barátságos „sank" sok évtizeden át, (amely alatt sűrűn változtak nemcsak a tulajdonosok, hanem a „tűzlegények" és szakácsnők is), meg tudta őrizni „tradícióját". Nemzedékről-nemzedékre száll ugyanis a híre az itt produkált kávé és a hozzávaló sütemény egész különleges zamatjának, amely qualitás épp olyan volt az abszolútizmus sötét korszakában, mint a jelen század derűs első éveiben, mígnem egy bécsi biztosítótársaságnak felépítendő otromba reklám-felhőkarcolója miatt barbár kézzel lerombolták a még tűrhető állapotban levő házat és vele együtt a népszerűsége teljében virágzó „Herclit",

A legízesebb uzsonnát e helyütt lehet kapni, még pedig mindennap házilag frissen pörkölt babkávéból és a gödöllői koronauradalom által szállított teljes tejből készült kávét; itcés poharakban szervírozzák két hüvelyknyi tejszínhabbal koronázva, valamint öt darab cukorral. (Az öt kocka külön kis tálcán tartózkodik és amikor a vendég fizet, a pincér megfordítja a cukortartót; ez az ellenőrzés, vagyis a nyugta a cechről. Olyan okirathamisító pasas sohasem akad, aki sajátkezűleg és illetéktelenül föl merné borítani a kis tálcát; a népek akkoriban nem voltak olyan raffináltak, mint manapság.) A tüneményes kávét mindig egy ugyancsak speciális tészta: a klasszikus „bólé” gardírozza. Valóságos fogalom ez a mazsolával és fahéjjal fűszerezett omlós sütemény, amelynek lelkes publikuma nem kimondottan Király-utcai jellegű. Egy így felszerelt komplett adag tizenhat krajcárba kerül, ügy a finom kávénak, mint a foszlós tészta-tekercsnek reggel és délután ,,az utcán át” is nagy a fogyasztóközönsége. A Király-utcában még ma is mulatnak azon, hogy abban a kávémérésben valamikor egy úriember meglehetősen neveletlenül viselkedett, mire a kávés szemrehányóan kérdezi, hogy ,,mondja csak, mit szólnának a Kuglernél (Gerbeaud elődje), ha ott ilyeneket megengedne magának?” Hisz onnét jövök, – így az arcátlan vendég, – azt mondták: maga csak menjen a Herclibe, maga oda való!

Nem az égben... A párját ritkító minőségű enni- és innivalón kívül még egy különlegességét ismerik e termeknek: idejárnak a hivatásos házasságközvetítők, urak és hölgyek vegyest. A hímnemű ,,szerzők” hozzák rendesen a fiukat, az asszonyok pedig a leányokat. Kölcsönösen megtárgyalják a piacra kerülő anyagot és elvben biztos kézzel összeboronálják az egymáshoz illő, boldog párokat, másnapra megbeszélve a randevút. Persze ugyancsak ott van az első találkozó; mindjárt le is foglalnak egy megfelelő asztalt, lehetőleg valamely sötétebb sarokban. Nemcsak a diszkréció miatt alkalmasabb az ilyen homályosabb hely, hanem régi hagyomány, hogy jobb, ha az első ismerkedés nem plein airben történik. És amit e sokat tapasztalt házassági ágensek elméletben összehoznak, az a ,,parti” többnyire a gyakorlatban is létrejön, sőt tartós frigynek bizonyul. Utóvégre a közvetítők tudják, kinek mi való (jobban, mint maguk a házasulandók). Nem kell házassági iroda, főlépcsőn való bejárással és cégjelzéstelen levelezéssel, elegendő e megbízható szakembereknek a rekomendációja, akik akár néhány évtizedes garanciát is

vállalnak és akik megelégedett párok tucatjainak referenciáival szolgálhatnak. Az csupán Csathó Kálmán költői találmánya, hogy a házasságok az égben köttetnek. Természetesen a Gyertyánffy-ház demolálása után valamilyen pótintézményről kellett gondoskodni és azóta űzik, jól-rosszul odafönn ezt a professziót, – igaz, hogy provissiómentesen – ám Hymen láncainak minden versenyen fölül álló, eredeti és kompetens kovácsműhelye bizony mégis csak e pótolhatatlan kávémérés volt. Hisz látjuk, hogy mostanában mennyi a válópör! A népjóléti minisztériumnak kellene feltámasztani a ,,Herclit”!

IX. A korzón.

STEINGASSNER

A. Bristol. A budapesti szállodák „fiatalabb nemzedékéhez” tartozik a Bristol, amely mindössze harmincéves lehet. Két négyemeletes bérkaszámyát adaptálnak vendégfogadóvá: a Mária Valéria-utcai Lévay- és a Petőfi-téri Heinrich-házat. De a hotel-üzembe nem egyszerre kebelezik be mind a kettőt, hanem az utóbbit később: mintegy húsz évvel ezelőtt. Olyan alaposan egységesítik és kotyvasztják össze aztán a két maltertömeget, hogy az egyiknek elkallódik valahogy a lépcsője, a másiknak pedig a kapubálványa a bejárással együtt. Egyébként közös épülettömbnél nincs is szükség extra-kapura és külön grádicsra. Mikor azonban 1926-ban a két „palota” – amelyről azt hitték, hogy csak ,,ásó-kapa” függetlenítheti őket újra egymástól – komolyan válni óhajt: megint ,,szét akarnak menni”, ez ilyenformán súlyos építkezési nehézségekbe ütközik. Le kellett hozatni a padlásról a kaput, meg a lépcsőt. A sarokházból lett aztán a Carlton.

Steingassner. A dupla épület dunaparti sarkán található a korzó legrégibb kávéháza. Ma ,,Carlton”-nak hívják, ám a Matuzsálemek most is Steingassner név alatt emlegetik, még pedig az első gazdája után, aki valamikor az özönvízelőtti időkben – úgy látszik: tényleg még az 1838-iki árvíz előtt – a Váci-úti Kaszelik-féle házban kezdi meg a pályáját és amikor eladja ezt az első üzletét, megnyitja az Erzsébet-téren a Caféját, abban a helyiségben, ahol ma Édeskutyék keserűvizet, karlsbadi sót és hasonló csemegét mérnek. Itt főleg lipótvárosi nagykereskedők, textil-utazók és szakmabeli ügynökök a látogatói.

Commis-börze. A vendégek közül ketten is foglalkoznak segédállásközvetítéssel. Reggeltől-estig csendesen pipázgatva sarokasztaluknál lesik ez ádáz konkurrensek a megbízásokat, az egyik jobb oldalt, a másik az ellentétes szélességi fok alatt. A pesti és vidéki főnökök bejelentik nekik – persze mindig csak az egyiknek, – ha commis-ra szükségük volt. Az ágensek egy-kettőre megfelelnek a rendelésnek és föl

sem kelve helyükről, intenek az ott lődörgő facér Merkúr-fiuknak, amikből mindig néhány tucat a helyiségben tartózkodik. A közvetítésért kijár a két fél részéről egy-egy forint és miután mindegyike naponta kettőt-hármat is elhelyez: a ,,szerzők" mindinkább vagyonosodnak. Mindenesetre tekintélyesebb a jövedelmük, mint ama kollégáknak (ugyancsak hivatásos szerzőknek), akik akkortájt színdarabokat ,,helyeznek el" a Nemzetiben. Hébe-korba üzleti veszteségük is akad: az állástalan kereskedelmi alkalmazottaknak sohasem volt heverő tőkéjük, hát utólag fizetnek; többnyire 25-50 krajcáros részletekben. Megtörtént, hogy egy-két ilyen rátával „meglógtak". Ezek voltak a dubloz-tételek. Mindazonáltal biztos, nyugodalmas, sőt irigyelt pozíció ez a cupringerség. Amikor Steingassner a kávéházat is átadja, az új ,,tulaj" nagyzási hóbortjában ,,Café Français"-nak kereszteli el a helyiséget, bár ott soha egy darab français sem fordul meg és senki franciául nem konverzál, legfeljebb azt lehet sűrűn hallani, hogy: commis és salair. De egyébként nincs a lokálnak semmiféle francia vagy nyugateurópai vonatkozása, hanem inkább keleti karaktere. A „Français" is csak mint Commis-Börze ismeretes. .A kávéház fölött az első emeleten meghúzódik az Izr. Magyar Egylet, amely a „Magyar Izraelita" című hetilapot adja ki. A magyarosítást szolgálja az egyesület, amelynek vezető emberei: Mezei Mór, Décsey Zsigmond, Bródy Zsigmond, Ágai Adolf és Tenczer Pál.

Kávéház a korzón. Steingassner nem szereti a flancos firmákat és tántoríthatatlanul ragaszkodik egyszerű egyéni cégéhez. A saját neve alatt nyitja meg tehát kávéházát a Dunasoron, amely – nem szólva a meteorként fölragyogott, de csakhamar eltűnt ,,Privorsky"-ről – az első modern Grand Café a korzón. A jobb polgári körök – leginkább lateinerek és közhivatalnokok – látogatják a diszkrét előkelőséggel, biedermeier-stílusban berendezett, igen tágas, boltíves csarnokokat, amelyeknek délutánonként valósággal családi jellegük van. A kereskedők és tőzsdések inkább a börzéhez közelebb eső Thonet-udvari ,,Szidon"-ba járnak, amelynek utóbb Ulits, majd Évváné, végül Ulits lett a bérlője. (Már rég megszűnt.) Hölgyek a „Privorszky"-ba is jártak, de ezek kétfélék voltak: nagyvilágiak és félvilágiak. Steingassnernél azonban a középosztály asszonyai uzsonnáznak: az V–VIII. rangosztályu kincstári hölgyek, továbbá mindenféle fakultásbeli rendes doktornék és élénk kereskedői hitvesek, ami feltűnést keltő új szokás. (Ingatják is kopasz fejüket a pókhasú spieszek és

egyéb trotyik.) Csakhogy ez a szenzáció korántsem a mai „five o'clok tee” külsőségeinek keretében játszódik le. Mindössze kedélyes trécselés foly itten, de hihetetlennek fog például tűnni, amit most elmondunk (a Honvédmenháznak van egy százkétéves ápoltja”, aki tanúskodhat mellette), hogy tudniillik ebben a primitív időkben az úri közönség szépen elfogyasztotta az ötóraiját: tejes cikórialé alakjában, de nem dupla habbal, hanem lehetőleg tripla ,,bőrrel”, anélkül, hogy e ,,jause” után táncra perdült volna. Még nyáron se! Fokozza a társaságbeli asszonyok botrányosan kultúrátlan viselkedését, hogy nyilvános helyen nem cigarettáznak; otthon még kevésbbé. (Az uraknak sem szabad a lakásban füstölni, mert nem győznék a fehér csipkefüggönyök tisztogatását.) Aztán a pesti nők akkoriban – mi tűrés-tagadás – bizony ,,nem jól festettek”: púdert és rúzst nem használtak, legfeljebb a Kerepesi-úti Somossy-orfeum tiszteletbeli, fizetéstelen kardalos hölgyikéi. (Ugyanaz a Somossy, akinek Budapest két színházat köszönhet: az Operett- és a Királyszínházat.) A dámák különben is nem viselnek sem testszínű vagy akármilyen más couleur-ben pompázó, átlátszó selyemharisnyát, sem lábfáslit és magassarkú, keskenyorrú, kivágott antilop ,,körömcipőt”, hanem fehér pamutfonálból házilag kötött, jó meleget tartó, anti-náthás strimflit és becsületes, cúgos eberlasting lábbelit, nem szólva a bokáig érő barhet kimondhatatlanról. Igaz: mindezt csak sejtheti a lelkiismeretes krónikás, aki buzgón és lázasan fürkészi ez alsóbbrendű, de azért fontos részleteket, hogy a későbbi generációnak majdan pontosan beszámolhasson a félszázadelőtti divatról. Női cipőt csupán a párizsi ház susztereinek a kirakatában lehet látni, mert a térdig érő szoknyát és a keresztbe rakott lábat csak később találta föl a lángeszű Schwarz (nem a puskaporos).

A Csemegi-asztal. Ily formán egész lehetetlen, maradi társaság gyűl össze ott a görög-templom szomszédságában. Az urak is meglehetősen monotonok. Hangosabb szó vagy élénkebb gesztus nem zavarja az unalmas atmoszférát. Híres a Csemegi-asztal, amelynél Csemegi Károly elnököl. Társai ez asztalnál: a vajda (Eötvös Károly), aki csak később önállósítja magát, megalapítva az Abbáziában az Eötvös-asztalt, amely egyébként csupán az éjjeli órákban funkcionál. A Csemegi-asztal törzsvendégeihez tartozik még Fayer László, Beksics Gusztáv, Hoitsy Pál, Csernátony Lajos és Beck Hugó, a későbbi kúriai bíró (akkoriban a Lesz. és Pénzváltó Bank ügyésze), továbbá számos magasrangú bíró és szerkesztő. A nyári

hónapokban ez az asztaltársaság átpártol a Hangli-kioszkba. Náday Béla (senior), a Nemzeti színház felejthetetlen művésze, szabad estéit felesége (a híres operaénekesnő) társaságában szintén e kávéházban tölti.

HANGL

Deák Ferenc pincére. A kehidai tekintetes urnák persze a saját utcájában volt a pesti szállása. Csak nem lakhatott máshol? De a mai Deák Ferenc-utcát akkortájt még Nagyhíd-utcának nevezték. (Kishíd-utca is volt: a mostani Türr István-utca.) A Pénzintézeti Központ foglalta el itt a hajdan híres ,,Angol királynét", amelynek appartementjai idegen fejedelmeket is láttak vendégül és amelynek udvari (nyáron: kerti) restaurantja, úgy „exquisit francia konyhája", mint előkelő külföldi és helybeli látogatói, valamint kitűnő cigánybandája révén méltán rászolgált Baedeker nemzetközi első osztályú kitüntetésére a „csillaggal". Elég furcsa, hogy e finom hotel kávéházában mindenféle alkalmi ügynök és egyéb bizonytalan exisztencia tanyázott, míg végül báró Bánffy Dezső ellenzéki Új-pártja elrequirálta a külsőségeiben is elhanyagolt, lompos lokalitást. Ennek a first class-fogadónak egyik legszimplább kis szobájában húzta meg magát pipatóriumával, bibliotékájával és csizmahúzójával a haza bölcse, aki sohasem jelent meg a nyilvános étteremben és – sem titkára, sem inasa nem lévén – csupán a szobapincérrel érintkezett. Ennek az „összekötőtisztnek" a figyelmes, tapintatos és pontos kiszolgálással fölötte meg volt elégedve. Igaz, hogy a zalai táblabíró igényei hihetetlenül szerények. Hangl-nak (azaz tulajdonkép: Pepinek) hívták ez osztrák származású, de magyarul folyékonyan heszélő minta-garszont és később – amikor a ,, Vigarda"-kávéházat kiadják – neki jutott a nevezetes „városi bérlemény". Deák „kicsinálta" ezt Haberhauer (utóbb: Halmos) tanácsnoknál, tudva azt, hogy nem pazarolja érdemtelenre jóindulatát, sőt tulajdonkép nem pártfogolt]át, hanem a kommunitást protezsálja, mert az új kávés bizony kitesz magáért.

A Hangli. Magának a redut-kávéháznak sohasem volt valami különös szerepe, legfeljebb télvíz idején, úgy éjféltájt, tánckoszorúcskák és maskarabálok után. Máskülönben nagyobbára városi urak és pesti törvényhatósági bizottsági tagok látogatják, akik olykor heves disputába merülnek, de egyébként csend honol itten, amelyet tizenöt percenként

megszakít a zenélőóra andalítóan halk muzsikája. A kávéháznak a közös bérlőn kívül más nexusa nem volt a hozzátartozó kioszkkal, amelyhez külön konyhát tartottak. Ebből a kertből, – amelyen röviddel elébb még Laci-konyha volt üzemben, – Hangi József olyan etablissement-t teremtett, hogy hozzáfogható azóta nem volt és soha többé nem lesz sem Budapesten, sem máshol. Nincs is sehol ehhez csak félig-meddig hasonlítható Café-Park. A hatalmas folyam partján, régi terebélyes fák árnyékában, kilátással a budai hegyek panorámájára . . . Mindez Budapest kellő centrumában: a Belvárosban. A drezdai Brühl-terrasszal szoktak előhozakodni, de ez minden tekintetben mögötte marad a pesti paradicsomnak, amely elsősorban páratlan geográfiai fekvésének, illetőleg a természeti szépségeknek köszönheti világhírét. Ám mégis a kávésnak, mondhatnók – zseniális szervezési tehetsége emelte arra a színvonalra, amelyen a múlt században volt; a derék „tulajdonos”, aki visszavonult az üzlettől mint kilencemeletes budai hausherr (három darab háromemeletes háza volt), ércszobornál maradandóbban megörökítette a nevét, mert akárki legyen a kései utóda, akármilyen firmát akasszanak a rácsos kapura, a nagyérdemű publikum mindig csak a Hangliba fog menni és most sem mondják, hogy: ha parancsolja, öt órakor találkozunk Babocsy Lőrincnél; hanem megbeszélik, hogy: au revoir, ötkor a Hangliban, pá magának!

Elite. A Rákóczi-úti Elite-kávéházzal nem foglalkozunk, mert ma is virágzik Ostende név alatt. Jó közönség látogatja, de ez még sem a szó betű szerinti értelmében a város elitje, épp oly kevéssé, minthogy mai vendégei sem osztándiak (Pesten azt mondják: Osztánd; Belgiában úgy ejtik ki e tengeri fürdő nevét, hogy Oszt-en-de). Már most akárhány kávésiparos akad, aki meg tudja válogatni a személyzetét, ami nagyon fontos, aztán: amit ,,nyújt”, az kifogástalan, ő maga pedig megtestesülése a szeretetreméltóságnak, jó „megjelenése” is van (szintén szükséges kellék) és még sem tud zöld ágra vergődni, mert elegáns lokáljának az elite-közönsége nagyon – vegyes. A laikus azt gondolná, hogy erről nem tehet a gazda: a kávéház nyilvános hely, ahová mindenki beléphet. (A rendőrség csak a kutyákat: a négylábúakat tiltja ki a helyiségekből.) Hát nem egészen így van! Többnyire a tulajdonoson múlik minden. Hangi mester összetoborozta, magához szoktatta és meg is tartotta a főváros és az ország valódi fine fleurjét. Nem a felsőbb tízezrek, hanem a legfelsőbb százak népesítik be nyaratszaka a Thonet-udvar és a Biztosító-palota közt elterülő

pázsit fehérkavicsos tiszta útjait. Reggel és este itt gyűl össze a szocietás. Képviselve van az arisztokrácia és a gentry, a kormány, a diplomácia és a politika, a katonaság és a köztisztviselőség, a földbirtokosság, a közgazdasági és a lateiner-világ, stb.

Az egyes mezőnyök. E heterogen elemekkel Hangi megkedvelteti kis birodalmát, amelyben a disztingvált látogatók jól is érzik magukat, főleg azért, mert – hogy úgy mondjuk – mindig maguk között lehetnek és ebben rejlik a bérlő legfényesebb trükkje. Az egyes rétegek helye láthatatlan drótsövénnyel van egymástól elválasztva. Hadvezéri invencióval a kávés – pompásan fegyelmezett személyzete támogatásával – úgy tudja intézni a dolgokat, hogy minden ,,kaszt"-nak megvan a külön csoportja, az ,,Elfoglalva" szövegű táblácskák és az ezzel járó veszekedések mellőzésével. Még véletlenül sem fordul elő, hogy például egy tájékozatlan kisgazda, vagy egy prepotens, bejegyzett váltóágens odaül a hadtestfőparancsnok szomszédságába. Ugyanis üres asztalt majdnem sohasem lehet látni – ez volt a tulajdonképeni fortély – hanem a belépő látogató elé odasiet egyike a mindenkit ismerő főpincéreknek egy kis összerakható bádogasztalkával és azt fölállítja a kert ama részében, amely az új vendégnek dukál. Esetleges reklamációk teljesen kilátástalanok. A ,,színhely" bizonyos mezőnyökre van beosztva és ezek demarkációs vonalait nem lehet átlépni. Megelevenedik a régi magyar mondás: suba subával, guba-gubával. Az üveges pavillon bejárásától balra nyúlik el a főnemesség szigete, utána csoportosul a szökőkút körül a többi társadalmi osztály, mindenféle határvillongás kizárásával. Külön részük van az istálló-tulajdonosoknak, a minisztereknek és a magasrangú tiszteknek. A félköralakú front a jobboldalon a tőzsdések társaságával végződik. (Tizedrész annyi asztal volt, mint manapság.) Az elmúlt világ jámbor közönsége ellenvetés nélkül akceptálja ezt a skatulyázást, amelynek semmiféle sértő háttere vagy bántó politikai mellékzöngéje nincs. (A béke idején útlevél nélkül el lehetett menni az északi sarkra, nemhogy az éjszakai órákban a városban igazoltatták volna a polgárokat.) A publikum egyáltalán illedelmesebben viselkedik, mint a hitvány jelenben. Elvégre külföldön szintén a „főúr" mutat mindenkinek helyet. Délután hölgyek is járnak a „zártkörű" kioszkba, magától értetődően ugyancsak a maguk gruppjában foglalva helyet. Egyedül érkező nőnemű látogatót nem szolgálnak ki. E szigorú alaptörvény nem ismer kivételt, bármilyen „finoman néz is ki" a

hölgy. Megtörténik egy ízben, hogy valamely miniszteri tanácsosnak holmi apró komissziója akad a Biztosítónál, a méltóságos asszony pedig előre megy a kioszkba és leül egy asztalhoz, amely mellől épp fölkeltek a vendégek, amire a pincér az asztalt egyszerűen kiemeli. Az úrinő könnyezve panaszkodik néhány perccel később érkező férjének, aki szörnyen fölháborodik, de végül kénytelen elfogadni a kávés bocsánatkérő magyarázását.

„Kiszolgálásról gondoskodva.” Igenis, gondoskodás történt figyelmes kiszolgálásról, sőt ez mintaszerűen volt organizálva. Hiszen az ilyenfajta „parcellázást” csupán megbízható, disciplinait segédekkel lehet végrehajtani. Mert előfordul, hogy egy tolakodó vagy kíváncsi természetű pasas néhány forinttal meg akarja vesztegetni a pincért, hogy – teszem – a kormány egyik tagja mellett kapjon helyet. Hogy a személyzetnél egyrészt semmiféle versengés vagy féltékenykedés elő ne adja magát, de hanyagság vagy mulasztás sem, hogy soha se hallja valamely kegyelmes úr például, hogy „kérem, ez nem az én rayonom”: az egész borravalószüret közös. Záráskor összerakják és arányosan elosztják a bevételeket. Régi becsületes kollégák a „kernyerek”. Ha új segéd kerül oda, azt néhány napig „kipróbálják”. Többnyire úgy, hogy az asztalon „hagyott” hatosokat észrevétlenül kicserélik előre megjelölt tízkrajcárosokkal. Miután nem szabad napközben egy krajcárt sem kiadni, este megfigyelhetik, vajjon a preparált érmék beérkeznek-e. Ha hiány mutatkozik, a kartárs a múlté. Állandóan huszonhat felszolgáló és négy főpincér működik, akiknek mind testhez szabott, jó állapotban levő frakkban, friss plasztronnal, hófehér kráglival és kravátlival, gondosan megborotválva kell megjelenniök. A dohányzás a hivatalos idő alatt tiltva van, akár a kert kerítésén túl is.

Gondoskodva volt még... Bizony nagyon kevésről volt még gondoskodva. A „legolvasottabb lapok felfektetése” hiányzik, hát még a kevésbbé olvasottaké. Egyáltalán nem tartanak újságot. Nem gondoskodnak a legjobb ételekről sem, mert nemcsak ..kis imbiszt” nem, de semmiféle harapni valót nem lehet kapni, hanem csupán a szokásos kávéházi löttyöt és péksüteményeket, no meg fagylaltot. (Egy adag – kicsi, nagy; fehér, fekete; hideg, meleg egyaránt – tizennyolc krajcárba kerül, tehát nem volt éppen olcsó mulatság a Hangli.) ,,Házunk specialitása”: a duplakávé, amit minden rendelő részére külön főznek. A porcióban nincs különbség, de kétszer

annyi babkávét adnak hozzá. Negyven krajcárt kostál ez az ezüst garnitúrában szervírozott forró ital. A többi edény mind nemes porcellán. Talán száz stamgasztnak külön (megjelölt) csészét és tálcát tartanak. Végül nem gondoskodnak ping-pongról, de kártyáról, dominóról vagy sakkról sem.

A,,díszes közönség.” Reggel hatkor jelent meg az első vendég: Baross Gábor, a „zóna” feltalálója. Korán érkezett meg gróf Szápáry Gyula, Wekerle Sándor, báró Fehérváry Géza, Wahrman Mór, Polónyi Géza, Hegedűs Sándor, gróf Károlyi Gábor, a híres képviselőház közbeszóló. Szilágyi Dezső nyolckor jött meg Harmincadutcai rideg garszonlakásából. Egyedül reggelizett külön asztalnál, két kávét fogyasztott és csak a táplálkozás elintézése után lehetett hozzá közeledni. A Pulszkyak közül ott volt reggel és este: Ferenc és két fia: Guszti és Károly. Nagyobb asztal jutott Csemegi társaságának. Rendesen egyedül ült báró Edelsheim-Gyulay, a IV. hadtest legfőbb atya-úristene, aki szolgálaton kívül sohasem viselte a táborszernagy vaffenrokját és piros lampaszos nadrágját, hanem saját huszárezrede búzavirágkék atilláját. Igen népszerű az elegáns és generózus Gromon Dezső, akinek a részére minden két héten új csészét avatnak föl.

Ilyenkor ezüst forintot kap a pincér. Khuen-Hédervári, a bán, ha Budapesten volt, minden nap megjelent, úgyszintén gróf Zichy Jenő, az ipargróf, ha nem volt elfoglalva a Gróf Zichy Jenő-utcai (akkori: Új-utcai) Iparegyesületben, vagy nem kutatott Ázsiában a magyarok eredete után. Gróf Keglevics, Heves vármegye főispánja, amikor a fővárosban tartózkodik, Angol királynébeli lakásáról bőrkabátban jön át; olyan ideges, hogy körülötte üres asztalokkal neutrális zónát csinálnak. Rendesen közel ezerötszáz reggelit szolgálnak föl minden nap. Délután és este is „táblás ház”. Versenynapokon 100–150 magánfogat (autó nem volt) sorakozott föl a kioszk körül.

A publicisták asztalai körül mindig volt valamelyes mozgolódás. Majdnem mindennap ott van – egyszer reggel, máskor este – Falk, ötvös Adolf, Veigelsberg, Vészi, Légrády Károly, Kenedy, Horváth Gyula, Pap Dávid, ifjabb Ábrányi Kornél, Szemere Attila, Bródy Lojzi és Gyulai Pál, a

morc kritikus. Borostyám Nándor és Friedmann Lipót ,,a tőzsde előtt” itt reggelizik. Borostyáni a hetvenes évek vége felé a Pesti Hírlap értéküzleti tudósítója volt. A börzén papagálynak nevezik, mert nem éppen ordító, de bizonyos élénk eleganciával öltözködik, Friedmann pedig a Lloydnak számol be a Credit-akciák mindenkori hangulatáról. Kezdő újságíró, de azért a Hungáriában lakik (ott halt meg negyven évvel később) és már akkor is hosszú szakállt visel.

A tőzsde világát reggelenként Garai Károly és Kobrák Mór képviseli. Garait, a bankárt, főleg a Nemzeti Színházból ismerik mindenfelé. Évtizedeken át ugyanazt a zsöllyét bérli és soha egy előadást el nem mulaszt. Ilyen hűséges törzsvendégek ma legföllebb kávéházakban akadnak. Kobrák ellenben, a német származású agglegény, puritán módon él, soha színházba vagy hangversenyre nem megy. Egyáltalán nem élvezi óriási vagyonát, amelyet mint gabonahatáridős alkusz szerez, ő ,,nyitja meg” a Báthory-utcát: a Najgebajde lerombolása után itt építi az első házat, amelynek erkélyén köböl faragott, két lábon álló oroszlánok őrködnek a milliomos lakása előtt. A Kobrák-palota még áll, az oroszlánok tántoríthatatlanul haptákolnak, az első háziúr azonban rég meghalt egy berlini külvárosi ház padlásszobájában, elhagyatottan és koldus-szegényen. (És ez a börzeáner soha az életében nem játszott . . .) De azért belekerült a magyar irodalomba. Mikszáth Kálmán azt írja műveinek ,,Petőfi-Almanach” című cikkében: ,,észrevettem, hogy nem volt rajta Kobrák-cipő”. Ugyanis Kobráknak nagy cipőgyára is volt Vácott; akkoriban az ő cipői a legelegánsabbak egész Közép-Európában, ötven év múlva talán egy akadémikus majd tanulmányt ír arról, hogy mit akart Mikszáth mondani a „Kobrák-cipő” kifejezéssel.

A hofrát. Hihetetlenül népszerű pincére a kioszknak a közismert Vilmos (Gerstl), aki öreg napjaira a Vígszínház-kávéház ruhatárosa lett. Ő volt Pesten a ,,Hofrath”. Akkoriban ez kifejezetten osztrák titulus. Csak a század vége felé nevezi ki Ferenc József az első magyar királyi udvari tanácsost (Kléh Istvánt, a Hazai takarék elnökét). A Hangli hofrátjának állandó illusztrált rovata volt a Bolond Istókban, Bartók Lajos kitűnő heti vicclapjában, akit szintén ,,a Vilmos” szolgál ki mindennap. Igen sok vendégnek az az első kérdése, hol a hofrát? Nem engedik, hogy más hozza nekik a kávét. Báró Podmaniczky Frigyes le se ül, ha a hofrátnak szabad

napja van. Régi, kedvelt segéd még Károly (Geduldiger), Vilmos (Winter) és József (Gárdonyi, az „Országház” későbbi ura.)

A Rémi-korszak. Hangi visszalépésekor Rémi Róbert, a józsefvárosi törzsfőnök, szerzi meg a kávéházat fiának: ifjabb Rémi Róbert festőművésznek, aki annyit se konyít az üzlethez, mint Hangi a képzőművészethez. Mégis nagyszerűen prosperál, mert Rémipapa nemcsak a bérletet kaparintotta meg, hanem forgótőkét is ad piktor-fiának. Ez a kapitális egy bölcs „écából” áll: azt mondta az öreg, hogy nem szabad semmiben se változtatni, sem emberekben, sem dolgokban vagy szokásokban. Minden maradjon és folytatódjék úgy, ahogy eddig volt. Ezzel az elvvel nagyon jól boldogul az új bérlő; nyugodtan tovább mázolgathat atelierjében. Akár Párizsban is lakhatott volna. Hisz épp az volt a legnagyobb érdeme Hanglinak: olyan alaposan megindította a verklit, hogy az aztán ,,magától ment”. A személyzet az utolsó emberig helyén marad, a vendégek nem vettek észre semmit, biztosan azt sem tudták, hogy trónváltozás történt (még az újságban sem hirdették). Rémi után következett Pohl, aki mindenféle korszakos reformokat vezetett be, amire csakhamar megkezdődött a dekadencia. Azért ma is párját ritkítóan bájos hely a Dunasor kertje, ám hova tűnt a „Hangli”, az egyetlen, az utolérhetetlen!

X. A Tüköry-gáton.

ÚJVILÁG

Tüköry-gát. A mai Lipót-körútat a hetvenes években az ott levő Tüköry-féle serfőzde után Tüköry-gátnak (Tüköry-Damm) nevezték. A Közúti ősi, lovasított állapotában sem járt ekkor ez úton, aminthogy a Margit-híd szintén szűzi sínmentességnek örvendett. Aki a Zugligetbe akart rándulni, az kényelmesen átsétált Budára és ott a Lánchídfő végállomásán kezdte meg e romantikus utazást. Később – sok éven át – a Károly-kaszárnyától (Központi városházától) a Váci-úton és az említett „gáton” haladt a lófejű, amely a hídnak úgy pesti, mint budai vámházikójánál (ahol a két krajcárt tevő hídpénzt szedték) egy tüzes paripából és a hozzávaló délceg közúti huszárból álló forspontot kapott és ez a híd közepéig, vagyis a mérsékelten

fölfelé tartó ,,lankáson” átsegítette a sötétbarnára festett otromba vagonokat. A körútnak azonban e hajdan való korában is volt valamelyes nyilvános közlekedési eszköze: egy rozoga omnibusz, amely az „Államvasúttól” az „Újvilágig” bonyolította le a forgalmat két életunt gebe közreműködésével.

Az „Államvasút” a Baross által megváltott régi osztrák Staats-Eisenbahn-Gesellschaft (St. E. G. = Steg.) pesti pályaudvara volt, ám nem a mostani „Nyugati” helyén, hanem sokkal beljebb szerénykedett a kis indóház, egyenesen a London-szálló oldalfrontjával szemben, a Jókai-utcai első épületben. Ehhez kis félköralakú kertecske tartozott, terebélyes fákkal. (A közelmúltban építette föl e zöld oázison ugyancsak félköralakú székházát a dicsőmúltú Magyar-Amerikai Bank, még pedig igazán amerikai tempóban: rövid néhány hét alatt „fölhúzták” a falakat és a „bokréta-ünnepély” tiszteletére díszvacsorát rendeztek pukkanós borral; egy hónappal később már bukanós bort ittak a direktorok.) A bécsi vonat ebből a külsőleg most is változatlanul meglevő régi házból indult. Még gyönyörködhetünk az épület homlokzatán levő, kőből faragott óriási női figurákban. Valószínűen a közlekedés istennőjét ábrázolják négy szakasztottan egyforma példányban: kettő a jobb, kettő a bal kezével tartja a párkányzatot. Valami osztrák Hof- és Kammer-szobrászművésznek az alkotásai lehetnek az osztrák hivatalos mitológia ez alakjai. Látnivaló tehát, hogy akkoriban híre sem volt a Teréz-körútnak, amelynek a helyén hat sínpár szolgálta a személyforgalmat. A várost átölelő körútat az Oktogonnal együtt még csak nem is tervezték. Újvilág. A sörgyár telkén nyílik meg aztán az Újvilág. Hírhedt éjjeli mulató ez, ahol télen-nyáron az aranyifjúság (többek között Ráth Karcsi és hívei, de Thaiss, a rendőrség joviális és hírhedt főnöke is), az úgynevezett Debardeur-bálokon szórakozik, amelyekhez a Luftrézi-féle internátus előkelő hölgyei is fölvonulnak. Majd Carle orfeuma épül itten, de néhány magvásárral is kísérleteznek. E Saaten-marktok mindig fiaskóval járnak, amit főleg azért említünk meg, mert most ismét fölbukkan a „Gabonanapok” rendezésének elhibázott, sőt veszedelmes terve. A Neue Welt fakerítéssel körülzárt, tágas és jól gondozott parkja napközben szolid, családi ,,klimatikus üdülőhely” nyolckrajcáros belépődíjjal. A Staatsbahntól ide az utat este nem éppen túlzott komoditásból teszik meg az emberek az említett döcögő bárkában, hanem a biztonság szempontjából, mert bizony a hiányos világításnál nem igen bátorságos a világ az – új Világ körül. Az alabárdos bakterek nem is merészkednek ki a – gátra.

Lipót-körút. Képzelhető, hogy milyen elhagyatott volt a város e része és ezért fölötte kalandos vállalkozás számba megy, amikor (a később szerencsétlen párbaj áldozatává lett) Keglevics gróf vagy 35 évvel ezelőtt az alakuló Vígszínház részére megszerzi a gáton, illetőleg most már a körúton az Újvilág-telek komplexumának egy részét, aminthogy ugyanabban az időben érthető kétkedéssel fogadják azt a hírt is, hogy a Pesti Hírlap itt, a város perifériáján építi föl saját házát. Olybá tűnik ez, mintha ma valahol a Népliget körül terveznének újságpalotát. A mostani Berlini-téren piszkos, kormos gépgyári telepek terpeszkednek, míg a-körúton két nagy malom kéménye ontja éjjel-nappal a füstöt; e ködbe sülyedt időben teljes kapacitással dolgoznak a Molinumok. Az egyik az Árpád-malom, körülbelül a Beszkárt mai igazgatósági épülete helyén, a másik a túlsó oldalon levő Haggenmacher-féle lisztgyár. Azonkívül ez útvonalon van még néhány földszintes viskó és egy-két fáskert. A legtöbb „helyrajzi szám” palánkkal körülvett üres ,,grund”. Lépten-nyomon kis bódék pálinkamérésekkel, vegyeskereskedésekkel, kifőzdékkel és efélékkel szolgálják a mondain életet.

Az öreg Haggen macher Henrik csak a jelen század elején bontja le őrleménygyárát, amikor kilátás nyílik arra, hogy a malom helyén emelendő két óriási bérkaszárnya lakásait talán ki lehet adni. Heinrich bátyánk mint molnárlegény vándorol be Svájcból és élete végéig fönntartja eredeti állampolgárságát és eredeti puritánságát: igen fukar, józan, dologtevő nagyiparos. Nem spekulál se Pesten, se Chicagóban, sem a termény-, sem az értéktőzsdén, nincs ekvipázsa és nem jár sehova, legfeljebb a Benkert-klubba. Csupán az az ambíció fűti, hogy produktumainak világrenomét biztosítson és minél nagyobb vagyont gyűjtsön. E célkitűzését meg is valósítja. Nullása a legjobb, pénze a legtöbb Pesten. Mikor aztán kikalkulálja, hogy a bérházak 3% százalékot hoznak (netto), míg a lisztgyár csak három percentet jövedelmez, ez utóbbinak a sorsa fellebbezhetetlenül megpecsételődött, már azért is, mert marad egy malma a Visegrádi-utcában (ma: Raktárház) és különben lejár a határidő, amelyen belül adómentességet élveznek a körutak házai. De azért általánosságban nagyon vontatottan halad itt az építkezés, úgyhogy végül magának a fővárosnak kell három telken ráfanyalodni a háziúr szerepére, mert magánvállalkozó nem akad. A Szemere-utca sarkán levő ingatlan még ma is Budapest közönségéé.

KLUB

Wellisch-palota. Wellisch építésznek is van telke az akkori Vígszínház-utca, későbbi Tátra-utca és mai Báró Atzél-utca sarkán. Azt reméli, hogy akad olyan vevő a parcellára, aki azon házat építtet vele. Azonban nem jelentkezik senki. A legutolsó pillanatban – ugyancsak az adómentesség miatt – fogja magát és saját számlájára megteremti saját Wellisch-palotáját. Azt meg kell hagyni, hogy nemcsak téglával és habarccsal épít, hanem szívvel és lélekkel. Csak tulajdon házaikra pazarolnak ennyi szeretetteljes gondosságot és príma szolidságot az építőmesterek. Az 1890-iki évben készül el θ palota, amelynek jelenlegi tulajdonosa: dr. Légrády Imréné. A lakásokat egymásután kiadják, de a bolthelyiségekkel baj van. A Lipót-körúton akkor már élénkebb a forgalom, mint a hajdani Tüköry-gáton; szinte lipótvárosi élet foly itt, ahol hamarosan letelepedik egy-egy cupringer, foltozó szabó, sírkőraktár, grajzler, cipész, kovácsmester, trafik, borbély, késműves, hentes és más előkelő bolt. (Ma több confiserie található ez utón, mint amennyi az üzletek száma volt akkoriban.) Hát mi kell még a Lipót-körútnak és milyen célra vennék ki a helyiségeket? Végre az öreg Weinberger kávéháznak béreli ki az egész földszintet.

„Club” név alatt nyitják meg a lokalitást. Az első berendezésnek csakugyan előkelő kaszinó-jellege van. A falak és a mennyezet fehér lakkozása diszkrét aranydíszítéssel, a piros futószőnyegek, a bronzból való elegáns csillárok, a nem hajlított fából készült, hanem magánlakásra emlékeztető politúros bútorok: mindezek disztingvált benyomást keltenek. Az évtizedek folyamán persze néhányszor teljesen átalakították a helyiséget; a hófehér falakat remekül flóderozták, páholyokat építettek, szaporították az asztalokat, szóval addig buzgólkodtak és – fáradságot, valamint anyagi áldozatokat nem kiméívé – nagyobbítottak és renováltak, míg a Clubból igazi pesti Grand Café lett, most már Tavernával súlyosbítva. Weinberger néhány évvel később átadja az üzletet Katonának és ő maga megnyitja a Dunasoron a Modern-kávéházat. A Clubnak eleinte igen kevés klubtagja volt, délelőttönként csak pár tiszteletbeli klubtag jár be újságot olvasni. A színház mitsem jelent kávéházi szempontból. Gyéren látogatják az előadásokat és akkor még nem volt divatos: ,,Színház után az X. kávéházban találkozunk”, hanem színház után a nyárspolgárok haza sietnek, hogy lehetőleg megtakarítsák a kapupénzt, (öt krajcárt.)

Nevezetes helyiség lesz éjszakán át a Club, amikor Heltai Jenőt megnyerik a színház művészeti igazgatójának. ,,János”-on (Heltain) kívül Molnár Ferenc, Nagy Endre, Bródy Sándor, Ambrus Zoltán, Keszler József, Ráskai Ferenc, Komor Gyula, Virter Ferenc, Sasváry Ármin, Bede Job, Chorin Géza, Ötvös Leó, Kovács Dénes, Szász Zoltán, Zsoldos László, dr. Bodor, a „Magyar Híradó” kiadója a rendes látogatók és sok író és zsurnaliszta keresi föl olykor-olykor e törzsvendégeket a közelben (a váci bulvár végén) levő Újságíró-Egyesületből. A Vígszínház tagjai közül többek között Ditrói, Tapolczai, Balassa, Szerémy, Fenyvesi, Góth, Szatmáry, Gál, Hegedűs, a Faludiak és Vendrey tata ülik körül a törzsasztalokat. (Utóbbinak a színházépület mögött a Vigszínház-utcában kis kocsmája is volt „Makkhetes” cégérrel; itt lehetett élvezni – sajnos csak néhány hónapig – a művész feleségének ízes, magyaros főztjét, amely vetélkedett Bálóné zamatos gasztronómiai költeményeivel. Egyébként az eredeti Makkhetes valamikor a Rákóczi-úton, a mai Tabarin helyén, egy földszintes kulipintyóban húzódott meg.) Szóval: elsőrangú irodalmi és művészeti kávéház lesz a Club. A háború véget vet a bohéméletnek. Az összeomlást követő években számos atrocitás színhelye a helyiség. Az 1920. évi május 27-én két emberélet esett áldozatul a „felelőtlen elemek” garázdálkodásának, melyek egy ízben teljesen demolálták a kávéházat és a vendégeket súlyosan bántalmazták. A jassz-szellemesség ezerint ekkor a Club Café-ból Klep-Café lett.

VÍGSZÍNHÁZ A kávéház neve. Majdnem minden színháznak a kapu előtt rosszul járó nyilvános órája van, azonkívül a szomszédságban jól járó kávéháza, vagyis a színház nevére elkeresztelt Caféja: Opera, Népopera, Magyar Színház, Színkör, Király (utóbb Európa) kávéház; sőt Feld papa Arénája után nemcsak kávéházat neveztek el, hanem az utca is az Aréna-út nevet kapta. (Hiába lett „Budapesti Színház” az Arénából, amely az idők végéig aréna fog maradni, még ha operákat is adnak elő.) Föltűnő tehát, hogy a Vígszínház tőszomszédságában levő kávéház nem lépett névközösségi viszonyba a teátrummal, amely viszony tudvalevően költség- és díjmentes; még csak engedély sem kell ehhez. A Club nagylelkűen az aránylag messze, a Berlini-téren levő konkurrenciának engedi át ezt a cégért. A históriai hűség kedvéért meg kell állapítani, hogy a Club azért nem választotta e firmát, mert az már le volt foglalva; ugyanis a Vígszínház-kávéház két évvel idősebb. Azt is le kell szögeznünk, hogy a

Berlini-tér nem is volt messze a színháztól, hanem voltaképen sehol sem volt. Az ott levő épületek részint a Lipót-körúthoz, részint a Váci-úthoz tartoztak. Csak a háború alatt kreálják a Vilmos császár-utat és a Berlini-teret. Aztán a Vígszínház-kávéház nem is lehetett közelebb magához a színházhoz, mert ennek a palotájától az első ház a kávéház épülete volt, miután a közbeeső telkek akkorában üresek. A kávéház emígyen jogosan vette föl ezt a nevet.

Brück Károly a háziúr segítségével, aki rokona, rendezi be helyiségeit. Mindaddig a pitiánerek szürke mesterségét folytatja és már ez okból is az egész kávés-branche merész, sőt teljesen kilátástalan experimentumnak tartja e vállalkozást itt, ,,a világ végén”. Brücknek csak annyiban van némi köze új szakmájával, hogy apjának a pesti Retek-utcában kocsmája volt, még pedig a Retek-házban, a Retek-patika mellett. E sok vonatkozás ellenére később mégis ,,Révay” lett az utca neve. Akkoriban történt, hogy a kis vendéglő egyik látogatója abban a hiszemben, hogy a ,,rétah” (retek) nagyon ordináré kifejezés, előkelően fekete révait rendel a pincérnél.

A cég miatt Brücknek temérdek kellemetlensége támad. Abban az időben esemény egy új kávéház és e firma ellen úgy a sajtó, mint a hatóság erélyesen tiltakozik. Azt mondják, hogy ez képtelen név; az ember nem tudja, hogy mit mérnek itt: kávét-e vagy komédiát. Aztán nem is lehet rászokni az ilyen barbár kitételre, alig lehet kiejteni azt, hogy: Vígszínház-kávéház. (Utóbb pendantja akad: az Országház-kávéház.) Nevezzék el Gépgyár-kávéháznak vagy Vasút-kávéháznak, vagy akár Pesti Hírlap-kávéháznak; ezek az intézmények mind itt vannak a közelben. Vagy legyen Lipót-kávéház a körút, esetleg Károly-kávéház, a kávés után (vagy Kávéház a Károly bácsihoz). De ha a tulajdonosnak az a mániája, hogy kétszer is benne legyen a ,,ház” a firmában, hát írja ki, hogy Görbeház-kávéház; ez is olyan ritmikus, hogy nagyszerűen skandálni lehet és legalább eredeti, sőt találó elnevezés. A ház ugyanis az első félköralakú épület e téren, később itt az összes házak (legújabban a Westend-szálló) hozzáidomulnak e kerek külsőhöz. A viccesek azt ajánlották, hogy „Vígszín- és tejszín-kávéház” jegyen. A színház igazgatósága sincs túlságosan elragadtatva attól, hogy a kis cecherii (mert eredetileg az volt) ilyenfajta reklámot csinál a műintézetnek. Talán attól is félnek, hogy összetévesztik a két etablissement-t, vagy hogy a környék közönsége inkább a kerek asztalok mellett tölti majd

az estéit. (Keglevicsék idegessége egyébként érthető, mert a kritika nagyon jóindulatúan kezeli a színházat, amelynek a látogatottsága azonban az első időben kritikán aluli.) Most esténként többen távoznak bosszúsan a „táblás ház” lezárt pénztárától és a még le nem zárt derék azsiotőröktől, mert már nem kapnak jegyet, mint amennyien harminc évvel ezelőtt belépőt váltottak.

A mucsaiak. Egy jámbor vidéki házaspárról (mely este megérkezett Mucsáról és a ,,London”-ban szállt meg) beszélték, hogy a hotelportástól megkérdezték, merre induljanak egy kis szórakozás irányában. Legjobb lesz, ha elmennek ide a szomszédba, a Vígszínházba, kitűnően fognak mulatni. Amint Urambátyámék a Duna felé ballagnak, azt olvassák, hogy: Vígszínház-kávéház; az ajtóban lesi a pasasokat a főpincér (Árvái Lajos, aki még ma is itt tevékenykedik). Úgy nézem, jó helyen járunk: a Vígszínházba igyekeznénk – szólal meg az „embör”. Csak tessenek beljebb kerülni, méltóztassanak helyet foglalni. Hm, barátságosak itt a népek! Letelepednek. Mi volna a biléta ára? Semmi, de talán parancsolnak valamit rendelni. Igen, hát egy kis bort, ha lehetne kapni. Azt nem, mert nincsen regálénk, hanem kávét, teát, csokoládét. No, mire véled, anyjuk? Jó volna az a csókos izé. Üsse kő, hozzon egy itcével abból a csókosból, vagy mi a frásznak nevezik. Elfogyasztják a sűrű kotyvalékot a tarisznyából előkerült szalonnával együtt. És hogy vagyunk a mulatsággal, mert így mondták a fogadóban. Igen? Ehun a Bolond Istók (Bartók Lajos vicclapja). Ez a pápaszemes hórihorgas alak: Tisza Kálmán, a köpcös meg Szilágyi Dezső, a nagyszájú pedig Polónyi Géza. Aujnye be jó. Hazajövet megköszönték a portásnak az útbaigazítást, jól szórakoztak és mindössze harminchat krajcárt kóstált az egész. Hát – ha meg is történt volna – ez biztosan csak szórványos eset volt.

A kincskeresők címére: Az a szállóige, hogy „finom dolog a csokoládé és isteni eledel a szalonna, hát még mindkettő együtt I” a mucsaiak e kávéházi kirándulása révén keletkezett. Mindazonáltal az „anekdotakincs”-féle gyűjteményekben egy destruktív polgár szájába adják ezt az örök igazságot. A humanitás és a hitközség nevében felkérem a gyűjtőket, hogy – ha mindenáron ragaszkodnak e vakmerő történelmi hamisításhoz – legalább tegyenek a sajnálatraméltó embernek a szájába ropogós kucirát (libatöpörtüt) – szalonna helyett.

Az igazolt cégér. A közvélemény egyébként sehogysem akart belenyugodni a Vígszínház-kávéházba. Végül a kávés, – hogy már békessége legyen – megcsináltatja egy kőfaragómesternél a Vígszínház domborművű képét és azt egy kis ünnepség keretében beilleszti a billardszoba falába. Ilyformán igazolva van a cégér. Azonfelül ezer forintot adományoz a színház nyugdíjalapjának. Ezer forint! Sok pénz. Több mint egy vasárnapi, délutáni és esti előadás bevétele. így aztán kiengesztelődnek a kedélyek. A kávéház eredetileg négyablakos kis helyiség volt, amelybe mindaddig gépeket raktároztak be. Brück folyton fejleszti és átalakítja a lokalitást, amely ma a ház egész földszintjét és szuterrénjét foglalja el. (Ez utóbbiban volt valamikor a híres Sturm-pince, ahol hajnalig frissen főtt marhahúst lehetett kapni ecetes tormával és női kiszolgálással.)

Az első tulajdonos utóbb átadja a kávéházat sógorának, Reiner Mórnak, aki mint a ,,Fészek” bérlője, régi szakmabeli volt, amit kartársai elismertek azzal, hogy megtették ipartársulatuk elnökévé. Az ő égisze alatt is mindinkább tökéletesbedett ez a Café-Restaurant, amelynek üzleti forgalom tekintetében nem sok párja akad Budapesten, de talán Közép-Európában sem. így volt ez azokban az években, amelyekben máskülönben a kávésok az egész vonalon panaszkodtak. Hát még, amikor bekövetkezett a tulajdonképeni konjunktúra.. Kávéházak nyíltak minden utcasarkon, régi patrícius üzleteket könyörtelenül kistajgeroltak, hogy a helyiségekből Grand Cafét csináljanak. Új palotákat építettek direkt azért, hogy ott kávéházakat létesítsenek. Nagy jutalomra lehetett szert tenni egy tetszetős cégér vagy holmi fantasztikus stílus kigondolásával: mindkettőből már kifogytak; az utóbbinak nem is kellett okvetlenül tetszetősnek lennie, csak eredetinek. Volt már fegyházi, sőt eszkimó, hottentotta és hasonló exotikus berendezés.

Egy millió. Képzelhető, hogy hányan pályáznak erre a tüneményes kávéházra. Az üzlet-ügynökök egymást túllicitálva hozzák az ajánlatokat (első bankoktól is), de Reiner meg sem hallgatja őket. Ám azért nem kerüli el a sorsát. Addig, amíg néhány százezer koronáról van szó, a kávés rövid utón elutasítja a közvetítőket azzal, hogy: menjen a fenébe, vagy ha rossz a kedve, azzal, hogy: nem eladó semmi áron! Egy derűs reggelen azonban Kovács, az Oktogon-téri kávéház tulajdonosa, személyesen keresi fel kollégáját és nem sokat köntörfalazva, kerek egymilliót kínál az üzletért, ami többet tett mai tizenkét milliárdnál. Ezzel a fejedelmi ajánlattal aztán

már foglalkozni kell. R. első eszméje az, hogy ebből a summából örök áron megveheti az Államvasutak Berlini-téri félköralakú kertecskéjét – amit később az Amerikai bank húsz évre bérbevett és beépített – és itt nagyszabású hotelt emelhet kávéházzal, vendéglővel, sörházzal, hangversenyteremmel, tánchelyiséggel és – mi van még? Igen – bárral. Estére meg van kötve a kontraktus, amely szerint másnap deponálandó a milliócska (ezer darab ezerkoronás; nagyobb pénzjegy nem volt), míg a visszalépő fél százezret fizet. A régi idők emberei bölcsen mondották minden életbevágó ügy nyélbeütése előtt: ,,erre elébb alszunk egyet”, hogy aztán pihent és tiszta aggyal meggondolhassák a dolgot. A Vígszínház-kávéház gazdájából néhány óra alatt egy Tragédia-színház szomorú és töprengő hőse lesz, aki még ,,utólag sem alszik egyet”, mert egész éjjel nyugtalanul és lázasan hánykolódik ágyán, sehogy sem tud beletörődni abba, hogy ebből az aranybányából – csak úgy: tuk-muk-fuk– „kimenjen”. Reggelig bizony nagyon, de nagyon megbánja elhamarkodott elhatározását. Aki nagyon, de nagyon megbán valamit, az vagy „rendőri hírt” követ el, vagy nagy bánatában megfizeti a nagy bánatpénzt. Emberünk ez utóbbi drága, de mégis praktikusabb megoldást választja.

Még egy vevő! Amikor Ben Blumenthal először látogatott Budapestre, véletlenül – Riztnél már nem volt szoba – szintén a Londonba száll, de nem a portásnál informálódik, hanem a fogadósnál. Valami jó vállalatot vennék, mondja a jenki. Dökker bácsi természetesen a Vígszínház-kávéházat ajánlja, ennél jobb üzlet nincs Magyarországon, sőt az egész világon sem. Tudatalatti reménye biztos az volt az öreg szállodásnak, hogy a nem a branche-ból való új kávés esetleg hamarosan kissé „leépíti” és elzülleszti a mesés forgalmat, amelyet persze a London is megérez. E szállónak tudvalevően külön étterme és kávéháza is van. Csodálatosképen ezúttal szintén félreértés adja elő magát. Az amerikánus átmegy a Vígszínházba és Faludiékat elkápráztatva dollárjaival, megköti az adásvételi szerződést. Vesztére!

RUDOLF-PARK

A Margithídnak szerkezeti hibája van. Nem az a baj, hogy a közepén elgörbül és nem egyenes irányban fogja át a Dunát; ezt utólag még az

illetékes körök is észrevették, dehát már nem lehetett rajta segíteni. Reparálni kellett és lehetett volna azonban ama másik konstrukciós ballépést, amely szinte megbolygatja az építkezés egyöntetű stílusát. A budai oldalon, a vámszedők házikójának tőszomszédságában, jobbra és balra lépcsők vezetnek le közvetlenül a rakpartra, ami fölötte célszerű berendezés, mert ezáltal, aki például a Császárfürdő parkjába igyekszik, annak nem kell még egy jókora darabot a hídtesten gyalogolni, hogy aztán ugyanilyen távolságnyira megint visszafelé menjen. A pesti hídfőnél azonban erről a két, igen gyakorlatias célt szolgáló grádicsról egyszerűen megfeledkeztek, ami tisztára érthetetlen, mert hiszen itt is mind a két oldalon parkok, házak és rakodók terülnek el, amikhez nincs direkt lejárás, hanem előbb még a Rudolf-tér felé kell haladni, aztán ugyancsak százhúsz lépést – retour.

A Rudolfpark-kávéháza t az építész e slampossága buktatta meg. Igazán dísze volt a fővárosnak e helyiség. Tudni kell, hogy a Palatinus-házak előtt végigvonuló Újpesti quai gyönyörű voltának nem akad párja Budapesten. Elsőbben is háromszor olyan széles, mint a. pesti vagy budai korzó, hangulatos csendjét pedig nem zavarja a villamosok csilingelése és nincsen aszfalttal, e nyáron olvadozó, illatozó és esténként meleget kisugárzó anyaggal burkolva, hanem sárga keramit-kockákkal van kirakva, nem is szólva arról, hogy az ut közepén, egész hosszában, árnyas fasor vezet végig, azonfelül a két járdát is terebélyes fák szegélyezik. Aztán a levegő! A Duna, a Margitsziget és a Hármashatárhegy egyesült erővel szállítja ide éjjel-nappal a pormentes, ózondús, hűs ájert, eszményi üdülőhelyet varázsolva ez útra. Nyári, estéken csakugyan valóságos strandélet zajlik le e klimatikus fürdőben. A Palatinus-házak lakói sezlongot, nyugágyat, karosszéket, asztalt hoznak le és éjfélig felségesen nyaralnak, egyelőre még kúrtaksa nélkül.

Ez ideális helyen tizenöt évvel ezelőtt a Palatínus-házak elsejében megnyitja egy első klasszizsu szakember a ,,Rudolf-park – Café-Restaurant”-t. Pompás nemcsak a hely, hanem maga a helyiség is. A legválasztékosabb előkelőséggel rendezik be: nem a Pesten megszokott ,,piti” eleganciával és bronznak, műmárványnak, valamint exotikus faanyagnak ízléstelen halmozásával. Nem puszta hirdetési frázis volt, hogy „gondoskodva van a legkitűnőbb ételekről és italokról, a legfigyelmesebb kiszolgálásról

személyes vezetésemmel és az összes bel- és külföldi lapok felfektetéséről”. Minden megvolt és ezenfelül még valami: egy óriási terrasz, nagyobb mint a Hanglié. A ház úgynevezett utcai nyílt udvarral épült és ezen a hatalmas szabad térségen pazar világítás mellett csobogó szökőkutak, szép fák, cserjék és virágok között sorakoznak egymás mellé az elegáns márványasztalok, fehér fonott kertszékekkel, várva a vendégeket, amelyek azonban fölötte szórványosan jelentkeznek. A Budáról visszatérő ,,zöld kirándulók” ezreit erősen csábították a ragyogó ívlámpák, valamint Pricsay honvédzenekarának melodikus hanghullámai, de híre jár a francia konyha-chef remeklésének is. Betértek volna vacsorára a „szabadból” hazafelé tartók, ám amire a híd végére érnek, sajnálják az utat viszszafelé megcsinálni. A pesti átlagközönség lustasága! Hány kávéház szűnt meg annakidején, mert az ajtónál két-három fölfelé vezető lépcsőn át lehetett csak beljebb kerülni. Ha a hídról lépcső vezet le egyenesen a rakpartra, esténként – egész biztosan – zsúfolva lett volna a kávéház, amelynek a tulajdonosa emígyen tönkremegy a Margit-híd említett „szervi baja” következtében.

XI. A Cityben.

VENEZIA

Eltűnt „lokálok”. Még néhány évvel ezelőtt Budapest némileg hírhedt volt Európa szerte, mint a kávéházak városa; nem is szólva arról, hogy emez egész mivoltjukban különleges „lokáloknak” alig akad párja valahol a világon. Az infláció szomorú korszakával aztán temérdek ilyen barátságos és élénk üzem átvedlett komoly és hellyel-közzel nem igen bátorságos bankirodává: magában a Lipótvárosban tucatjával tűntek el a cifra helyiségek. Üzleti célokra adoptálódott az V. kerületben a Venezia (ahol valamikor a Fatőzsde, valamint Erkel Sándor elnöklésével a Sakk-klubb húzódott meg), a nádorutcai „Böhm”, a Mocca , a Parlament és a Kúria. Burokra parcellázták föl továbbá az internacionális valutások közkedvelt „Upor”-ját, amellyel sorjában meggyült a baja a m. kir. rendőrségnek, a vörös őrségnek, aztán a románoknak, majd a karhatalmi alakulatoknak és végül a m. kir. rendőrségnek; sűrűn megzavarták e hatóságok a különféle

fehér és kék bankók, később a postapénz, egyáltalán az öszszes váltakozó honi és idegen fizetőeszközök zajos vásárját. Megemlítendő a „Károly” a József-téren, a Forgalmi bank mai helyén, ahol a liszttőzsdét tartották. Ennek később Wagner Józsi lett a tulajdonosa, akinek hihetetlen memóriája volt: minden pesti kávéházlátogatóról – ha évekig nem is látta – tudta, hogy melyik a kedvenc lapja. Csendes polgári kávéház a Lipótvárosban volt még: a Tigris, az Európa (a mai főkapitányság helyén) és az István-szálloda kávéháza.

DELI

A szerver. Valahogy ne fárasszák magukat az igen tisztelt etimológusok az ősi argot e nem éppen magyaros hangzású csökevénye eredetének a fölkutatásával. A tudomány illetékes szakkörei: a jassz-nyelv professzorai már rég megállapították, hogy mi légyen volta-képen a szerver, amelynek a fajtája egyébként még alaposabban kihalt, mint a bölényé, mert nem maradt belőle mutatónak sem. De máskülönben is a múlt századbeli Pest szintén csak egy példányt ismer és ennek a sírjánál valószínűen megfordították a szerverek ősi címerét: fehér mezőben fekete retek, keresztbe tett késsel és villával, amelyet egy kilenc ágra összerakott damaszt asztalkendő koronáz; mottója: Ede, bibe, lude; nost morte nullas voluptas. (Együnk és igyunk, mert holnap meghalunk.) Most már nincsen ilyen szekta és ezért elfelejtették e furcsa szót is, amely a nyelvészek szerint a szervírozásból keletkezett. Ugyanis ama bizonyos szerver hivatásszerűen és tagadhatatlan ambícióval azzal foglalkozik világéletében, hogy lakodalom, névnap, jól sikerült ,,pangrot” és egyéb családi örömünnepély alkalmával elvállalja az áldomásról való gondoskodást akár délre, akár estére, de kávétól, vagy kompaktabb reggelitől sem idegenkedik. Ez epikureusi üzem ellátására nemcsak állandóan szerződtetett tüneményes főzőnők és az összes facér pincérek alkalmi szolgálatai fölött rendelkezik, hanem a szükséges anyagi leltár is diszpozíciójára áll, amely inventúrához megfelelő bútordarabok, finom fehér asztalnemű, porcellán- és üvegszervizek, ezüst evőeszközök, tálak és gyertyatartók, valamint a konyhaberendezés összes cikkei tartoznak; mindez – ha kell – néhány száz személyre is. A vendéglátó család huszonnégy, sürgős esetekben tizenkét órával előbb megrendeli a ricsajt, a többit aztán elvégzi a vállalkozó megbízhatóan és a kuncsaft feltétlen megelégedésére. Emberei kiürítik a szobákat, elhelyezik a

magukkal hozott asztalokat és székeket, felszerelik a csillárokat, szépen megterítenek, persze mindezt a vállalat készletéből; virágokkal földíszítik a táblát (tafel) és a falakat.

A konyhában- pedig sürögnek-forognak, sütnek-főznek a szakácsnők és elkészítik a majdnem mindig négyfogásos ,,menüt”. Elsőbben is paprikás pontyot tálalnak, amely, tekintet nélkül az évszakra, nem hiányozhat, mivelhogy akkoriban még nem tudják, hogy a május-augusztusi hónapokban nem fair dolog halat enni. Aztán következik a derékfogás, „házunk híres különlegessége”, mondhatnók: monopóliuma, a szaftos marhasült, amely egészen világos rózsaszínűre pácolódik. (Azóta se láttam ilyen poétikusan halavány, szemérmesen piruló zaftbratent.) Végül lúdpecsenye jelentkezik válogatott salátával és utána különféle torta (sajt nem volt).

Spitzer volt a becsületes neve ennek a szervernek, az emberiség e jóltevőjének, aki mellesleg elsőrangú humoristának is bizonyul. Igaz, hogy évtizedeken át mindig ugyanazt a viccet csinálja. Tudniillik rendesen nagyon késik az ebéd. Az asztal pedig tele van rakva (kis kosarakban) friss házikenyérrel, amikből az éhes emberek előre bekebeleznek néhány darabot. Hát mi lesz kérem, – szólal föl végre a türelmetlen házigazda – kedves vendégeim jóllaknak kenyérrel! – Hiszen épp ezt akarom, – volt a stereotip válasz. – Dehogy is akarja az öreg: örül, ha mindenki derekasan hozzálátott és dicsérte a főztjét.

Deli. A Spitzer-cég m. sz. (mint szerverség) a nyolcvanas években átmegy Deli tulajdonába, aki a város legrégibb cukrászdájában, a ma is meglevő Király-utcai ,,Freund”-nál inaskodva, fölszabadulása után elvetődött Bécsbe, ahol később saját confisérieja volt. Amikor visszakerül Pestre, átveszi e népszerű ,,üzletet” az öregedő és anyagi bajokkal küzködő Spitzertől, őt magát fix fizetéssel alkalmazva. Az új tulajdonos modern, elegáns ember, aki mindenekelőtt törli a szótárból a középkori szerver-kifejezést és kinevezi magát: Tafeldeckernek. Előkelőbb színvonalra emeli az ebédgyárat. Francia szakácsokat, bécsi cukrászokat és livrés inasokat tart, a ,,kellékeket" kiegészíti drága holmikkal, nem szólva arról, hogy a legváltozatosabb ételsor szerepel a tányérokra helyezett nobilis

kartonlapokon. Eddigelé ismeretlen tengerentúli specialitásokkal, primőrökkel, exotikus csemegékkel, melegházi gyümölcsökkel, ritka, régi bor-márkákkal szolgál és nemsokára arisztokrata-körökből is kap bankett-rendeléseket. Később a Fürdőutcában boltot nyit, amelyben februárban is friss szőlőt lehet venni és egyáltalán minden néven nevezendő ínyencfalatot. E delikateszeknek száz százalékos adó dukált volna; dehát nem ismerik a fényűzési adót, mint ahogy a boldog Magyarországon egyáltalában luxusnak tartják az adót. Úgyszólván csak az fizet, aki akar és annyit, amenynyit akar. Amikor pedig a Gresham-palota felépül, D. itt pompozus tea-szalont kreál – a mostani kávéházi helyiségben – ahol soupert is fölszolgálnak. Kossuth Ferenc sokszor itt vacsorázik szűkebb társaságával. Dóczy báró törzsvendég és hű marad a „lokálhoz”, amikor ide kerül a Nádor-utcai ,,Venezia”.

Az utolsó stáció. Húsz évvel ezelőtt a tőzsde kivonult régi, Mária Valéria-utcai házából, amire Deli kibéreli a volt Gabonacsarnokot és a korzóra nyíló tágas termet kávéházzá adaptálja. Ez lehetett talán az első valódi Café-Restaurant, amely délelőtt, délután kávéház, ebédre és vacsorára étterem. Művészi quartett muzsikál itt délután és este. Úgy a kávéháznak, mint a vendéglőnek határozattan, világvárosi a jellege. Az üzlet azonban – „mint olyan” – bizony nem jól megy. A kávés megpróbálkozik bárral, táncestélyekkel, előadásokkal és végül – öngyilkossággal. Ez utóbbi az első kísérletre sikerül. Utódja e helyiségben: a Parnasszus-kabaré, majd a Rex-Lloyd, stb., stb., mind megbukik.

Tüköry. A ,,Tüköry-kávéház. Intim, családias miliője volt a Főút (Arany János-utca) és Akadémia-utca sarkán levő Tüköry-kávé-háznak, amelynek a cégtáblájára röviden és velősen ,,Café”-t pingáltak, amiből aztán – nyilván ezt tartották szem előtt – belföldi és idegen egyaránt megérthette, hogy mit árulnak e boltban. Külön magyar firmára félszázaddal ezelőtt bizony nem igen gondoltak. A „Tüköry” név nem volt protokollálva; ráragadt a helyiségre – az ,,Orczy” mintájára – annak a révén, hogy a kávéháznak hajlékot adó hatalmas négyemeletes palotának, amelynek három utcára való frontja és ugyanannyi tágas udvara volt, hogy tehát ez elsőrangú látványosságnak tulajdonosaként a Tüköry-család szerepelt. Az egyik fiatalabb Tüköry törzsvendége a helyiségnek és múlásával az éveknek egyedüli, irigyelt ura marad az óriási

bérkaszárnyának. Az irigyeltség azonban csakhamar szertefoszlik, mert a háziúr – úgy látszik – nem ügyel olyan pedánsan a budgetre, mint szeretett főbiztosunk (Megjegyzés: E cikk Smith Jeremiás idején íródott.), állandóan többet költ a jövedelménél és adósságot-adósságra halmozva, rövidesen minden bank és egyéb vérszopó neve fölvonul a telekkönyv C. lapján. Utóbb már kényszer-kölcsönt vet ki a lakókra: előleget szed a bérre. Nemcsak a háza volt ,,átjáró", hanem a lakása is, ahol reggeltől-estig ki- és bejártak a végrehajtók, fiskálisok és közjegyzők; ott hemzsegnek az inkasszánsok, uszorások, fizetőpincérek és egyéb kellemetlen, tolakodó népek.

Az ingyen-palota. Végre egy áprilisi hónap utolsó hetében árverést tűznek ki az ingatlanra: ,,esetleg becsértéken alul", amely ünnepélyes aktus a városházi telekkönyvhivatalban, a nagyszakállú Fektor irodavezetői kancelláriájában zajlik le. Megjelenik maga T. is, ám nem azért, hogy talán valami suskust kövessen el, hanem ellenkezőleg: tőle telhetően segítségére akar lenni a „legtöbbet ígérőnek". De senkisem ígér legtöbbet, sőt még legkevesebbet sem. Nem mutatkozik még egy fia licitáló sem: a népszerű árverezési hiénák országos szövetsége sem képviselteti magát. Ebben az időben Pesten a házakra egyszerűen nem lehetett vevőt találni; pár forintért egész utcák voltak kaphatók. Nagyon sok a túlterhelt immobilium és a házbér negyedről-negyedre szinte zuhant lefelé. A meddő árlejtés napjának estéjén a kávéházi ,,kert" törzsasztalánál keservesen panaszkodik Tüköry, hogy tulajdonképen nem a ház az övé, hanem ő a házé, amely szinte ráfekszik, és amelytől nincs egy nyugodt perce sem. Bárcsak valahogy le lehetne tagadni – sóhajtozott – hogy ennek a szerencsétlen tégla- és malter-tömegnek a szerencsétlen gazdája vagyok. Hja, ezt mostanában bizony többen megtennék, ha lehetne, mondogatják a társaságában. Bárkinek ingyen átengedem az egészet, ha az illető átveszi az összes kötelezettségeket – jelenti ki a legkomolyabban a vérig zaklatott tulajdonos, aki már retteg a közeledő fertálytól, a temérdek amortizáció, ráta, kamat, számla, miegymás esedékességétől, amivel szemben a lakbérek túlnyomó részét rég fölvette és „fölélte". A késő esti órákig élénken beszélgetnek a „palota" deprimált urának kifakadásáról, de hát nem jelentkezik vállalkozó, aki megszabadította volna ettől a hodálytól.

Vevő akad. Másnap reggel az asztaltársaság egyik szerény tagja meglehetős szenzáció közepette említi, hogy ő esetleg mégis belemenne ebbe a dologba. Tudja, hogy ez számottevő rizikóval jár, de az az impressziója, hogy helyes beosztással, hatványozott takarékossággal, szigorú felügyelettel és kemény munkával idővel valamikép némi eredménnyel le tudná bonyolítani a tranzakciót. Nem telt bele félóra és már ott ült dr. Weiser nótárius Bálvány-utcai irodájában a két fél: Tüköry és Frankéi Ignác, a bátor legény, akit doktor urnák titulált ak a kávéházban, mert azt hitték, hogy német szerkesztő (a Tükör-utcában volt ugyanis egy német napilap redakciója). Frankéi hallgatagon tűrte a gyanúsítást, pedig sohasem volt diplomája és nem volt a legcsekélyebb kapcsolata valamely hírlappal, még csak előfizetői minőségben sem. A közjegyző – maga is országos hírű financiális szabadúszó – helyettesére: Fürth doktorra bízza az ügyet, aki bizonyos jogi aggályokkal hozakodik elő ez ajándékszerződés tekintetében és azt ajánlja, hogy inkább adásvételi kontraktust kössenek, megállapodva a forma kedvéért bármilyen csekély vételárban, mondjuk: száz forintban. Frankéi az első percben észrevehetően meghökken, de rögtön feltalálja magát és könnyedén kifejti, hogy – miután csak alakiságról van szó – helyesebb talán az ,,egy forint osztrák értékben”. A türelmetlen Tüköry minden megjegyzés nélkül ebbe is belemegy, mire hamarosan megcsinálják az ideiglenes írást. Frankéi kikotorássza fekete pénztárcájából a ,,gulden-cetlit”, gondosan ügyelve arra, hogy a „másik” valahogy ki ne hulljon a portemonnaieból, mert e maradék állami pénzjegy jelenti e percben egész forgótőkéjét. Visszamennek a mit sem sejtő palotába, ahol Tüköry bemutatja jogi utódját az ugyancsak meglepett inspektornak, ő maga a házban levő Mayer-féle étterembe vonul, ahol a vételár fejében pazar lakomát csap. Úgy érzi magát, mint akiből sikeresen és fájdalommentesen kioperáltak egy veszedelmes daganatot. Évek óta nem ebédelt ilyen nyugodtan. Aztán fölmegy az elsőemeleti lakásába és otthagyva a többszörösen lefoglalt ingóságokat, becsomagol néhány iratot, pár ruha- és fehérneműdarabot egy kézitáskába és jókedvűen búcsúzik a Tüköry-háztól a Tükör-utcában, azzal, hogy: Isten veled Frankéi Ignác, engem többé nem látsz! (Ebből aztán szállóige lett.)

Az új korszak küszöbén. Az újdonsült háromemeletes háziúr pedig a felügyelő kalauzolásával végigvizitel a lakóknál és boltosoknál, akik mind nyugtákkal igazolják, hogy 75-100 százalékát már kifizették a

májusi bérnek. A partájok előtt kis dikcióba fog, kijelentve, hogy új korszak kezdődik e viharos múltú udvarokban; ő feltétlen híve a rendnek, pontosságnak és eszményi tisztaságnak. Azt akarja, hogy a lakók – az eddigi vircsaft után – jól érezzék magukat, másrészt azonban nem óhajt elődje szomorú sorsára jutni. Elhatározta, hogy még májusban alaposan renováltat, még pedig minden tatarozási hitel és a népjóléti minisztérium mellőzésével. Kifesteti szépen az összes helyiségeket, elegánsan flóderoztatja az ajtókat, ablakrámákat, bevezetteti az egyes lakásokba a vízvezetéket (amiből eddig csak egy közös vízcsap volt a folyosókon), továbbá a gázvilágítást. Már-már villanylámpást ígért, de az utolsó percben eszébe ötlött, hogy ezt Edison még nem találta föl. Azonfelül a válságos gazdasági viszonyok miatt önként leszállítja a ,,Zins"-t huszonöt százalékkal és ezt a mérséklést öt évre biztosítja mindenkinek. Ez értékes kedvezménnyel szemben azt óhajtja, hogy: Önök, tisztelt barátaim – leben und leben lassen! – járuljanak valamelyest hozzá a költségek súlyos terhéhez és e célból tekintsék semmisnek a T.-nek adott előlegeket, vagyis törleszszék teljes összegben a most esedékes bérrészletet; természetesen erre senkit sem kényszeríthetek, aki azonban május elsején reggel nem fizet, az délig megkapja az épp oly udvarias, mint végérvényes felmondólevelet. Kivétel és meggondolás nélkül mindenki belemegy ebbe a propozícióba, sőt röhögnek a számolni nem tudó „zsornaliszton". Hiszen ezt a csekély áldozatot többszörösen behozza a jelentékeny bérleszállítás és a sokféle renoválás!

A tatarozás. A háztulajdonos azonnal hozzáfog átalakítási programmja lebonyolításához. Elsősorban megbízza Wohanka mestert, hogy bontsa le a rézből készült, meg nem felelő háztetőt, s lássa el teljesen új cseréptetővel az épületet. A cserepessel kötött szerződéssel elmegy M. A. Kohn ócskafémkereskedőhöz, akinél ,,kivágja a rezet" és ennek vételára fejében azonnal föl is vesz 17.000 forintot. Ez az első ,,Baares", ami házhoz áll a házból. Aztán következik a második bevétel: május elsején tizenegy órakor házbér fejében fölvesz 24.600 forintot. Délután két órakor pedig a Staatsbahn pályaudvaráról elutazik a gyorssal Bécsbe. Ahogy a vonat megindul, szintén olyan jólérzés fogja el, mint elődjét, amikor ez megkötötte a szerződést. Derűsen fölsóhajtott: Na, most künn vagyok a slamasztikából, amely vicces mondás ugyancsak szállóigévé vált.

Este a Café Tüköryben megállapítják, hogy az új háziúrnak biztosan már derogál a régi társasága. Másnap aztán a rendőrség megindítja a széleskörű nyomozást, amely még most is erélyesen folyik, de már kevés kilátással, mert nem tudtak daktiloszkópiai fölvételeket készíteni. A tatarozás persze elmaradt és – noha azóta váltakoztak a háziurak – máig sem került erre a sor, ami meg is látszik az épületen. Érdekes, hogy a mostani birtokos családjába megint belekerült egy Tüköry, úgyhogy valamikor esetleg megint Tüköry-palota lehet a házból. A Tüköry-kávéház föltámadásának azonban vajmi kevés az esélye. Az utolsó évtizedben Akadémia-kávéháznak nevezett helyiségben most a Magyar-Olasz Kamara és egy import-cég irodái helyezkedtek el. Ha bank volna ott, még lehetne remélni, hogy hamarosan fölszabadul a lokalitás és meglesz a renaissance-a a Tüköry-kávéháznak ...

Tükör-Tüköry. A Tüköry-palota építője és első tulajdonosa különben egy Spiegel nevű ácsmester volt és ő utána keresztelték el az egyik utcát Spiegelgassenak. Hisz Pesten még a hetvenes évek elején is német nyelvű utcatáblák diszlettek a házakon. Utóbb a háziúr megváltoztatta a nevét Tüköryre (a névmagyarosítók akkoriban majdnem mind ipszilon-végű neveket választottak), de az utca megmaradt Spiegelgassenak, amit aztán az utcanevek általános megmagyarosításával szószerint Tükör-utcára fordítottak.

MOCCA

A Mocca-kávéház a Bálvány-utcában kerek száz esztendeig élt ugyanazon a helyen és ezalatt az idő alatt alig változott. Hiába hozták be a mai világ kávéházi vacsoráját, hiába lett divatos egy időben Budapest majdnem minden kávéházában a zene, a Mocca minden istenáldotta este nyolc órakor becsukott, az ő vendégei nem lumpolni jártak oda, hanem csöndes ebédutáni feketére. Józsi negyvenkét évig volt itt főúr, Pista harminckilenc esztendeig hordta a feketét. A Mocca hosszú ideig a lisztkereskedők kávéháza volt. A háború alatt textilnagykereskedés vette meg ezt a helyiséget. Az 1926-iki tavasz idején pedig táblák hirdették az ajtókon, hogy „Júliusban ismét megnyílik a régi Mocca”. Azonban nem lett belőle semmi.

XII. A Szabadság-tér és vidéke.

CONTINENTAL

Beöthy Zsolt törzsasztala. Az O. K. H. elfoglalta a Nádor-utcai Continental-szállót, amely valamikor népszerűségre tett szert „Holzwarth”, még előbb „Frohner” vendéglős neve alatt. Tágas kávéháza is volt ennek az épületnek, amelyben Beöthy Zsolt már abban az időben jelent meg délutánonként, amikor jobbára még a szomszédos Najgebajde hangos tüzértisztjei népesítették be a Grand Cafét. (A fiatal hadnagyok azonban inkább a szabadságtéri irodaház helyén volt Széchenyi-kávéházat frequentálták, amelyet egy világszép asszony vezetett.) A béke boldog éveiben télen is, meg nyáron is két-két hétig nem jelent meg Beöthy a kávéházban: utazgatott. Tőle ered az a szállóige: „mindenütt jó, de otthon mégis a leg – rosszabb”. Akkor is törzsvendég maradt, amikor a háborús nemzetközi síberek siserahada ütötte fel itt a tanyáját. A ,,tulaj” lehetőleg vigyázott ugyan arra, hogy a piszkos üzleti hullámok valahogy közel ne érjenek illusztris látogatójának „elfoglalt” sarokasztalához, de azért efölött is kiragasztottak a falra egy színes, nyomtatott intőcédulát, hogy „rendőri intézkedés miatt mintát mutogatni tiltva van”. A professzor úr talán e „miatt” nem is mutogatott soha senkinek még egy szerény irodalmi mintát sem. Az emeleti külön teremben pedig évtizedeken át a Petőfi-Társaság tartotta közgyűlési bankettjét, míg egy földszinti szeparéban a Budapesten vendégszereplő külföldi művész- és színész-népség szórakozott hívei társaságában. Szóval: meglehetősen vegyes múltja volt e hotelnek.

A City-kávéházból az infláció idején bank lett.

ORSZÁGHÁZ

A Közúti házai. Külön városrésznek beillő irdatlan telek szabadult föl az Újépület diadalmas lerombolásával. A Tőzsde, az Osztrák-Magyar Bank, a Postatakarék, a Kereskedelmi Csarnok, az Adria és egyéb nyilvános intézmények után a Közúti Vasút szintén ki akarta venni a részét a „lokálpatriotizmus” szolgálatában. A Szabadság-téren való építkezés

ugyanis három évtizeddel ezelőtt némi anyagi áldozatkészséget és hazafias önzetlenséget jelentett, noha Jellinek, a Strassenbahn vezére, remélte, hogy sikerül a befektetett tőkét teljes négy százalékkal kamatoztatnia, ami egyúttal üzleti eredménynek is megfelelt volna. (Megfoghatatlan, hogy mikép harácsolták össze azokat a nagy summákat a hatkrajcáros jegyekből, amelyeket négykrajcáros kedvezményes áron is meg lehetett szerezni.) A társaság tehát a Nádor-utcai vonalon egymás mellett két négyemeletes bérpalotát építtetett.

A társaskör. Érdekes reminiscencia fűződik e házak egyikéhez: az 1900-ban tető alá került Zoltán-udvarhoz, amelynek a Zoltán-utcában van a bejárása. Történetünk idején Sándor Pál a Közúti elnöke, aki egyúttal a Lipótvárosi Polg. Kör élén áll, amelynek az Akadémiautcában a néhai Haas és Deutsch-cég palotájában gyönyörű helyisége volt. Utóbb azonban innét kiteszik az egyesületet és miután a Zoltán-utcában éppen üresedésben van az első emelet, megbeszélik, hogy a klub ide hurcolkodik. Könnyen és gyorsan megy ez a megegyezés, mivelhogy – amint említettük – a Lipótváros képviselője mindkét társaság vezetője. Egy napon aztán híre jár, hogy Fleischl Sándor, dán főkonzul, megvette a Zoltán-udvart három millióért; kissé „túlfizette” ezt az ingatlant – mondogatják a börzén.

„Hajléktalan”. Este a Társaskörben is erről vitatkoznak és dr. Glüksthal Samu, a főtitkár, csak per tangentem megkérdezi Sándor Páltól: ,,persze, az benne van a szerződésben, hogy az első emelet tíz évre a miénk?” Hát a kontraktust a jogügyi osztály csinálja, – így az elnök, – de hiba nem történhet, hiszen annak idején a titkárságnak, bejelentettem a mi szóbeli megállapodásunkat; kétségkívül bevettek egy erre vonatkozó passzust. Mindenesetre azonban lehetne telefonon fölhívni a lakásán Sós igazgatót és őt a rend kedvéért erre nézve megkérdezni. A direktor negyedóra múlva személyesen megjelenik az egyesületben és azt a nyugtalanító fölvilágosítást adja, hogy az új háziúr kizárólag az első emelet miatt ment bele a vételbe, mert ide akarja áthelyezni az irodáit: a szobafestők már dolgoznak is a helyiségekben; a képviselő úr hetekkel ezelőtt szólt ugyan az Egyesület erre vonatkozó igényeiről, de miután ez oldalról nem jelentkeztek a bérleti szerződés megkötése végett, a titkárság joggal föltételezte, hogy az egész ügy tárgytalanná vált. Általános megdöbbenés követi ezt az információt: a kör nyolc nappal a ,,negyed” előtt emígyen hajléktalan.

,,Pali” pedig halálsápadtan fölemelkedik helyéről és kijelenti, hogy ezennel lemond az elnökségről; az ő szava annyi, mint a közjegyző előtt történt megállapodás és miután – mellékes, hogy a saját, vagy másnak a mulasztásából – nem felelhet meg az egyesülettel szemben vállalt kötelezettségeinek, levonja ennek a konzekvenciáit, egyben azonban viseli azt az anyagi kárt, ami ebből kifolyóan a klubra hárul. Érthető módon konsternálja ez esemény a jelenlevőket, akik néhány percnyi eszmecsere után átalakulnak deputációvá, bérkocsikért telefonálnak és a kései esti óra ellenére azonnal áthajtatnak a Városmajorba, Fleischl villájához. A főkonzul úr – amikor meghallja, hogy mi a baj – egy előkelő gesztussal szétvágja a gordiuszi csomót: kiveszi asztalfiókjából a szerződést és kettétépi, így intéződött el egy csapással az elnökség és a lakás körül beállt krízis. A házat pedig néhány héttel később megvette gróf Mikes 3.5 millióért.

A Békaverte. A Vécsey- és a Nádor-utca sarkán volt a Közúti második bérpalotája, mindkét útvonalon külön kapuval és lépcsőházzal. Még ott büszkélkedik a Duna felé néző oldal tetejének a párkányán a Közúti monogrammja: a B. K. V. R. T. (ma a beszkáros divat idején bizonyára azt mondanák, hogy „Bókaverte”), de maga a hajdan híres részvénytársaság már eltűnt a föld színéről. Az akciák beleolvadtak a ,,B. Sz. K. R.”-ba, a sok ingatlanból megalakították a Novát, a Nádor-utcában: a börze előtt fölszedték a síneket, a kocsikat átfestették, az igazgatóságot szintén. Az 1902-iki esztendőben épült ez a ház, de ennek épp úgy, mint a Zoltán-udvarnak, a helyrajzi száma már nem szerepel a Nova telekkönyvében, mert néhány év múlva ezt a sarok-épületet is eladták (nehogy a Nova árfolyama elbizakodjék). Ennek a majdnem az egész utcai frontot elfoglaló huszonkétablakos, tágas és magasföldszinti helyisége soká üres, sőt vakolatlan maradt, mert itt a ,,legelhagyatottabb extravillánban” (a jelen század első éveiben így beszéltek erről a „vidékről”) még a lakásoknak is nehezen akad bérlőjük. A Közútinál azonban erősen bíznak benne, hogy mihelyst a tőzsde a korzóról átköltözködik a Szabadság-térre, a különféle terménykereskedők, bankárok majd „szétkapkodják” ezt a lokalitást, amelyet aztán tetszés szerint való nagyságú irodákká lehet parcellázni. Gál Károly, a társaság igazgatója, – akinek a reszortjába tartozik e bérház adminisztrációja, de a főfoglalkozása mégis mint az „állandó választási bizottság” állandó elnöke az időközi tőzsdetanácsosi választások

előkészítése és a korteskedés irányítása volt, – ez a mindennap a börzén megjelenő népszerű direktor és városatya pláne biztosra veszi, hogy nagyszerűen kiadja az „üzleteket”.

Üres helyiség. Mindinkább közeledik azonban az új börzepalota fölavatásának ideje, az érdekeltség irodái már elhelyezkedtek magában a tőzsdeépületben és ennek a szomszédságában, a Vasút házába is került néhány büró, de csak az emeletre (mert itt olcsóbb és kényelmesebb a helyiség), ám a boltokra nem reflektál senki, hisz még a börze házának a földszintje is csak részben van kibérelve. Ekkor aztán megszorultságukban kiadták az egész lokalitást Gárdonyi József, régi kávéházi szakembernek, aki az időben az O. K. H. égisze alatt működő Főpincérek Hitelcsoportjának az elnöke volt, (1926-ban pedig, amikor e sorok íródtak, a Kávésok Országos Szövetségének a vezére; időközben meghalt). Az 1905-ik évben, a király születése napján, itt megnyitotta az „Országházhoz” címzett kávéházat, míg a tőzsdét csak mintegy három hónappal később telepítették át a Mária Valéria-utcából. Ezalatt a negyedév alatt tökéletesen „kiszáradhatott” a festés, a falak faburkolata és a butor; a látogatók nem igen zavarták ezt a processzust. No de ez elvégre előrelátható volt!

A börze kávéháza. Amikor aztán a tőzsdepalota üzembehelyezésével sem szűnt meg a stagnáció, bizony nyilvánvalóvá vált, hogy ez az Országház nem épült szilárd talajon; valami defektus lehet a konstrukcióban. „Tévedés a kalkulációban” – mondják a börzén. A kávés nem számolt azzal a faktorral, hogy magában Merkúr templomában is rendeztek be kávéházat, amely körülbelül egy kataszter holdat tevő területet foglal el és amelybe nemcsak az utcáról, hanem az udvaron át, az arany borjú-tánctermek bármely részéből télen-nyáron közvetlenül, – kalap vagy esernyő nélkül – el lehet jutni. A kávéházi szükséglet ilyformán teljesen fedezve volt, úgy a börze belső emberei, mint külső vendégei részére. Az Országházra tehát lanyhának mutatkozott a hangulat. Upor, aki már a régi gabonacsarnokban – mint Heszmann utóda – bérelte a kávéházat, átvette a börze iromba helyiségét, amely csakhamar, mint ,,Az upor” közismertté lett. Épenséggel nem prezentálódott barátságos vagy kedélyes helynek, pagodára emlékeztető csilláraival. Feltűnően alacsony volt ez a hodály, amelynek falait olyan furcsa vakolattal borították, mintha magtár lenne. Do azért mindig tömve volt a füstös és lármás „Grand Café”. A börzeánerek és ezek

függelékei nem keresték sem az eleganciát, sem a kényelmet és nyugalmat. Estére pedig átalakult hangversenyszálává az upor, ahol a bosnyák gyalogezred zenekara koncertezett, – nyáron künn a nagy terraszon – a karmester személyes vezetésével. Ez amolyan Militair-Kapelle-frázis volt, mintha a karmester másként is dirigálhatna, mint személyesen. Szóval éjjel-nappal szakadatlanul folyt a vásár. Nemcsak a reggelinél (és nemcsak hétköznapokon), hanem sátoros-ünnepeken hajnali egy órakor is (amikor már „megjött Amerika”) lehetett itt októberi búzát venni, vagy eladni, esetleg prémiát fizetni vagy „húzni” Credit-re, (amikor már beérkezett „Frankfurt”). Az „Országház” mint kávéház. Ezzel szemben az „Országház” ajtaján, mintha láthatatlan betűkkel ki lett volna írva, hogy: Lasciate – minden üzleti gondolattal, voi ch'entrate! Ama tőzsdések tuszkulánuma volt ez a csarnok, akik békésen feketézni, olvasgatni vagy kedélyesen és halkan beszélgetni akartak, tehát kifejezetten softmentes helyet kerestek. Csakhogy kevesen voltak ilyen különcködő remeték. Az első reggelen a tanács néhány tagja és több ,,jobb ember” jelent meg. Az atmoszféra finom: a „lózung” azonban ordináré. A vendégek fölötte meg vannak elégedve, főleg a kávé minőségével. Frey Kálmán tanácsos (ma: alelnök) fölveti azt az ideát, hogy a premiere kávéját le kellene „szögezni”: egy literes palackot megtölteni, azt lepecsételni és mint típusmintát a tőzsde-bíróságnál deponálni, hogy mindig kontrollálni lehessen, vajjon nem hanyatlik-e a qualitás. De hiábavaló minden: a börze embereinek zöme nem az ízes kávét, vagy a jótársaságot keresi, hanem keresi a kereseti lehetőségeket. Mellékes a csend, tisztaság és figyelmes kiszolgálás; egyáltalán semmi sem fontos, minden eltörpül azzal a dogmával szemben: lássuk, hogy miből élünk. Az Országház néhány évig „exclusiv” marad; az odajáró csekély számú vendég kitűnően érzi magát, a kávés kevésbbé. Konzekvensen kerülik e kávésboltot a tőzsdei magánforgók, mert – mondjuk – e felekezetnek nem imponál az exquisit kávé tejszínhabbal, inkább isszák a kávét minden hab, ha kell: minden kávé nélkül, de semmiesetre sem üzlet nélkül. „Tessék az ajtót becsukni” ilyen szövegű tábla függ a bejárásnál; helyesebb lett volna az az invokáció, hogy „Tessék az ajtót kinyitni”.

Az Országház „mint olyan”. Azt tartják, a gyermek életpályájára befolyással van a név, amit születésekor kap. Az Országház-kávéház sorsa – nagy későn ugyan – szintén összekapcsolódott az Országházzal. Amikor

1913-ban karhatalommal eltávolították az ellenzéket a tisztelt Házból, a képviselők itt gyűltek össze reggelire, majd a kártyaszobában tanácskoztak, végül kivonultak a parlament palotáját körülzáró katonai kordon elé, hogy tiltakozásuknak kifejezést adjanak. Innét datálódik a helyiség fellendülése. Éppen hét évig tartott az üzleti vergődés, a hét szűk esztendő után következett a kövér esztendők sorozata. Az összes újságokban mindennap szerepelt a kávéház, mint fiók-országház. Reggelenként néhány tucat kíváncsi tér be ide, hogy szemtanúja legyen a históriai eseményeknek. Természetesen munkapárti honatyák is szép számmal früstökölnek a politika márványasztalainál, azonkívül az elmaradhatatlan hírlapírók. A parlamenti tudósítók szindikátusa Lenkey Gusztáv vezetésével a kávéházba teszi át a főhadiszállását. Minden vidéki és egyéb idegen fölveszi a programmjába az Országház-kávéházat. Délután, este is tartottak ülést a képviselőházban, tehát ez órákban szintén akadnak vendégek. Tisza István kitűnően reklámírozta a kávéházat.

A kávéházi újonc. E fiókparlament legszánalmasabb alakja – gróf Andrássy Gyula. Meglátszik rajta, hogy talán még sohasem volt kávéházban és egyáltalán nincs tisztában az ilyen intézménynek az „alkotmányával és közjogi helyzetével”. Tárgytalan tekintettel és némileg félszegen leül társaságával a közép sor egyik asztala mellé (tehát azt sem tudja, hogy ,,fal mellett levő” helyet kell elfoglalni) és szóra sem méltatva a hajlongó ruhatárost, prémsipkájával a fején és városi bundájában telepedik le. Akkoriban egy bájos szőke fiúcska volt az újságos, aki nyalábszám hordja az asztalhoz a napi- és hetilapokat és kínálgatja a „kegyelmes Excellenc”-nek (tudakozódott, hogy „milyen címzés dukál a nagyúrnak: az egyik vendég azt mondta, hogy kegyelmes urnák, a másik, hogy Excellencnek szólítsa). Ám hiábavalónak bizonyul minden buzgalom: Andrássy még csak a szokásos barackot sem nyomja a kis legény buksi fejére. Nem vesz tudomást sem a pincérről: nem rendel semmit, sem a főúrról: nem fizet semmit. Három pohár vizet szolgálnak föl neki: nem nyúl hozzá és a hagyományos három krajcárokat sem hagyja ott a tálcán. A közönség – elég tapintatosan – nem molesztálja az országos nevű politikust holmi kíváncsi érdeklődéssel és bizony a gróf úr sem veszi észre, hogy még vannak egynéhányan abban a lokálban. Andrássy államférfiúi kvalitásaival itt nem akarunk foglalkozni, azonban nem hallgathatjuk el, hogy semmi

talentuma sincs a törzsvendégséghez. Ha ilyen a legitimizmus, akkor inkább legyen republika, – mondanák ma a pikkolók.

Egyéb vendégek. Fokozatosan ide szoktak az Omke, a Keleti Akadémia, a Földművelési és az Igazságügyi minisztérium, a Kereskedelmi és Ügyvédi Kamara, a Kúria és a Tábla emberei. Ady Endre, Ambrus Zoltán, Osváth Ernő, Ignotus, Fenyő Miksa, Balkányi Kálmán mindennapi látogatók. Egyidőben három lapot szerkesztettek itten: a Szerdát, a Nyugatot és az Omkét. Ghülányi, Darányi, Polónyi, Balogh Jenő, György Endre, Vázsonyi miniszter korukban is bejártak. Pedig Nagy-Magyarországon ritka látványosság volt egy v. b. t. t. – aktiv miniszter a kávéházban. Végül délutánonként a Lipótváros hölgy közönsége zsúrozott az Országházban.

Történelmi idők. Kitört a háború: a kávéház nívója nem sülyedt: távol tartotta magától a valutázó, tőzsdéző spekuláns- és síberhadat. Az összeomlás zavaros napjai és a kommün leviharzása után, az atrocitások korszakában a helyiség megint néptelen lett. Pedig akkoriban az Uporban már belépődíjat szedtek, hogy valahogy visszatartsák a tömeget. Napirenden voltak ehelyütt a razziák. Egy őszi reggelen pedig vitéz oláh katonák offenzívája ugrasztotta szét a seftelőket a tőzsdeépület földszinti barlangjából és a szabadságtéri sétányról. Magam is ott tartózkodtam a téren – ahol a lap részére jegyezgettem az „előfordulásokat” – amikor az emberek egymás hegyén-hátán menekültek az attak elől. Sohasem voltam futóbajnok, tudtam tehát, hogy nem tarthatok a vadul rohanó tömeggel. Bizonyos fatalisztikus nyugalommal leültem – ott, ahol éppen álltam – a park egyik alacsony rácsára: jöjjön, aminek jönnie kell. Többször is bravúros sortüzet adtak le a dsidások egy vezérkari őrmester kommandójára és kivont karddal üldözőbe vették a népet. Nagyon sokan súlyosan megsebesültek. Közvetlenül előttem ellovagolt a svadron, rám pislantottak, rohamsisakjuk alól, de – úgy látszik – azt hitték, hogy hivatalból (mint városi ,,promenád-őr” vagy ilyesmi) ülök ott a kerítésen és nem történt bajom. A ,,szabadság-téri csata” lezajlása után Stern, az Upor akkori tulajdonosa, gyors elhatározással kitessékelte megmaradt vendégeit, lehúzta a redőnyöket azzal, hogy slusz: soha többé nem nyitja ki ezt az elkárhozott kávéházat. Megunta az örökös hatósági zaklatásokat és az ezekkel járó idegtépő kellemetlenségeket. (A tőzsde-buffet bérletét azonban megtartotta.)

Az átcsoportosulás. A kilódított vendégek megtanulták ,,Höfer”-től, hogy mit kell ilyen katasztrófa után csinálni: át kell csoportosulni ... A szabad ég alatt megtartott rövid Kriegsrat után úgyszólván testületileg „meneteltek” az Országház-kávéházba, hogy ott „beássák” magukat. Egyszerre csak betódul vagy kétszáz idegen az elárvult helyiségbe. Tűrhetően viselkednek, hát kénytelen-kelletlen kiszolgálják őket. Már a második napon azonban itt tartottak razziát. És most következett az az operettszerű „intermezzo”, hogy míg a tőzsdések, akik hozzá voltak szokva ehhez a hatósági eljáráshoz (és erre előkészültek), mindnyájan alaposan igazolják magukat: a többi rendes, békés, tisztességes és az üzlettől teljesen távol álló vendégnek nem volt fényképes legitimációja. Tehát épp az ártatlan látogatókat előállították a vadász-utcai kapitányságra. E lateinerek, magányosok és egyéb polgárok persze megfogadják, hogy életükben ide többé be nem teszik a lábukat..

Az. eluporosodás. Az Országház pedig el van veszve; nem kerüli el a végzetét. Meddő minden erőlködés: a kávéház fokozatosan eluporosodik. Végül már egészen rendszeresen organizált börzét tartanak külön szokásokkal, szabályzatokkal és Kursblattal, szükség esetén választott bírósággal. A hivatalos órák hajnaltól késő estig elhúzódnak – vasárnap is – és a felszínre került árak miatt a budapesti és bécsi lapok pontosan és terjedelmesen beszámolnak e magánforgalomról. Este kilenc órakor jelentik, hogy a hangulat ilyen meg olyan – ez volt a tudósítás utolsó bekezdése. Direkt telefonösszeköttetéseket létesítenek. Az összes bankok, a Pénzintézeti Központ, Jegyintézet képviselői résztvesznek a lázas üzletben. Minden egyes valutának, minden egyes értékpapír-csoportnak külön (egy-két asztalból álló) korláta van, amely körül a kulisz csoportosul, nyíltan és fennhangon pénzt vagy árut kínálva. Vasárnap délben e börzén pontosabban meg lehet állapítani a Hitel kurzusát, mint most hétköznapi 12 órakor a másik tőzsdén. Később a kávés megpróbálkozik a blokkrendszerrel: minden belépő quasi előleget adott a konzumra. Dehát semmikép sem lehet holmi numerus clausust csinálni. A rendőrség végeláthatatlan, erélyesebb beavatkozása sem segít, sőt az sem, hogy minden harmadik asztalhoz sisakos rendőrt ültetnek.

A második korszak. Végül Gárdonyi is megsokallotta ezt az állapotot és az „Upor” módszeréhez folyamodott. Az 1923-ik év egyik februáriusi estéjén leereszkedtek a „görredőnyök”, amelyek aztán nem repültek fel

másnap reggel sem. A tél és a haute saison derekán állítólag égető szükség volt sürgős renoválásokra. A valóságban a kávés el akarta szoktatni eddigi hívatlan vendégeit. Olyan látogatókat kívánt megint, mint a ,,régi jó Budapest” idején, akik nem magánforgalmi, hanem magánkávézási szándékkal jönnek. Aztán táblák jelentek meg a lezárt ajtókon, hogy a helyiség két hét múlva újra megnyílik, de semmiféle üzletkötést nem fognak megtűrni. Így indult az Országház Numero II.

A harmadik periódus. Vagy háromnegyed évig tényleg a régi módi emberséges és nyugodalmas kávéházi üzem funkcionált megint, míg aztán ugyanez év október 12-én véglegesen lezárták a helyiséget. A tőzsde leszámoló hivatala tette rá a kezét, hogy ide áttelepítse azokat az irodákat, amelyeket a börze-palotából kilakoltattak, mivel ez utóbbiak helyiségeiben a giro páncéltermeket akart létesíteni. Akkoriban Budapesten a tőzsde volt a tulajdonképen közélelmezési hivatal. Azt gondolták, hogy az aranyjuezi napok örökké fognak tartani, tehát megfelelően be kell rendezkedni. A tőzsde hatalmas palotája szűknek bizonyult. Már-már arról volt szó, hogy a Szabadság-teret üvegtetővel látják el, hogy ott lehessen papírokat venni és eladni. A nemrég elhalálozott Kugler Mihály koncessziót kapott egy sínautós vasútra, amely az egyik kreclitől a másikhoz vitte volna az embereket. A giro pedig a jegyintézet palotájára reflektált, amelyet alagsorral összekötöttek volna a börze épületével. A kávéházban csakhamar megindult az építkezés, mire azonban félévi megfeszített munka után elkészültek az adaptálással: a parketten is „elkészültek”; az inflációs konjunktúra őrületes kalamajkája egy irtózatos diszonanciával hirtelen megszűnt. Az emberek tönkrementek és elszéledtek és a gironak dehogy is volt szüksége új boltokra. A régi helyiséget is albérletbe adhatta volna. Ismét szépen lebontották tehát a Rabitz-falakat. Kihordták az irodabútorokat és hozzáfogtak a kávéház újra való berendezéséhez. Rövidesen megkezdődött az Országház III. érája, mint „Café-Restaurant”, amiben azonban az öreg Gárdonyi már nem sokáig gyönyörködhetett.

A Szabadság-tér legrégibb helyisége: a Szabadság-kávéház, a háború ideje alatt sem változott; atmoszférája és közönsége ma is ugyanaz, mint negyedszázaddal ezelőtt.

A „zakkeltrégerek” kávéháza, valamikor a Szerecsen-utcában (Goldfinger), utóbb a Rudolf-rakparton volt: a Tőzsde-kávéház. E helyiség nappal zárva volt és hajnali egy órakor nyitottak, amikor itt gyülekeztek a szakmabeli gabonamunkások és a terménycégek megbízottai, akik megszervezték a napi penzum csoportjait. Nyáron háromkor, télen ötkor kezdődött a nehéz munka az elevátorban, a pályaudvarokon, a hajókon és városi raktárakban. Ma már nincs ilyen kávéház, aminthogy alig van munkás vagy munkaalkalom ...

XIII. A Sugár-úton.

KÖNYÖK-UCCA

A Sugár-út. A Sugár-út neve egyúttal programm volt. Ám nem azt jelentette, hogy fénytől, pompától sugárzik majd ez a házsor, hanem inkább mértani megjelölés kívánt lenni, amint ez jellemző német nevéből (Radialstrasse) is kitűnt. Pestnek és Budának az 1872-ik évben elhatározott egyesítése előtt fogant meg ez egyenes és széles út terve gróf Andrássy Gyula bodor hajfürtjei alatt, aki után egyébként csak a nagy államférfiú halálakor keresztelték el e legsajátosabb alkotását. Az új útvonal megnyitásának a Király-utca adta meg az árát, amelynek innét kezdődik a rohamos lefokozása; mindaddig ugyanis kizárólag e girbe-görbe, szűk és illatos, de igen népszerű sikátoron át lehetett a stadtwaldlit megközelíteni. Deák Ferenc erre utazott naponta kifelé a négykrajcáros nyílt omnibuszon; az udvar, nevezetesen Erzsébet királyné, szintén itt hajtatott ki a ligetbe. Talán éppen őfelségére való tekintettel foglalkozott a providenciális külügyér ilyen városszépítészeti és városépítészeti ügyekkel.

A pesti közgyűlés ellenzéke akkoriban kifogásolta, hogy miért nem a Marokkói-utca folytatásaként cirkalmazták ki ezt a sugarat, amely aztán – kettészelve az egész várost – nyílegyenesen kivezetne a Dunaparthoz. Mostanában merőben érthetetlen ez okvetetlenkedés, mert hiszen, ha léniával a mai Gróf Tisza István-utca tengelyén végigmegyünk a mappán, azt látjuk, hogy a vonal emígyen rézsút betorkolna a keleti pályaudvar mellett meghúzódó csendes Verseny-utcába, amelynek leghíresebb

nevezetessége a – postahivatal. Hát éppen ide vezetne Budapest grandiózus palotasora? Eltekintve ettől, barbár módon keresztül kellene rontani az Erzsébet- és Terézváros, nemkülönben a Körút háztömbjein. Hanem mindez ellenvetés éppen csak a jelenlegi helyzetnek felel meg, míg hat évtizeddel ezelőtt bizony mindegy lett volna, merre irányítják a „radialt”, mivel az sehol sem tört volna át, – hogy úgymondjuk – tankszerűen a beépített városrészeken és a „Stefánián”. A mostani VI–VII. kerület, amelyből csak 1882-ben hasították ki az „Erzsit”, ugyanis e régmúlt időben kövezetlen útvesztőkből, földszintes házacskákból, üres telkekből és szántóföldekből állott, míg a Központi indóház helyén nagy mezőség terült el. Vagyis ebből a szempontból egyrement volna, merre halad az új ut. A városi oppozíció tehát nem egészen ok nélkül – destruált.

A Könyök-ucca. A „Váci bulvár” egyik mellékága: a mai Fonciĉre-palota helyén sötétlő Ellbogengasse volt a rombolás, illetőleg a meginduló építkezés első áldozata; utána következett a gettó többi része. A téglagyárak fölött is rendelkező pesti Municipalbank kezdte meg a munkát; az övéi voltak a Nagymező- és Jókai-ucca között (az Operaház oldalán) elterülő bérkaszárnyák. Közbejött azonban afc 1873. évi tőzsdei földrengés, amelynek e házkollekció ugyan tudott ellentállni, a pénzintézet azonban már nem: megbukott. A hét vakolathalmazt aztán potom áron megvette Haggenmacher (egy bögre káposztáért – „für ein Heferl Kraut” – amint a tűzözön előtti, ferencjózsefi években mondták). Nevezetes épület ugyanez oldalon, szemben az említett komplexummal a Nagymező-utca másik sarkán levő ház. Itt egy földbesüppedt, lakhatatlan, elhagyott „ruina” lapult meg és amikor ezt lebontani akarta«, a derék tótocskák félórás meddő erőlködés után letették a csákányt azzal, hogy: Ja to nye robim! Kitűnt, hogy a régi falak valami bástyaszerű módon voltak építve, úgyhogy azokat csupán dinamittal lehetett volna fölrobbantani, ami nem volt kéznél, mert Nobel a szilárd nitroglicerint csak később találta föl. Az építőmester parancsára erre a szorgalmas slovákok átváltoztak demoláló munkásokból téglahordó napszámosokká és a kőművesek e várfalakon megkezdték a „ráépítést”, annak utána, hogy hamarosan megkapták ehhez Lukács városi főmérnöktől a hivatalos engedélyt. Az új ház földszintje ennélfogva olyan magas volt, hogy az ott megnyílt polgári kávéházba valami hat-hét lépcsőn kellett fölmenni, ami tudvalevően nagy akadálya egy ilyen helyiség föllendülésének. Szinte komikus látványosság volt, ahogy a kirakatokban

egy-egy vendég úgy festett, mint a kávézás szobra magas piedesztálon. Amikor évtizedekkel később egy bankfiók foglalta el a lokalitást, a modern technika már annyira fejlődött, hogy a „félemeletet” mégis „leépítették”, de csak az Andrássy-úti fronton, míg a Nagymező-utca boltjai még ma is 80 cm.-rel az aszfalt-tenger színo fölött vannak.

A zöld koszorú. Legtovább és legcsökönyösebben tartotta magát a Könyök-uccában a Grüner Kranz. Muszáj német nyelven ideírni a nevét, mert mint „Zöldkoszorú” soha sem ismerte senki ezt a házat. De amikor egyszer nagyon is felszökött a liszt ára, ennek az utolsó „hírmondó”-nak is meg voltak számlálva a napjai. Krausz, a Gizella-malom tulajdonosa, ugyanis ide építette palotáját. Erre a házra mondta aztán lipótvárosi jelöltsége korában, hogy ha „mindjárt rámegy ez a viskó, mégis én leszek a City követe”. Krausz Lajos azonban sohasem lett az V. kerület képviselője, pedig félig-meddig folyékonyan olvasta föl programmbeszédét a Vigadóban. Apja, az öreg Mayer, ugyan dohogott, hogy „azt tudtam, hogy a Lojos nem tud írni, de meglep, hogy még olvasni sem tud”. Megyeri Krausz megmaradt szentendrei képviselőnek; az Andrássy-úti ingatlan pedig ma a Kereskedők Menházának a tulajdona, amely szintén az ő alapítása.

Herr von Stein. Az ellenkező oldalon eleinte csupán Stein építette föl ízléstelen gipszfigurákkal telerakott háromfrontos Stein-palotáját a Váci-út

sarkán: a mai Hazai takarékot. Ez a Stein merész gabonaringekkel szerezte óriási vagyonát és nemesi címerét, amelynek pajzsát két részre osztotta egy hat arany karikát mutató széles sáv. Talán a millió hat zérusát szimbolizálta ez a vonal. A felsőrészen zöld mezőn három ezüstös kalász tartózkodott, míg az alsóban látható volt a Duna a Lánchíddal; mivelhogy itt is büszkélkedett egy Steín-palota a históriai Braun-kocsmával (a mai Dunapalota helyén). Hírhedt zabcorner volt e gabonakereskedő utolsó vállalkozása, összehordta a fővárosban és vidéken fölkutatható egész készletet, hogy aztán kénye-kedve szerint diktálhassa az árakat, főleg a konterminőröknek. Utóbb már a lóvasút üzemében zavarok álltak be, mert Jellinek intézkedésére nem zabbal, hanem szénával etették az állatokat, amelyek legyengülve, nom igen győzték a menetrendszerű teljesítményeket. Csupán a versenylovak éltek még zabon; ezeknek a részére tízfontos expressz posta-collikban hozták Bécsből a napi porciókat. Bismarck szállóigéjét, hogy csak az ökör konzekvens, mert mindig szénát zabál, ki kell egészíteni a nemes pedigréjű paripákkal, amelyek tántoríthatatlanul zabhoz ragaszkodnak. Amikor pedig a gabonacsarnok statisztikusai szerint az egész országban már egy szem portékát sem lehetett találni, egy derűs májusi hajnalon jöttek a fürgelábú hírnökök és pihegve szóltak a Herr von Steinnak, hogy a városi vám előtt háromszáztíz szekér roskadozik és sorakozik, amely a szélrózsa minden irányából zabot visz a magazinjaiba, annak utána, hogy az előző esten kidobolták Pest vármegye községeiben, hogy ilyen meg ilyen áron bárki liferálhat. Ugyanezt a kihirdetést tervezték a Bácskában és túl a Dunán. A mesterségesen felhajtott árak folytán – mint mindig – ezúttal is a föld alól került ki az áru. „Májusban nemcsak az új termés nő, hanem a régi is!” Az öreg üzérkedő rögtön beszüntette a vásárlást; összeomlott a svence és ő maga is. Ősi hagyomány: a spekulánsnak, ha vagyont szerez és ezt meg akarja tartani, idején likvidálnia kell engagementját ez árnyékvilágban. Emberünk teljesen elszegényedve, saját kezével véget vetett kalandos életének, de nem a saját Stein-palotájában.

„Mesztetits.” A sugár-úti Stein-ház mellett levő Saxlehner-palota a legkésőbb tető alá került épültééi sorozatába tartozik a mai Andrássy-útnak. A telke valamikor az egyik Festetich grófé volt és az ott üzemben levő Neptun-fürdőt mindenütt „Mesztetics-bádnak”' nevezték. Nagyon rosszhírű volt ez az intézmény és épp ezért bizonyos körökben igen jó hírnek és

népszerűségnek örvendett. Itt volt ugyanis Magyarországon az első „családi fürdő” és ennek célszerű voltához hozzájárult a „második kapu”, amely a Kétszerecsen-(Paulay Ede)-utcára nyílott. Ezen diszkréten besétáltak a hölgyek, míg a Könyök-utcai entrén az urak igyekeztek befelé, de ez nem volt törvény, sőt lehetett fordítva is, mert a ődolog az maradt, hogy a háromudvaros átjáróház közepén levő vityillóban föltünés nélkül találkozzanak a párok. Sokat beszéltek a városban kapcsolatban ezzel a düledező gyógyintézettel holmi pásztorórákról; valószínűen egy Pásztor (Politzer) nevezetű órásnak ott lehetett az élénk forgalmat lebonyolító műhelye . . .

A fiók-vurstli. A hetvenes évek gazdasági csődje megakasztotta az építkezés folytatását. Egy Temesváry nevezetű vállalkozó ekkor koncessziót kapott arra, hogy a Stein-háztól az Oktogonig ideiglenes bódékat emeljen és egy-kettőre el is készültek e szellős boltok. Az elsőben a még ma is üzemben levő May-féle fényképészeti atelier kezdte meg pályafutását, mint gyorsfényképész; utána következett tarka összevisszaságban: huszonhétkrajcáros bazár, bolha-aréna, ,,négy tál étel kenyérrel húsz krajcár”-féle étterem, Fantoches-bábuszínház, végeladási csarnok, Berger-féle laterna magica-előadás (mozi persze még nem volt), ringlispiel, állatsereglet, gyorsárusító, panoráma és hasonló szenzációk sokasága. Verklis és csinadrattás, zajos élet zsibongott e fiók-vurstliban, melynek törzsközönségéhez a capinstrangig a hófehérkabátos bakák és hölgyeik tartoztak. (Az Operaház helyén a Teleki-tér elődje: a sifmanszplac terült el.) Csak a nyolcvanas években bontották le a Sugár-úton az összeeszkábált barakkok egyikét-másikát, a meg-meginduló építkezés céljaira, amely mindazonáltal nem igen akart élénkülni. Az 1885-iki országos kiállítás alkalmával még mindenfelé palánkokkal elkerített üres telkek tátongtak a fakockákkal borított utón, amelynek a végén, a ligetben, egy furcsa óriási „fogpiszkáló” emelkedett (kőalapzaton függőlegesen álló nagy zászlórúd). A kiállítás főbejárása nem is itt volt (a milleniumi már igen), hanem a király-utcai fasor végén, az Iparcsarnok előtt, amely akkor épült. Ebben az évben azonban már elkészült a dalszínházzal szemben a MÁV nyugdíjintézetének bérháza a Reuter-kávéházzal és a Ruscher-étteremmel.

OPERA

A Pantheon. Az Opera-kávéház ma valóságos Pantheonja a magyar énekművészetnek; falai tele vannak aggatva operánk nagyjainak képeivel. E termek törzsközönsége mindig a dalszínház művészeiből kerülközött és alapítója: Pikler, egy félbemaradt orvos, aki maga is muzikális volt, féltékenyen őrködött helyiségének apart jellege fölött; a személyzet ki volt oktatva, hogy semmiesetre se tűrjön valami nemkívánatos inváziót. Képzelhető, hogy milyen megrökönyödést kelt e nívós helyen, amikor valamelyik téli reggelen beállít egy hamisítatlan lengyel polgártárs pubifrizurájával és a hozzávaló kacér fürtökkel. Igaz, hogy majdnem kellemes benyomást tett jól ápolt ősz szakállával, intelligenciára valló arckifejezésével és nehéz selyem kaftánjával, de amikor prémes sapkával a fején odaül az első széles tükörablak alá, már a pikkoló is kötelességének tartja őt arra figyelmeztetni, hogy ,,Besetzt”, mire a kéretlen vendég visszavonul az egyik homályosabb sarokba, várva a ganimedet. Na hiszen várhatott. Végre halkan megkocogtatta nagy brilliáns-gyűrűjével az asztallapot, amely botrány nyomán személyesen megjelen a főúr és szigorú pléhpofájával ajánlja a nem rokonszenves alaknak, hogy itt ugyan ne zajongjon. Kérem – szerénykedik az előkelő idegen – én csak egy csésze . . . Polisik nem lesznek kiszolgálva – szakítja félbe a pincér a rendelést. „Mondja, könyörgöm, a gazdája beleegyezésével tessékelnek ki engem?” – „Igenis, a chef úr izeni, hogy parancsoljon lehetőleg rohamosan távozni, mert ez egy művészeti lokál”. „Bocsánat, de erről fogalmam sem volt; ki kellene írni az ajtóra, hogy ez milyen zártkörű helyiség. Csakugyan nem vagyok kinclér és kéretem a kávés urat, hogy ne haragudjék.”

Az új háziúr. Ezzel emberünk nyugodtan és illedelmesen otthagyja a kávéházat és a kapun át bemegy a házmesterhez. „Fogja, barátom (ezüst forint) és mondja meg, hogy kié ez a ház?” – „A Deutsch Számi úré, aki a Nagykorona- és Fürdő-utca sarkán lakik, de most – mint mindig délelőttönként – a fiúárvaházban tartózkodik, amelynek ő az elnöke.” A galiciáner azonnal kihajtat konflison az Andrássy-úti villanegyedbe és ott fölkeresi a háztulajdonost. „Lewy vagyok Varsóból; Wolfner bőrgyáros a vőm és szeretnék a leányommal egy városban lakni. Kiszemeltem magamnak az ön bérpalotáját, meg akarnám venni.” – „Nem eladó!” – „Hiszen azt tudom, hogy nem volt szándéka megválni az ingatlanjától, mégis, ha kivételes árt kapna ...” – „Hát jól van: negyedmillió forintért odaadom.” (Képtelen ár volt.) – „Rendben van, menjünk a közjegyzőhöz és

csináljuk meg a szerződést.” Félóra múlva dr. Stambergernél kész volt a kontraktus ötvenezer forint foglalóval. „Most pedig esedezem, kísérjen el a házba és értesítse a felügyelőt.” Az új tulajdonos csakhamar benyit az inspektorral az „Operába”, amelyet két órával előbb nem rajta múló okokból elhagyott és egyenesen Piklerhez fordul: „Vegye tudomásul, kérem, hogy ezennel fölmondom önnek a bérleményt; május elsejével át fogja adni a helyiséget.” Amikor a kávés föleszmél, hogy tulajdonkép miről van szó, annak rendje és módja szerint tárgyalni akar az ügyről: „Talán kistajgerolt valami konkurrens? Ugyanannyit fizetek én is, sőt ötven percenttel többet; tönkremegyek, ha innét kitesznek. Az egész vagyonomat e falakba öltem.” A „háziúr” azonban tisztességtudóan köszönve, szó nélkül távozott. Pikler aztán megnyitotta a Wesselényi-utca sarkán a Quarnerot, míg az Andrássy-úti kávéház később Gál Arnold birtokába jutott, aki Ney Dávidnak ott látható fali plakettjét adományozta.

A „Café Linzbauer” (utóbb: „Holzer”) volt az épülő Sugárút első kávéháza: a manufakturisták gyűlhelye (már rég bankhelyiség lett belőle).

WALHALLA

A Walhalla. A rég eltűnt időkben nem volt „Teleki-tér” Pesten, de mindenféle ócska vacak és „zsibáru” már a középkorban is akadt és magától értetődik, hogy az ilyen holminak mindig nyilvános piac dukált, ahol „a kereslet és kínálat örökéletű törvénye” megfelelően érvényesülhetett. A múlt században ez a vásár a Hajós-téren, a mai Operaház helyén, bonyolódott le. Ám még a konstáblerek sem tudtak volna fölvilágosítást adni, ha valaki a Hajós-tér után tudakozódik, mivelhogy ennek „Schiffmanns-Platz” volt a becsületes neve. Nemcsak régi ruhát, cipőt, bútort és minden néven nevezendő más ingóságot adtak-vettek itten, hanem gyümölcsöt, szárnyast, húst, halat, vadat és más jó falatot is árusítottak; szóval központosítva volt e helyen a Teleki-tér mindannyi üzemén kívül a vásárcsarnok is. A titokzatos Szfinksz-ek mai „standját” termetes libáskofák foglalták el, akik bizony nem voltak olyan hallgatagok, mint márványkeblű utódaik. Csípőre tett kézzel erélyesen tiltakoztak, ha egy vásárló tésasszony (és nem: nagyságos asszony) sokallotta az egy forint ötven krajcárt egy élő lúdért, amelyet a vevő szakértő szemmel három font zsírra és egy közepes

nagyságú májra taksált, de ez az eredmény is csak egy kis utókúrával volt elérhető: otthon még nyolc napig kukoricával „stoppolni” kellett a libuskát. Úgy látszik, nem éppen Knigge ősi szabályai szerint zajlott le itt az élet, mert a városban az volt a legsúlyosabb sértés, ha valakiről mondták, hogy úgy viselkedik, vagy olyan modortalan, mintha a sifmanszplacon lenne.

Thalia a sifmanszplacon. Mindazonáltal ezen a nemileg hírhedt vidéken jutott otthonhoz az egykori idők kamaraszínháza (szemben a mai dalszínház művészbejárójával). Utóbb a nagy térségnek hivatalosan a Hermina nevet adták, – amit a nép egyáltalán nem szentesített, hanem hű maradt a sifmanszplachoz – és az intim színházat ekkor elnevezték Herminen-Theater-nek. Minden saisonban legalább egy direktor beadta a kulcsot Thalia e kis hajlékában. Annyiban volt célszerű az itten való tönkremenés, mert az igazgató és tagjai pár lépéssel odébb kényelmesen eladhatták a garderobe-jukat. Persze német nyelvű előadások folytak e színpadon, de híres külföldi művészek is vendégszerepeltek; többek között Ernesto Rossi. Azt tartották valamikor: nem kerüli el egy színház sem a sorsát; végül – leég. Ez a miniatur-színház nem pusztult el tűzvész által (ma is megvan az épület), de azért leégett: megbukott véglegesen Van Hell igazgatása alatt, aki maga is elsőrangú bonvivant volt (partnere: Elise Bach). Utána már éveken át nem vállalkozott bérlő. Végül kivette a helyiséget Prugmayer, aki mindaddig társulatával a Gránátos-utcai Komlókertben működött; orfeumot nyitott itt varieté-produkciókkal és német egyfelvonásosok előadásával. Ez utóbbiakban az igazgató úr mindig cseh alakokat személyesített meg, amely genre-ban utolérhetetlen volt. A ruhatárban Herzman teljesített fontos szolgálatot és később Prugmayer utóda lett a direktorságban. A kis cédulára nyomott öt-krajcáros műsor (Programm gefällig?) végén ki volt adva a napi parancs, hogy: Előadás után a Walhallában találkozunk! Ez egy utcai kávéházi lokál volt ugyanabban az épületben és a komparzéria hölgyei szerződésileg kötelezettséget vállaltak, hogy ott hajnalig tartózkodnak és tőlük telhetően buzgólkodnak a konzum gyarapítása érdekében.

A Tacianu-leány tragédiája. Az idegen star-ok kontraktusában nem volt ilyen kötelezettség és ezek többnyire a sugárúti Gutfreund-kávéházba mentek, amelynek Góth Sándor, a Vígszínház művészének szülei voltak a tulajdonosai és amely szemben volt a Café Français-val, (Ez. az utóbbi lehetett az épülő Sugár-úton az első kávéház, még pedig Café Nusser cím

alatt. Később, évtizedeken át Veith volt a tulajdonosa, aztán lett belőle Français és a háború kitörésekor: Ausztria. Végül megint franciásodott a helyiség, hogy aztán budapestiesen liquidáljon.) A Gutfreundban olyan „emelkedett hangulatú” vidám élet pezsgett eleinte, mint mostanában például a Palermoban. Idejárt mindennap éjfél után néhány tüzértiszt társaságában a Prugmayerben vendégszereplő híres Tacianu énekes- és táncos quintett. Ennek legfiatalabb tagja, egy tizenkétéves, csitri leány, utóbb egy máig sem tisztázódott tragikus esemény áldozata lett. Egy pirkadó hajnalon a „Gutfreund” nagyszámú, jókedvű közönségét – mint égből a villám – megriasztotta egy pisztolylövés és a legfiatalabb Tacianu holtan bukott le székéről. Alig hogy a publikum némileg fölocsúdott dermesztő ijedtségéből és azt sem tudva, hogy tulajdonkép mi történt, a kis holttestet lefektette egy billiárdasztalra, eldördült még egy lövés és a parketten elterült az egyik tüzérhadnagy (névszerint: Schneeweiss Artúr) holtteste. Mondják, hogy a zsenge korú művésznő gyászos végét véletlen baleset okozta; a Lajtnant úr mutogatta a revolverét és aztán a szerencsétlenség láttára kétségbeesésében öngyilkosságot követett el. Más verzió szerint a féltékeny természetű katonatiszt szerelmes volt a leánygyermekbe ...

MIRAMARE

A hiénák. A hiénák, már mint a licitációs ragadozók – úgy látszik – a déli éghajlatot kedvelik és ezért télvíz idején, de a meleg évszakban is a „Miramare”-ban tartózkodnak, ami kávéház az Andrássy-úton, tehát korántsem olyan napsugaras, derűs hely, mint a sziklákra épült, sokterraszos Miramare, a Habsburgok csodás tuszkulánuma a kék Adria partján. (Miksa és Sarolta, a tragikus végű mexikói császári pár e Trieszt szomszédságában levő kastélya most olasz királyi rezidencia.) Napilapokat vagy folyóiratokat nem igen tartanak e helyiségben, ám a Budapesti Közlöny az egész országban sehová sem jár olyan nagy példányszámban, mint ide. A hivatalos lapban azonban nem a rendeleteket és kinevezéseket, hanem a „magánhirdetések” apróbetűs szövegét böngészik az összes vendégek, akiknek igazán szamaritánus foglalkozásuk van: sorra látogatják a szenvedőket. Gondoskodásuk ugyanis kiterjed minden végrehajtást szenvedőre, mivelhogy ők hivatásos „venni szándékozók”. Nem akad olyan

jelentéktelen ingó vagy ingatlan, amely iránt komoly szándékkal nem viseltetnek.

Az alperesek. Sűrűn megjelennek itt az alperesek táborából a soron levők, vagyis azok, akiknél másnap a bíróilag le- és felülfoglalt lakásberendezések, dísztárgyak és „egyebek” hivatalból eladattak volna. Hiába teszi közzé a budapesti központi járásbíróság – hivatkozással az 1908. évi XLI. t.-c. 20. §-ára – az árverést, ha azt már előzően a Miramare tüneményes berkeiben elintézik. Az adósok tudják, hogy Sinko Adorján királyi bírósági végrehajtó rideg iktatószámmal ellátott, könyörtelen végzése ellen fölfolyamodni lehet, – nem ugyan az idézett t.-c. rendelkezései értelmében a felső fórumhoz, hanem – a nemeskeblű, a résztvevő szívű filantrópusokhoz, akik belátják, hogy ha a kielégítési végrehajtás során elviszik a zongorát, a ház úrnője ő nagysága még csak rendes zsúrt sem tarthat. A gáláns férfiak ezért nem tudnak ellentállni a megszorult férj ama kérésének, hogy a lakáson másnap végbemenő hivatalos eljárás alkalmával tartsák szem előtt, hogy ígérni könnyű, de szót tartani nehéz. Ne ígérjenek hát se legtöbbet, se becsáron alulit, ne lássák el magukat „készpénz-fizetéssel” – amit a hirdetmény megkövetel – sőt a kitűzött időre mellőzzék becses látogatásukat. Ne akadályozzák meg azt, hogy egy melegen érző „rokon” alkalmi áron formailag magához ne váltsa a pianínót, amit aztán „szívességből” ott hagy a kegyetlen uzsorások áldozatainak a lakásán. Ilyen és hasonló ügyek rendezése céljából ebéd után mindig fölkeresi néhány előkelő idegen a kávéházat, ahol hajlanak a jó szóra és a bíróság szigorú rendszabályait lehetőleg enyhítik. Itt egész délután mást sem csinálnak, mint enyhítenek. Nagyon enyhe volt e helyiség klímája, talán azért keresztelték el Miramarenak. Ez különben valahogy össze nem tévesztendő az Aréna-úti Riviéra-kávéházzal, amelyet libás asszonyok tartottak megszállás alatt, mie a kávéház mélyén fojtogató cigarettafüst birodalmában Feld Matyi, a városrész dicső szülötte verte a blattot.

A licitáció. Persze nem minden fél, akinek végrehajtásban volt része, adja le a névjegyét a kávéházban. Találkozik olyan adós is, aki nem akadályozza meg az igazságszolgáltatás szabad lefolyását. Ilyen esetben az árverezők országos ligájában előre megtartják a licitáció főpróbáját, kiosztják egymás közt-a szerepeket: elsősorban az árverező hősét, aztán a némán statisztáló

népét. Meg volt állapítva, hogy ki és milyen „gúnyáron” fogja megszerezni a márványlapos kredencet a hozzávaló „kihúzható” ebédlőasztallal és préselt bőrű székekkel. Sokszor pedig nem az adós, hanem a hitelező reflektál a hiénák közreműködésére, arra, hogy licitálják föl az árakat, nehogy egy strohman túlolcsón jusson a holmikhoz. A tisztelt céh mindenre „kapható”, úgy az árak fölverésére, mint azok leverésére, sőt arra is, hogy a hatósági aktust – ha erre szükség volt – erőszakkal megakadályozzák, például verekedés színlelésével. Így aztán délutánonként különböző forrásokból mindig előbugyog némi készpénz, amit a helyszínen nyomban elosztogatnak egymás között. Előfordul, hogy egy, ezektől az üzemektől teljesen távol álló véletlenül betévedt idegennek az osztogatás hevében szintén jut némi „báresz”. A históriai hűség kedvéért megemlítjük, hogy ezek az üzelmek még abban az időben kezdődtek, amikor Korvin-kávéház volt a helyiség neve. Aztán változott a név, változtak a princik és manapság rendes polgári kávéház a Miramare.

DRECHSLER

A Drechsler. Több mint negyven évvel ezelőtt (1885 május 2-án) megnyitották az Andrássy-úton az Operával szemben a még ma is fennálló Café-Restaurant-t. Az első kávés Reutter, az első vendéglős Ruscher volt. E pazarul berendezett helyiségek megnyitása napján fényes szimpozion zajlott le az egyik emeleti teremben. Mondhatom: ez az ebéd volt fiatalságom „legérdekesebb napja”. Falk Miksa mellett ültem és úgy kerültünk össze, hogy mindjárt az ajtó mellett, az asztal végén foglaltam helyet, mert mint a Cyankali című obskúrus hetilap reprezentánsa, csakugyan az utolsók közé való voltam. A nagy publicista pedig elkésve érkezett és a rendezkedő üzletvezető nem ismerve az igénytelen alakú és fellépésű vendéget, – nehogy valami zavar legyen, – hozzám tessékelte. (Igaz, hogy az országos nevű főszerkesztőnek akkor még nem volt utcája a Lipótvárosban, sőt ez útvonal helyén csupa „fáskert”, vagyis tüzelőfa-raktár húzódott meg.) Keveset társalogtunk egymással; nem voltam ugyan büszke, de lelkiismeretes riporter létemre, nem akartam beszámolómat hasból megcsinálni, illetőleg – „csakis”! Ezért szigorúan ellenőriztem az előttem levő tízfogásos menüt, vajjon nem sikkasztanak-e el valamit a műsorból, aztán iparkodtam behatolni a hazai szakácsművészet misztériumaiba. Alapos munkát végeztem: ha nem voltam teljesen tisztában az üggyel,

inkább még egyszer vettem a tálból, amit folyton körülhordoztak, hogy szakszerű kritikát gyakorolhassak. Csupán a szintén jelenvolt Gelléri doktor, az éppen megnyílt országos kiállítás igazgatója, járt el hasonló buzgósággal. Ilyen megbízhatónak maradt végig a kiállítás hat hónapja alatt és ebben a félesztendőben legalább is 360 banketten asszisztált.

Törzsvendégek. A kávéházban egyébként Józsi volt a fizetőpincér, akiről mint a Károly-kávéház későbbi tulajdonosáról már megemlékeztünk. (A City fejezetben.) Az egyik évtizedes törzsvendég valami Birnbaum nevű, nyugalmazott redaktor, következetesen ,,Herr Wagner”-nek titulálja a főurat és hangos szóval kikel ama boltosinasok ellen, akik mint vasárnapi látogatók a kétkrajcáros borravalók fejében egyszerűen lejózsiznak egy családapát és adófizető polgárt, pedig az maholnap kávés is lehet. Ezt a kiérdemesült német szerkesztőt egyáltalán különcködő embernek ismerték. Ebéd után – télen-nyáron fehér nyakkendővel – beült a kávéházba és itt maradt másnap hajnalig, közbe a szemközt levő dalszínházba ment, ha ott előadást tartottak. Mint fanatikus zenebarát, soha egy opera-estét nem mulasztott volna el; mindig a harmadik emelet utolsó sorába szólt a jegye. Mahlerrel szorgalmasan levelezgetett, de csak egyoldalúan. Folyton küldte neki a memorandumokat: mit és hogyan kell csinálni, választ azonban egyszer sem kapott; nem is reflektált rá. Feleségével – jóllehet közös lakásuk volt – mindössze néhány percre szokott találkozni a kávéházban, ahová az asszony állandó hűséges kísérőjével: valami öreg méltóságos úrral délutánonként belibbent. Odajárt még a hosszú-szakállú Hatschek (de nem a híres kutyatenyésztő), aki trafikos volt a Király-utcában, azonkívül kiadta a Heitere Blätter című németnyelvű heti vicclapot, továbbá Laub Adolf ingatlan-ügynök, László Fülöp festőművész édesatyja és Rózsa Gyula, az Operaház főpénztárosa, aki akkoriban még egy József-téri udvari boltban, vagyis a Gyapjú-utcai német színház nappali pénztárában árulta a bilétákat. Beer Ágost, a hírneves zenekritikus évtizedeken át éjféltájt itt írogatta cikkeit egykét krigli sör mellett. Ribner, a Moulin rouge tulajdonosa, 42 év óta e kávéházban feketézik. Reutter, a volt haj ó-restaurateur, mindössze néhány évig vezette a kávéházat, amelyet aztán átadott Drechslernek; azóta sűrűn váltakoztak itt a bérlők, de a vendégek azért ma is a „Drechslerbe” járnak. Maga Drechsler később a Kossuth Lajos-utca sarkán levő ház tágas udvarában „Udvari kávéházat” nyitott. (Lásd: „A Városban” című fejezetet.)

Fehér-est. Amikor a lapban a „Drechsler”-rel foglalkoztam, néhány olvasóm levélben érdeklődött, vajjon nincs-e tudomásom arról a szenzációs bálról, amelyet mintegy 40 évvel ezelőtt e helyiség félemeletén rendeztek és amelynek nevetségessé vált áldozatáról annakidején sokat beszéltek a Sugár-út környékén. Persze, hogy ismerjük ezt az időközben elhunyt fekete körszakállas agglegényt és az ő nevezetes tragikomédiáját. Hisz akkoriban akárhol is jelent meg a szerencsétlen flótás, sugdolózás támadt körülötte és az emberek diszkréten meglökdösték egymást, hogy: ez az, ez az!

Zártkörű társaság. Reutteré volt akkor az üzem: úgy a kávéház, mint a vendéglő. A souterrainben levő kuglizót, valamint a mezzanin különféle stílusban bútorozott kisebb-nagyobb termeit minden este más-más egyletek és zártkörű társaságok foglalták el. Történt pedig, hogy a terézvárosi aranyifjúság (e kerülethez tartozott a mai Erzsébetváros is) az egyik tágas szeparéban nem éppen családias jellegű estélyt rendezett, amelyen epizódunk hőse: Müller Lajos téglagyári tisztviselő is részt akart venni. Miután mindinkább közeledett a soirée napja, anélkül, hogy őt meghívták volna, sértődötten, sőt meglehetősen kihívó módon szóvá tette ez érthetetlen mulasztást. A rendezőség kebelében erre megbeszélték, hogy egyszersmindenkorra elveszik annak a tolakodó fráternek a kedvét hasonló fölszólalásoktól. Tehát azt mondták neki, hogy nem valami sablonos táncmulatságról van szó, hanem egészen különleges muriról, amely a legnagyobb titokban, zárt ajtók mögött fog lezajlani. Ez a bál annyiban különbözik majd a hasonló mulatságoktól, hogy ,,fehér est” lesz; ugyanis az urak fehér nyakkendővel, a hölgyek pedig fehér gyöngynyakékkel fognak díszelegni. Egyébként szívesen látják, ha ez előíráshoz alkalmazkodik.

E groteszk ötletről már nem lehet megállapítani, hogy tulajdonképen honnan és kitől származott. Semmiesetre sem az arénabeli Feld Mátyásról, már azért sem, mert a magyar klasszikus színműirodalom β büszkeségének elvből csak nyáron vannak ötletei, míg történetünk novemberben játszik. Aztán négy évtizeddel ezelőtt Mátyás öcsénk még valóban Matyi volt és pubi-frizurát viselt, a Feld tata által a Vigadó kistermében rendezett délutáni gyermekelőadáson pedig rendesen közreműködött. Ennélfogva még nem is sejthette, hogy valamikor a Városligetnek minden évben tíz-tizenkét fölvonásos szenzációs revüt fog írni, pláne nem ismerhette az 1925-iki darabnak a címét; sem ő, még kevésbbé az említett estélynek a rendezősége.

És csodálatosképen mégis ilyen furcsa és ízléstelen ideájuk akadt. Ennek az 1925-iki színműnek a címe egyébként már „kiment a fejemből.” Meztelen Pest, vagy Meztelen világ, vagy más hasonló pikáns neve volt. Feld Mátyás ezért nem haragudhat, mert kollégája: Shakespeare drámáinak a neveit is el szoktam felejteni, csakhogy ilyenkor nem jövök zavarba, mert ott vannak a polcon az összegyűjtött művek. Miért nem adja ki Matyi öcsénk is az összegyűjtötteket? Nem kell mindent a hálás utókorra bízni.

Az öreg Feld igazgatóról egyébként meg kell jegyeznünk, hogy akkoriban még csak a legszűkebb családjának és nem egész Budapestnek volt a Feld-papája. Mint fiatal német színész és direktor szolgálta a stadtwaldli kultúráját és nyaratszaka domborított a ,,Kirchfeldi pap” címszerepében. De Knaack, Tewele, Blasel, Friese és Gottsleben híres bécsi komikusok is vendégszerepeltek nála, ha nem – esett az eső. Deszkákból összetákolt arénájának ugyanis nem volt teteje, ami nagyon kellemes lehetett szép időben; a májusi eső azonban bizony nem termékenyítette meg a színház kiaszott – cassáját. Előfordult, hogy már az első felvonás alatt be kellett szüntetni az előadást a „csapadék” miatt. Ilyenkor aztán nagy veszekedések színhelye volt a „pénztárterem”. A közönség visszakövetelte a belépődíjat, ám a begyült hatosokat többnyire már szétosztották a tagok között, akik ez előlegeket nyomban fölélték: kávét, szafaládét hozattak uzsonnával kombinált vacsorára. (Az „ucsorát” tehát nem a szellemeskedő modern fiatalság találta föl.) Utóbb kinyomatták a színlapra, hogy „az igazgatóság nem vállal felelősséget a meteorológiáért”. A színpadon mindig néhány ernyő volt készenlétben; ezekkel védekeztek a közreműködők, ha múló „spriccer” vonult föl, ami furcsa látványosságszámba ment: például a frakkos bonvivant és estélyi ruhás partnere; mindkettő kifeszített, színehagyott rozoga paraplival.

Az emelvényen. Visszatérünk a Fehér esthez. Müller a ricsaj napján pontosan benyitott a megjelölt szála előszobájába, ahol egy titokzatos, hallgatag komornyik fogadta azzal, hogy a társaság már teljes számban összegyűlt. Sietve toilette-et csinált, miután a nagyszerűen elrendezett ruhafogasok azt a látszatot keltették, hogy a résztvevő hölgyek és urak e nekikészülődésen szintén túlestek. Öt perc múlva jelentette, hogy: mehet, amire az inas szelíden betuszkolta a terembe, ahol korom sötétség fogadta. Alig hogy belépett, a szolga lezárta mögötte az ajtót és ebben a

másodpercben fölragyogtak az összes csillárok, míg a zene tust húzott. Emberünk egy alacsony pódiumon találta magát, körülötte a szépen díszített lokalitásban dúsan megrakott asztalok mellett vagy negyven pár. A hölgyek nem éppen társaságbeliek, de az egész gyülekezet szigorúan Béla Kolos utasításához híven fuldreszben, hogy akár rögtön udvari bálra is elmehettek volna. Ebben a ragyogó miliőben a kis emelvényen ott állt szégyenszemre az új vendég, fehér nyakkendőjével. Zavarában az egyik asztal alá bújt.

Másnap a Reutterben belügyminiszteri engedély nélkül, de a közönség jóváhagyásával Müller Ádámra változtatták a nevét, ö maga e fölsülés után éveken át kerülte a kávéházat, sőt a Sugár-utat. Érdekes, hogy az ugrató társaság majdnem valamennyi férfitagja már itt hagyta ez árnyékvilágot. Köztük volt: a félkezű Scwarcz Sándor, Hausner Vilmos, a Haas és Deutsch-cég üzletvezetője, Stux Gyula gabonatőzsdés, Joel Lajos vászonkereskedő, dr. Dick Zsigmond ügyvéd és Gellért Emil installateur, akinek a neve soká fönn fog maradni, mert vagy százezer pesti háztartásban a vízvezetékeken és a fürdőszobákban nagy betűkkel meg van örökítve gyárának a cége.

BUDAPEST

Zenés kávéházak. A Drechsler tőszomszédságában volt a „Budapest-kávéház”, ahol a nemrégiben Vácott elhunyt Banda Marci muzsikált. Az Andrássy-út még két látogatott éjjeli zenés kávéházának az emléke maradt fönn: a Helvéciáé és a Milleniumé.

Beliczay. Az Operával rézsút szemben – a nagytrafik helyiségében – Beliczay kávéháza csalogatja a lumpfrátereket. Beliczay, áz Orfeum tulajdonosának a veje, béreli ezt az éjjeli lokált, ahol mindig hajnalig mulat a varieték világa. Törzsvendége volt a helyiségnek „Buzsi”, a jó humoráról országszerte ismert és kedvelt „gabonás, aki minden éjjel csak néhány stamperli likőrt fogyaszt, igaz, hogy félliteres talpas pohárkákból. Egy havas hajnalon kitámolyog egyszer a Café elé, mire a rendőr igazoltatja. Abban a percben egy egyfogatú áll meg a kávéház előtt. „Biztos úr, írja föl a lovat is!” A lónak szabad – kedélyeskedik a rendőr. – Bácsikám, ha tudná, hogy én milyen egy ló vagyok ...

XIV. A nyolcszög.

ABBÁZIA

Az Oktogon- (a nyolcszögű) teret a Wiener Baugesellschaft leányvállalata: a Sugár-úti építő-részvénytársaság ajándékozta meg két házzal. E szép magyaros nevű térségnek négy egyforma épülete közül egy sem pályázik arra, hogy felhőkarcolónak nevezzék. Nyilván még abban is kételkedtek az építők, vajjon a három emeletet ki tudják-e adni. Erre felé már az olcsó kvártélyok külvárosa kezdődött; aki nem kénytelen vele, nem hurcolkodik a „perifériákra”. A házak földszintjén jobbára „szoba-konyhás” partájok éldegéltek, mert itt, az Isten háta mögött, a legnagyobb hazardőr sem nyitott boltot. Csak a század utolsó tizedében kísérleteztek az Andrássy-út belsőbb részeiben a parterre-helyiségeknek üzletté való átépítésével. A Közúti sohasem profanizálta az úttestet, Hűvösek szintén csak 1890-ben próbálkoztak villamos vasúttal, amely a „nyolcszögtől” a Nyugatiig döcögött. A földalatti pedig a millenium évében nyílt meg. Nem csoda, ha az említett Sugár-úti részvénytársaság belebukott vállalkozásába.

A másik két Oktogon-h ázat (az Abbázia-oldalán) egy Neumann nevezetű kalmár bátorságának és agilitásának köszönhetjük, aki „hazafias felbuzdulásból” ment bele ebbe a kockázatos afférbe.

Akkoriban magyar hatszázalékos aranyjáradék szubszkribálási ívei voltak „felfektetve” a Hitelbank Erzsébet-téri irodájában hetven forintos árfolyamon, száz forint névérték után. Ez az élelmes kereskedő 300.000 forintot jegyzett és a címleteket lombardírozta a Nationalbanknál, ugyancsak hatpercentes alapon. Az állampénztár a névérték után aranyban fizetett, amelynek az ázsiója húsz százalék körül mozgott, míg a harminc százalékkal kisebb kölcsön után papírforintokban járt az interes. Alig, hogy N. ezt a tranzakciót megcsinálta, beszüntette a Lloydot, illetőleg az újságolvasást, mert – úgymond – nem akar mindennap izgulni amiatt, hogy a rente árfolyama esetleg tíz krajcárral csökken vagy emelkedik, őt egyes-egyedül a kamatdifferencia érdekli, amely minden évben kitett vagy kilencezer forintot. Hamarosan hatvanezret keresett e pénzügyi műveleten

és ez összegből rakta le két Oktogon-palotájának a fundamentumát. Emígyen a benne ágaskodó hazafivirtust értékes ingatlanokká konvertálta. Csakhogy abban az időben igazán a ,,bizalom az ősi erényben” volt e spekuláció alapja. Az állam hiteligényeinek fedezése ugyanis nehézségbe ütközött. A háború alatt is akadt alkalom ilyen honmentő ,,jegyzésre”. A Hadikölcsönt úgyszólván pénz nélkül lehetett lekötni szintén biztos kamatnyereséggel. Sajnos, ezúttal az emberek nemcsak hogy nem szereztek házakat, hanem soknak meglevő kunyhója és vagyonkája is elúszott.

Steuer. A nyolcvanas évek vége felé még nem nagyon barátságos, inkább zord vidék volt az Oktogon. A mai Abbázia-kávéház Andrássy-úti részében a Ney-féle cipőgyár tartotta ,,lerakatait”, a körűt felé eső helyiségben pedig Jahn sörmérése terjesztette ama bizonyos Generalzaftnak az illatát, míg a ház Oktogon-frontja közepén nyilt a lakások és az udvar kapubejárata. Mikor itt 1888-ban kávéházat rendezgettek be, nem túlságosan biztatók voltak az esélyek. Az említett Café Reutter ,,még soha nem létezett” ragyogó pompájával, tágas termeivel, souterrain-jével, félemeleti szeparéival és kuglizójával mindössze három éve állt fenn, újdonságszámba ment és sűrű látogatottságnak örvendett. Dehát éppen ezért nem volt valami kecsegtető kilátása az új lokalitásnak, mert ugyan minek mennének a vendégek még az Operán is túl a Városliget irányában? Nem szólva arról, hogy az Abbáziában csak a firma emlékeztetett a Quarnerora, máskülönben az egész miliő egyszerű kiállításával inkább a – Terézvárosra vallott. Többek között gázvilágítás volt itt: a Beutterben villany. Ez utóbbiban tehát nem sokat tartottak a konkurrenciától. Steuer Gyula volt az Abbázia megalapítója. Régi szakember, aki vasmegyei szülőházából Bécsbe jött és ott a Daum-kávéházban működött. Budapestre mint főpincér került az Európa-szálló elegáns kávéházába, majd kibérelte a Calvin-téri „Két Oroszlán”-fogadót. (A Ráday-utca sarkán még ma is látható e régi ház kapuja fölött a két kőbe faragott oroszlán), amelynek kávéházában a lósport hívei (nemcsak zsokék és trénerek, hanem istállótulajdonosok is) találkoztak. Aztán következtek gyors egymásutánban a kreálások: 1872-ben a „Lloyd” a tőzsdeépületben, a Korzón; 1883-ban: a „Fiume” a Múzeum-körúton és végül öt évvel később az „Abbázia”, amelyet Steuer 26 évig vezetett (meghalt 1913-ban). Azóta fia, Steuer Marcell a gazda.

A „született kávé s”. Steuer Gyuláról mondották a céhbeliek, hogy születésekor szinte magával hozta kávésipari engedélyét. Imponáló megjelenésével, rövidre nyírt franciás szakállával és lebilincselő modorával beillett volna akár attachénak, aminthogy bizonyos tekintetben diplomata is volt, amikor teszem, látogatóit, különösen a hölgyeket – selyemsapkáját lobogtatva – néhány kedves szóval üdvözölte, ám mindig arra ügyelve, hogy viszonya vendégeivel szemben valahogy bizalmassá ne váljék. A legtöbb kávés túlzottan kedélyes és alázatos, minek következtében a pasasérok mindenfélét megengednek maguknak. Gyula bátyánk egyébként úgy kerül a központból a „kültelekre”, hogy a négy ház egyikét az ügynökök megvételre ajánlják neki, a vételár 180.000 forintot tett, aminek nagyobb része amortizációs kölcsön és az ingatlan a kimutatás szerint szépen jövedelmez. A Fiume gazdája ki is rándul az Oktogonra és ott behatóan megszemléli az objektumot, amely bizony rendezetlen, tatarozatlan állapotban leledzik. Az udvaron szurtos, mezítlábas gyermekek csapata hancúrozik és a lakók igazolják a szállóigét, hogy nem messze esik a fa az almától. A belvárosi kávéfőzőnek tehát nem igen akaródzik itt háztulajdonosnak fölcsapni. De azért mindenre kiterjedő környezet-tanulmányokat végez. A téren már üzemben volt a mai „Kovács”-helyiség egy részében a „Nicoletti”, amelynek apró szobákra tagozódó lokalitását különösen szobrászok frekventálták. Steuer, a kiváló szakember, csakhamar megállapítja, hogy klimatikus szempontból, vagyis inkább a nap járását figyelve, igen célszerű kávésbolt volna az említett cipőraktár, különösen, ami a terraszt illeti és hamarosan elhatározza, hogy gründolásainak terebélyes fáját egy friss ággal gyarapítja.

Az Abbázia. A helyiséget persze alaposan renováltatja, de – mondjuk – sehogysem óhajt versenyre kelni a Reutter-rel, sem fényűzés, sem fantasztikus stílus dolgában. Mindazonáltal akad némi specialitás. Például a még most is meglevő két falitükör, a „monarchia” legnagyobb foncsorozott monstre-darabja. Brüsszelből hozták ez üveglapokat külön e célra épült vagonokban és a kávéház utcai ablakfalát részben demolálni kellett, hogy a kolosszális tükrök beállíthatók legyenek. Továbbá az Abbáziában volt a magyarországi premierje az onix-márványból való asztal-lapnak, az alpaccából öntött csillárnak és az angol külsejű garszonnak, aki teljesen simára borotvált arccal, előkelően villogtatta hófehér plasztronját. Nemsokára, főleg este, jobb polgári családok látogatták a délszaki

növényekkel díszített helyiséget, amely néhány év múlva már szűknek is bizonyult. Erre kibérelték a Teréz-körúti oldalon a sörházat. A Grand Café mai bejárója helyén volt a bérház kapuja, amely rendelkezésre maradt ugyan a lakóknak, de a kapualj két oldalán a téglafalak helyébe üvegfalakat emeltek, az átjárásra ugyancsak csiszolt üveglapokból álló ajtókkal, úgyhogy a két terem így összekötve – illetőleg meg sem szakítva – valóban impozáns helyiség benyomását tette. Ebben a fűthető kapuközben exotikus növényeket és szőnyegeket is helyeztek el és az egész átalakítás Szeifertnek, a kávéházi interiőrök specialistájának, a munkája volt, akit szintén Steuer plántált át hozzánk Bécsből. Ez volt a második fázis. A harmadik már az újabb kor vívmánya. Úgyszólván átkonstruálták az egész palotát. A kaput és a lépcsőházat odadirigálták az Andrássy-útra, az udvart is rekvirálták és megteremtették Európa legnagyobb Café-Restaurant-ját, hatalmas terraszával. (Érdekes, hogy később más kávéházak, például a Nyugati pályaudvarral szemben levő Terminus, pontosan ugyané három átalakulási etappon ment keresztül.) A nagy dimenziók a kommunistáknak is szemet szúrtak és hogy a burzsik kényelmét kissé lefokozzák, a szemben levő Batthyány-palotában székelő Lenin-fiuk az összes utcai üvegtáblákat teleragasztották az ismeretes plakátokkal, úgyhogy a homályos helyiségben nappal még a Vörös Újságot sem lehetett élvezni.

Az első garnitúra. A nyolcvanas évek vége felé már igen előkelők az Abbázia törzsvendégei . Az első sorozatból a következőket említhetjük: gróf Batthyány, akinek szemközt volt a palotája; Schreiber rendőrfőkapitány, Virava doktor, Légrády Károly, Kajlinger, a vízvezeték direktora, Stettner államtitkár, Herczel tanár (akkoriban az Eötvös-utcában volt az első szanatóriuma egy bérház emeleti lakásában; furcsállották Pesten ezt a kezdetleges vállalkozást is, mert – így mondták – a gazdagok otthon operáltatják magukat, a szegény ember pedig a Rókusba megy, de – úgy látszik – nem is volt senkinek vakbele); Tenczer Pali, a redaktor, a Kornfeld-fiúk, Mándy államtitkár, Sümegi Vilmos lengő Kossuth-szakállával, Visontai Soma, a fiatal Chorin, gróf Pejachevits, Ehrlich G. Gusztáv stb. Ez időtájt a főváros az Epreskert-utcai atelier-ket bocsátja a festő- és szobrászművészek rendelkezésére. A mindig jókedvű bohémtársaság a közelben levő „Tyúkketrec” cégérű kertes vendéglőben étkezik és vacsora után a kávéházban folytatja a pezsgőzést karambol- és kártyacsaták zajában. Az Abbázia e művész-kolóniájának tagjai közül

fölsorolhatjuk a következőket és pedig: Zala, Stróbl, Stettka, Spányik, Kézdi-Kovács, Bezerédy, Margó, Bihari, Márk, Knopp, Karlovszky, Pálya, Szinnyei-Merse, Kacziányi, Újvári, Pállik, Magyar-Mannheimer, Dudits, Csók, Szenes, Lechner Ödön, a magyar építészeti stílus megteremtője, Lotz, a freskók mestere, Donath Gyula. (Ez utóbbi mindig zajos derültséget kelt, amint kerékbe törve a magyar nyelvet, ,,donátul” beszél; Ilkának, a szőke, kövérkés kaszírnőnek például szemére veti, hogy: Jelka, nekednek nagyon sok imádkozód vagyon.) Tanár-asztal is volt Matskássy főigazgatóval, Alexander Bernáttal, Schmidt egy. tanárral, Sebestyén Károllyal az élén. A technikus szakmabeli vendégek itt alapították 1901-ben a Magyar mérnökök országos szövetségét Zielinszky Szilárd elnöklésével. Jó volt még: Grünwald, festő és főpincér.

Vázsonyi Vázsonyi Vilmos törzsvendég volt az Abbáziában egyetemi polgár korában és ugyancsak bejárt a kávéházba minisztersége idején is. Olyan éjjeli ülés a tisztelt Házban vagy akár a városházán, olyan konferencia, pártvacsora vagy akármilyen más esemény nem adhatja magát elő, hogy legalább éjfél után be nem vetődjék ide „pohár feketére” szipkás szivarjával. Ha egyedül érkezik, csakhamar benépesedik az asztala. Itt alapította meg Lőw Tivadarral a Demokratapártot. A Hieronymi ellen indított választási hadjáratnak a kártya-szobában volt az intern vezérkari irodája és a billiárd-asztalokon lelkes kortesbeszédeket tartottak. Vázsonyi emlékét a kávés méltón akarja megörökíteni.

A Vajda. Eötvös Károly törzsasztala az óriási tükör alatt évtizedeken át országos híresség. Nem igen akad intelligens ember, aki nem asszisztál legalább egyszer – ha illedelmes távolból is – a „vajdának”, az ő megszokott esti szórakozásánál. Az európai nevezetességű nagy kerek asztalt és illusztris társaságát folyton reklámozzák a heti vicclapok. ,,Ezüstmíves Károly az Abbáziában” volt a Bolond Istók stereotip rovata, míg a Borsszem Jankó ,,Perl öcsém” címmel hétről-hétre mókázik a minden esti társaságról. Állandó rubrikája volt az Üstökösnek és a Kakas Mártonnak is. Bér, Jankó és Faragó szolgálja mindezekhez az illusztrációkat, megrajzolva a ,,jó öreg táblabíró” alakját sipkájával jellegzetes, magyaros, kerekded koponyáján, amint csibukozva mesél ,,megyei fiskus korából” szűkebb társaságának, de tulajdonképen a sokszor igaz áhítattal fölfigyelő egész kávéháznak. Már a kiadós, zsíros ebéd után is

itt feketézik az „Utazás a Balaton körül” halhatatlan szerzője, de a tulajdonképeni „előadás” vacsora utánra esik. Asztala körül pesti és vidéki családok biztosítanak ,,jó helyet” maguknak és mohón élvezik az „anekdotakincset” és a napi kérdésekkel foglalkozó szóbeli vezércikkeket. Nem beszél suttogva; olykor a tizedik asztalnál is tisztán megértik a szavát. A kíváncsiak tömege nem feszélyezi, soha egy pillantást sem vet a szomszéd asztalokra, nem lesi szavainak a hatását. Hébe-korba az asszonyoknak bizony volt alkalmuk a pirulásra, ami akkoriban még divatos volt.

A szűkebb társaság. A törzstársasághoz tartozik a szikár, professzorszakállas, cilinderes gróf Károlyi Gábor, a közismert országgyűlési képviselő, aki elmulasztotta ugyan szűzbeszéde megtartását, viszont olyan ülés nem akad, amelyen néhány sziporkázó, gyújtó közbeszólást meg nem ereszt. Ugyancsak közismert Fifi kutyácskája mindig vele volt; francia nyelven társalog a hű állattal, amellyel különben nincs tegeződési viszonyban. Mindennapos vendég: dr. Perl Soma („Perl öcsém”), Eötvös irodavezetője, Reiner Ede, Schlesinger Samu, a „törteli nábob”, Werner Gyula író, Mezei Ernő, Lévay Lajos képviselő, Kardhordó Árpád, Silberstein (ötvös Adolf hírlapíró), Linzer Béla szeszgyáros, bibiti Horváth, Wahrmann Pepi, a képviselő Öccse, dr. Bródy Ernő, Pichler Győző (akit innét vitt magával titkárnak Kossuth Ferenc, amikor Budapestre jött és Eötvöst az Abbáziában fölkereste; később képviselő lett; rendkívülien csúnya és épp a rendkívüliségével hódit hölgyek körében). Ezekből kerül ki az esténkénti öt-hatszemélyes tafelrunde; kevesebben sohasem voltak; talán turnusokat tartottak. Éveken át naponként beköszönt a kávéházba Ferenc, a Pesti Hírlap hűséges famulusza (négy évtizede, hogy ismerem, de még nem volt alkalmam megtudakolni a családi nevét), aki hatkor elhozza a főmunkatárs Próféta-utcai lakásából a kéziratot és tízre beállít a kefelenyomattal, amelyen az író néhány perc alatt elvégezte a revíziót. Ferenc időközben elfogyasztja a habos kávét két kiflivel, amihez Eötvös egyszer s mindenkorra meginvitálja. A vajda csak hajnal felé adja meg a jelet asztalbontásra: Na, Perl öcsém, talán itt akar hálni? Perl Soma az 1927-ik esztendő első óráiban hirtelen meghalt. A Pesti Hírlapban Benda Jenő ez alkalommal többek között a következőket írja: Nem szeretjük a pesti argó szavait, nem is szoktuk soha sem használni. Ezúttal azonban egy ősi pesti figuráról van szó, az ő lényét, jelentőségét és különleges helyzetét pedig

csakis egy közkeletű szóval lehet kifejezni: Perl öcsém a legcsodásabb és a legtökéletesebb ,,csacsener” volt. Csacsenernek hívja a pesti tájszólás a többé-kevésbbé fényes napoknak a bolygócsillagait, azokat a hűséges csatlósokat, akiknek a fő hivatásuk, hogy bálványképüknek minden tette, minden mondása fölött csodálkozzanak. A csacsener általában véve nem rokonszenves embertípus, rendszerint jól rejtegetett önző érdek, kiszámított mellékcél vezeti, amikor tűzön-vízen keresztül csodálkozik és lelkesedik valaki mellett. Perl öcsém nem ilyenfajta ember volt. őneki nem voltak rejtett mellékcéljai, mindig önzetlenül, igaz szívből csodálkozott és lelkesedett. Nem is lehetett máskép, hiszen Eötvös. Károly mindig az ellenzéki oldalon hadakozott, sohasem volt sem miniszter, sem bankdirektor, az ő révén nem lehetett vagyont szerezni, címhez, kitüntetéshez jutni. Szegény, rangtalan ember módjára halt meg ő maga is, egész életén keresztül nem volt más kitüntető értéke, csak az, ami vele született: a zsenialitása. Perl öcsém önző indok nélkül lett ennek a zseninek a kísérő árnyéka.

A kültagok. Se szeri, se száma a „kültagoknak”: a politikai világ és a társadalom nagyjainak, akik hébe-korba megjelennek a kávéházi akadémián. (Tóth Béla egy ízben Esti levelet ír: ,,Az Abbázia Akadémiája” címmel.) Sűrűn látták itt: Madarászt, a képviselőház örökös korelnökét, az öreg Füzessséry doktort, Hoitsy Pált, Lengyel Zoltánt, Pázmándy Dénest („Dinkó”), a vatermörderes Izsakovics Milánt, Csetey Herczog Pétert, Nagy Miklóst, a Vasárnapi Újság szerkesztőjét, Székely Ferenc vezérigazgatót, Széli Farkast, a tábla tanácselnökét, Kozma Ferenc főügyészt, Karsay földbirtokost, Kada Elek kecskeméti polgármestert, Ágai Adolf doktort és a „Kagál” (Borsszem Jankó szerkesztősége) tagjait, Olay Lajost, Rakovszky Istvánt, Bartha Miklóst. Zichy Jenő, az ,,ipargróf”, itt referált Eötvösnek, amikor ázsiai kutatásaiból visszatért. Báró Bánffy Dezső fogata, a bakkon meggyszínű dolmányba bujtatott kocsissal, sokszor vár az Oktogon-téren Eötvösnél időző gazdájára. Vidéki küldöttségek és külföldi nevezetességek keresték föl az Abbáziában, aminthogy minden politikai eseménynél (Janszky, Véderőcsata, Koalíció, Választás, stb.) a kávéház ablakai előtt tüntetett a nép és hallani akarta Eötvöst, aki végül az utcára rakott asztalról lelkesítette a tömeget. Idehozták a címére érkezett táviratokat, amiket fölbontatlanul zakkója zsebébe csúsztatott. (Károly bátyám, figyelmeztette egy látogatója, talán mégis sürgős az ügy? Neki sürgős lehet, de nekem nem

az.) Kossuth halódásakor a függetlenségi párt küldöttségét Eötvös vezette Turinba és Magyarországra a katasztrófát jelző első sürgöny az Abbáziába érkezett, ahol díszes rámában őrizték a nevezetes dokumentumot. Valami demonstrációnál ellopták keretestül. Helyébe nemsokára Eötvös relief-képe kerül ...

XV. Ahol az irodalmi sonkát mérik.

NEWYORK

Az ezüst forint. A hetvenes években Felső-Magyarországról Pestre kerül egy ösztövér legényke, zsebében Max Aufricht névre szóló tanítói diplomával és egy csillogó ezüstforintossal: avval a hagyományos kerek érmével, amely belegurul minden valamire való self made man nekrológjába. A vén méltóságosoknak, amikor a ködbe borult időkben a fővárosba érkeznek, nem az az első dolguk, hogy a losonci pályaudvarral „srévizavi” levő Mezítlábasnál egy krajcárért rosztopsint kávézzanak, hanem, mintha összebeszéltek volna, alighogy leszállnak a vonatról, mindenekelőtt rovancsolják a kasszakönyvüket és megállapítják a históriai adatot, hogy egy forintot tesz az egyenlegként fennmaradó pénztárállományuk; sohasem kilencvenkilenc vagy százegy, hanem mindig kerek summában száz krajcárt. És ezzel az alaptőkével bátran nekivágnak a világnak, megbámulják a Kerepesi-úton az új négyemeletes sarokházakat azzal, hogy „na majd idővel jut ám nekem is néhány példány az ilyen célszerű ingatlanból, aztán majd karosszékemben csöndesen pipázgatva és a visszaemlékezés kis vaskályhája mellett melegedve, elmesélem tizenkét dédunokámnak az ezüst forint legendáját”. Hát nem is szólva arról, hogy e „nemes fémből” való fizetőeszköznek húsz százalék volt az agioja, 1926-iki értékben tehát megfelelt vagy harmincötezer koronának (hány ezer ember szaladgál ezidőszerint a pesti aszfalton lényegesen kisebb forgótőkével a zsebében!): a mostani arrivék legtöbbje dehogy is kúszott fel ilyen programmszerűen a megtollasodás meredek létráján. Túlnyomórészt találomra ráhibáztak „valamire” és véletlenül odasodródtak egy bugyogó pénzforrás golf-áramlatába.

A prepa. A Maxli gyereknek azonban megvan a határozott célkitűzése. Nem akar valami eldugott fatornyos faluban kosta lenni; valahogy szeretné tanulmányait folytatni. Leghelyesebbnek véli tehát, ha belép a fővárosi tantestület kötelékébe; úgy látszik, épp olyan naiv, mint amilyen sovány: azt hiszi, hogy az ember megérkezik, begyalogol az elnyűtt, gyanúsan könnyű

kis kofferrel a városba, leporolja a ferdesarkú cúgos cipőjét és – belép, olyan magától értetődően, mint ahogy egy mai zsúrfiú tangózás közben belép. Miért ne? Hisz kitűnő képesítése van; azonkívül hazulról ajánlólevelet hozott Popper Ármin nagykereskedőhöz a Dohány-utca sarkán, aki tekintélyes pesti törvényhatósági bizottsági tag létére hamarosan nyélbeütheti e kis ügyet. Wohnt hier der Herr von Popper? Jawohl! Csakhogy itt már elő van jegyezve egy pár tucat „répa”. A városi képviselő tehát lekíséri legújabb protezséjét az ugyanabban a házban levő Szegedibe, ott mindenekelőtt alaposan meguzsonnáztatja, aztán bemutatja Mandelnek, a cupringernek, akinek specialitása a tanítószakma – a tulajdonképeni boher-börze azonban az Orczyban funkcionál, – hogy ez a jelöltet, addig is, míg beléphet, ami bizony néhány évig is elhúzódhat, bedugja valahová szárazdadának, korrepetitornak, vagy efélének. Nos. a fiatal legénynek épp az volt a szerencséje, hogy nem léphetett be a „tanbetyárok” sorába – ezt a rút és igazságtalan szót akkorában hozták forgalomba, – mert néhány nap múlva, amely idő alatt az ezüst forint már veszedelmesen olvadozott, nevelői minőségben bejutott Rustékhez, a Rust és Müller príma lipótvárosi kanavász- és barhet-nagykereskedő cég tulajdonosának a családjához A Cityben minden esetre ízesebb és bőségesebb a koszt, no meg úriasabb a kvártély is, mint aminő a fővárosi oktatómester éhbéréből kitelne. Notabene: az ingnek (mert csak egy tételszáma van a leltárnak) a kimosatása sem okoz gondot és költséget. E sikerült elhelyezkedés folytán a fiú egy csapással mentesül minden anyagi gondtól és csakhamar erélyesen hozzáfog lelki és testi gyarapodásához: stúdiumához és a – hízáshoz. Egyébként, ha Aufricht volt az, aki Rust Józsefből lelkes mecénást faragott, utólag is kitűnő bizonyítványt érdemel. Nagyon meg vagyok elégedve; cöglingjét egészségesen elbocsátotta és ezért mindenkinek melegen ajánlható. A preceptor derekasan felhasználja a kedvező alkalmat: néhány év alatt jogot végez, azonfelül tökéletesen megtanul franciául.

A karrier. E nyelvtudományának köszönheti, hogy egyszerre csak – mint Dr. Arányi Miksa – állami kiküldetésben Párizs bulvárjain flangéroz. (Látjuk: igazi békebeli és nem amolyan tárgysorsjátékbeli főnyereménynek bizonyul, hogy nem léphetett be.) A Café de la Paix-ben megismerkedik a világ egyik legnagyobb biztosító társaságának: a Newyorknak a gouvernörjével, aki megkedveli, végül pedig megbízza avval, hogy intézetét Magyarországon be vezesse, ahol ez még egyáltalán nincsen képviselve.

No, most! Miksa barátunk elszántan belép a – közgazdaság csalogató berkeibe. Az új fiók az Úri (Petőfi Sándor)-utca egy külön bejáratú hónapos szobájában kezdi meg működését, majd háromszobás lakásban folytatja a Deák-téri Wodianer-házban. Miután a Life-insurance Compagnie-nek palotája van Európa minden országának fővárosában és heverő pénzben sincs hiány, másrészt a saját ház mindenütt kitűnő propagandának bizonyul: az amerikaiak fölépítik Erzsébet-körúti felhőkarcolójukat, ahol szintén csak pár szoba áll a filiale rendelkezésére. Többre nincs is szüksége e főügynökségnek, mert itt csupán postára teszik az ágensek cserkészútjain felkutatott kommittensek ajánlatait. Mindent odaát intéznek el, még a helybeli orvosok „látleleteit" is fölülvizsgálják Newyorkban, ahonnét átküldik a merített papiroson kiállított kötvényeket, mindegyik imponáló aranypecséttel adjusztálva. A vidéken persze képviselőségeket állítanak fel és az egész magyarországi hálózatnak Arányi a vezére, miniszterelnöki fix fizetéssel és provízióval minden police után. Ez időben több jövedelme van, mint a főváros egész népiskolai tantestületének, amelybe nem tudta magát becsempészni. Időközben francia hetilapot ad ki, megalapítja a Cercle Française-t, kacsalábon forgó kastélyt épít magának a Hűvösben és városi, majd országos képviselő lesz. Szóval: nagyobb úr akár egy polgári iskolai főigazgatónál. Eddig egyenes vonalban szédületesen emelkedett a karrierje, azonban a német költő szerint „az élet zavartalan öröme egy halandónak sem jutott osztályrészül". Apró bajok jelentkeznek. A fordulat kezdődik ama bizonyos szalmaszálnál, amelyben megbotlik. A képviselőházban egy alkalommal napirenden van a biztosítások ügye és a vezérigazgató úr felszólalásában az ország színe előtt úgyszólván „ügynökösködik" intézete érdekében. Kínos feltűnést kelt ez a tapintatlanság, amelyért hevesen támadják Arányit, aki nemsokára visszamegy Párizsba.

A New-York társaság aztán fokozatosan egész Európában fölszedi a sátorfáját. Hát azt viheti, de a házakat mégis csak itt hagyja; az Erzsébet-körútit is. Budapest tehát végeredményében nem csinált semmiféle kellemetlen tapasztalatokat a Newyorkkal. A palota az 1893-ik évben készült el és vele együtt a kávéház, amelyet itt berendeznek. Sőt élek a gyanúpörrel, hogy a márványlépcsős, tornyos bérkaszárnyát csupán a Grand Café kedvéért építették. Nem kicsinylendő dolog az, ha naponta néhány ezer ember elmegy reggelizni, feketézni a Newyorkba, pár száz asszony délután a Newyorkban zsúrol és „színház után a Newyorkban találkozunk"

és emígyen mindenfelé és mindenkor a Newyorkot emlegetik. Páratlan reklám egy ilyen közismert palota, bár hiszen az Élet- és Járadékbiztosítónak is volt saját háza az Andrássy-úton. A főügynökök és szubágensek a biztosító számlájára éjjel-nappal a kerek asztalok körül tanyáznak. (A „vezér” is minden este elfoglalja helyét a felírónő trónusa közelében.) Néhány száz felhajtó a kávéházba rendeli feleit és itt irat ja alá az ajánlatokat. (Nyomtatványok a főpincérnél rendelkezésre állnak.) Kívánságra egy mellékszobában azonnal végeznek a rövid, felületes orvosi vizsgálattal. Egy-két doktorért nem kell a szomszédba menni.. Az első év egész díja a közvetítőé, vagyis kifizetődik a buzgó akvirálás, amely egyébként is meg van könnyítve a kedvező tarifa, valamint annak folytán, hogy haszonrészesedést ígérnek a biztosítottaknak. Minden a feleké! A tőke is, meg a jövedelem is, mert a vállalat nem részvénytársasági, hanem szövetkezeti alapon létesült. A hébe-korba fölmerülő óvatos kérdésre, vajjon ,,jó”-e az intézet, egyszerűen azt felelik az aszekurációs vigécek, hogy nézzen körül (a kávéházban) és nézze meg ezt a vityillót (a felhőkarcolót). Volt mit látni. Salamon templomának pompájával vetélkedik a ,,Café Newyork”. Néhány hétig esténként két lovas konstabler gyakorlatozik a hatalmas tükörablakok alatt, hogy szétkergesse az ácsorgó kíváncsiakat, akik megakasztják a körút forgalmát. E helyiségnél igazán nem spórolnak a dollárokkal, noha ez a rombadőlt világban nem olyan kirívóan „nemes valuta”, mint mostanában; mindössze harmadfél forint darabjának az értéke. Maga a társaság rendezi be az egész lokalitást az utolsó szögig és gondoskodik a inventáriumról, az utolsó ezüst kanálig. A gazdának: St. nyugalmazott járásbírósági tisztviselőnek, csak bele kellett ülnie a kész boltba. Nem alkalmaznak habarcs-márványt, vagy pléh-bronzot vagy bármilyen hamis anyagot. Minden valódi, olyanynyira, hogy a helyiség át sem alakítható. Nem lehet a kő- és ércoszlopokat ledönteni, a márványfalakat demolálni. Ma is – persze némileg megfakulva – ugyan az a keret, mint amilyen harmincnégy évvel ezelőtt volt: éppen csak a főbejárást helyezték át a Dohány-utca sarkáról a körútra és eltűntek a bíborpiros plüss-szőnyegek, valamint a tizenhat billiard sem maradt ott a souterrain-ben. Pince a kávéházban! Ez épp olyan újszerű, mint az erkély a kávéházban. Annak idején világlátott emberek állították, hogy ilyen pazar grandiozitást hiába keresnénk Európa vagy Amerika bármely kávéházában, Az első réteg. Ami a közönség első rétegét illeti, éppenséggel nem számítottak a Fészekre, amely egyébiránt akkortájt még csak alkotó betűiben lézengett: F. É. S. Z.

E. K. = festők, építészek, szobrászok, zenészek, énekesek, komédiások. Az írókra sem reflektálnak. Egyáltalán nem a koldusszegény bohémvilágra pályáznak. A művészek és skriblerek különben is a múlt század utolsó évtizedeiben még a józsefvárosi és a tabáni kiskocsmák fokhagymás rostélyosai és a Belváros sikátorainak pléhasztalos, füstös kávéházai felé orientálódnak. A fin de sičcle éveiben még nem kötelező a tiszta krágli, ellenben divatos a kirojtosodott nadrág. A különféle ,,mesterek" nem érzik magukat valami különösen a körúti kávéházi zsinagógában. Á, ez nem nekem való kávéház – mondják ,,A kaláber-parti" nyomán, amely akkor indul vala Oroszy Rostély (Gerlóczy)-utcai ,,Folies Caprice"-zengerájából világhódító körútjára. Arányi bölcsen tudja, hogy a hivatásos zsenik szeretik a jó életet, de eszükbe sincs, hogy az életet jól „bebiztosítsák". Neki nem kellenek írók, hanem aláírók az ajánlati blankettákra. Egy három kereszttel jelző, szercsintő analfabéta kedvesebb előtte, mint egy háromlábos tárca sziporkázó írástudója. A filisztereket akarják a kávéház hallatlan fényűzésével „főzni". (Bocsánat e kifejezésért, amely különben is anakronizmus, mert három évtizeddel ezelőtt még ismeretlen a pesti argot e bájos szava.) Minden gondos családapa el is jött élete párjával, mert mindenhol: a hivatalban, a műhelyben, az irodában és a boltban azt kérdezték, hogy ,,látta-e már a Newyorkot éjjel?" Betérnek tehát ünnepiesen kiöltözködve és megbámulják a megbámulandókat; e kiruccanás után pedig visszavonulnak régi törzslokáljaikba. Mindenki megtapasztalja az új látványosságot, de csak egyszer. És néhány hónap múlva – amint előre látható volt – a termekben már több pincér tartózkodik, mint vendég. Akkoriban még vezércikkeznek arról, hogy a luxus-kávéházak megmételyezik a családi életet és megrontják az erkölcsöket. A Külső-Kerepesi-út ez időben az utcatáblák szerint a Központinál, tényleg azonban a „Kisrókusnál" kezdődik. Innét túl a ,,Makkheci"-féle kocsmák és a zugkávéházak sokasága következik, aztán a Siralom-háza, ahol az országbíró gyilkosait is felakasztották, végül a mai Kazár-utca ruhásboltjainak tömege, az ajtókban erőszakosan nyájaskodó fogdmegekkel. Szóval a milió nem kedvez az előkelő helyiségnek.

A liquidálás. A biztosító végül Magyarországon szintén likvidálja üzleteit. Itt deprimáló jelenségekkel találkozik. Ugyanis, hogy a verseny akvizítori karának nagyjait magukhoz csalogassák: annyi előleget adnak az üzletszerzőknek, „amennyi beléjük fér". Ennek persze híre jár és minden

bukott kereskedő és facér segéd felcsap ágensnek. Konflissal és mindig párosan rászabadítják őket a városra és – elvégre mindenkinek van valami rokona, ismerőse és egy csekély összegre való biztosítás különben sem olyan nagy dolog – az első időben csőstül dőlnek az apró-cseprő ajánlatok. Hamarosan azonban az összes „barátok” már „fedezték szükségletüket” és egyszerre csak ijesztő módon szaporodnak az olyan esetek, hogy a kötvényeket nem lehet „kikézbesíteni”, mert a biztosított fél nem található. Hiába fordulnak erre a közvetítőkhöz, mert bizony azokra sem lehet sehogysem ráakadni, még a bejelentőhivatal útján sem. Bizonyára ajánlat-írói nom du guerre-t használtak. Más veszedelem is fenyegetőzik. A hatóság nálunk utóbb nem engedélyezi az amerikai kötvények ama klauzuláját, hogy egy részletfizetés elmulasztása maga után vonja a police teljes érvénytelenségét. Ez volna a társaság trükkje, helyesebben ez a tulajdonképeni humbug. Akár tizennyolc évi pontos beváltás után, ha a fél a tizenkilencedik rátával késedelmeskedik, egyszerűen megsemmisítik a biztosítást, amely a rákövetkező évben már esedékes lenne. Direkt utaznak az ilyen stornikra. Az apró betűkkel nyomtatott szövegben persze ennek a „kelepcének” némi nyoma van. dehát ki tanulmányozná a pontozatok labirintusát! Az ügynökök pedig senkit sem figyelmeztetnek e kondícióra. A pénzbeszedő az esedékesség napján beállít az elismervénnyel és ha ezt azonnal nem egyenlítik ki, szó nélkül távozik, hogy soha többé ne mutatkozzék. Harminc nap a respiro; a harmincegyedik napon már szóba sem állnak a kuncsafttal. Rengeteg jövedelme van ennek a révén az intézetnek. Érdekes különben, hogy senkinek esze ágában sincs, hogy dolláros alapon asszekuráljon. Nem akarják komplikálni az ügyet. Minek kötnék a biztosítást kétezer dollárra, amikor tízezer koronára is kiállítják a police-t. Utóvégre egyre megy!

Öngyilkosok kedvezménye. Az a kedvezmény nem izgatja túlságosan a könnyelmű fráterekat, hogy nagyszerű üzletet csinálnak, ha rendőri hírt követnek el. Mert a newyorki társaság az első, amely – igaz, ďiogy a legkorábban egy év múlva bekövetkező – öngyilkosság esetében is honorálja a kötvényt. Ma, amikor az élettől való menekülés járványa dühöng, valószínűen némileg módosítanák a feltételek e pontját. Az ancien régim pszichológusai azt tartották, hogy nincs az az ember, aki egy teljes évig sötét szándékával a lelkében, vánszorogna e földön és a Newvork statisztikája tanúságot tesz ez axióma helyessége mellett. Az

öngyilkosjelöltek vagy már néhány hét, esetleg hónap múlva hajtották végre végzetes tervüket, vagy ha gyötrő tépelődésükkel szerencsésen kihúzták a háromszázhatvanöt napot: kigyógyultak életuntságukból. A föld kerekségén egyetlen egyszer sem fordult elő, hogy egy biztosított pont az egy évi kíméleti idő után eldobta volna az életét. Pedig az intézet nemcsak a szerződéses összeget, hanem – ha ilyesmi lehetséges volna –. még prémiát is szívesen adna annak a szerencsétlennek, aki nyélbeüti ezt a kitűnő – reklámot. Ám nem akad pályázó; sem külön díjjal, sem e nélkül. Magyarországon csak egy ízben akartak visszaélni az öngyilkosság beneficiumával. („Visszaélni" különben nem helyes kifejezés, mert inkább élni óhajtottak e kedvezménnyel.) Egy ködös novemberi napon ugyanis berobog Arányihoz egy közismert gavallér, kesztyűs kezében a néhány év óta érvényes százezer koronás police-szal és minden kertelés nélkül kijelenti, hogy ,,el vagyok határozva a legvégsőre: vagy kifizet nekem e kötvény ellen ötvenezer koronát készpénzben, vagy itt, ezzel a revolverrel ni, ön előtt főbelövöm magam". Manapság ilyen esetben telefonálnak a főkapitányságra Róbert bácsiért, hogy jöjjön el azonnal az öngyilkosságról lebeszélő apparátusával, de akkortájt a népszerű Feinsilber sem ezt a hivatalt, sem az ingyenkonyhát még nem tartotta üzemben; nem volt szükség egyikre sem. A direktor, annak utána, hogy udvariasan invitálja a halál-kandidátust: „parancsoljon helyet foglalni, nagyságos uram; szivar, cigaretta tetszik, nem dohányos, kérem", tehát e sablonos bevezetés után kifejti, hogy „őszinte sajnálatomra a legjobb akarat mellett sem lehetek az óhajtott módon szolgálatára, mert ennek három áthidalhatatlan akadálya van. Elsőbben is el tetszik felejteni, hogy ön a biztosított, akinek voltaképen nincs is joga a pénz felvételéhez, ami csakis a kedvezményezettnek: a jelen esetben kedves felesége őnagyságának dukál a police értelmében; aztán legutóbbi mérlegünk szerint, amelynek egy példányát van szerencsém ezennel tisztelettel átnyújtani (külön is becses figyelmébe ajánlva a hátlapon ismertetett legújabb, igazán szenzációs biztosítási kombinációnkat), vagyis e bilance alapján mi most kerek tíz percent haszonrészesedést fizetünk feleinknek, összesen e szerint száztíz százalékot és alapszabályaink kifejezetten tiltják, hogy a kommittens akármilyen címen, akármilyen csekély hányadról is lemondjon. A mi törekvésünk – statútumaink ezt megkövetelik – az, hogy a pártájuknak minél többet és nem minél kevesebbet juttassunk. Végül – és ez a legfontosabb – csakis a halottkém bizonyítványa és a hálesetet igazoló anyakönyvi kivonat

ellenében folyósíthatjuk a pénzt. Tessék mindenekelőtt ezeket az okiratokat beszerezni, mert szigorúan ragaszkodnunk kell feltételeinkhez.” Az elszánt ember erre minden meggondolás nélkül és vérfagyasztó gesztussal megmarkolja a revolverét, hogy a megdöbbent igazgató szeme láttára gyors léptekkel távozzék, még pedig köszönés nélkül és észrevehetően – sértődötten.

A néptelen oldal. Feltűnő egyébként, hogy a VI-VII. kerület körútjának ,,abbaziai partján” tucatjával nyílnak a kávéházak és mind prosperál, míg a Nyugati pályaudvar frontján egy sem képes föllendülni. A Stanoj, Sorrento, Mentone megbukott, a Royal is sok viszontagságon ment át. Erre felé nem volt élénkség, a korzó hallgatólagos megegyezéssel a túlsó oldalon bonyolódott le. A széles utakon mindenütt úgy szokott lenni, hogy a gyalogközlekedés az egyik trottoir felé terelődik. A Király-kávéház például a legragyogóbb auspíciumokkal indult: mellette a színház, előtte a legforgalmasabb „átszállóhely”, a Városliget felől jövők részére az első nagyobbszabású kávéház. Mégis csődbe kerül eredeti cége alatt, de mint „Európa” és mint „Cercle d'étranger” szintúgy. Ezzel szemközt Berger Leo (a mostani Pátriában), saját szürke neve alatt méri a kávét és a Király-színházbeliek nem a Király-kávéházba, hanem a magyarosan stilizált berendezésű „Bergerbe” járnak, a Magyar Színház népével együtt. Beöthy László prezideál a művészek hosszú asztalán, kikhez a librettisták, zeneszerzők, újságírók népe csatlakozik és persze a színkáz-közönség is. A Newyorkból csak évek múlva lesz (amikor az Otthon beköltözik a Dohány-utcai házába) tipikus irodalmi kávéház (,,Café Grössenwahn”), ahol irodalmi sonkát és egyéb irodalmi csemegét fölszolgálnak a hírhedt „veseasztalok” temperamentumos és impulzív látogatóinak, akiknek egy részénél az itt dívó irodalmi hitel is felette népszerű institúció. Mi a régi pesti kávéházakkal foglalkozunk, míg ez az érdekes korszak már az újabb idők fejezetébe tartozik és külön vaskos könyvbe külön hivatott krónikásra kívánkozik.

METEOR

Artisták klubja. Porból lettél és porrá leszel – olvassa meghatódva az atyafi. Igen ám – így a másik, – de ami időközben lecsúszik a garaton, az,

hehe, mégis csak a mienk. Az Erzsébet-körúti „Meteor”-fogadó (ma: Hutter-gyár) lakóházból alakul át, aztán ismét visszasülyed a bérkaszárnya szürkeségébe. Azonban, amit a mozgalmas hotel-epizód pár éve alatt ott konzumálnak, az, hehe, mégis tiszta haszna a bortermelésnek és pezsgőgyártásnak. A kaputól jobbra és balra a kávéház terül el és a két „szárnyat” összeköti az üveggel födett tágas udvar. E Grand Cafféban húzódik meg a varieték művészeinek az egyesülete, amely korántsem játékbarlang, mint az artisták mostani klubja, ahová céhbeli ember be nem teszi a lábát és ahol, akár a tűzoltóságnál, állandó a permanencia. Helyén van a zsetonos, a játékmester és a többi dignitárius, mert percnyi megszakítás nélkül űzik a hazárdjátékot. Heteken át nem takarítanak. Nem artisták e modern egyesület tagjai, bár a csődbíróság és a rendőrség vagy a rovancsolás elől való kapkodó menekülésükben a „barlanglakók” bámulatos erőprodukciókat végeznek. Másfajta a Meteor klubja. Egyszerűen törzslokálja a professzió férfiainak, akik többnyire józanul és polgári módon élnek. Fényes nappal járnak ez otthonukba, amely rendes, nyilvános kávéház. Csupán egy kis politúros iratszekrény a hátsó fal mellett szimbolizálja az egyletet, amelynek nincs külön helyisége. A kerek asztalok mellett fizetik le a pénztárnoknak a heti járulékot; itt kapják kézhez és intézik el a postájukat. A kártyaszobában megtartják választmányi üléseiket és az egyik sarokban buzgón „szerkeszt” Sallay, mint az Artistaközlöny kiadója., szemben vele tartja napi huszonnnégy hivatalos óráját az állásközvetítő iroda tulajdonosa.

Éjfél után belibegnek műpártoló kíséretükkel az orfeumok nőnemű sztárjai, akiknek egy része, főleg a segédszemélyzet, nem orientálódik éppen az unalmas családi élet felé. Míg délután a feddhetlen előéletű kóklerek akószám fogyasztják a nagy pohárban felszolgált forró, sötét kapucinereket dupla bőrrel: az első hajnali órákban csupán finom palackbor és sampányi járja különféle hentesáruk bekebelezése mellett. (Meleg konyha ismeretlen fogalom a kávéházakban.) A hiányosan berendezett teremben némely asztalon nincs hamutartó, de jegesvödör mindegyiken látható. Ady Endre, aki a szálloda egyik harmadik emeleti, lihthofra nyiló szobájában lakik és egyébként sem kedveli a szemközt levő lármás irodalmi és álirodalmi központot (a Newyorkot), átteszi e kellemetlen és rendetlen lokálba a főhadiszállását, itt várva a hajnal pirkadását néhány intimusa társaságában. Ennek a révén a Meteort az irodalmi kávéházak

törzskönyvébe iktatják, bár a kávés még csak irodalmi felvágottat se mér. A helyiség a Gyürky-családé, amely mindig ilyen bohémtanyáknak az intendánsa: a Helvéciának az Andrássy-úton, a Wekerle Sándor-mulatónak a Kerepesi-úton és most: a Párizsi kalitkának („az úri közönség táncol”). Nem csinálunk reklámot ez intézménynek azzal, hogy idejegyezzük a címét. Tessék plakatírozni a vasoszlopokon és a színházakban föllépni a vasfüggönyökön.

KAMMON

A „Heckenast” után. A Kossuth Lajos- és Szép-utca sarkán levő házat díszes emléktáblával jelölték meg, amely megörökíti 1848 március 15-ikének dicső emlékét. E napon itt a Heckenast-nyomdában készítik vala a Szabadsajtó első példányait. A nyomtató-műhely helyiségéből később kávéház lett: a „Kammon” (ma autó-üzlet). Néhány irodalmi generáció fészke e hosszúkás boltíves terem intim, meghitt jellegével. Nem hivalkodnak márvánnyal és réz-intarziákkal, még csak parkettával sem, de meiszeni csészékben szolgálják fel a párolgó, illatos feketét és csiszolt pohárban – a halászlét. Az egyik rendes látogató: a híres dabasi Halász-nemzetség sarja, valami speciális groggot kevertet magának, amit az ódivatú, puha bőrdíványokon üldögélő öreg urak mind megkedvelnek; elnevezik Halász-lének. A kényelmes biedermeier-karosszékekben fel-feltűnik Rákosi Jenő, Bartók Lajos (Dom Pedro), Heltai Ferenc (később főpolgármester), Kaas Ivor, Asbóth János alakja. Törzsvendégek továbbá Pulszky Ferenc (a Nemzeti Múzeum főigazgatója), Hermann Ottó, az európai hírű tudós, Huszár Adolf szobrász, Nagy Imre, R Nemzeti Színháznak szerencsétlen véget ért hősszerelmese, Benza Ida operaénekesnő férje. Ez az Apolló-termetű és Antinous-arcú színész a kávéház leghangosabb embere. Végtelenül szerényen és diszkréten viselkedik, de akármenynyire erőlködik, hogy halkan, suttogva beszéljen, csodás hangja ércesen cseng az alacsony helyiségben. Ifjabb Ábrányi Kornél, (aki – úgy tűnik – patentíroztatta teljesen egyéni, mellig érő oldalszakállát, mert sem az ő idejében, sem azóta Magyarországon senki ehhez hasonló különlegességet nem viselt) délutánonként itt uzsonnázik, mielőtt a közeli Ferenciek-terén levő régi újságházba tart a mindennapi főszerkesztés irányában. Szandállal meztelen lábán, kalap és kabát nélkül beállít olykor-olykor Földváry Jakab, a groteszk magántudós. Aki ma

megnézi a Kammon épületének ódon kapubejáratát és lépcsőházát, körülbelül elképzelheti a múlt századbeli szűk Hatvani-utca e kávéházának patriarchális stílusát.

BAROSS

Baross. Néhány évig hírlapíró-asztala van a „Baross”-nak is, amikor tudniillik a József-körúton húzódik meg három földszintes szobában (ezek alatt a pincében: Révay Testvérek nyomdája) Mikszáth Kálmán rövidéletű, jobb sorsra érdemes napilapjának a szerkesztősége, az Országos Hírlapé, amely az 1899. év februárjában beleolvadt a Pesti Hírlapba. Ez a ,,fúzió” inkább tárgyi jellegű; csupán Mikszáth tér vissza a Vilmos császár-útra. (No meg e sorok szerénytelen írója.) A nagy palóc tulajdonképeni törzsasztala az István főherceg-szállóban van (ma: Gyosz-ház), ahol a figyelmes Gundel papa a vendéglő egyik tágas helyiségét Mikszáth-szobának rendezi be előkelő bútorral és a falon az író életnagyságú művészi portréjával. (Érdekes, hogy Mikszáth, aki egyáltalán nem törődött külső megjelenésével, tehát nem volt hiu, a festőnek nem „ült”, hanem átadta neki fényképét – fiatal legény korából.) Ide az udvari előcsarnokon át csak a régi „tisztelt ház” folyosója halhatatlan, szatirikus krónikásának és politikai társaságának van bejárása. Az „Ohá” idején azonban a „főszerkesztő” hűtlen e saját nevére protokollált szobájához. Ám ama vasárnapokon, amikor az egész szerkesztőséget vacsorára invitálja, mégis itt szolgálják föl a malacpörköltet és „kapros túróslepényt (soha mást!), persze francia pezsgővel; reggel felé aztán felcihelődik a redakció, hogy a hétfői délelőtti lapot megcsinálja. Azon az estén, amelynek a rákövetkező hajnalán az újság utolsó száma megjelent, ugyancsak az Istvánban ülték meg éjfélig a halotti tort, még pedig kicsapongóan derűs hangulatban: minden munkatárs kézhez kapta félévi fizetését végkielégítés címén. Mikszáth pedig örül, hogy megszabadul a lapkiadás gondjaitól. Az volt a baj, – panaszkodik, – hogy „nem volt Blaháném” –?? – ,,Vo igen, nem volt primadonnám az adminisztrációban.” Amíg a hírlap meg nem szűnt, hétköznap „slusz” után betér a szerkesztő-kiadó a Baross-kávéházba. Vele van rendesen a rosszmájú Lipcsey Ádám, Keszler József, a kritikusok nesztora, Kálnoky Izidor, a segédszerkesztő, dr. Molnár Géza, Révay János, a Révay-Lexikon megteremtője, Kabos Ede, Kovács Jenő, aki azóta Eugen Robert álnév alatt német színházigazgató. Hosszú asztal mellett együtt virraszt e destruktív

gárda a konzervatív Alkotmány munkatársaival, élükön Bonitz Ferenccel. Utóbb „Mikszáth Kálmán-kávéház”-at nyitnak a József-körúton, de a cég ,,névírója” ott nem jelent meg sohasem. Wekerle sem mulatott a Wekerle Sándor-mulatóban .... Egyébként ma már nem Mikszáth-é a kávéház, hanem a „Miénk”-é.

VANEK

Vetített képek. Ismert kávéház a kilencvenes években Vanek József japán stílusban és eredeti bambusz-bútorokkal berendezett helyisége az Erzsébet-körúton, ahol a nagyműveltségű kávés, (aki fiatal korában többször is körülutazta a világot), esténként saját találmányú gépei segítségével vetített képekkel szórakoztatja a közönségét. Ezekkel, valamint bűvészmutatványaival produkálta magát mindenfelé Európában, Afrikában és Ázsiában. Amikor 1880-ban bolyongásaiból visszatér, elsőbben a József-körút és Stáció- (Baross-)utca sarkán nyit kávéházat és tíz évvel később átmegy az Erzsébetvárosba. Mindenütt nagy publikumot vonzanak a vetített képek. Ágai Adolf (Csicseribors) asztaltársasága a ,,Vanek”-be járó hírlapírók központja. Utóbb a Margit-körúton nyit kávéházat. Végül pedig mint nyelvtanár működik. Egyik fia: Vanek József karrikatúra-rajzoló, a Pesti Hírlap művészi munkatársa.

Az ,,Orient” -tel „Kerepesi-úti" fejezetünkben foglalkozunk, míg az „Abbazia »-val a Nyolcszög című rovatban.

XVI. A perifériákon.

KASZINÓ

A Mókus-utcai kaszinó. A III. kerület sohasem tartozott Pesthez, sőt az 1872-ik évig Budapesthez sem; derék sváb szőlősgazdák hazája, amely az egyesítésig mint kis mezőváros élte legboldogabb korszakát. Az óbudaiaknak nem igen volt székesfővárosi ambíciójuk, nem is akartak tudni a külvilágról, nevezetesen a Duna balpartján elterülő „bűnös városról”, (ők más, hasonló jelzőt használtak.) Volt néhány patriarchális korban levő

óbudai, aki sohasem járt Pesten, mert attól félt, hogy a Dunahíd leszakad. A krónika följegyzi, hogy amikor a sötét múltban odakünn egy Pestre valósi gonosztevőt kivégeztek, a kupaktanácsban fölszólaltak, mert – úgy mondták, – mégis botrány, hogy egy jött-ment miatt ennyi költségünk és munkánk legyen; el kell határozni, hogy „Óbuda az óbudaiaké”. Itt csak bennszülöttet szabad fölakasztani, az idegent zsuppoltassák a saját pátriájába. De – ha nem is pesti – mindenesetre nagyon régi a III. kerületi Mókus-utcában levő Kaszinó-kávéház. Megnyitásának idejét ma megközelítően sem lehet megállapítani, ám bizonyos, hogy mindig valami Bródy volt a tulajdonos. Nem is lehet tudni, hány kávésgeneráció váltotta föl egymást, miután a családfát elsodorta az 1838-iki árvíz. Elmondunk egyet-mást e kávéházról, már azért is, mert akadhat sok előkelő bankár, kereskedő és gyáros, aki most a lipótvárosi kaszinóban tölti estéit szmokingban és vakítóan fehér plasztronos ingben és akinek az őse valamikor a Mókus-utcai kaszinóban (szmoking, sőt más ing nélkül) kávét vacsorázott egy karéj házi kenyérrel, még pedig „mit Nachsicht der Taxen”.

A speciális tarifa, úgy volt, hogy nemcsak kereskedők és iparosok (gazdagok és jómódúak) látogatták e helyiséget, hanem kifejezetten szegény legények is. Épp ezért három tarifát alkalmaz a kávés, aki egyúttal a fizetőpincér tisztjét is betölti. A felsőbb tízezer (lehetett vagy három tucat) a teljes árt: egy hatost, vagyis tíz krajcárt fizet a tejes vagy fekete kávéért, aztán következnek azok a polgártársak, akiknek az ilyen súlyos kiadás fölborította volna háztartásuk egyensúlyát. Ezek kölcsönös szigorú diszkréció mellett ötvenszázalékos kedvezményt élveznek és hogy ez valahogy feltűnő ne legyen, minden páros napon leszúrják a tíz vasat. Olyan önzetlen hazafi is találkozik hébe-korba, aki múlásával az időnek önként átlép a második klasszisból az elsőbe. A harmadik osztályba tartoznak a fölmentettek, akik sem páros, sem páratlan napon nem fizetnek. Ezek a legrátartósabb látogatók, akik megkövetelik a figyelmes kiszolgálást és a tulajdonos barátságos üdvözletét: kedves egészségére váljék az ebéd! (Gspeiszcam.) Nem akarják, hogy kitudódjék különleges kávéházi pozíciójuk; szegénységükben is bizonyos büszkeséggel viselkednek. Nem voltak koldusok, hanem házalók, vásárosok és effélék, akik itt töltötték délutánjaikat. A kávés nem filantrópiából tartotta fönn ezt a gárdát, hanem azért, mert ez a csoport úgy hozzátartozott a helyiséghez, mint a statisztéria a színházhoz. Valami nagy áldozatot nem hozott e gavallériájával: a

milimárik hat krajcárjával hozták házhoz a tej itcéjét, egy font fügekávé pedig 18 krajcárba került.

Az esti órákban már csend és unalom honolt a lokalitásban. Csak egy időben mutatkozott valamelyes élénkség, amikor Szathmáry direktor tíz-húszkrajcáros belépőjegyekkel a különteremben színielőadásokat rendezett egy összetákolt pódiumon. Az óbudaiak ekkor sűrűn mentek a Bródy-teaterbe és amikor később valami magazinból külön színház létesült, nem is értették, hogy az miért nem Bródy-teater, hanem Kisfaludy-teater? A Kaszinó-kávéház ma is megvan, de más kézen.

Egyéb óbudai lokálok. Megszűnt azonban a másik óbudai kávésdinasztia: a Breitner-család Caféja. Ez a keskeny Vöröskeresztutcában egy kis földszinti viskóban húzódott meg, amiben csak a kávéház és a tulajdonos lakása talált helyet. Olyan alacsonyak voltak a szobák, hogy Apponyi Albert elővigyázatosságból sohasem járt ide.

Mégis ez volt az elegánsabb helyiség; itt mulatott az óbudai jeunesse d'oré zongoraszó mellett; a Kisfaludy-színház művészei és publikuma szintén ezt a lokalitást frequentálták.

KORONA

A Korona-kávéház a Korona-téren a városé volt. Árlejtés útján adták bérbe, tehát folyton váltakoztak a bérlők, mert a legtöbbet ígérő és nem a legtöbb protekcióval bíró volt a győztes. Itt szürcsölték a feketéjüket a vatermörderes hivatalnokok, akiknek kijárt a ,,Herr von” titulus. (A koronauradalom és a hajógyár nagyobbrangú tisztviselőit dupla-tisztviselőknek – Doppelbeamtereknek – nevezték.) Ide járogattak továbbá a nyárspolgárok és a bortermelők (braunhaxlerek). Este kocabanda muzsikált, amelyet főleg a Pestről csapatostul átránduló veinbajszerek kedvéért tartottak, akiknek, miután jól beboroztak egy szőlősgazdánál (mindenki a saját termésű borát mérte), itt tartották utolsó stációjukat. „Péter és Pál”-kor, az óbudai búcsúkor, volt az összes kávéházakban a legforgalmasabb nap.

Tejes lakzik. A kávéházak egyikében tartják rendesen a községbeli lakodalmakat is, amelyeken többnyire kávét és süteményt szolgálnak föl. (Ezért nevezik tejes hochzeitoknak; nagyritkán adódik húsos lakodalom, amelyen hal és libasült kerül az asztalra.) Amikor a násznép összegyűl a petróleum-lámpásokkal ünnepélyesen kivilágított szálában, elsőbben fölolvassák a beérkezett ajándékok listáját (úgy mint mostanában a sürgönyöket). E jegyzékek szerint minden fiatal pár esküvője napján a drágaságok valóságos kincsesházához jut. Csakhogy a kihirdetés nem éppen autentikus. Ugyanis a föl olvasást végző templomszolga – be kell vallanunk – némileg részrehajló és nem feltétlenül megbízható, mondhatnók: panamista. Ötkrajcáros borravalónak nem tud ellentállni, ezzel erkölcseiben alaposan meg lehet ingatni e bizalmi férfiút. Teszem: Jakab Mór hetvenkét krajcárért vásárol Bettelheimnál egy tucat pakfon-kanalat és ezeket egyenként gondosan beburkolva rózsaszín selyempapírba és szép pántlikával átkötve elhelyezi az ajándékok asztalán, amire a megvesztegetett hírnök rövid helyszíni szemle után pihegve szól: tizenkét darab nehéz, Luikátorsz-kanál, tizenháromkarátos ezüstből, nagyságos Jakab Mór úrtól és Jakab Mórné őnagyságától. Jakabék tehát egyesült erővel hozták meg ezt a súlyos áldozatot. Egyáltalában minden cadeaunak megvolt a maga stílusa a hozzávaló francia nevével, persze a felolvasó jóvoltából, aki gall eredetű lehetett. (Chamaissenek hívták.) Ha egy kis gyúródeszkát hoztak, abból egy Luikénz-tablett lett a legfinomabb „világos ébenfából”. A generózus vendégek rendesen többet fogyasztottak a magukkal hozott drága apróságokkal együtt, mint amennyi költségbe verték magukat. A fölolvasás végén a fiatal pár már mint békebeli milliomos fogadta a gratulálásokat. Csak másnap állt be a kijózanodás. (De nem a szerelemből való kiábrándulás.) Amikor revuet tartottak kincseik fölött, úgy érezték magukat, mint az, aki „Dunafát” vásárolt húszezerért és az aranymérlegből látja, hogy húsz fillér az értéke – öt darabnak.

MÖSMER

A szállások. Kőbányainak hívták a hajdani világban a jelenlegi Fiumei-utat. Annakidején szinte anakronizmus lett volna a magyar kikötővel valamely kapcsolatba hozni a nevét ennek az útvonalnak, amelyen a lenge keleti szél nem a tenger ózondús levegőjét, hanem a tizedik kerület hírhedt parfőmjét: a sertésólak émelyítő bűzét hordta felénk. Kőbányán, a sziklába

vájt borospincék, a serfőzdéi paloták és malátagyári kastélyok városában, néhány száz holdat tevő területen sorakoztak egymás mellé a szállások, ahol negyedmillió disznó élvezte a „penzió” opulens kényelmét: a kosztot, kvártélyt, kiszolgálást és – mosást, illetőleg fürdőt. És milyen gondosan, gyöngéden kezelték ez internátusokban a vendégeket! Nem mérték fukar kézzel az adagokat, mint a legtöbb napi „négyszeri bőséges étkezést” hirdető emberszállásban, hanem erélyesen „tömték” a bentlakókat, úgyhogy a szó szoros értelmében halálra hízott sertés végül már nem bírt állani kurta lábain. A legyek trilliói lepték el a disznó-hoteleket, Szerencsére e rovarkák nem kerültek beljebb az intervallumra. Minek te? Bölcsen tudták, hogy ilyen lukullusi módon másutt amúgy sem lakmározhatnak, így csak a speciális kőbányai szagot éreztük olykor a főváros belső útvonalain. A szállások biedermeier-stílusban takarosan föl voltak építve, mindegyike célszerű családi stranddal: pocsolyával. Egy-egy ilyen hizlalda csak részben volt tetővel fedve. A szabad udvarban ment végbe az etetés, darált kukoricával és árpával. Kétmétermázsás súlyig nevelték föl a pocákat, amelyeket utóbb már az ebédhez is csak nagynehezen lehetett vasrudakkal fölpiszkálni: úgy ellustultak. Amikor aztán alaposan elő voltak készülve arra, hogy az élet viszontagságaival megbirkózhassanak: a vágóhídra kerültek. Ilyen a sors! Nem haltak meg ágyban, párnák között, hacsak valami jótékony vész nem tizedelte meg a disznókat. A köröm- meg a szájfájás a koleránál is rettegettebb járvány volt e kerületben.

A kőbányai börze. A Mázsa-piacon, a Wellner-szállóban volt a Mösmer-kávéház: Kőbánya tőzsdéje, amely kora hajnaltól késő estig megtelt a nagyérdemű disznó-érdekeltséggel. Az ott tanyázó hizlalók közül elsősorban említendő Tóth László, az intelligens, rendkívülien éle3 eszű, angol flegmájú vállalkozó és földbirtokos (Bihax-ban). Az igazi self-made-man, aki-egészen lent kezdte a disznóforgalmi societás alsó fokán, amelyen a kartársak tudvalevően tegezik egymást. (Innét ered a dühös kifakadás: Kikérem magamnak, hogy engem letegezzen; nézze meg az ember. Hiszen nem őriztem magával disznót!) Három fia a kávéházban referált a legaprólékosabban mindenről, ami a sok-ágazatú óriási üzemben előadta magát. Akármilyen üzletbe belement, ha az tisztességes és kilátásos volt, csupán részvényt nem vett soha. Nem beszélem be magamnak, – szokta mondani, – hogy az a direktor azon töri a fejét, hogy én minél többet keressek. A hizlalók közül ide írjuk még a következők neveit és pedig:

Montag, ďodorescu, Horvát, Péntek, Eigl, Rauchbauer és Grundt. A legtekintélyesebbek egyike Baumann Antal volt, aki egy félszázaddal ezelőtt inzolvens lett, ami hihetetlen feltűnést keltett nemcsak e külváros társadalmában. Baumannak az öccse volt a Sertéskereskedelmi és hizlalda r.-t., az úgynevezett ,,akcia” igazgatója. A kávéházban tartózkodott továbbá Lusztig, a kaparás. Amit Kőbányán takarmány félékből szállítottak és átvettek, az úgyszólván az ő kezén ment át; az összes kereskedők, komisszionáriusok és hizlalók bizalmát bírta évtizedeken át. Később részvénytársaságot csináltak a vállalatából, ő maga a háborús időben nagy nyomorba jutott. Törzsvendégek voltak a terményügynökök és ezek élén az öreg Zinsenheim Simon, továbbá a sertés-exportőrök: Dilge, Divoracsek, Kohlberg és Tilze. Hetenként három zárt tehervonat ment közvetlenül Németországba. A Kőbányai takarékpénztár végezte az összes pénzügyi tranzakciókat. A kávéházban bonyolódott le az ország sertés- és takarmánykereskedelme, de azért délelőtti tíz órakor, az etetés után már megindultak a kártyacsaták. Zilzer, az ékszerész, a márványlapos asztalokon teregette ki drágaságait. Nagyobb forgalmat csinált, mint akár Bachruch vagy más belvárosi branchebeli üzlettulajdonos. Most már szabad ilyen indiszkréciókat elkövetni: a forgalmi adóhivatalnak nincs évtizedekre visszaható kompetenciája.

A szerbek. Amikor elrendelik, hogy a Szerbiából behozott sertéseket egy hétig vesztegzár alatt kell tartani, ezeket az importált disznókat az említett akcia-szállásba helyezik el. Ennek az igazgatósági épületében megnyílt aztán az Akcia-kávéház, ahol a szerbek gyűltek össze. Itt vették föl a kereskedőktől a nekik járó összegeket, amelyeket azonban sohasem vittek haza eredeti bankóban. Egy részért mindenféle portékát vásároltak, a másikat beváltották aranyra (Fuchsnál, a Nagyhíd-utcában). Végül az egész disznóvilágot kilakoltatták és áthelyezték Téténybe. Kőbányán már csak egy-két miniatűr-szállás hirdeti a hajdan való dicsőséget és odőrt ...

Disznófalva. Legújabban Újpest határában a környékbeli lakók a villamostársaság grundjain állították föl disznóóljaikat. Már vagy ezer ilyen kis sertés-villa épült föl a hatalmas telken, amelyet tréfásan „Disznófalvának” neveztek el. A kolóniának már van külön hatósága egy éjjeliőr személyében. Kávéház, mozi és tánclokál egyelőre még nincs e legújabb helységben.

XVII. A Kaiserstadtban.

BELMONT

A firma. A pesti kávéházak cégérei majdnem mind a „Kaiserstadt”-ból valók és – éppúgy amint a Wiener Mode néhány hónapon belül átkel a határon – mihelyt odaátról új kávéháznak (vagy szállodának) híre érkezik: biztosra vehető, hogy annak a neve nemsokára Budapest utcáin is feltűnik, esetleg némi honi sallanggal fölcicomázva. Innen kerülnek aztán a többnyire idegen hangzású elnevezések a perifériákra és ez az oka annak, hogy a kávéházaknak nálunk a legritkább esetben van magyaros cégére. (De azért „Wiener Café” sohasem volt Pesten.) Egyedüli kivétel talán a kedves „Otthon” -név, amely cég alatt Budapesten már megszűnt a Rákóczi-úti kávéház, ám künn a rendezett tanácsú városokban és a nagyközségekben mindenütt akad ilyen című helyiség. Ezt a nevet tudvalevően Jókai adta a hírlapírók körének. Azóta már e bájos jelző zománca is lekopott a sok Élelmiszer-, Cipőkrém-, Harisnya- és egyéb otthon révén. Éppúgy, amint lejáratták a monarchia nimbuszát a Nyakkendő-, Tea-, Szappankirályok és más branchebeli felséges urak.

Belmont. Mulatságos volt, hogy amikor a Lipót-körúti ,,Klub”-bal szemben konkurrens vállalatot csinálnak és Wienben éppen fölavatják a Café Belmont-t, ettől a firmától annyira el van ragadtatva a pesti ,,alapító”, hogy gyorsan átfesteti a már megrendelt és a saját szürke vezetéknevére szóló cégtáblát, szintén fölvéve a derűsnek tetsző Belmont-nevet, amelynek égisze alatt csakhamar derűsen tönkrement. Úgyszólván tradíció, hogy rendesen csak a második „tulajdonos” reüzál, mert ez aránylag olcsón jut az egész verklihez. Jelentkezett is egy elszánt No. II, aki – miután ezidőben a wieni Atlantis-kávéház létesül – etablissementjának szintén ezt a cégért adományozza, noha abban az időben már Budapesten is tudják, hogy az osztrák főváros Atlantiszában a világ minden tájáról összeverődött kalandorok tanyáznak. Itt adnak egymásnak találkozót a kiközösített bohémek, az éjszakai élet professzionátus alakjai, a beteges hajlamú férfiak és a nagyhajú örökös lázadók. (A bécsi Atlantis megszűnt az 1925-iki

novemberben.) A Lipót-körúti kávéház Atlantisz patronátusa alatt pedig rövidesen elődje sorsára jut.

Impex. Ausztriában – mint mindenütt − tobzódik akkoriban a síber-világ, amely valutázással, továbbá áruk behozatalával és kivitelével foglalkozik. A kedélyes veanerek ezeket az ellenszenves alakokat (az Import-Export nyomán) elnevezik Impexek-nek, egy ,,hamur"-os kávés pedig Café Impex-nek kereszteli el a lokalitását. Valószínű volt, hogy a Belmont és Atlantisz után következő jelölt szintén az Impexbe fog belekapaszkodni. Ám egyáltalán nem akad bátor harmadik, hanem az üzletet megveszi egy részvénytársaság, amelynek – eléggé furcsa véletlen – Impex a cége. Ugyancsak véletlenség, hogy ez a társaság hamarosan átesik a kényszeregyességen, noha mostanában inkább az a szokatlan, ha egy kereskedelmi vállalat elkerüli ez immár sablonossá vált fölszámolási módot. Mert manapság minden kereskedő gyanús, aki még nem folyamodott e közkedvelt eljárás megindításáért. Az ilyen különcködő alakkal nem ajánlatos összeköttetésbe lépni.

Bécsi reggeli. Tulajdonképen Bécsből plántáltuk ide a kávéház kultuszát. A német birodalomban az ilyen helyiséget szintén Wiener Café-nak hívják. A kápráztató, olykor ízléstelen luxus dolgában azonban mindig Pest vezetett. Bécsi zamatja van egyébként az összes szakkifejezéseknek; ilyenek a Herr Ober (four), a melange, a kapuciner, a pikoló, knikebajn, a bécsi reggeli, stb. Utóbbi volt még az importcikkeknek legszimpatikusabbja. E reggelinek a szilárd alapkövét adta a kávé, csokoládé vagy tea, amely bázis körül csoportosult a vaj, tojás, sonka, szardínia, jam és néhány szelet kenyér vagy zsemlye. A jobb polgári kávéházakban egy koronát kóstált ez a gasztronómiai revü, de a sok pénzért aztán gusztusosán fölszolgálták egy damasztterítővel borított és az asztallap felét elfoglaló tabletten, amelyen azonfelül mindenféle kis és nagy evőeszköz, edény, pohár, továbbá só-, paprika- és fogvájótartó foglal helyet. A dőzsölő vendégek jó félóráig is elpiszmognak e nevezetes früstökkel, amit leginkább vasárnap és ünnepnapon rendelnek, mert ilyenkor volt ráérő idejük, de máskülönben havi harminc korona (csupán az első étkezésért) túlságosan megterhelte volna a büdzsét. Bécsből importáltuk továbbá az összes porcellán-, üveg-, alpacca és egyéb fölszereléseket. Éppen csak a

bécsi kifli és kissütemény valóban szeretetreméltó minőségét nem honosítottuk meg.

KOLSCHITZKY

Kolschitzky. Sok szó esett már a bécsi kávéházról – mint fogalomról általában – és ideje, hogy végre ez intézmény legalább egy konkrét példányával is foglalkozzunk: Ausztria fővárosának legelső ilyen közhasznú helyiségét fogjuk ismertetni. (Legelső a megnyitás sorrendjében.) Érdekes, hogy a krónikás fáradhatatlan kutatásai ellenére nem tudta kiásni a nyomát annak, aki Pesten a kávéfőzde eredeti megteremtője volt, míg a Kaiserstadt tekintetében erre nézve pontos, a szó szoros értelmében históriai adatok állanak rendelkezésre. A Café „feltalálóját” ugyanis megörökíti nemcsak a kávémérők tisztes céhének a levelesládája, hanem a világtörténelem is. E tudományos forrásműre való hivatkozással persze zordon évszámok és unalmas, ócska nevek sem mellőzhetők teljesen. Csupán a legszükségesebb ilyen komoly adattal fogunk fölvonulni és amidőn mutatónak Kara Mustafát említjük, mindjárt hozzátesszük, hogy nem IV. Mohamed e stréberkedő fővezére a főszemélye anekdotánknak, hanem az első bécsi kávés: ama Kolschitzky Ferenc nevű lengyel származású hivatásos csavargó, aki világlátott kozmopolitikus létére sokat járt a félhold romantikus és piszkos birodalmában és ismerte a hős ozmánok nyelvét, szokásait, nevezetesen megfigyelte, hogy Törökországban a kávét török módra készítették már akkor, mikor Ausztriában még nem ismerték a komplett reggeli ez alapvető alkatrészét.

Bécs ostroma. Ám kezdjük a kezdetnél, amint ezt a francia iskola ajánlja. Regisztráljuk elsőbben az esztendőt: anno Domini 1683. (Ne tessék megijedni: nem hivalkodunk egyéb nagyképűsködő lexikonnumerusokkal.) Ez évben a török ostromló seregek az említett pasa vezetésével Magyarországon át Bécs bástyafala alá kerültek, amelynek védelme Starhemberg grófra volt bízva. Heteken keresztül keményen állt a harc. ,,Bécs még a mienk”, de a fesztung már fogytán van embernek, állatnak, hadi- ós élelmiszernek. Arra nem gondoltak, hogy rádió útján értesítsék szövetségeseiket, hanem Szent István templomának tornyáról eregettek segélytkérő hatalmas rakétákat a sötét éjszakai égnek. Már-már úgy volt,

hogy kapitulálniuk kell, ha időközben Kolschitzky – ügyesen maszkírozva és kiöltözve – át nem csempészi magát az ellenség frontján és nem viszi a riasztó hírt a szorult helyzetről Sobiesky János lengyel királynak. Csakhamar jelenthette az akkori Höfer, hogy a török hadosztály jobb- és balszárnyát elébb felgöngyölítettük, aztán felőröltük, ami pedig a fődolog: zsákmányoltunk ennyi és ennyi ágyút, fegyvert, municiót, lovat, sátort, kocsit, zászlót, szövetet, drágakövet, aranyat, rabszolgát, asszonyt és hasonló finom harcászati rekvizitumot. A város élelmes patrónusa: az ügyes áltörök megkapja a Signum laudis-t a kardokkal, a nagy- és kis-ezüstöt, sőt még a sebesültek medáliáját is, noha közelébe sem került a tűzvonalnak, azonban kémszolgálata lázában olyan erős náthát szerzett, hogy két napig a hadi lazaretben ápolták. Meg akarták tenni Kaiserlicher Herr Rath-nak, de e magas kitüntetést elhárította magától, mert a cím nem kvadrált volna későbbi mesterségével.

A zsákmány. Végül hivatalosan és udvariasan felhívták a polyákot, hogy válogasson tetszése szerint a zsákmányolt kincsekben saját és becses családja részére. Tessék parancsolni: annyit vihet, amennyi jólesik; megérdemelte! Ferenc bátyánk – úgy látszik – elő volt készülve ez eshetőségre, de ismerte is a dörgést a török logerben és gondolkodás nélkül azt mondta (az ugyan átvillant az agyán, hogy ráadásul egy jókarban levő, egészségesen elbocsátott mindenes-odaliszket rezerváltat magának, ám nem mert e szerény kívánsággal előhozakodni, mert ahhoz volt bátorsága, hogy átsvindlizze magát a turbános katonák sorain, de ahhoz már nem, hogy szigorú anyósával kikezdjen), azt felelte tehát, hogy a fővezér sátrában tároló kétszázhatvan zsák, tele sárga . . . ,,Jól van – szakították félbe, – a kétszázhatvan zsák arany a tied.” Mi is lehetett volna más a főparancsnok kvártélyán, mint nemesfém: a hadikincs? Nincs e zsákokban arany, könyörgöm, hanem sárgaszemű nyers kávé; erre pályázom – szól a honmentő angyal. Magyarázatát kell adnunk annak a feltűnő jelenségnek, hogy mikép került az A. O. K. magazinjába ez a nagymennyiségű gyarmatáru. (A. O. K. = Armee-Ober-Kommando és nem, mint a gonosz nyelvek rágalmazzák: „Alles ohne Kopf”). E boldog korban a főparancsnokságban nem a tudálékos vezérkar működik, hanem két olyan hivatal, amely a Generalstab-nál hathatósabban elősegíti a győzelmet: I. a tábornoki rangban levő főeunuch felügyelete alatt levő jól aszortált legfelsőbb hárem, II. az ugyancsak excellenciás főkukta alá tartozó

legfelsőbb konyha, megfelelően dúsan felszerelt élelmiszerraktárral, amelyben többek között a szóban levő kétszázhatvan leltári darab is meghúzódott.

A szabadalom. Mire való volna neked ez a furcsa jószág, kérdezik. (Mondjuk: Közép-Európában mindaddig hírét sem hallották a kávénak.) Pompás itókát lehet ebből kotyvasztani és ezzel akarok foglalkozni, sőt erre a professzióra szabadalmat óhajtanék, instálom. Rendben van – hagyták rá habozás nélkül, titokban örvendezve, hogy csak ilyen csekélységet kellett fizetniük a megfizethetetlen szolgálatokért. H. G. Wells könyvében, vagy lehetséges, hogy a bécsi szállodások jubileumos évi jelentésében föl van jegyezve, hogy a Hauptquartier pont ugyanazon a helyen volt, ahol manapság az Untere Neustiftgasse-ban a legnagyobb osztrák kávépörkölde katlanjai illatoznak, de ez tisztára véletlenség. Nem lehet emiatt holmi szándékossággal gyanúsítani a kávégyárat, még kevésbbé Kara Mustafát, Emberünk tehát privilégiumot kapott kávéház létesítésére. Gyorsan átment a bélyeges és pecsétes koncesszió az összes fórumokon. Nem volt még kávésipari szabályrendelet és nem kellett megállapítani a zárórát, a női kiszolgálást, az ártarifát, a luxusadót, stb.; nem volt szükség táncolási vagy jazz-band-koncesszióra. A rákövetkező évben megnyílt Bischofshof No. 485. cím alatt (ma: Turmgasse 5.) a „Silberne Kugel” (ezüst golyó). Csakhamar számos lelkes híve van a ,,feketé”-nck és igen sok látogatója a Kaffeehaus-nak, amely innét indult Nyugat felé hódi tó körútjára. Két évvel később ilyen lokalitás jutott Nürnbergnek, ahol tudvalevően elvből nem akasztanak senkit, mielőtt el nem fogják és elvből nem isszák a Mokkát, mielőtt meg nem főzik . . .

XVIII. Párizsi emlék.

CAFÉ DE LA PAIX

Szentgyörgyi Ferenc, a Pesti Hírlap párizsi levelezője, írja a következőket „Párizsi emlék” címmel: Először is tisztázzuk azt a kérdést, hogy mi az a Café de la Paix? Párizsban, a bennszülött franciának egyszerűen csak kávéház az Opera tőszomszédságában. Különbség közte és a többi párizsi

café-restaurant között legföljebb annyi, hogy itt nagyobb a – kényelmetlenség, mint másutt, durvábbak a pincérek és drágább a kávé. Na meg aztán egy kicsit kevesebb is, – ami különben enyhítő körülmény, – mert hiszen rosszabb is. Ezt jelenti a Café de la Paix Párizsban, a franciának. Semmivel sem többet és semmivel sem kevesebbet. Különben fele Párizs nem is tudja, hogy van egy ilyen nevű kávéház, a másik fele pedig úgy ismeri, hogy oda a pincéreken kívül, – született francia nem teszi be a lábát. Legyünk azonban őszinték és valljuk be, hogy a pestieknek valami egészen mást, többet jelent a Café de la Paix, mint egy elsőosztályba sorolt párizsi kávéházat, amelynek rendeltetése mindössze annyi, hogy bizonyos anyagi föltételek mellett ételt adjanak benne az éhezőknek és italt a szomjazóknak. Ilyen alacsonyrendű szerepet juttatni a Café de la Paix-nek, ez, pesti szempontból, egyenesen sértés. Mert a pestieknek a Café de la Paix nem kávéház, nem étterem, nem is kávéház és étterem együttvéve, hanem – fogalom! Párizst járni és nem ülni a Café de la Paix-ben, az Budapest székesfőváros polgárainak körülbelül annyit jelent, mint Rómában lenni és nem látni a pápát. Kezdődik pedig ennek a kávéháznak a kultusza ott, hogy egyszer egy bozontoshajú, Petőfi-galléros és csokornyakkendős ifjú levelezőlapot írt haza, Pestre s így kezdte: ,,Itt ülök a Café de la Paix terraszán ...” Ugyanannyi fáradsággal ülhetett volna a Café de la Madridban, a Deux Magots-ban, a Rotonde-ban, vagy a nemtudom hányezer párizsi kávéház akármelyikében, de a véletlen, amely olyan gyakran szól bele sorsunk irányításába, úgy hozta magával, hogy a Café de la Paix-ben üljön. És mert ott ült és mert ez az ifjú történetesen őszinte ifjú is volt, – a levelezőlapon is csak azt írta, hogy „itt ülök a Café de la Paix terraszán”. Nos hát, e levelezőlapnak rendeltetési helyére való megérkezése óta nem lehet bírni a pestiekkel. Mindenki a Café de la Paix terraszán akar ülni. Az is, aki már ült ott, és az is, aki a sors mostohasága és szívtelensége miatt még nem részesülhetett ebben a különös szerencsében. Pesten, ha Párizsról beszélnek, ennek a kávéháznak a nevét többször ejtik ki, mint a milói Vénuszét. Te, édesem, – mondja az, aki már össze-vissza metrózta a földalatti Párizst, tehát szakértő, – te, édesem, amikor én ott ültem azon a Café de la Paix-n, tudod, a terraszon, egy olyan igazi francia széken, hát tudod, hát nem is tudom, mit mondjak neked ... És nem is mond semmit. Mert azt, hogy kétszer volt ebben a kávéházban és kétszer sikerült a pincérnek végigönteni a ruháját, – egyszer a fekete selymet tejjel, egyszer pedig a rózsaszínűt feketével, – ezt mégis tanácsosabb elhallgatni. És talán

jobb arról sem beszélni, hogy éppen kánikula idején volt Párizsban és a Café de la Paix-ben az a karcsú francia szók egy rácson állott, a rács a pincéhez tartozott, ami nem lett volna baj, ha történetesen a pince nem egyúttal a konyha is, ahol tizenöt takaréktűzhely öntötte magából a pokoli forróságot. Na és aztán, minek azt is elmondani, hogy úgy volt odapréselve az izzadó, verejtékező, szipákoló, krákogó vendégek közé, mint a heringek vannak a hordóban. A szag, amely az orrát facsarta, ugyancsak a heringekre emlékeztette. Meg a Camember-sajtra. És talán azt is jobb letagadni, hogy úgy aperitif-idején, hat és nyolc óra között, vagy százévi börtön ül a terraszon is, meg bent is. Nemzeti és faji különbség nélkül, A tarhálók seregéről (kölcsönkéregetők, akiknél a kölcsön visszaadása a bűn tényálladékát meríti ki), az álszerkesztők, álszínészek, áltisztességes asszonyok, az álfrancia kokottok kisded csoportjáról nem is beszélve. Marad tehát a vendégek tíz százaléka és a pincérek. Ezek becsületes emberek. Ezekkel kezet lehet fogni, a következmények terhe nélkül. És mégis, te internacionális utcasarok, te minden párizsi színtől annyira megkoppasztott Café de la Paix, ezután is csak te fogsz maradni a Párizst járó pestiek számára az a boldog sziget, ahol két hétig szidják Budapestet, hogy két hét után rohanjanak haza és Pestre érkezve, leroskadjanak az első kávéház pamlagára és boldogságtól remegő kézzel hajtsák föl az első pohár jó, hideg, friss vizet. Egyébként a Café de la Paix kiürített szódavizes üvegei szeretettel üdvözlik az örökké szomjas pestieket.

ELTŰNT ÁRNYAK

Az Orsz. Magy. Keresk. Egyesülés hivatalos hetilapja: az Omke 1924-iki jubileuma alkalmából ünnepi arcképsorozatban megörökítette néhány múltszázadbeli kereskedő alakját. E galériához hozzájárultam a következő három portréval: Popper Armin- („A landauer” címmel); Strasser Alajos („Herr Alois”) és Kochmeister Frigyes („Őméltósága”) személyével foglalkozó toll rajzokkal.

A LANDAUER. ősidőktől fogva a győztes hadvezérek lóháton fogadják a megszállt területek lakosságának hódolatát. ám a történelem olyan, – úgy látszik, – szerfelett kényelmes főkatona-bácsiról is tud, aki, amikor az elfoglalt Landau városkába ünnepélyesen bevonult, fittyet hányva a divatnak, a diadal ez útjára kocsin indult, még pedig valami különleges, újszerű alkalmatossággal, amelyhez hasonlót a nép mindaddig sohasem látott. Ormótlan, impozáns, négyüléses bárka ez a díszhintó, elül-hátul lehajtott fedéllel és az utca humora a szellős, tágas equipaget elnevezte ,,landauer”-nek. Mindez előadta magát körülbelül százötven évvel ezelőtt. A landauer emígyen meglehetősen ósdi szerszám, amelyet a mai autós világban már alig ismernek.

Mutatóul e karosszériák egy elsőrangú, hamisítatlan példánya a múlt század kilencvenes éveiben még Budapesten tartózkodott, ahol népszerűségében vetélkedett Tisza Kálmán rozoga fiákkerével, amelynek szürke gebéit az ugyancsak közismert Schneider mester hajtotta. Mindkét kocsit el lehetett volna helyezni a városi múzeumban.

Ebben az időben az volt a rend, hogy az udvari fogatok a Nyugati pályaudvartól a Várba az utat a Fürdő-utcán át tették meg, ami némi kerülő, mert kiérve a Dunához, visszafelé kellett menni a Lánchídig. Dehát tradíciószámba ment, hogy a „legmagasabb járművek” sohasem tévedtek a mellékutcákba, hanem mindig a fő útvonalon haladtak. Igaz ugyan, hogy a Fürdő-utcának sem volt éppen világvárosi jellege: a sétaterekkel szemben csupa régi, egyemeletes ház lapult meg.

Ezek közül említendő a még ma is ott szerénykedő saroképület (Vilmos császár-úti kapujával), amely annak idején úgyszólván közbotrányt keltve, szinte kirítt az Andrássy-úti előkelő környezetből. Faggatták is a tulajdonosát: Heidelberg Lipót W. urat, hogy építkezzék. Hivatalosan város-szépészeti szempontokkal vonultak föl, míg a pénzemberek a rentabilitással hozakodtak elő. Pontosan kiszámították, hogy milyen pazarlás egy ilyen forgalmas, elegáns helyen parlagon hevertetni a telket; egy palota adómentesen és tőke nélkül idővel „magától” amortizálódnék. H., aki az épület egyik apró, udvari szobácskájában irodát tartott és akiről kereskedői körökben tudták, hogy nagyon finoman tud számolni, hajlott volna az okos

szóra, azonban határozottan ellenezte a tervet Lipót W.-né őnagysága azzal, hogy ez esetben neki legalább is háromnegyed évre el kellene hagyni első emeleti pompás appartementjait (amelyek bizony nem voltak olyan szűkecskék, mint a földszinti bureau) és az ide-oda hurcolkodás temérdek gonddal és bosszúsággal járna. Ez a kényelemszeretet emígyen nagy vagyonba került. A szomszédos Krausz Mayer-féle ház pedig arról volt nevezetes, hogy amikor teljesen lerombolták, hogy helyébe a most meglevő palotát építsék, a régi falak között változatlanul meghagyták a sarki patikát, amely nem is szünetelt egy napig sem. Mondjuk: végig csupa jelentéktelen ház volt itt (a Kereskedelmi Bank helyén: a Diana-fürdő). A közeli Arany János-uccában ellenben három-négyemeletes bérházak terpeszkedtek. Valamikor ez volt a Fő-út (Hochstrasse), tehát sohasem lehetett mellékuccának mondani.

Egyszer aztán – a múlt század utolsó tizedében – a király áttette ,,séjour”-ját Magyarország kedvelt fővárosába (beh sokat beszéltek és írtak arról, hogy az udvar Budapesten való tartózkodása mindig túlrövid, még megközelítően sincs a kvóta arányában!). A megérkezést megelőző napon a civilben levő leibkutscher az ugyancsak civilben büszkélkedő udvari lovakkal és egy nemkülönben ilyen állapotban leledző ,,Hof-Kutsche”-vel a szokásos próbakocsizást készült lebonyolítani és megrökönyödve vette észre, hogy a Fürdő-uccát javában aszfaltozzák. Azonnal jelentést tett a hopmesternek, aki a belügyminisztériumba telefonált, hogy rögtön intézkedjenek, azonban hiába volt minden sürgetés: huszonnégy órán belül sehogysem lehetett rendbehozni az úttestet. Erre vegyes bizottságot küldtek ki, amely megállapította a bevonulás ideiglenes útját az Arany János-utcán át. Este megtartották a „műtanrendőri” bejárást, amelyen résztvettek az udvarmesteri hivatal, a főkapitányság, az elöljáró, a városi mérnök, a kocsis és a lipizzaiak. A főpróba sikerült és ettől fogva ez az utca belekerült a rendes bevonulási frontba.

Annak a hírére, hogy az Arany János-utca udvarképes lett, a kitűzött órában itt a szokottnál is többen összeverődtek. A közérdeklődés fel volt keltve. A lojális háziurak lehozatták a padlásról az esőverte, fakó, „Éljen Sándor Pál!” felírású zászlókat, ablakaikban pedig szellőztették perzsáikat és ágytakaróikat. Pontosan – Ferenc József mindig pontos volt – megérkezett az udvari vonat és csakhamar feltűnt a kétlovas hintó ő

Felségével és főhadsegédével, a bakon a leibjägerrel. Éljenzés mindenfelől. A király egyperces szabályos ütemekben, gépiesen sapkájához emeli fehérkesztyűs jobbkezét, mellette szigorú arccal az öreg Bolfras. Ezután következett még három kocsi. A közönség, főleg katonaviselt emberek, tudták, hogy ezekben nem ülnek főhercegek, hanem az „allerhöchstes Gefolge” tagjai. A kocsisok másként viselték pofoncsapott kalapjaikat, ha az uralkodó-családból valókat vittek. Nem is hallatszott éljenzés, de a rendőrök feszesen szalutáltak. Akkoriban csak vezérőrnagynak (és fölfelé) dukált a tisztelgés, ám a konstáblerek a gárdauniformisokat nem igen ismerték, aztán a pasasok mind nagyon öregek, hát – gondolták – biztosan generálisok. Végül még egy fogat, amelynek a rendőrök sem haptákoltak, mert ezen még inas sem ült, a kocsis fövegén pedig hiányzott az ezüst bortni; emígyen már messziről látszott, hogy a kocsi tisztelgési nézőpontból merőben tárgytalan. Az udvari személyzet kalapviselési változatosságaira külön kioktatták a bakákat, nehogy ezek esetleg üres fogat előtt is frontot csináljanak. Abban a legutolsó hintóban tényleg csak egy lakájszerű aggastyán foglalt helyet egy nagy kutyával, ami élénk derültséget keltett (biztosan a kíséret egy tagjának a kísérete). Úgy látszott, hogy vége a bevonulásnak!

De nem, még mutatkozott valami! ,,A landauer” – futott végig a hír a tömegen és egy hatalmas határban Ráth Károly főpolgármester volt látható, aki saját személyében óhajtott meggyőződni róla, vajjon az ,,új vonal” szabályszerűen funkcionál-e. Mellette egy öreg úr: Ferenc József-kabátban, Ferenc József-cilinderrel, gomblyukában a Ferenc József-rend pirosszalagú lovagkeresztjével. Hófehér szakállával, karakterisztikus arckifejezésével, – amely sajátságos vegyüléke volt a kedélyes ember bájos bonhomiájának és a nagyúr rideg zárkózottságának – és előkelő tartásával ez a köcsögkalapos polgári alak határozottan „nemzetibb” benyomást tett, mint a díszmagyart öltött kecskeszakállú lordmayor.

E hosszura nyúlt bevezetés tulajdonképen csupán egy betű kedvéért íródott, mort csak az a fontos, hogy az istenadta nép nem egy, hanem a landauert pillantotta meg: Pesten nem volt több, mint egy ilyen kerekeken mozgó propeller. Ennek a gazdája: Popper Ármin, városi képviselő, vendégül látta Budapest legfőbb dignitáriusát orosz trapperekkel húzott híres fogatján. Egyébként nagykereskedő volt, még pedig

tollnagykereskedő, cégjelzőhivatali precizitással: ágytollnagykereskedő, nehogy azt gondolják, hogy írótollal kereskedett.

Ugyanabban az időben, amikor a babérkoszorúzta generális megjelent Landauban, vagyis másfélszázaddal ezelőtt, két gyerek Csehországból: Max és Moritz Pestnek tartott (tiszta véletlen, hogy e két név ugyanaz, mint a bécsi kabaré cége). Mindenfelé híre járt, hogy ez a város a világ leggyönyörűségesebb helye, ahol a szegény ember pénzhez és sok minden más jósághoz juthat. Üres zsebbel és korgó gyomorral kutyagoltak a sáros országúton e surbankó legények, akik közül az egyiknek: a Moritznak, Popper volt a becsületes neve, míg a

másik a Maxi, még nem biztosított magának vezetéknevet, hanem csak – keresztnevet. Valahogyan eltéveszthették az utat és egyszerre Miskolc városa tűnt föl előttük.

Az éjjeli herbergben hallották aztán, hogy egy ottani boltos olyan „fiatalembert”-t keres, aki egyrészt az üzletben tevékenykedne, másrészt a gyerekek finom nevelését és alapos oktatását is ellátná. Moritz vállalta mind a két tisztséget és Miskolcon ragadt, míg Max folytatta útját a főváros felé, ahol szintén valamilyen alkalmazást talált. Miután Wodjan-ból valósi volt, elnevezték „der Wodjaner”-nek. Így lett belőle a báró Wodiáner-nemzetség őse.

Popper pedig néhány év múlva már önálló kereskedő volt Miskolcon; családot alapított és legfőbb igyekvése a számos gyerekről való gondoskodás volt. Legidősebb fia: Gyula, Pesten az Englander-cégnél „vezette” a könyveket, ami körülbelül azt jelentette, hogy „arrivé” volt. Másik két fiából orvos lett: a Debrecenben működő Alajosból és a szülő pátriájában maradt Józsefből. A fiuk külsőleg-belsőleg mind kemény magyar legények. Rákosi Jenő mondta, vagy írta valahol, hogy aki Magyarországon született és akinek magyar az anyanyelve, annak az agya, a vére és a lelke magyar. Popper később megkapta volt kenyeres pajtásának: a Wodiáner-cég főnökének miskolci képviseletét (főleg dohányvásárlásra), de azért ügyeit minden segítség nélkül maga tudta ellátni.

Ezért legfiatalabb fiát, Ármint – amikor ez felcseperedett, – 1830-ban parasztszekéren Pestre küldte, majd a bátyja tesz róla, hogy érvényesüljön. A gyapjúbálákkal megrakott kocsi délután kikötött a Kerepesi-úti „Fehér hattyú”-ban, ahol a vendégszobában Gyula éppen kaláberezett egy paksi nyersbőrkereskedővel (a nyerseség úgy a bőrre, mint a kereskedőre vonatkoztatható). Legott meg is kérdezte a partnerét, hogy „hallja, nincs magának szüksége egy fiúra; elvihetne az öcsémet, eleven eszű gyerek!” Nem bánom, – szólt a vidéki, fel sem nézve a kártyából, – csak legyen itt hajnali négy órára, mert akkor indulok.

Ezzel el is intéződött az ügy. E boldog korban az ilyesmi nem volt valami komplikált dolog. Fizetésről nem tárgyaltak, mert ez néhány esztendeig amúgy sem „létezett”, még a fővárosban sem, ahol a leendő segédek és vitázok mint inasok, a reménybeli könyvelők mint gyakornokok funkcionáltak huzamosabb ideig, aminek a fejében legfeljebb ellátást kaptak és ez úgyszólván nem került semmibe. Ilyen kezdőnek az engageálása ilyformán nem járt rizikóval. Nem úgy, mint ma, amikor az iskolából kikerülő ifjú aranyparitásos szerződést kivan kötni, hogy néhány hónap múlva „emelést” és pár évvel később végkielégítést vagy nyugdíjat követeljen.

Az új praktikáns az éjszakát a különbejáratú szobaúri lakáson töltötte bátyjánál, aki este nyomatékosan meghagyta neki, hogy háromkor keljen, nehogy főnöke elutazását elmulassza, ő maga, mint mindennap, csak hétkor ébredt és hüledezve látta, hogy a kis Ármin még ott lebzsel. Na, mi az, hát mégis elaludtad az időt, te gézengúz? Fenét aludtam, – volt a válasz, – egyszerűen nem vagyok kíváncsi Paksra! Nem-e és ugyan miért nem? Azért nem, mert az édesapánk Pestre küldött, mivelhogy Miskolc kis város, ahol nem vihetem semmire és te most egy ronda porfészekbe akarsz engem beledugni, hogy a paksi szúnyogok fölfaljanak; hisz akkor jobb lett volna otthon maradnom. Az idősebb Popper belátta, hogy öccsének igaza van. Minden a véletlentől függ; meglehet, hogy a tizenkétéves gyerek energikus és okos föllépése egész életéről döntött.

Másnap az életrevaló Árminka belépett a még ma is meglevő Kohner-féle terményüzletbe, amelynek később társa lett, majd a Fleischl-cég

kompanistája volt. Huszonkétéves korában – mint évi hatszáz forintot tevő „revenue” fölött rendelkező ,,totum-factum” – megnősült. Az Ország-út és a Három dob-utca sarkán levő házban – ahol a Szegedi-kávéház volt – lakást bérelt és ugyanitt halt meg nyolcvanéves korában, annak utána, hogy a negyvenes években megalapította saját cégét, amely elsőnek exportált ágy tollat és amely Bandi unokája (Dr. Popper Endre) vezetésével ezidőszerint is fönnáll. Popper Ármin nem tartozott közgazdasági világunk oszloposai közé, de érdekes, eredeti alak volt és a krónikás egyéni szemszögéből nézve, háladatosabb „anyag” akármelyik bankfővezérnél, már azért is, mert a korifeusok aránylag szűk körben mozognak, míg a többször említett landauert és tulajdonosát Pesten mindenki ismerte, utóbbit nobilis és joviális gesztusai miatt szerették is. Az volt a jelszava, hogy mindenkinek, akihez csak hozzáér az ember, kedveskedni kell valamivel: pénzzel, ajándékkal, frissítővel. Szinte kereste az alkalmat, hogy környezetének apró örömöket szerezzen. Inasa volt, de azért sűrűn foglalkoztatta a sarki hordárokat, hogy azok valamit keressenek. Olyanoknak is juttatott borravalót, akikre más nem is gondolt (rendőröknek, lánchídi és alagúti vámszedőknek, stb.). Ha délután Bécsbe utazott, már délelőtt küldött tíz forintot Littmann-nak, a „Nyugati” állomás főnökének: ötöt a gépész és ötöt a fűtő részére.

Rendesen a városligetbe kocsizott délutánonként Adi bátyja társaságában, aki nyugalmazott honvéd-törzstiszt volt és mindig pléhgalléros dolmányában feszített mellette, quasi mint személyes adjutánsa. A kocsi mindennap megállt Petanovics sörcsarnoka előtt, a mai Párisi Áruház helyén és a vendéglős: a Metropol-szálló mostani tulajdonosa maga hozott ki ezüst tálcán egy-egy pohár barna sört: Poppernek, a főhad-segédnek, a kocsisnak és az inasnak; a lovak antialkoholisták voltak. A személyzet nem mutatkozott, de azért kijárt a nagyúri borravaló főpincérnek, éthordónak, borfiúnak és csaposlegénynek egyaránt. Azt azonban minden gavallérsága mellett nem tűrte, hogy becsapják. Egy ízben utazója a napi ellátás fejében – a szállás költsége nélkül – felszámított nyolc forintot, amit az ilyen dolgokban pedáns főnök kifogásolt: hiszen ha reggelire, tízóraira, ebédre, uzsonnára és vacsorára megeszik egy bifszteket és az ágyba is hozat magának egy bifszteket, az még mindig csak hat bifsztek ŕ hatvan krajcár vagyis három forint hatvan krajcár . . .

Az egyik szomszédja, aki üzletileg rossz bőrben volt, egy este beállít hozzá ötszáz forintos kölcsön irányában. P. fia (Móri) tapintatosan azzal akarja elütni az ügyet, hogy nincs otthon pénz. Mi az, hogy nincs – fortyan föl az öreg – ide nézzen: (nyitogatja a Wertheimt) van itt ötezer is, de nem adok, mivelhogy maga „nem jó” . . . Nem akarta magát kisebbíteni azzal, hogy „nincs pénz”, de főleg egyszersmindenkorra tudtára óhajtotta adni a szomszédnak, hogy rá ne számítson. Egyáltalán nem volt barátja a kölcsönnek, mert – úgymond – nem csinálok olyan üzletet, amelynél a legkedvezőbb esetben éppen hogy visszakapom a pénzemet.

Popper Budapest törvényhatósági bizottságának a két város egyesülése óta állandóan tagja volt és sokszor felszólalt a közgyűlésen.

Két orvosbátyját kitüntették a Ferenc József-renddel és amikor neki is adományozták a lovagkeresztet, audiencián volt a királynál, aki a következő szavakkal fogadta: örülök, hogy alkalmam nyílt családjának harmadik tagját kitüntethetni. Ezt a historikumot azért örökítjük meg, mert akkoriban a Szegediben azon mulattak, hogy amikor az új lovag így kezdte mondókáját: Majestät haben geruht . . . A felséges úr közbevágott volna, hogy: Ja, ich habe wohl geruht, aber Sie haben nicht geruht . . . Persze, ez ,,légből kapott koholmány”. Popper sokkal büszkébb volt, semhogy utána járt volna a kitüntetésnek, amellyel meglepte Ráth Károly, aki az öreg úr vendégszerető asztalánál sokszor éltette a házigazdáékat ,,az emberi kor legvégső határáig”. Egyébként már azért is kávéházi pletyka az egész, mert tudva vagyon, hogy I. Ferenc József sohasem viccelt, másrészt Popper sohasem beszélt németül . . .

HERR ALOIS. Az Omke képcsarnokainak első közleményével örökifjú (időközben elhalálozott) Mezei Móric bátyánk örvendeztette meg a régi Pest itt felejtett spiszeit. Mert úgy vélem, hogy csak az öregek, akik tanúi voltak a lipótvárosi templom: mai Szent István-bazilika összeomlásának (1868), a Könyök-utca: mai Andrássy-út lerombolására tett első csákányvágásnak (1870), a nagy krachnak (1873) és hasonló legendás nevezetességeknek, hogy tehát csak mi vén globetrotlik élvezhetjük amúgy Isten igazában az ilyen bájos reminiszcenciákat, visszaszállva képzeletünkben abba a régi korba, amiről a mai, főleg az 1914 után való

fiatalság cinikus fölénnyel és biztosan némi undorral és megvetéssel beszel. Nekünk azonban ezek voltak a valorizált jó idők, sőt vagyunk egynehányan, akik – teljesen függetlenül politikai és tőzsdei pártállásunktól – valljuk és hirdetjük, hogy egyáltalán olyan kitűnő kormányunk, mint aminő Tisza Kálmáné volt, soha többé nem lesz. (Tudniillik az ő minisztersége alatt még pompásan szuperált a gyomrunk.) A Lipótváros volt képviselője említett cikkének a cime: ,,Pesti kereskedők a XIX. század közepén” és amidőn Balkányi Kálmán fölszólított, hogy én is írjak ilyen korrajzot, hozzátette gyöngéd tapintatossággal – nehogy azt higgyem: talán engem is nyolcvannyolc esztendősnek tart, – hogy valamely gyermekkoromból ismert kereskedővel foglalkozzak. Hát a múlt évszázad közepén még olyan gőgös voltam, hogy egyáltalán nem törődtem semmiféle merkantilistákkal, többek között azért sem, mert cégemet csak az 1862-ik esztendőben protokollalták a dohányutcai születési anyakönyvnél. A levelesládámmá előléptetett szivarosskatulyában erről az ünnepélyes aktusról sárguló, foszladozó hivatalos okmány található. Stemplivel fölszerelt hiteles akta ez, amelyen a tudósasszony neve is rajta van. Hanem a hatvanas évek utolsóiból már szolgálhatok emlékezetemben megőrzött díszkötéses naplóm egy-egy fejezetével.

Akkoriban bejáratos voltam a „régi Lloydba” a Lánchídtéren, ami, tekintve zsenge elemista voltomat, valóságos rekordot jelentett. Valami csodagyermek lehettem; utói is ért ezeknek a sorsa: mire felcseperedtem, egyike voltam a legélhetetlenebb legényeknek. Dehát majd csak megvirrad nekem is. Az 1867-9-i években – mondom – sokszor ellátogattam a kereskedők házába: a Handelsstand-Gebaudéba, abba a nemesveretű stílusban épült, árkádos palotába, a mai Ferenc József-téren, amely most az Adriai Biztosító tulajdona és amelyet barbár kézzel már régen demoláltak volna, ha közbe nem jön a háború. A földszinten: a Hüttl-féle üzlet jelenlegi helyiségeiben húzódott meg a gabonacsarnok és az első emeleten – ahol később a liberális párt klubját rendezték be – az értéktőzsde, míg az Eötvös-tér felé, szintén az első emeleten, a Lloyd-Kaszinó szobái kaptak helyet. A bolthajtásos oszlopok előtt levő téren, úgynevezett: szaletliben, egy ,,Café-sieder” tartotta fönn üzemét. Ez volt akkor a ,,Hangli”, de jobbára börziánerek látogatták. Arra is emlékszem, hogy néhány nappal a koronázás előtt az iskolás-gyerekeknek csoportosan megmutatták a ,,lázas előkészületeket” és ennek a során a Lloyd beüvegezett „verandáját”,

amelyet gyönyörűen földíszítettek, mert a királyné innen nézte végig, amint felséges ura föllovagol a koronázási dombra. A gabonacsarnokba minden feddhetetlen jellemű ember beléphetett (abban az időben még nem voltam rovottmúltú; csak az imént sújtottak az első rendőri büntetéssel, mert a dollár kurzusát közöltem a lapban), a terményüzletet különben nyaratszaka az udvarban bonyolították le, ahova – ez átjáróházban – vajmi könnyen be lehetett jutni.

Ám jómagam mégis más kvalifikációval: úgyszólván hivatalos misszióban szoktam volt a Lloyd-ot fölkeresni. Úgy törtónt, hogy nagybátyám: Popper Ármin nagykereskedő és fővárosi képviselő, engem tüntetett ki azzal, hogy hébe-hóba elszalasztott a Lloydba „átjátszott" kártyák ügyében. Ott hagyomány volt, hogy minden negyedik partihoz az ördög bibliájának vadonatúj kiadása került a zöldposztós asztallapra, míg az uraságoktól levetett, még igazán jókarban levő csomagokat ötven percenttel a beszerzési áron alul, vagyis netto tíz krajcárjával bocsátották a tagok rendelkezésére. Jellemző az akkori viszonyokra és emberekre, hogy Popper – aki úrilábon élt – nem dobálta ki hiábavalóan a hatosokat. (A hatosok papírra voltak nyomva, tízdarabos íveken.) Minden este társaságával otthon kaláberezett, elfogyasztva hetenként vagy húsz paklit és a Lloyd-kártyák révén emígyen mintegy két forintot spórolt. (Ilyen volt a múlt század ,,takarékkoronája".) A kaszinó előszobájában sokszor félóráig lebzsebeltem, míg előkerült az a hófehérhajú, borotváltarcú fő-inas, akire rábízták az árusítást (biztosan kauciója volt). Ezenközben megismerkedtem – persze csak egyoldalúan – a kereskedelem „oszlopaival".

Különösen föltűnt nekem egy Kossuth-szakállas, jóságos és intelligens nézésű bácsi, akit a többi bácsi láthatóan tisztelettel körülvett és akit az említett udvarban szintén sokszor láttam, ahol a gabonacsarnok embereiből mindig „külön udvar" verődött össze körülötte. Az idők folyamán olykor – holmi üzenettel – fölkerültem az irodájába, amely pont azokat a szobákat foglalta el, ahol most az államrendőrség főkapitánya lakik, míg a hetvenes évek felé, amikor az új Lloydba már formálisan bejártam és onnan riportokat írtam a Pester Lloydba és a Pesti Hírlapba, a társadalmi érintkezésben való szokás szerint is bemutattak ennek a szikár és elegáns úrnak, aki nem volt más, mint: Strasser Alajos.

A magyar kereskedelem úttörőinek egyik lángeszű, lelkes apostolát tisztelték benne: a ma is virágzó Strasser és König nemzetközi cég megalapítójában. E világház győri, wieni, hamburgi és trieszti telepeit ő létesítette, ami akkoriban nagy dolog volt, aminthogy Strasser volt az első rozs-exportőr is (1866-ban). Egyáltalában merész koncepciójú, széles látókörű, új csapásokon haladó kereskedőnek bizonyult, aki emellett, szeretetreméltó egyénisége folytán, ritka népszerűségnek örvendett úgy Magyarországon, mint Ausztriában és Németországban, ahol mindenütt mint Herr Alois-t becézgették. Az első képviselőválasztás alkalmával Wahrmaunal szemben nagy pártja volt Strasser Alajosnak, aki azonban nem fogadta el a jelöltséget, mert túl volt már terhelve súlyos föladatokkal a közélet terén. A kötelezettségeknek, amiket elvállalt, meg is akart felelni. így buzgó tevékenységet fejtett ki a Kereskedelmi testületben mint elnök, a Lloydban mint igazgató, a Kamarában mint alelnök és a tőzsdén ugyancsak mint alelnök.

A börzén bontakozott ki legintenzívebben közhasznú munkássága. Minden hétköznapon néhány órán át elnökölt a választott bíróság szenátusaiban. Éles judíciummal és klasszikus pártatlansággal látta el tisztét mint arbiter, de egészséges humora itt sem hagyta cserben. Például megtörtént, hogy egy expertiz alkalmával a vevő kifogásolta a minőséget, azt állítván, hogy a zab dohos. Az eladó persze tiltakozott e rágalom ellen, hogy ,,ugyan kérem, hogy mondhat ilyet; csak szagolja meg jobban azt a mintát, olyan finom ez a zab, hogy még a király lovai is megnyalnák utána az ujjukat”. Nyilván valami egészen jelentéktelen szag-árnyalatról lehetett szó és a „Präzes” már csak azért is rá akarta bírni a feleket, hogy egyezkedjenek. ,,Jól van, nem bánom – így a fölperes –: javasoljon az elnök úr valami méltányos kompromisszumot.” ,,Én csak azt ajánlhatom – mondja az előlülő, – hogy cseréljék ki az urak egymással az orrukat és a zab rendben lesz.” A point abban van, hogy az alperes Schlesingernek föltűnően csúnya, bibircsókos orra volt (ami azonban nem gátolta meg abban, hogy minden előadáson elfoglalja zártszékét az Operában). Más alkalommal megkérdezte Strasser a feleket, hogy alávetik-e magukat a választott bíróság ítéletének, amire az alperes határozott nem!-mel felelt. ,,Hogy lehetséges ez – csodálkozott az elnök, – hiszen aláírta a kötlevelet, amelyben benne van a kompetencia kikötése.” De a fél csak vonogatja a vállát. Úgy látszik – fakadt ki erre az előlülő – akként értelmezi a „Peres esetekben a

tőzsdebíróság illetékes” szövegű kitételt, hogy ez csak abban az esetben érvényes, ha ön indít keresetet és nem, ha önt perlik! Egy ízben a tőzsde jogügyi titkára megkérdezte az alelnöktől, hogy egy bizonyos értéktőzsdei per ítéletét mikép indokolják meg. Leghelyesebb volna azzal megindokolni, – mondja Strasser, – hogy az alperes (egy hazardírozó fiatal arisztokrata) ne menjen a börzére. Mesélik, hogy az évek hosszú során át csak egyszer késett néhány perccel a tárgyaláson. „Képzeljék – magyarázta társainak, – most voltam a közjegyzőnél a leányom házassági kontraktusa ügyében (az egyik budai Goldbergernek volt a menyasszonya), amibe a nótárius minden áron olyan passzust akart bevenni, hogy mi történik, ha a házasság meddő marad. Hallottak már ilyet? Egy Strasser-leánynak és egy Goldberger-fiúnak a frigye gyermektelen! Alig tudtam rábírni, hogy ezt a merőben fölösleges pontot elejtse.” (Mindkét családhoz igen szaporán látogatott el a gólya: Goldbergeréknek tizenöt gyermekük volt.)

Elve volt, hogy ügynök nélkül sohasem köt üzletet. „Nekem kell az ágens a hazudozás miatt, mert én nem tudok füllenteni. Enélkül pedig nem lehet nyélbeütni a tranzakciókat; egy kis ártatlan színezésre okvetlen szükség van.” Kedélye és szellemessége közismert volt; talán húszan ülték körül kávéházi, bádoglapos, kerek asztalát (hol volt akkor még a márványasztal!), nemcsak kereskedők, hanem társaságbeliek is. Az Európa-szálló (mai főkapitányság) Grand Caféjá-ban volt a törzsasztal: a hatvanas évek „Eötvös Károly-asztala”. Amikor Steuer, a sokkal később létesített Abbázia-kávéház tulajdonosa az Új Lloydban, ahol ma a Lloyd-nyomda van, megnyitotta modern, márványoszlopos kávéházát (a Gabonacsarnok ugyanis csupán az utóbb a Deli-vendéglőt magába foglaló helyiségekben volt), mindenekelőtt Strasser támogatását kérte, aki az első napon meg is jelent a Korzóra nyíló szép teremben. A régi lokál pedig teljesen elnéptelenedett. Erre Reiner, az Európa kávésa könyörgött Strassernek, hogy ne hagyja cserbe, mert tönkremegy, mire aztán a „törzsvendég” elhatározta, hogy egészen beszünteti a kávéházi szórakozást, de intézkedett, hogy a liszttőzsde az Európába vonuljon; ott is maradt néhány évtizedig.

Azt a jellemző esetet már megírtam „A vadember” című gyűjteményemben, hogy a Powidl-Weiss, amikor önkívületig fokozott izgatottságában azt hitte, hogy csődbe kerül, elsősorban Strasserhez rohant, kérve a segítségét. Strasser pedig könyvelője által néhány óra alatt

megállapította, hogy Weiss egyáltalán nem tartozik senkinek, hogy reklámozásnak vegyék e közbeszúrást: könyvem már elfogyott!) Strasser tevékenyen résztvett a magyar kereskedelmi törvénykönyv előkészítésében. A kormány akkor megkínálta a bárósággal. Elhárította magától ezt a kitüntetést, mondván, hogy nyolc fia közül néhány mindig a csarnokban fog dolgozni, már pedig – nyilván ilyesmit gondolt az öreg úr – a kék vér nem fér össze a kék mintazacskóval. De azért nyakába akasztották a Ferenc József-rend középkeresztjét a Közraktárak megnyitása alkalmával. Érdekes, hogy az elevátorok építését körömszakadtáig ellenezte és ez a rendszer tényleg nem vált be. Több ízben teljesen tönkrement. Először 1848-ban, amikor a magyar hadsereg részére vörös posztót szállított, aminek az árát Kossuth-bankóban kapta. Másodszor pedig, amikor a Duna elöntötte raktárait Wienben, Győrött és Pesten. Mintaszerű, igazán szép életét az 1888-ik évben fejezte be.

ŐMÉLTÓSÁGA. Manapság fölös számmal akadnak a tőzsdén úgy pléhgalléros katonatisztek és zsakettes miniszteri tanácsosok, mint udvari és mindenféle főtanácsosok, valamint grófok és bárók, főrendiházi tagok és főispánok is: szóval olyan magasrangú börzések, akik joggal reflektálhatnak a köztisztviselők hierarchiájának V. osztályát megillető címzésre. A Szabadság-téren se szeri, se száma a méltóságos uraknak. A hetvenes, nyolcvanas években merőben más volt a helyzet. Ha abban az időben a mostani „Kereskedők házában”, vagyis amaz épületben, ahol ezidőszerint az OMKE irodái is meghúzódnak, akkoriban pedig – a felső emeletek magánlakásain kívül – az Áru- és Értéktőzsde, a Pesti Lloyd-társulat és a Kereskedelmi és Iparkamara lokalitásai voltak elhelyezve: amikor tehát e nevezetes tradíciókat őrző palotában minden közelebbi meghatározás nélkül Ő Méltóságát emlegették (nagy M-mel írták és nagy M-mel ejtették ki), alig volt valaki kétségben afelől, hogy kiről beszélnek,, mert hiszen a börzén, a kaszinóban és a Kamarában, magában a Cityben, talán Budapesten is, sőt alighanem az egész országban csak egyetlenegy ilyen nagy úr találkozott a merkantilisek között (ez a kifejezés egyébként még nem volt „föltálalva”): Kochmeister Frigyes báró! Az arisztokrácia e tagja szimpla droguista volt. Alig hogy nagykorú lett, megnyitotta üzletét (amely még ma is fönnáll a Hold-utcában), vagyis „etablírozta” magát: Pesten, az Újvárosban, a Hochstrasse (Fő-út) és Három Korona-utca sarkán. Ezt a „lakcímet” ma így kell írni: Budapest, Lipótváros, Arany János-utca és Wekerle Sándor-utca

sarkán. (Közbeszúrjuk, hogy az Újváros a lehető legszabályosabban épült József nádor tervei szerint; el is akarták nevezni Józsefvárosnak és még szerencse, hogy ebből az elkeresztelésből nem lett semmi. Mert ugyan hova mentek volna lakni a Lipótvárosiak?) Kochmeister – akkor még szürke polgárember – e kis boltjában már a negyvenes években buzgón árusította az alkoholt és szagosszappant, a szeplő-kenőcsöt, a „tyúkszemirtóvizet”, továbbá ama híres fogport, amelytől – újsághirdetés szerint – ,,a piszkos és redves fogak megtisztulnak és a száj kellemetlen bűze elenyészik”. Mindez ,,en detail” volt raktáron és az ötven váltókrajcárt meghaladó vásárlásnál a kuncsaft kis flakont kapott a legfinomabb parfőmmel. Ez volt a ,,ráadás”. Ebből a szerény ,,kezdet”-ből később híres nagykereskedés lett és a szorgalmas üzletes – szintén ráadásul – az idők folyamán mindenféle „mellékfoglalkozásra” tett szert. Résztvett a Hitelbank, az Alagút, a Kereskedelmi Bank, a Hengermalom, a Közraktár, a Kereskedelmi Akadémia, a Pesti Lloyd-társulat, a lutheránus árvaház, a Kereskedelmi Kamara és a Tőzsde alapításában. Ez utóbbi két intézménynek köztiszteletben álló vezetője volt. És épp úgy, mint boldog házasságában (a Hornbostel-családból nősült), majdnem elérte a gyémántlakodalmat, egyik tisztségében vagy vállalkozásában sem adta néhány évtizedes működésen alul. Fővárosi képviselő is volt és hű fia egyházának. Lovagja lett a Vaskorona-rendnek, tagja a főrendiháznak és végül kitüntették a bárói ranggal.

Altruisztikus munkájának javarészét mégis a budapesti tőzsdének szentelte, amelyet úgyszólván ő alapított és amelynek negyven éven át elnöke volt. Az 1864-ik év január hó 18-án nyílt meg a börze a régi Lloyd Dorottya-utcai házában a ,,prezident” nagyszabású beszédével. Lakatos László funkcionált mint ,,országfejedelmi biztos”, akiből csak 1867-ben lett miniszteri tőzsdebiztos és Fürth Lajos volt a tőzsdetitkár. Már az első üzletnapon gazdát cserélt két darab Pesti Commerz-bankrészvény hatszázötven forintjával. Az alkuszok körében – és jobbára ágensek jártak a tőzsdére – igen népszerű volt az elnök, aki fölavató beszédében kiemelte, hogy ,,a hites alkuszok közreműködése folytán e teremben a kereslet és kínálat gyorsan és megbízhatóan fog lebonyolódni”. A régi Gabonacsarnok az 1868-ik évben egyesült a tőzsdével, amely az 1872-ik évben átment Mária Valéria-utcai új palotájába. Egyébként a börze kormányzása, amelynek csak pár száz tagja volt, nem járt valami sok izgalommal:

meglehetősen nyugodalmas hivatal volt ez. „Girobajok” nem jelentkeztek, hiszen nem is ismerték a leszámolóhivatal institúcióját. Az adó nem volt probléma, mert mindössze néhány fillért tett.

A választott bíróság azonban sok munkát adott. Itt Kochmeister Frigyes télen-nyáron mindennap elnökölt (de a tőzsde termeiben sohasem jelent meg). Az első évtizedekben németül folyt a tárgyalás és az előlülő imponáló szalonkabátjában és fehér körszakállával respektust parancsoló jelenség volt. A „Ferencjózsef” és a körszakáll különben úgyszólván uniformisa volt a szeriőz kereskedőnek. Egyesek Ferenc József-szakállt is viseltek, de nem borotválták az állukat, hanem aurummal kezelték. Ez a paszta, amely lemarta a szőrzetet, helyettesítette a múlt században a gilettet. A tárgyalások alatt Kochmeister mindig testes fekete Havannákat szívott. Máig is megmaradt az a szokás, hogy míg a felek és fiskálisok hideg szájjal veszekszenek, a szenátus tagjai dohányozhatnak, hogy úgynevezett gondolataikat koncentrálhassák. Az elnök még akkor is, amikor ő felsége a király nevében kihirdette az ítéletet, hatalmas, égszínkék füstkarikákat eregetett. Passzió volt ott alperesnek lenni!

Most pedig valami anekdotát kellene ideiktatni abból a négy évtizedes bírópraxisból. Szinte hagyomány, hogy az ilyen életrajzfélék befejezéséül adomákkal illik föl vonulni. Anekdota kell a népnek! Panem et anecdota! Dehát holmi aperçu sem kerül horogra. A báró nem volt charmeur vagy szellemeskedő, hanem puritán, higgadt, komoly emeber, még csak kedélyesnek sem mondták. A tőzsde Matuzsálemjei mindössze egy epizódról tudnak, de ennek megvan az a szokatlan előnye, hogy igaz, jóllehet „A vadember”-ben is megjelent. Egy ízben ugyanis tárgyalás után a bírák lefelé haladván a lépcsőn, önkéntelenül meghallották a pervesztes partájok éktelen szitkozódását, hogy: ,,ezek a hülyék ...” ,,Fenét hülyék: – így a másik, – csalnak; van ezeknek magukhoz való eszük: megvesztegették őket, hogy a fráz . . .” Látjátok, – mondja erre tanácsostársainak minden keserűség nélkül a méltóságos úr, – ezek volnának a mi diétáink . . .

Az 1900 március 24-iki közgyűlés, mint rendesen, négy órára volt kitűzve, de ez időben a máskor fölötte pontos elnök véletlenül még nem volt jelen. Az egyik helyettese erre megnyitotta a gyűlést, hogy időközben

elintézzék az évi jelentés föl olvasásának unalmas aktusát. Néhány perccel később megérkezett Kochmeister Frigyes és szemmelláthatóan megrökönyödött azon, hogy nélküle hozzáfogtak a napirend le-tárgyalásához. Besompolygott a terembe, de nem az elnökség asztalánál foglalt helyet, sem a tanácsnak rezervált széksorokban, hanem a misera plebs padjainak utolsójában. Néhány nap múlva pedig demisszionált. Elhatározását nem változtatta meg akkor sem, amikor a tőzsde közönsége testületileg felkereste a lakásán és kérve-kérte, hogy vonja vissza lemondását.

A tanács kénytelen volt tudomásul venni a báró távozását és elhatározta, hogy százezer koronás segítő-alapot létesít a neve alatt (az alap még ma is megvan és tavaly hatezer koronát tevő „segélyeket" osztottak ki a kamatból), továbbá elkészítette mellszobrát. E sikerült képzőművészeti alkotás szintén megvan még. Ott látható a kupolacsarnokban, amelyből azonban időközben ruhatár lett, úgy hogy télvíz idején a sok naftalinszagú városi bunda mögül ő Méltóságának még a feje búbja sem látszik ki. (Ma már nincs ott garderobe.)

Strobel mester remekének leleplezése az 1901 március 27-iki közgyűlésen ment végbe, amelyre meghívták természetesen Kochmeister bárót is. Emígyen egyike volt azon kevés halandónak, aki jelen lehetett saját márvány képmásának felavatásán. Ez ünnepély külsőségei miatt álmatlanul töltötte éjszakáit Somorjay Lajos, a börze gazdasági titkárja. (A szedőnek! Valahogy ne tessék i-vel nyomatni ezt a nevet; a derék szekretarius korai halálát, – sejtem, – amugyis az ön kollégái okozhatták, akik következetesen Somorjai-ként szerepeltették az újságokban. Büszke volt fajmagyar voltára; viselkedésében, beszédében, modorában és ruházatában mindig kidomborította a zsentrit, jóllehet családi neve Schultze volt minden ipszilon nélkül). Főleg azon töprengett Lajos bátyánk, hogy hová ültesse a nap hősét? A pódium az elnökség, a miniszteri biztos és a titkárok helye; oda nem lehet. De a tanácsosok köze sem illik placírozni az ünnepeltet, aki másrészt valami elkülönített emelvényen vagy széken, – mint holmi látványosság, – bizonyára feszélyezve érezné magát. Végre hosszas és erélyes fejtörés után megoldotta a fogas kérdést: szemben az elnökség asztalával, a tőzsdetagok első sorának közepén elhelyezett egy mutatós bársony üléses antik fotelt a volt elnök részére, aki ilyformán ott ült a

publikum között, ahová tulajdonképen már tartozott, de mégis kellően „alá volt húzva”. Jobbról-balról melléje ültette a két legöregebb tőzsdetagot. Az egész elrendezésről preciz és színes rajzot (1:100) készített, amit bemutatott Kornfeld Zsigmondnak, az új elnöknek. Ezen a tervezeten persze látható volt a szobor helye is. A titkár leirattá magának azonfelül segédjével: Kurtz-cal az előkészített évi jelentés szövegét, amiben méltatták a bárónak a köz érdekében kifejtett tevékenységét. A szöveg utolsó részében előfordul az a kitétel: „Hadd hulljon tehát a lepel!” A rövidlátó Kurtz a rossz kézírású eredetiből úgy másolta e szót, hogy: lepedő, talán azért is, mert a márványalak már napok óta a helyén állt új fehér lepedővel leborítva. De a takaró úgy volt megkomponálva, hogy egy zsinór megrántásával graciózusan lerepült. Néhány főpróbát is tartott a helyszínen az öreg smock; fölolvastatta a jelentés Θ fejezetét és a „lepedő” szónál elegánsan meghúzta a madzagot. Úgy ment minden, mint a karikacsapás!

Fölvirradt végre a nagy nap hajnala. Somorjay bácsi az ipszilonjával a szobor oldalán állott ünnepélyes mozdulatlansággal, mint egy pendant-szobor; az egyik kezében a zsinór, a másikban kifogástalanul vasalt Habig-cilindere. (A közgyűlés napján mindig már reggel rajta volt a fekete kabát és a kürtőkalap.) Fuchs főtitkár fölolvasta a jelentést és végül emelt hangon eldeklamálta, hogy: Hadd hulljon tehát a lepel. Mi az, hogy lepel – ijedezhetett a tőzsde ceremóniamestere, – mikor „jön ki” a lepedő? Fülei erre a végszóra voltak beigazítva. A főtitkár pauzáit: néhány másodpercre kínos csönd állt be. A cilinderes leleplező, akit amúgy is erős lámpaláz gyötört, zavarában valahogy nem kezelte elég gyöngéden azt a többször is kipróbált gépezetet: a takaró megbillent, rángatózott, de sehogy sem akarózott neki szabályszerű graciozitással lehullani. Somorjay csakhamar magához tért s egy energikus gesztussal lerántotta a leplet. De nem dobta a földre, amit nyilván tiszteletlenségnek tartott. Lehullani – lehullhat . . . ám csak nem veti oda a tanács szemeláttára azt a vásznat a parkettre; nem volt slampos ember. így tehát végig ott maradt egyik fehérkesztyűs kezében a szerencsétlen lepedővel, a másikban a cilinderével, amelyet az izgalmas percek szintén megviseltek: egészen föl volt borzolva. A szobor felavatása alkalmából a tőzsde publikuma őszinte, meleg ovációkban részesítette első elnökét, aki egy emberöltőn át kormányozta a börzét.

De mortius ... Mégis meg kell emlékeznünk egy igen kellemetlen incidensről, amely Kochmeister Frigyes báró közszereplését hirtelen megszakította. A gyapjú-utcai német színház leégése után néhány rajongó „kultúrbarát” új német teátrum fölépítését finanszírozta, de nem kapták meg a koncessziót, mire a belügyi kormányhoz folyamodtak, ahol elutasították őket. Erre aztán elment egy alázatos instancia a legmagasabb fórumhoz, egyenesen – a királyhoz, Bécsbe a Burgba: Ew. Majestät, alleruntertänigst stb. Megható naivságukban azt hitték, hogy Ferenc József dezavuálja majd a v. b. t. t. belügyminiszterét és beavatkozik ilyen rendesen iktatott, referált és elintézett közigazgatási ügybe. A kabinetiroda a különös feliratot továbbintézkedés végett leküldte Budapest főpolgármesterének és az egyik estilap kipattantotta a szenzációt az aláírók listájával együtt, amelyben Kochmeister is szerepelt. Országra szóló botrány keletkezett ebből. Akkoriban egyes sajtóközegek amúgy is nekimentek a börzének, amelynek az élén – a támadók szerint – egy bevándorolt idegen áll.

Pedig az öreg méltóságos nem volt amolyan jött-ment, mert „Oedenburg”-ban (Sopronban) született, amely, hála a gondviselésnek, ma is magyar területen van. Az anyanyelve német volt, de tűrhetően beszélt magyarul. Hazafiasságában, magyar érzelmeiben kételkedni nem lehetett. A Magyar Iskolaegyesülettől hálálkodó levelet kapott, amiben elismerik hervadhatatlan érdemeit a börze magyarosítása körül, amely – ha nem is az ő kezdeményezésére – elvégre mégis az ő elnöksége alatt indult meg. A régi statútumok szerint tőzsdetanácsos csak az lehet, aki a tagsági illetékkel nincs hátralékban. Az 1893-iki esztendőben aztán mellőzik ezt a passzust, úgy okoskodván, hogy aki szenátor óhajt lenni, az majd megfizeti a harminc forintokat is. E helyett új kitételt szúrtak be: tanácsos csak az lehet, aki a magyar nyelvet bírja. A kilencvenes években egyébként a tőzsde egész adminisztrációja és üzleti üzeme magyarosodott; ismételjük, nem éppen az elnök iniciatívájára ugyan, de hát a győzedelmes császárok sem mindig maguk harcoltak a hadsereg élén. Azonban Kochmeister Frigyes legegyénibb ténykedése volt az 1858-iki évben, hogy, mint a kamara elnöke, az alkotmány visszaállítását követelte.

De hát a nép zúgott és megtorlást követelt. Kochmeister báró villája előtt a Budakeszi-úton minden este nagy demonstrációk zajlottak le. Az öreg úr összes tisztségeiről lemondott, csak a tőzsdéről nem engedték el. Ott

mindenki letette a főesküt arra, hogy ártatlanul keveredett bele a dologba. Úgy történt, hogy Leipziger, a szeszgyáros, átadott aláírás céljából éppen valami komplikált bírósági tárgyalás alatt egy aktát az elnöknek a ,,német *színház*” miatt. Ez pedig látta, hogy barátja, Hirsch Jakab (a Hirsch Louis gabona-cég főnöke) aláírta, hát ő is olvasatlanul odakanyarintotta a manu propriá-ját; sejtelme sem volt arról, hogy felségfolyamodványról van szó. A mindenkitől elhagyott pátriárka meghalt 1907 szeptember 11-én. Csak háziorvosa, Haberer doktor, volt mellette. Somorjay a halál hírére visszacsinálta a leleplezést; megint betakarta a szobrot, ezúttal fekete posztóval és fölhúzatta a tőzsdepalota ormára a nagy gyászlobogókat. Koporsója fölött megfordították a családi címert; ő volt a báró Kochmeister-nemzetség őse és egyúttal utolsó sarja . . .

PESTI CÉGEK GÓTAI ALMANAKJA

Ábrahám Imre és Jenő tőzsdei bizományos cég, V., Nádor-ucca 20. Telefon: T. 252-77, T. 152-49, T. 277-20.

Bálint Zoltán, gabona-export- és importüzlet, Budapest, V., Akadémia-ucca 3. Több, mint húsz éve fönnálló cég, amely elsőnek importált az 1909-iki ínséges évben hat gőzös argentínai búzát és ugyanez évben Londonba exportált kukoricát. Bálint az 1914-iki évben Észak-Amerikában személyesen vásárolt búzát a Viktória-koncern részére, de az áru már nem érkezett be. A háború alatt Romániában vett gabonát Bacher részére. 1926-ban lisztet exportált Görögországba.

Balla D., Budapest, Deák-tér. A legrégibb pesti órásüzlet. Nyolcvanöt évvel ezelőtt alapította Blau Jakab órásmester, ugyanabban a helyiségben, ahol most van: az evangélikus egyház iskolaépületében. Az 1880-iki évben átvette az üzletet a fia: Ballá D. órásmester és ennek 1922-ben bekövetkezett halála után özvegye vezette. Az 1923-ik év óta Schwarcz Sándor az üzlettulajdonos, aki tíz évig Parisban és Svájcban dolgozott és az itt szerzett tapasztalatait hasznosítja most, a céget a hagyományos szellemben vezetve. Az üzletben láthatók olyan órák, amelyek 85 évvel ezelőtt készültek és ma is pontosan járnak.

Bauer Ármin és fia, banküzlet, Budapest, József-tér 9. Tel.: T. 213-40. Cégtulajdonosok: Bauer Ármin, Bauer Aladár.

Bettelheim M., Budapest, V., Szabadság-tér 16. Cégtulajdonos: Bettelheim M. Telefon: L. 912-59.

Beer Salamon és Társa. Utódai, gabona- és terménybizományi üzlet, Budapest, Nádor-utca 27. A céget Beer Salamon az ötvenes évek elején alapította. Társtagjai voltak 15 évig: öccse, Beer Jakab, azután fiai: Beer Zsigmond és Beer Izsó, végül az előbbiek elhalálozása után egyedüli

cégtulajdonos maradt: Beer Izsó, aki a céget az 1919-iki évben évtizedeken át volt irodafőnökének: Grossmann Edének és Lengyel János jászberényi gabonakereskedőnek adta át.

Budapest-Szentlőrinci és Tatai Cserép- és Téglagyár B.-T. A cég a régi, immár 35 éve fennálló Budapest-Szentlőrinci Téglagyár és a Tatai Cserép- és Téglagyár fúziójából keletkezett. Gyártelepek: Pestszentlőrinc, Kispest és Tóváros. Főcikkek: falitégla, különleges tégla, tetőcserép, virágcserép. Érdekeltség: Porcellán, kőedény és kályhagyári R.-T. Iroda: Budapest, V., József-tér 8. Telefon: 235-46, 901-49.

Buriám Ernő, Gummikereskedelmi R.-T., esőköpenygyár, sár- és hócipő-lerakat, Budapest IX., Gyep-u. 18. Telefon: J. 141-66. Sürgönycím: Gumburián.

Braun Ignác, rövid- és szövöttáru-nagykereskedés. Alapítva: 1869-ben. Jelenlegi cégtulajdonosok: az 1913-ban elhalálozott Braun Ignác fia: Bedő József Tivadar és veje: Steiner Benő.

Brust Dávid, az Első Budapesti Kötszövöttáru Gyár és a Hazai Cérnagyár R.-T. főraktára, a Wieselthier Emil R.-T. fehérneműgyár lerakata, rövid, kötött-szövött és fehérnemű nagykereskedése. Alapíttatott 1873. évben, tehát egyike a szakma legrégibb és legtekintélyesebb cégeinek. Brust Dávid nyolcvanadik születésnapja alkalmából országos ünneplés középpontja volt. Fiai: Borbás Lajos és Borbás Andor vezetik az üzletet.

Della, Valle és Lustig r.-t., gyarmatáru-import cég. Budapest, V., Arany János-utca 5.

Deutsch Vilmos, Budapest, V., Nádor-utca 27. (Tőzsdepalota.) Telefon T. 30-82. Bank- és terményüzletet folytat (effektív és határidős gabonában). A cég már félszázad óta áll fenn (előbb Deutsch és Pollák). A szenior-cégfőnök fia: Dános Ármin cégtag tevékenyen vesz részt az üzlet vezetésében.

Deutsch Ig. és fia, Budapest, Nádor-utca. A legrégibb budapesti nagyipari cég.

Első Magyar Gyapjúmosó- és Bizományi R.-T., Budapest, V., Kárpát-utca 9. Alakult hatvan évvel ezelőtt. A társaság évtizedeken át csakis gyapjúmosással foglalkozott, utóbb a nyersanyag földolgozását is fölvette üzemébe és ennek keretében nagyszabású posztógyárat létesített, amelyben az 1923-ik évben megindult a finom gyapjúszövet előállítása. Ezen kívül német érdekeltséggel, valamint a Kohner Adolf fiai céggel együtt megalapította a Hazai fésűsfonógyári részvénytársaságot, úgynevezett Kamgarnszövetek gyártására. Végül már tizenkét éve fönnáll a társaság leányintézete: a Magyar ágytollgyári r.-t. A gyapjúmosó r.-t. elnöke: Kohner Adolf báró, vezérigazgatói: Fái Géza és Steinberger Jakab. Részvényei a budapesti tőzsdén már rég be vannak vezetve.

Értékforgalmi Bank R.-T., V., Zrínyi-ucca 14. Telefon: T. 132-58, L. 985-91. Tőzsdepalota: T. 272-92.

Fischer M., tőzsdebizományos, Budapest, Szabadság-tér 16. Egyike a székesfőváros patrícius cégeinek, amelyet még 1860-ban alapított Fischer Márkus börzeügynök, aki nemcsak évtizedeken át a pesti parket közbecsülésben álló oszlopos tagja, hanem zsovialitása révén népszerű alakja volt a társaságnak. Még ma is emlékszenek rá, hogy télen-nyáron sohasem hiányzott gomblyukából a piros szegfű. Meghalt 1921-ben. Fia: Fischer Marcell, vezeti a céget, akinek üzleti rátermettségét és megbízhatóságát a legelőkelőbb bankok és cégek tőzsdei tranzakciók keresztülvitelénél előszeretettel igénybe veszik. Fischer Marcell alapította és ő vezeti a Tresor Bank R.-T.-ot.

Fleischmann Manó, bornagykereskedő, Budapest. Iroda: VI., Podmaniczky-utca 81. Pincészet: X., Maglódi-ut 5. A legrégibb magyarországi szakmabeli cég, amely úgyszólván iskolája volt a borkereskedelemnek. A legelőkelőbb bornagykereskedők (Neugebauer, Beinhauer stb.) innét kerültek ki. Fleischmann volt az első borkereskedő, aki közvetlenül Ausztriába exportált. Jelenlegi cégtulajdonos: Fleischmann Mór.

A *Foncičre Általános Biztosító Intézet,* Magyarországnak egyik legnagyobb és legtekintélyesebb biztosítási vállalkozása, 1864-ben alapíttatott. Működési köre az összes biztosítási ágazatokra, így a tűzés életbiztosítás mellett a baleset-, betörés-, szavatossági-, autó-, hitel-, jég-, üveg-, szállítmány- és értékbiztosítási ágazatokra terjed ki. Hazánkban az intézetnek évtizedek óta bevezetett igen értékes kiterjedt szervezete és mintegy 30 önálló főügynöksége van. Az utódállamokban a Foncičre érdekeltségéhez tartoznak: „Continentale” Biztosító R.-T., Prága, Rossija-Foncičre Biztosító és Viszontbiztosító R.-T., Belgrád, Foncičra Általános Biztosító R.-T., Cluj. Németországban Hamburgban és Drezdában a Foncičrenek önálló, évtizedek óta működő képviseletei vannak. A Foncičre prestigét nagyban fokozza hatalmas ingatlantulajdona, így Budapesten az intézet tulajdona az Andrássy-út 2. számú palota, a Sas-utca 10. számú székház, a Sas-utca 12. számú bérház, Wienben, a Schottenringen, a tőzsdével szemben levő 4 emeletes palota, Prágában szintén 2 székház. A hazai biztosítási üzleten kívül a vállalat elsőrangú nemzetközi összeköttetésekkel bír és az egész kontinensen ismert, megbecsült névnek örvend.

Frey Kálmán, Budapest, V., Vécsey-utca 4. Gabona-, termény- és banküzlet. Egyike a piac legrégibb és legtekintélyesebb házainak. Harminckét évvel ezelőtt alapították: Frey Kálmán és Jonas Bertalan, még pedig Jonas Bertalan és Társa cég alatt. Az 1918-iki évben az üzlettársak különváltak és Frey Kálmán saját neve alatt folytatja az üzletet, amelybe öt évvel ezelőtt fia: Frey Frigyes mint társ belépett. A cég főleg gabonakereskedelemmel és exporttal foglalkozik és kiviteli tevékenysége révén az egész nemzetközi piacon előnyösen ismerik. Frey Kálmán kormányfőtanácsosnak egyébként mint a budapesti tőzsde tanácsának alelnöke és a Gabonakereskedők Országos Szövetségének elnöke, úgy a börze, mint az Omke és a terménykereskedelem irányításában évtizedek óta aktív vezérszerepe van. Elnöke a Tőzsde segítőegyesületének és a tanács Végh Károly mellett póttagként a főrendiházba delegálta. Gazdasági és kormánykörökben buzgó agitációi, érdekes felolvasásai és magvas újságcikkei révén igen népszerű. Neki köszönhető elsősorban a tőzsde szabályzatának és szokványainak újjáteremtése, éppúgy, amint a gabona-határidőüzlet reaktiválása legsajátosabb műve.

Fürst Jakab és Fiai, Magyar-Svájci Textil R.-T. Mindennemű pamut- és lenáruk gyártása. Export-import. Budapest, V., Sas-utca 20-22. Telefon: 33-57, 58-79.

Galitzenstein József és Auer, gabona- , termény- és bizományi üzlet: export-import. Alapítva: 1882. Cégtulajdonos: alsóterényi Auer Róbert, az Utazók Egyesületének elnöke, tőzsdetanácsos. Cégvezető: alsóterényi Auer György. Iroda: Budapest, V., Vécsey-utca 4.

Gizella-Gőzmalom R.-T., Budapest, Soroksári-út. Alaptőke 1,500.000 pengő. Vezérigazgató: Katona Zsigmond tőzsdetanácsos.

Ifjabb Grünfeld Samu bank-, termény- és bizományi üzlet. Budapest, V., Aulich-utca 8. Telefon: 91-78, 976-82, 970-01. Sürgönyeim: Igris Budapest. A cég tulajdonosa: Grünfeld Samu. Cégvezetők: Gelb Efraim, Vincze Sándor. Alapítva: 1889.

Gutman Géza. banküzlete, Budapest, V., Szabadság-tér G. Bank- és értékpapírüzletekkel foglalkozik. A m. kir. Osztálysors játék főelárusítója.

Guttmann Ernő és Társa, prágai sonka- és kolbászárunagykereskedők, Budapest, Szeszgyár-utca 4. sz. Telefon J. 45-34. A cég már 20 év óta ezen szakmában dolgozik. Közvetlenül Prágából hozatja a legfinomabb világhírű Anton Kmell-féle nyerssonkákat, itt pedig a saját kifőzdéjében elsőrangúan elkészíti. A legnagyobb szállodák, szanatóriumok, kávéházak, büffék, csemegekereskedők e cégnél szerzik be előszeretettel szükségleteiket. Vidékre is kiterjedt szállításokat eszközöl.

Gyapjúaukció (a Magyar Általános Hitelbank Gyapjúosztálya), Budapest, József-tér.

Halász Lajos banküzlet, Budapest, IV., Kristóf-tér 8. Telefon: Lipót 984-95.

Haupt Ignác, ingatlanforgalmi vállalat, Budapest, Rákóczi-út 68. I. A szakmában a legrégibb (közel három évtizede fennálló) cég. Közismert szolidságával igen jó nevet vívott ki magának a cég alapítója: Haupt Ignác vezetése mellett. Nagyszámú személyzettel dolgozik és így módjában van kiterjedt összeköttetései révén regisztrálni az összes eladásra kerülő ingatlanokat. Úgyszintén állandó vételi megbízásai is vannak, üzletkörébe tartozik még szállodák és kávéházak közvetítése is. üzletfelei kényelmére és a gyors lebonyolításra két autója van a cégnek üzemben.

Heidelberg Vilmos, termény- és banküzlet, Budapest, V., Zoltán-utca 12. (Telefon 36-29.) A cég tulajdonképen 77 éves, amennyiben az 1850-iki évben alapította meg szőrmeüzletét Heidelberg M. Ennek a fia: Heidelberg József, nagyszabású modern kereskedő' volt, aki export-üzletekkel foglalkozott, sőt egyike volt az elsőknek ez üzletágban, azonkívül az 1896-iki évben terménybizományi üzletet nyitott és csakhamar e szakmában is vezetőszerepe volt. ő építtette a Sas-utca 12. számú családi házat. Húsz évvel ezelőtt halt meg hetven éves korában. Fia: Vilmos saját neve alatt folytatja az üzletet.

Hazai Bank B.-T., Budapest. Alaptőke 6.4 millió pengő.

Hofman Gusztáv. Bankház R.-T., áru-ex-import, Budapest, V., Báthory-utca 20. Telefon: T. 78-43, T. 78-44, T. 78-45. Igazgatóság: Hofman Gusztáv, Hofman Gusztávné, dr. Beleznay Andor, dr. Ladányi Sándor. Cégvezető: Fenyő Viktor.

Hungária Egyesült Gőzmalmok R.-T., Budapest. Buzamalom, rozsmalom, árpagyöngygyár, köles-, borsó- és rizshántoló: IX., Soroksári-út 48. Központi iroda: IX., Soroksári-út 48. Telefon: József 18-69, József 18-70, József 9-44, József 34-69. (Műszaki iroda.) A Magyar Általános Hitelbank és a Fiumei Rizsmalom, Rizskeményítőgyár alapítása. Napi őrlőképessége 60 vagon. Részvénytőke 1,260.000 pengő. A budapesti vállalat érdekkörébe tartoznak a következő malmok: Hungária-malom fióktelepe Karcag és Putnok és az Exportmalom, Nagybecskerek.

Katona és Társa banküzlete r.-t, Budapest, V, Bálvány-utca 2. Alaptőkéje: 80.000 pengő, amely 8000 darab 10 pengős részvényre oszlik. Elnök: Fuchs Richard, ügyvezető-igazgatók: Katona Zoltán, Gerőfy Gusztáv Róbert. Telefon: T. 127-32 és T. 127-33.

Kálnoky és Simon, gabonacég. A céget 1870-ben Kálnoky Izidor és Simon Jakab alapította, később egyedül ez utóbbi vezette. Simon Jakab a tőzsdének népszerű alakja volt. Közéleti működését a király nemességgel, „boglári” előnévvel, a tőzsde pedig alelnökséggel honorálta, amely tisztét mindvégig a legideálisabban töltötte be. Halála után a cég 1879 óta működő munkatársára, öccsére: Simon Miksára, a cég gabonaüzletének voltaképeni megalapítójára, szállt; Simon Miksa egyike volt a „régi iskolából” származó tőzsdetagoknak, aki, midőn a tőzsde közönsége tanácsossá választotta, a tőzsdebíróságnak legbuzgóbb tagja volt, 1923-ban bekövetkezett halála előtti napon is tárgyalt. A cég 1920-ban alakult bankosztályát Berkes Ferenc társtag vezette 1925-ig. A cég jelenleg Simon Miksa özvegyének tulajdona. Az üzlet ügyvitelét Simon Miksa fiai: Simon József és dr. Simon Gábor, a régi szellemben vezetik.

Kertész Pál, császári és királyi udvari szállító, úridivat- és fehérnemű-különlegességek üzlete, Budapest, VI., Teréz-körút 12. A millenáris ünnepségek küszöbén, az 1895-iki évben nyitotta meg Kertész Pál üzletét a régi „Huszár”-házban (mai Hungária Biztosi tó-palota). Szeretetreméltó egyéniségével, megnyerő gentleman modorával, szorgalmával és híressé vált szolidságával hamarosan megnyerte a közönség szimpátiáját és bizalmát. Pár év múlva már a Belvárosban van az üzlete, Fürdő-utca, Váci-utca, Kossuth Lajos-utca a stációk. Fiatalos ambícióval igyekszik üzletét világvárosi nívóra emelni. De tettvágyát nem elégíti ki a csendes Belváros és áthelyezi üzletét a Kerepesi-útra. Itt rendezi be a legmodernebbül előcsarnokos, huszonnyolc kirakatú úri és női divatnagyáruházát, mely párját ritkítja az országban. Az áruház technikai szempontból is szenzáció, a főváros látványossága. A cég itt országos hírnévre tesz szert, óriási forgalmat lebonyolítva. Kertész Pál új irányt szab a Kerepesi-út üzleti nívójának: belvárosi stílust hoz oda. Legelső apostola a főváros üzleti életében a szigorúan szabott áraknak. Vevőközönsége nemcsak a polgárság, hanem az arisztokrácia köréből is rekrutálódik. Hatalmas üzleteket bonyolít le a vidékkel. Kertész résztvesz minden a kereskedelmet érintő

mozgalomban és az ő érdeme, hogy a régi Kerepesi-út nevét Rákóczi-útra változtatják meg. Egy egész városrész kereskedői hálásak ezért Kertész Pálnak. 1912-ben a császári és királyi udvari szállítói címet kapja. Mint a szakmabeli egyesületek, valamint a székesfővárosi törvényhatóság tagja, kiveszi részét minden kereskedelmi, szociális és jótékonysági akcióban. Kezdeményezője többek között annak, hogy a villamosvasút vonalát az Erzsébet-hídon és Kossuth Lajos-utcán átvezetik, hogy így Buda egyenes összeköttetésbe kerüljön a lüktető forgalmú Rákóczi-úttal. Háború alatt áruháza emeleti helyiségét hadikórház céljára engedi át. Munkája közben éri váratlanul 1924-ben a halál, 56 éves korában, üzletét – *mely ma már hét éve a. Teréz-körút 12. szám alatt van* - fiai: Kertész Imre és Kertész Tibor édesapjuk szellemében vezetik tovább. A mai Kertész Pál, császári és királyi udvari szállítói cég emígyen egyike fővárosunk előkelő, patrícius cégeinek. Külföldi mintára csakis exquizit Ízlésnek megfelelő legfinomabb valódi angol és francia divatcikkeket tart. Angol kalapjai, külföldi nyakkendői, sáljai, harisnyái, stb., de különösen fehérneműi, gallérjai és kitűnő szabású és jó minőségű ingei, valamint pyjamái specialitás számba mennek. A cég, tradíciójához híven, szigorúan ragaszkodik a már-már kimúlóban levő szabott árakhoz.

Kelemen Gyula, gabonakereskedő, 1906 óta saját cége alatt működik, a Pester Lloydnak kitűnő közgazdasági belmunkatársa.

Kohner Adolf Fiai. Ez a cég az 1840-iki évben alapított „Kohner Henrik és Testvérei” cégből alakult 1872-ben. Tagjai voltak: Kohner Zsigmond és Kolmer Károly, később társult velük Kolmer Ágoston, aki a svájci egyetemen nyert mérnöki oklevelet. Főleg gyapjú- és terményüzletekkel foglalkoztak, majd kiterjedt dohánykereskedelmet űztek és vasútépítési vállalkozást is vettek fel ügykörükbe. Az 1870-iki évben vették meg a régi Báró Puthon-féle Szászberek! uradalmat, amely elismert mintagazdasággá fejlődött, de kitűntek bérgazdaságaikkal is: a Gróf Schönborn-féle 30.000 holdas Munkácsi Uradalommal, a Csornai Prépostság Mizse-Jánoshidai gazdaságaival és a Coburg hercegségi Klementinai bérlettel. Ezáltal egyidejűleg mintegy 60.000 hold földön gazdálkodtak. Kolmer Károly elhunytával (1894) a cégbe ennek fia: Báró Dr. Kohner Adolf lépett be, aki Kohner Zsigmond és Kohner Ágoston elhalálozásával az utóbbi fiaival: Báró Kohner Alfréddal és Jenővel vezette a céget. E két fivér korán történt

elhunyta után, báró dr. Kohner Adolf unokafivérével: Báró Kohner Willyvel társult. (Iroda: Bécsi-utca 8.)

Királymalom, Hedrich és Strausz részvénytársaság, Budapest, IX., Soroksári-út 44. szám.

Kohn Zsigmond, Budapest, V., Szabadság-tér 14. őrlemény, takarmány, gabonakereskedő. Telefon: 241-74.

Községi élelmiszer-árusító üzem. Budapest fővárosa 1911-ben létesítette az tizemet, hogy a legfontosabb élelmicikkek terén árszabályozó hatást gyakoroljon. Az üzem Soroksári-út 58. szám alatt van és üzletköre marha-, sertés-, borjú- és juhhúsra, zsírra, tojásra, vajra, sajtra, baromfira és vadhúsra terjed ki. Saját kolbászárugyára, szárnyas-hizlalója és a vidéken több bevásárló-telepe van. Az üzem az élelmicikkeket ötvenöt fiókintézetében árusíttatja. A fővárosi kórházak és szegényházak élelmiszerszükségletét szállítja. Az üzemet a községi alaptól vagyonilag teljesen elkülönítetten, kereskedelmi szervezettel vezetik. A közélelmezési ügyosztály felügyel rá és irányítja. Az üzemnek egyik büszkesége a központi kolbász- és füstöltárugyár. Külön osztálya van a tojásnak, ahol a beérkezett árut kiválogatják. Mintaszerű a baromfitenyésztő intézmény és emellett működik a toll-osztály. Különálló a vadhúsosztály, melynek fagyasztó-, szárító- és raktárhelyiségei vannak. Nagyon olcsón hozott vadhúst forgalomba és lehetővé tette ez árunak népélelmezési cikké való átalakulását. A vaj- és tejtermék osztályban modern gépek segítségével naponta tízezer kiló vajat lehet előállítani. A községi élelmiszerüzem hozzájárul a községi háztartás mérlegének helyreállításához. Vezérigazgató: Reich Samu kormányfőtanácsos.

Krausz és Bettelheim Részvénytársaság, Budapest, V., Nádor-utca 21. Banküzlet. Sürgönyeim: Heimusz. Telefon 32-70, 102-26. Alakult 1900-ban. Részvénytársasággá átalakult 1922-ben. Igazgatóság: Érdi Krausz Simon, dr. báró Radvánszky Béla, báró Haupt-Stummer Ágost, érdi Krausz György. Igazgató: Palócz Jenő. Cégvezető: Hoffmann Ottó.

Kunz József és Társa cég, Budapest, Deák Ferenc- és Bécsi-ucca sarkán. 1027 március 20-án ünnepelte fönnállása százhuszonötéves jubileumát. Vászon, asztalnemű, férfidivat, női fehérnemű, mosóáru, paplan, rövidáru-kereskedés. A cég mostani főnökei: Kunz Román, Arisztid és ifj. Kunz Gusztáv, úgy mint elődjeik, élénk közéleti tevékenységet fejtenek ki, tagjai a legtöbb szakmabeli egyesületnek és egyéb intézménynek. Számos arany-, ezüst- és bronz-érem, valamint kitüntető oklevél bizonyítja a cég megbíz hu tósága t és színvonalat, ezenkívül αz α tény is, hogy a cég szállította a királyi vár összes asztalnemű, toilette, ágynemű, paplan s matrac-szükségletét, valamint berendezte a Ritz, Hungária és Royal nagyszállodákat, az Erzsébet királyné szanatóriumot stb.

Latzkó N. és Popper Λ., banküzlet, Budapest, VI., Andrássy-út 7. Alapíttatott: 1853. évben. Telefon: T 28-56, T. 128-39, 142-87, L. 996-47.

Magyar-Belga fémipargyár R.-T., Budapest, VI., Hungária-körút 115-117. Telefon: Lipót 909-90, 909-91, 909-92.

Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank, Budapest, Áruosztálya körülbelül ötven éve fönnáll és - úgy saját számlájára, mint bizományban − a bel- és külföldön gabona, hüvelyesek, magvak, takarmánycikkek, őrlemények, gyapjú, burgonya és minden egyéb mezőgazdasági termény adásvételével és kivitelével foglalkozik. Fiókok és kirendeltségek az ország- és külföldi képviseletek Európa minden fontosabb gabonagócpontján. Tárházak: Saját raktárházak Budapesten (elevátorral) és Barcson, továbbá bérelt és saját vezetése alatt álló raktárházak számos vidéki városban. Malomérdekeltség: Gizella gőzmalom r.-t. Budapest; „Export” Malomipar r.-t. Szombathely; Gyöngyösvidéki gőzmalom r.-t. Gyöngyös; Gizella, Pécskai Gőzmalom R.-T. Pecica (Románia).

Magyar őstermelő R.-T., Budapest, V., Széchenyi-utca 1. sz. Osztalék 1920. évre: 5 pengő. Telefon: T. 122-38, T. 122-39.

Marton Ernő, kiviteli üzlet, Budapest. Iroda: I., Győri-út 3. Exportál: gabonát, őrleményt, terményeket, magvakat stb. Ausztriába, Csehországba, Németországba, Svájcba.

Mauthner Ödön, magtermelő és magkereskedelmi r.-t, Budapest, VII., Rottenbiller-utca 33. Mauthner Ödön, a cég megalapítója, kir. gazd. főtanácsos, 1848 április 22-én született Budapesten. A hatvanas években először is gyakorlati gazdapályára lépve, József főherceg kisjenői uradalmában, később Esterházy Pál herceg bujáki, majd pedig Károlyi György gróf mácsai uradalmában működött mint önkéntes gyakornok. Ezután a magyaróvári gazdasági akadémiát végezte ismeretei gyarapítása céljából. Pályafutásának e két szakában észleli Mauthner Ödön, az éles megfigyeléssel bíró fiatal gazdatiszt, hogy Magyarországon a vetőmagtermelés úgyszólván teljesen ismeretlen és tudatára jön annak, hogy milyen nagy horderejű előny volna az a magyar gazdának, ha nagy terjedelemben termeszthetne vetőmagot és értékesíthetné is azt. Folyton foglalkozott a termelés, értékesítés, kivitel eszméjével s hogy tudását még jobban kibővítse, a hetvenes évek elején kiment a magvizsgálati ügyek megteremtőjéhez, a híres szászországi tharandi főiskolában működő Nobbe professzorhoz és ott mint adjunktus munkálkodott. 1874-ben alapította Mauthner Ödön üzletét, személyzete eleinte egy emberből állott. A kezdet nehézségeit leküzdötte, akadályt nem Ismerő tervszerű munkálkodásából bontakozott kl a jelenleg nagyméretű világcég, üzletét mintavállalattá fejlesztette. A központi telep Budapest, VII., Rottenbiller-utca 33. szám alatt van, a tisztviselők száma 110, az idényben 250-300 munkást foglalkoztat. A háború előtt összeköttetései nemcsak Ausztriára, Oroszországra, a Balkánra, hanem úgyszólván a világ minden részére kiterjedtek, magától értetődik, úgy a háborús, mint a háborút követő viszonyok különféle akadályokat támasztottak, de új munka nyomán a cég összeköttetései ismét a világ minden részére kiterjednek. 1900-ban fiai, Mauthner Alfréd, kir. gazdasági főtanácsos és Mauthner Pál lettek munkatársai. Nagy lendületet vett a kiviteli üzlet is, mely az ügynökök nagy hálózatával úgyszólván egész Németországot. Dániát. Angliát, Franciaországot, Svédországot behálózza, sőt összeköttetései Amerikára is kiterjednek. Kiviteli cikkek főleg: lucernamag, lóheremag, napraforgó, tökmag és repce. Nagykiterjedésű termelő és kísérleti telepei vannak Csepelen, Ferenc-halmon, Derékegyházán, − Csepelen különösen a borsó és bab termelése történik nagy arányokban − továbbá szerződéses viszonyban áll nagy hazai és külföldi uradalmakká? és termelőkkel, melyek a cég részére nagy mennyiségben termelnek gazdasági magvakat, hüvelyeseket,

konyhakerti és virágmagvakat. Mintaszerű modern tisztítótelepei Rottenbiller-utca 33. sz. alatt és Csepelen vannak.

Mayer Áron és Fia r.-t., kalapgyár, Budapest, IX., Gyep-utca 56. Alapíttatott 1883. Alaptőke P 150.000, tartalékalap P 71.173.84. Telefon J. 33-82. Sürgönyeim: Hutmayer. Igazgatóság tagjai: Major Áron, Major Nándor, Major Jenő, Major Ernő.

Mellinger Dávid, fűszer-, gyarmatáru- és déligyümölcs-nagykereskedés. Alapítva: 1850. Budapest, Gyár-utca 26. sz. Transitu raktár: Trieszt, Hamburg. Casino pörköltkávé-különlegességeit a bel- és külföldön egyaránt ismerik.

Mellinger Zsigmond, Budapest, VI., Lovag-utca 19. Műszaki, gépszíj, üzemszükségleti cikkek és kefeáruk gyára. Telefon: 12-28 és 104-74. Kefeáruk, műszaki acélkefék, nemezáruk, gépszíj, olajozok, kenőszelencék, fémáruk, kenőszappan, faggyú, stearin-gyertya, faggyúgyertya, zsiradék, Towote tömörkenőcs, kenőanyagok. Kender- és jutaáruk, tisztítókendők, géptörlőrongyok, tömítő anyagok, stb. stb. gyártása és nagybani eladása. A cég tulajdonosai: Mellinger Zsigmond és Mellinger Oszkár.

Mezőgazdasági Ipar R.-T., Budapest, V., József-tér 8. Alakult 1890. („Georgia”.)

Műnk és Davidsohn, Budapest, V., Nádor-utca 12. (Telefon: 30-97, 46-88, 976-30.) Alapult: 1898. Bank és tőzsdebizományi üzlet. Tulajdonosok: Műnk Péter m. k. kincstári főtanácsos, Davidsohn Horace és Domony Ede. A cég Magyarország bankházainak legelőkelőbbjei közé tartozik; bank-, tőzsde-, valuta-, deviza- és finanszírozási ügyleteken kívül, részvényeknek a budapesti tőzsdére való bevezetésével foglalkozik és hivatalosan jegyzett emiszióinkat igen értékes gyáripari papírok egész sorozatával gyarapította. Munk Péter tagja a tőzsdetanácsnak.

Munk Mór és Társa Utódai, Budapest, V., Sas-ucca 3. Magyarország legrégibb szövött-kötött, rövidáru-nagykereskedése. Telefon: Teréz 215-79, Teréz 143-73.

Neuburger Albert, Budapest, V., Zoltán-utca 12. Cégtársak: Neuburger Albert és Steiner Leó. A nemzetközi piacon jól ismert gabonabizományi és exportcég, amely különösen árpában Európaszerte elismert szaktekintély. A cég részt vesz a budapesti határidősüzletben is.

Palugyay J. és Fiai. Budapest, VI., Andrássy-út 5. ötven évvel ezelőtt Jókai Mór tárcát írt „Château Palugyay” címmel. Aki jó bort akar inni vasúton, vendéglőben Magyarországon − írja koszorús költőnk − csak azt mondja „Château Palugyay”. Aztán, ha az ember átvitorlázik New-Yorkba, ha lekerül Buenos-Ayresbe; a Château Palugyayra mindenütt rátalál. Két magyar főúr Calcuttában bordeauxi bort rendelt, amire Palugyayt szolgáltak föl és az angol vendéglős megmagyarázta, hogy ez a bordeauxi kerületnek legnevezetesebb bortermelő helye. A Palugyay J. és Fiai cég 1874-ben alakult és ez ötvenhárom év alatt szerezte meg az összes világpiacokon azt a pozícióját, amelyet ma elfoglal. A cégnek a budafoki pincészeten kívül hatalmas expozitúrája van Bécsben, Pozsonyban, Aradon és Krakóban, ahonnan lendületes exportját irányítja. A Palugyay-cégnek oroszlánrésze van abban, hogy a magyar bor a külföldön olyan helyet vívott ki magának, mint amilyent most elfoglal. A Palugyay-cég és a magyar bor kiváló hírnevének megalapítása egybeesik.

Popper B., Budapest, Wesselényi-utca 2., Magyarország legrégibb ágytollnagykereskedése. Cégtulajdonos: dr. Popper Endre. Telefon: J. 415-76, J. 441-07.

Rotter Zsigmond, terménykereskedő, gabonabizományos. Budapest, V., Nádor-utca 17. Telefon: T. 297-18, T. 276-94.

Rózsa Farkas, Budapest. Iroda: V., Akadémia-utca 14. sz. Gabona-és terményügynökség. Telefon L. 968-42 és L. 960-84. Alapítva 189G. Sürgönyeim „Agentrózsa”. Gabonát, terményeket és olajmagvakat az összes európai államokba exportál. Az utódállamok négy legnagyobb olajgyárának magyar olajmagvak kizárólagos bevásárlója.

Royal Exchange Assurance (London) magyarországi fióktelepe, Budapest, V., Wurm-utca. Telefon: T. 78-90. Sürgönyeim: Foxhound.

Főtelep: London. Fióktelepek: Angliában 45, Anglián kívül 36. Alapításai és érdekeltségei: British Equitable Assurance Co. Ld., Car & General Insurance Co. Ld., Local Goverment Guarantee Society Ld., National Provincial Insurance Co. Ld., Provident Fire Insurance Co. Ld., State Assurance Co. Ld. Alaptőke: 789,148,17,10 Ł. − Saját és leányvállalati aktívái 1925 dec. 81-én 15.863,127,10,1 Ł. Díjbevétel: 6,089.807,,10,,8 Ł. − Osztalék: 1925: 25%. Igazgatóság: Kormányzó: Vivian Hugh Smith Esq. Alkormányzó: Sir Charles Eric Hambro K.B.E. Kiküldött-kormányzó: Charles L. Dalziel Esq. Igazgatók: Edwyn Frederick Barclay Esq., The Hon. Rupert Evelyn Beckett, The Rt. Hon. Lord Bethell, Walter Spencer Morgan Burns Esq., The Rt. Hon Lord Richard Frederic Cavendish, P.C., C.B., C.M.G., Lord Charles Cavendish-Bentinck D.S.O., Edward Clifton-Brown, Esq., Arthur R. Cook Esq., Ernest R. Debenham Esq., John Edward Humphery Esq., Horace G. Hutchinson Esq., Norman Mal-colmson Esq., Sir Edward Manville, Sir Charles Henry Morton, Spencer J. Portal Esq., John Robarts Esq., His Grace The Duke of Rutland, Somers Somerset Esq., William Augustus Tennant Esq., Colonel Frank D. Watney C.B.E., Sir David Yule Bt. Magyarországi üzletkörére szánt tőke 750.000 aranykorona és 50.000 pengő. Magyarországon folytatott üzletágak az élet és hitelbiztosítás kivételével az összes biztosítási ágazatok. − Főügynökségek: Baja, Sopron, Győr, Székesfehérvár, Kaposvár, Szombathely, Szeged, Szolnok, Debrecen, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely, Balassagyarmat, Békéscsaba, Miskolc, Gyöngyös, Keszthely. - Magyarországi vezérképviselő dr. Hollaender József. Adm. igazgató: Balla Zoltán. Osztályvezetők: dr. Erdey Aladár, Löwe Adolf, Szilas Arnold, Szabó Gyula. Főkönyvelő: Horváth Jenő. Pénztáros: Bertók Frigyes. Utolsó rendes közgyűlés: 1926 április 6-án. Londoni mérleg 1925 dec. 31-én. Vagyon: Különféle kölcsönök 963.903,8,9. − Befektetések 11,183.829,,13,,- − Képviseleteknél 1,153.648,14,,6. − Kintlévő díjak 43.349,18,-. − Kamatok, osztalékok, bérek 11.798,7,3. − Még nem esedékes kamatok 179.382,-,-. − Váltótárca 227,7,3. − Szállítm. kötvénybélyeg 960,9,7. − Készpénz 259.904,5,1. − Bankoknál 206.453,14,9. − összesen: 13,039.554,9,5. − Teher: Részvénytőke 789.148,,17,,10. − Életbizt. alap 6,005.288,,13,,11. − Életjár. alap 858.644,,-,,-. − Tőketörl. alap 215.594,-,-. − Tűzbizt. alap 871.660,-,-. − Száll, bizt. alap 788.023,,10,,7. − Ált. balesetbiztosítási alap 626.219,-,-. − Külön tart. alap 149.062,5,7. − Részvényesek jav. számlája

98.585,19,4. − Ált. tart. alap 1,247.873,-,,2. − Függő károk 205.813,,18,,10. − Esedékes és ki nem fizetett életjár. 3.616,2,1. −

Visszavásárolt kötv. függő számlája 11.068,2,5. − Tisztviselők tartalék-alapja 29.376,6,5. − Nyugdíjalap 297.048,-,11. − Fiz. váltók 105,,14..2. − Hitelezők 842.426,17,2. − összesen: 13,039.554,9,5 Ł.

Schillinger Miksa R.-T. Budapest. Belföldi és transit, új és használt zsák, ponyva, zsinegáru-kereskedés. Zsák-, ponyva- és sátor-kölcsönzés. Budapest, V., Rudolf-rakpart 7. Az üzletet, amelyet ma a belföldön és a külföldön egyaránt ismernek, Schillinger Miksa alapította 1878-ban. Részvénytársasággá átalakult 1920-ban. Igazgatói: Schillinger Miksa és Schillinger Sándor.

Schlesinger és Társa zsákkeresk. r. t., Budapest. Iroda és raktárak: V., Perczel Mór-utca 2. sz. Telefon 215-28 és 129-85. Az 1911-ik évben alapítva. Ezen szakma legkiterjedtebb és legmegbízhatóbb cégei közé tartozik. A cég zsák- és ponyvakölcsönzésen kívül új és használt zsákok import- és exportjával foglalkozik. Wienben fióküzlete van. Hollandi cégeket képvisel.

Schreiber D. és Fiai, gabonakereskedői cég, Budapest, V., Árpádutca 7. Ezt a patrícius céget az 1838-iki évben Schreiber Dávid alapította, később fia: Schreiber Ignác, az Osztr.-Magy. Bank főtanácsosa, belépett társul. Néhány délvidéki nagytermelői család, így a Dungyerszky-, Fernbach- és Lelbach-famíliáknak immár harmadik nemzedéke a legszorosabb üzletbaráti viszonyban áll a céggel. Jelenlegi cégtulajdonosok: Hirsch Nándor tőzsdetanácsos, ker. tanácsos, Mocsányi Ödön, Mocsányi Richard.

Schwartz M., budapesti gabonabizományos. Iroda: Báthory-utca 5., félemelet 4. (Telefon: T. 39-96 és T. 146-24.) Alapítva 1889-ben, tehát egyike a piac legrégibb terménycégeinek, amelynek feltétlen megbízhatósága országszerte ismeretes. Schwartz Mór cégfőnök mellett Nyéki Gyula cégvezető és a cégtulajdonos fia: Schwartz István, tevékenyen részt vesz a vezetésben. A cég effektív és határidős ügyletekkel foglalkozik.

Schmidt es Császár gőzmalom, Budapest, VIII., Szeszgyár-utca 4. Cégtulajdonos: Schmidt Rikárd tőzsdetanácsos.

Soroksári Gőzmalom, Ledofsky Géza Részvénytársaság, Soroksár. A cég 1905-ben alakult. Ledofsky Géza, az Első Budapesti Gőzmalmi r.-t. főhivatalnoka, nagybátyjával, Pollák Ignáccal együtt megvette a Krieser Gyula tulajdonát képező gőzmalmot. 1907-ben Pollák Ignác kivált a cégből és azt Ledofsky Géza mint egyedüli tulajdonos vezette tovább. A malom, mely 1904-ben napi 3 vagont termelt, 1916-ban már napi 17 vagon őrlőképességgel bírt. 1919-ben a malomtelep tűz áldozata lett. A telep helyén egy 500 szövőszékkel, megfelelő előkészítő és appretúra-gépekkel felszerelt szövődé létesült.

Steiner Mihály és Társa bornagykereskedési és bortermelési cég! Budapest, VII., Király-utca 18. Alapítva: 1885. A cégnek nagy szerepe van a bor-export körül, annak idején Franciaországba exportált, most kiviszi Csehszlovákiába és Ausztriába borainkat. Úttörő szerepe volt a termelésben. Steiner ugyanis Franciaországban és a Rajna vidéken tanulmányozta az ültetvényeket és az első volt, aki Magyarországon a homokföldekbe szőllőt telepített. Inárcsi, mintegy százholdas mintaszőllő-birtoka az egész vidék büszkesége. Három fia közül: Tibor az irodát, Lóránt a budafoki pincészetet (a bevásárlást és átvevést), Pál pedig az inárcsi gazdaságot vezeti.

Strasser, Glück és Társa. Budapest, Szabadság-tér 17. Tőzsdepalota. Telefon: 84-37 és 98-04. Gabona- és banküzlet. Alapítási év 1900. Sürgönyeim: Strassko. Gabona és mindennemű termény; importexport. Állandó összeköttetések Jugoszláviával, Romániával, Csehországgal, Ausztriával, Németországgal és Olaszországgal.

Strasser és König gabona- és terményüzlet; export és import. Alapítva: 1849-ben, Győrött Strasser Alajos, a budapesti tőzsde későbbi alelnöke által. Az 1870-iki évben Budapestre került a cég és a cégjegyzés életbelépésekor, vagyis 1876-ban Strasser Alajos, ennek fia: Strasser Sándor és veje: Altmann Károly cégtulajdonosokat protokollálták. A cégnek Bécsben, Linzben, Triestben, Veneziában, Veliki-betkereken,

Párkányban van fiókja. Jelenlegi cégfőnökök: Strasser Alfred és Dr. Strasser Imre, mindkettő tőzsdetanácsos, továbbá Strasser József és Deutsch Alfréd, akik Bécsben működnek és Strasser Pál.

Stux Gyula és Hugó bankháza, Budapest, V., Deák Ferenc-utca C. Cégtulajdonosok: Stux Hugó és Molnár Herman. Telefon: T. 103-60, T,121-03j L. 980-88. Alapíttatott 1891. évben. A cégalapítók közül Stux Gyula, a tőzsde egyik legnépszerűbb alakja, időközben meghalt.

Tausz I. Jenő, gabona és termény, Budapest, Ilka-utca 44/A. (Sürgönycím: Tauszius. Telefon: József 404-75.) Mintegy négy évtized óta lelkes úttörője a magyar külkereskedelmi törekvéseknek és jónevű exporteur. Tekintélyes összeköttetései révén a nyugati és keleti irányban nagy árumennyiséget bonyolít le. A cég specialitásai: sörárpa, hüvelyes vetemények, valamint a tengerentúli üzlet. Tausz a magyar sörárpa nemesítését szakirodalmilag támogatta és több Ízben tett gyakorlati előterjesztéseket a földmívelésügyi kormánynál, ahol azokat szívesen fogadták. Már 1904., 1906. és 1908-ban indítványozta a budapesti áru- és értéktőzsde tanácsánál a szokványok megreformálását. Különösen a szakértői bíráskodás modernizálására törekedett, mert a tranzitó forgalom egyik elengedhetlen kelléke, hogy ezirányban a világtőzsdéken bevált rendszert magunkévá tegyük. A külföldi szaklapokat hazai gazdasági életünkről informálja. Cégfőnök Tausz I. Jenő.

Ulrich B. J. Budapest, VI., Vilmos császár-út 31. Fennáll Budapesten 1885 óta. Foglalkozik mindennemű ólomáru-gyártással, bér-horganyozással, mindennemű kovácsoltvas és öntöttvas-csövek behozatalával és árusításával, főelárusítója a váci horganyhengerműnek, árusít víz-, gőz- és gázvezetéki szerelvényeket, szivattyúkat, egészségügyi berendezéseket. A cég szakmájában vezetőállást foglal el.

Verő Arnold, bankári és gabonabizományos cég, Budapest. Iroda: V., Nádor-utca 32. sz. Telefon 112-55. Valuta és tőzsdei ügyletek lebonyolítása. A cég főnökének agilitását és ügyességét igen szeretik igénybe venni nagyobb tőzsdei tranzakciók keresztülvitelénél. A múlt évben bevezetett gabonahatáridő-üzletben mint bizományos vesz részt.

Weisz D., bankház, Budapest, Szabadság-tér 2. sz. A cég csak most került fennállása második évtizedébe, mindazáltal a piac első házai közé tartozik; hitel-, leszámítolási, valuta-, deviza-, értékpapír-ügyletekkel foglalkozik; igen jó hírnévnek örvend.

Wellinek Testvérek, gabona- és terménybizományi cég. Iroda Budapest, V., Vécsey-utca 4. Telefon 38-29. Alapíttatott 1802-ben. A jelenlegi cégtársak: Wellisch Lajos és Wellisch László, a legrégibb gabonabizományosok közé tartoznak, egyben bankári engedéllyel bírnak és az értékpapíregyezmény tagjai. A múlt évben újból megindult gabonahatáridő-üzletben mint bizományosok tevékenyen részt vesznek.

Wolfner Gyula és Társa, bőr-, gépszíj- és hadfelszerelési gyár, Újpest, Váci-út 9-11. Központi iroda: Budapest, IV., Károly-körút 26. Alapíttatott: 1840-ben. Telefon: T. 18-89, T. 108-24. Kész- és nyersbőrosztály: L. 981-23. Bőr- és gyapjúmosógyár telefonja: L. 906-60. Raktárai: L. 964-72.

A lóverseny százéves jubileuma.

Az 1827-ik évben a „legnagyobb magyar” megalapította a Pesti Versenyző Társaságot és még ez év őszén megtartották Rákos mezején az első lóversenyt. A Pesti Versenyző Társaság később átalakult Magyar Lovaregyletté és ennek zászlaja alatt lett a magyar lóversenyzés és lótenyésztés világhírűvé. Az idei százéves jubileum teszi a koronát e korszakra. Gróf Széchenyi István, báró Orczy Lőrinc, báró Wenckheim Béla, gróf Károlyi Gyula, gróf Batthyányi Elemér és gróf Csekonics Gyula neve mindmegannyi arany babérlevele a magyar lóversenysport dicső koszorújának. Súlyos történelmi nevek, akiknek viselői a születéssel járó kötelességek tudatában szegődtek a nemes cél szolgálatába, önzetlenül dolgoztak és dolgoznak most is. Csupán e férfiak örökölt konzervatív versenypolitikájának köszönhető, hogy a magyar lótenyésztés és versenysport a sok megpróbáltatás ellenére ma ilyen nívón áll sőt a további fejlődés magvát is magában hordja.

Budapest népe mindig, mint a világ egyik leglelkesebb sportszerető publikuma volt nevezetes. Lehetetlen elfogódás nélkül visszagondolni arra, hogy a kies városligeti pálya mit jelentett Pestnek. A tavaszi élet a májusi Király-díjjal ért véget. Szebbnél-szebb fiakkerek vonultak fel és aki csak valamit számított, el nem maradhatott a pesti gyepről. Itt adott egymásnak találkozót tout Budapest. A Nemzeti Casino teljes számmal volt képviselve, de nem hiányzott a pénzarisztokrácia sem, sőt föl vonult a pesti művész- és mondainvilág, hogy nemes passziójának hódolhasson. Szinte fogalommá váltak a régi versenypálya egyes nevezetesebb alakjai, akiket legendaszerű nimbusz vett körül. A pesti társadalmi élet központja lett a verseny pálya. A legszebb és legelegánsabb asszonyok jelentek meg s a Király-díj előtt hosszú ideig a pesti női szabók csak erre a napra dolgoztak. A szállodákban feltűntek a jó vidék híres gavallérjai és a külföld, különösen Bécs, erősen képviseltette magát. Amíg a paripák a gyepen mérkőztek egymással, a magyar női szabócégek is versenyre keltek a „Wiener Chic”-kel. Versenyügyünk aztán olyan hatalmas méretűvé vált, hogy a régi pálya kicsinynek bizonyult s így felvetődött az új

Lóversenypálya megépítésének terve, mely sok viszontagság után, 1925-ben testet öltött. A világ legszebb és legmodernebb lóversenypályája a pesti, gigászi méreteivel. Sajnos, Trianon elrabolta országunk háromnegyed részét s igazán önhibánkon kívül, nincs arányban a mai versenysport az új pályával, de már kezd derengeni: feltámad a régi Nagymagyarország s merjük hinni, hogy ezzel egyidejűleg ló-sportunk is olyan fejlődést fog mutatni, hogy az új pálya szűknek bizonyul. Ez a diadal a jövő generációé. Bármilyen impozáns és szép is az új pálya, örök szerelmünkkel mégis a régi városligeti pályára gondolunk, ahol a boldog békeévek, s ifjúságunk ábrándos lelkesedésének emlékét sírba vitte a vörös rémuralom aljassága. Elszorul a szívünk, mikor ma veteményes kerteket látunk ott, ahol Rascal és Balaton vívták meg küzdelmüket. Kietlen síkság terül el ott, ahol nem is régen pesti hírességek: hölgyek és gavallérok ültek a kétfogatúban s mentek a Stefánia-úti kocsikorzóra, amit nagy tömegek szinte áhítattal néztek. Most mindennek vége. Elmúlt, mint a fiatalság: soha többé vissza nem jön . . . De meg kell még emlékeznünk arról a különös romantikáról is, ami egy-egy nagyobb fogadót körülvett. Ki ne emlékeznék Péchy Andor coupjaira vagy Baltazzi Arisztid matematikai fogadásaira és mindenek fölött meg kell emlékezni Szemere Miklósról, a legendás szerencséjű plungerről, aki annyiszor megkopasztotta a bookmakereket. Ezek szintén jellegzetes alakjai a versenysportnak. Silberer Viktor, Lakenbacher F., Horner Artúr és Dobrin J. voltak a régi évek híres könyvesei. Ezeknek örökét vette át a jelenleg működő öt bookmaker, akiknek fogadó-irodáik az alábbi helyeken vannak:

Abonyi Ödön, VII., Rákóczi-ut 51.

Bauer Aladár, IV., Kossuth Lajos-ucca 14-16.

Czinte Gyula, VIII., Baross-ucca 52.

Gyöngy Lajos, VI., Andrássy-ut 45.

Terray Gyula, VI., Váczi-ut 1. (Westend).

„Bécsi hús” még a mostani század elején is tárgya volt az ínyencek sóvárgásának. Csupán egy-két vendéglős hozatott az osztrák fővárosból „lungenbratent” és egyéb finom falatot. Magyar hízott vágómarhából kerültek ezek a pecsenyék, amiknek azonban nálunk nem volt elegendő fogyasztó-közönsége és ezért kellett az állatok javát exportálni, aztán pedig odaátról hozatni a ramsteeket, rostélyost s a többi nagyszerű húsrészeket. *Dulovetz Emil* helybeli jónevű húsiparosé az érdem, hogy mintegy negyedszázaddal ezelőtt fokozatosan megteremtette nálunk az „extrém minőségű” hús konzumját és állandóan olyan „bécsi húst” mérhet ki, amely sohasem volt túl az ország határán. A szász-bereki és hatvani uradalmaktól, a szerencsi cukorgyártól és a „Georgiádtól vásárolja a pompás vágó- és szúrómarhát, húskülönlegességeit pedig az előkelő szállóknak, éttermeknek és úri családoknak szállítja. Márványfalú, gusztusos mészárszékei (Lipót-körút 17. és Bálvány-utca 2.) látványosságszámba mennek.

Budapesti látványosságok. Café-Restaurant-ok:

ABBÁZIA,

VI., Andrássy-ut 49. T. 222-64.

BALATON,

VIII., Rákóczi-út 17. T. 421-21,

BIZANC,

VI., Teréz-körút 34. L. 998-74.

CLUB,

V., Lipót-körút 16. T. 235-23

EMKE,

VII., Erzsébet-körút 2. J. 319-60.

FIUME,

IV., Múzeum-körút 13. J. 388-63

GRESHAM- VENEZIA,

V., Ferenc József-tér 6. T. 235-65.

KÖZPONTI (CENTRAL)

IV., Egyetem-utca 1. J. 451-74.

KRISTÁLY,

VI., Teréz-körút 32. T. 208-81.

NEW-YORK,

VII., Erzsébet-körút 9. J. 319-80.

ORSZÁGHÁZ,

V., Nádor-utca 31. T. 233-64.

OSTENDE,

VII., Rákóczi-út 20. J. 430-02.

PALERMO,

VI., Andrássy-út 47. T. 105-14.

VIII., József-körút 8. J. 320-34.

SZABADSÁG,

V., Aulich-utca 8. T. 247-48.

VÍGSZÍNHÁZ,

V., Berlini-tér 5. T. 219-23.

WESTEND,

VI., Teréz-körút 44. T. 119-96.

Légrády nyomda és könyvkiadó r.-t., Budapest